

SANSKRIT MANUSCRIPTS

IN THE

LIBRARY OF THE INDIA OFFICE.

PART II.

Sanskrit Literature :

A. SCIENTIFIC AND TECHNICAL LITERATURE.

I. GRAMMAR, LEXICOGRAPHY, PROSODY, MUSIC.

BY

JULIUS EGGELING, PH.D.

PROFESSOR OF SANSKRIT AND COMPARATIVE PHILOLOGY IN THE UNIVERSITY OF EDINBURGH.

London :

PRINTED BY ORDER OF THE SECRETARY OF STATE FOR INDIA IN COUNCIL.

1889.

LONDON :
PRINTED BY GILBERT AND RIVINGTON, LIMITED,
ST. JOHN'S HOUSE, CLERKENWELL ROAD.

CONTENTS OF PART II.

SANSKRIT LITERATURE :—

A. *Scientific and Technical Literature.*

I. Grammar (Vyākaraṇa)—

	PAGE
1. Pāṇinīya—	
<i>a.</i> Aṣṭādhyāyī	155
<i>b.</i> Recasts of Aṣṭādhyāyī	164
<i>c.</i> Subsidiary Treatises	179
2. Cāndra	193
3. Kaumāra (Kālāpa)	196
4. Sārasvata	210
5. Haima	216
6. Jaumara	218
7. Vopadeva	230
8. Saupadma	242
9. Minor Grammarians and Miscellaneous Gram- matical Treatises	247
10. Prākṛit Grammar	266
II. Lexicography (Kosha)	269
III. Prosody (Chandas)	301
IV. Music (Saṃgīta)	315

SECOND PART: SANSKRIT LITERATURE.

A. SCIENTIFIC AND TECHNICAL LITERATURE.

I. Grammar (Vyākaraṇa).

1. PĀNINIYA.

a. *Aṣṭādhyāyī*.

567.

2139. Foll. 21; size 15½ in. by 9 in.; Devanāgarī character; twelve lines in a page. Modern.

Aṣṭādhyāyī, Pāṇini's compendium of Sanskrit grammar, in eight adhyāyas.

Edited, with a commentary, embodying part of the *vārttikas* and extracts from the original commentaries, by Paṇḍits Dharaṇīdhara and Kāśinātha, Calc. 1809. Also, with German notes and various appendixes, by O. Böhtlingk, 1839. The latter scholar has lately completed a German translation of the *Sūtras*.

[R. JOHNSON.]

568.

3081. Foll. 42; size 10 in. by 6 in.; European paper (water-mark 1844); bound in the European fashion and interleaved; legibly written, in the Devanāgarī character; twenty-one lines in a page.

The same work.

Two leaves, inserted at the beginning, contain an English translation of the *sūtras* as far as I. 2, 52.

[J. R. BALLANTYNE.]

569.

2818. Foll. 38; size 12 in. by 8 in.;

fairly written, in the Devanāgarī character; fourteen lines in a page. Modern.

The same work.

The cover has the following notice:

'The golden canons (*sootras*) of Pāṇini, the prince of Sanskrit grammarians.'

[SIR C. WILKINS.]

570.

2451. Foll. 36; size 12 in. by 7½ in.; fairly written, in the Devanāgarī character; fourteen lines in a page. Modern.

The same work.

[R. JOHNSON.]

571.

2822. Foll. 132; size 9½ in. by 6 in.; well written, in the Devanāgarī character. Modern.

The same work.

Each *sūtra*, with its numbers (in adhyāyas and pādas), begins with a new line.

[SIR C. WILKINS.]

572.

2973. Foll. 38; size 10 in. by 6 in.; fair, modern Devanāgarī writing; fifteen lines in a page.

The same work.

[DR. JOHN TAYLOR.]

573.

1680. Foll. 85; size 9½ in. by 3½ in.; well written, in the Devanāgarī character; seven lines in a page.

The same work.

The earlier part of the volume contains inter-linear notes by Colebrooke.

Dated Samvat 1851. [H. T. COLEBROOKE.]

574.

686. Foll. 51; size 9½ in. by 4 in.; very well written, in the Devanāgarī character; nine lines in a page.

Another copy of the *Aṣṭādhyāyī*; not quite complete.

Foll. 1-26, adhyāyas I.-IV.

Foll. 27-51 (numbered 24-48), from V. 1, 47, to the end.

Dated संवत् १८३३ मितिभाद्रपदशुद्धश्रवणद्वादश्यां १२ रविवासरे कपिलधारास्थले लिखितं रत्नेश्वरेण ॥ ० ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

575.

3053. Foll. 102; size 11½ in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī, in the last century, by at least three different hands; 9-15 lines in a page.

Patañjali's Vyākaraṇa-Mahābhāṣya, from shortly after the beginning of the 2nd *pāda*, to the end of the 1st adhyāya.

Foll. 1-42, numbered 157-198, contain to the end of the 2nd *pāda* (where the MS. is stated to have belonged to one *Vaikuṇṭha*). The 3rd *pāda* ends fol. 68b. [J. R. BALLANTYNE.]

576, 577, 578.

171, 330, 326. Foll. 402, 286 and 333 resp.; size 12 in. by 6 in.; legibly written, in the Devanāgarī character, by different hands; 10-15 lines in a page.

Patañjali's great commentary, with the gloss, entitled *Bhāṣyapradīpa*, of *Kaiyaṭa*, son of *Jaiyāta*.

Vol. i. contains adhyāyas 1 and 2; vol. ii. adhyāyas 3, 4 and 5; vol. iii. adhyāyas 6-8.

Dated (at the end of the fifth adhyāya) Samvat 1832.

Adhy. I., *pāda* 1 of the *Mahābhāṣya*, with *Kaiyaṭa's* and *Nāgeśa's* glosses, was published by J. R. Ballantyne, Serampore, 1856; a complete photo-lithographed facsimile of MSS. of these works by Th. Goldstücker, for the Indian Government, 1872-4; a lithographed edition of the *Mahābhāṣya* with *Kaiyaṭa's* gloss, by *Paṇḍits Rājārāmasūtrin* and *Bālaśūtrin*, Benares 1870; a critical edition of the *Mahābhāṣya*, by F. Kielhorn, Bombay, 1878-85.

[H. T. COLEBROOKE.]

579.

3050. Foll. 271; size 11½ in. by 4¾ in.; fairly written, in the Devanāgarī character; about the middle of last century, by three different hands; ten or eleven lines in a page.

Kaiyaṭa's Bhāṣyapradīpa. Adhyāya I.

It begins:

सर्वाकारं निराकारं विश्वाध्यक्षमतीन्द्रियम् ।

सदसद्रूपतातीतमदृश्यं नाययावृत्तेः ॥ १ ॥

[J. R. BALLANTYNE.]

580, 581, 582.

349, 350, 351. Size 12 in. by 4½ in.; Devanāgarī character; fairly written, by several hands, about the beginning of the present century; 10-12 lines in a page.

Bhāṣyapradīpodyota, a commentary on *Kaiyaṭa's* scholia, by *Nāgajī* (or *Nāgeśa*) -*bhaṭṭa*, son of *Śiva-bhaṭṭa* and *Satī Devī*.

Vol. i. Foll. 342, Adhyāya I. Each *pāda* is paged separately. P. 1, ends fol. 211 [but numbered 219; some numbers (41, 143-149) having been omitted]; p. 2, fol. 259b; p. 3, fol. 295 (at the end of this chapter a few lines are wanting).

The first *pāda* is dated Samvat 1857.

Vol. ii. Foll. 286. Adhyāyas II.-IV., each of which has a separate pagination.

A. II., p. 1, ends fol. 95b; 2, fol. 89b; 3, fol. 118; 4, fol. 132b.

A. III., 1, should end at fol. 183; but there is an omission here; 2, fol. 200; 3, fol. 210; 4, fol. 220.

A. IV., 1, fol. 267b; 2, should end about fol. 275, where there seems to be an omission; 3, fol. 284; 4, fol. 286b.

Vol. iii. Foll. 315, Adhyāyas V.-VIII.; each paged separately.

A. V., 1, fol. 27b; 2, fol. 47b; 3, fol. 69b; 4, fol. 77.

A. VI., 1 (six *āhnikas*), fol. 127; 2, fol. 135; 3, fol. 152; 4, fol. 182.

A. VII., 1, fol. 209; 2, fol. 235b; 3, fol. 246b; 4, fol. 255b. Fol. 18 of this adhyāya is missing (between foll. 199 and 200 of the volume), and No. 61 has been omitted in the numbering.

A. VIII., 1, fol. 278b; 2, fol. 297; 3, fol. 311.

It ends: इति श्रीशिवभट्टसुतसती[०सतीदेवी elsewhere] गर्भजकालोपनामकनागोजीभट्टकृते भाष्यप्रदीपोद्योते षष्ठस्य चतुर्थे प्रथममाह्निके पादश्चाध्यायश्च सिद्धिः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

583, 584, 585.

1208, 1209, 1210. Now bound in one volume. Foll. 716; size 12½ in. by 4½ in.; written by several hands, in the Devanāgarī character; generally eleven lines in a page. Modern.

Nāgojī-bhaṭṭa's Bhāṣhyapradīpoddya. Wanting adhyāyas II. and III.

A. I. ends fol. 324b; IV. fol. 400b; V. fol. 465; VI. fol. 591; VII. fol. 655b. The *pāḍas* of the last five adhyāyas are paged separately.

[H. T. COLEBROOKE.]

586.

557. Foll. 172; size 12½ in. by 4½ in.; copied by two different recent hands, the same by which portions of the preceding vol. were written; eleven lines in a page.

Bhāṣhyapradīpoddya. Adhyāyas II. and III. Adhyāya II. ends fol. 107.

[H. T. COLEBROOKE.]

587.

3076. Foll. 58; size 9½ in. by 4½ in.; legibly written, in the Devanāgarī character; ten lines in a page.

Bhāṣhyapradīpoddya. Adhyāya V. Dated Saṃvat 1766.

588.

3042. Foll. 75; size 11½ in. by 5½ in.; legibly written, Devanāgarī writing; 14-17 lines in a page. Modern.

Chāyā, a commentary on the first *āhnika* of *Nāgeśa's Bhāṣhyapradīpoddya*; by *Vaidya-nātha Pūyagunḍa*. It begins:

पतञ्जलिमुमाकांतकमनीयविभूषणं ।

सहस्रवदनांभोजसुवासितजगद्गणं ॥ १ ॥

योगिहृत्पञ्चवसनं मलमात्रविदारणं ।

स्मोडाभिधं स्मोदमूलं रूपकारणकारणं ॥ २ ॥

वैद्यनाथः पायगुंडो घ्यात्वा घ्यात्वा परं गुहं ।

भाष्यप्रदीपमूद्योतान् व्याचष्टे गूढसंविदे ॥ ३ ॥

शास्त्रं निरुपेयकं न्यायकलापं मुनिसत्तमाः ।

सूत्ररूपेण कुर्वीत शिवस्यैवाज्ञयेव तु ॥ ४ ॥

अस्याक्षरमसंदिग्धं सारवद्विज्ञातोमुखं ।

अस्तोभमनवद्यं च सूत्रं सूत्रविदो विदुः ॥ ५ ॥

मुनयश्च मनुष्याश्च प्रसादादेव शूलिनः ।

सूत्रव्याख्यां प्रकुर्वीत वार्त्तिकानां स्वरूपतः ॥ ६ ॥

उक्तानुक्तदुरुक्तानां चिंता यत्र प्रवर्तते ।

तं ग्रंथं वार्त्तिके प्राहुर्वार्त्तिकज्ञा मनीषिणः ॥ ७ ॥

सूत्रार्थं भाष्यरूपेण यथावद् दर्शयति च ।

* In this place a passage has been inserted by mistake, commencing :

विष्णुधर्मोत्तरे प्रोक्तं मार्कंडेयेन धीमता ।

वज्रं प्रति यथा सर्वं प्रोच्यते ऽथ समानृणु (?) ॥

तत्रज्ञा युक्तमद्वेषं दीप्तगंभीरशब्दवत् ।

क्वचिन्निरुक्तसंयुक्तं वाक्यमेतत्सर्वभुवः ॥

यत्किंचिन्मिश्रसंयुक्तं युक्तं नाम विभक्तिभिः

प्रत्यक्षाभिहितं यच्च तदुदीर्यं वचः स्मृतं ॥ ०

सूत्रार्थो वर्ण्यते यत्र वाक्यैः सूत्रानुकारिभिः ॥ ८ ॥
 स्वपदानि च वर्ण्यते भाष्यं भाष्यविदो विदुः ।
 प्रसादादेव रुद्रस्य भवानीसहितस्य तु ॥ ९ ॥ ०
 श्रोतव्यं स्वगुरोः स्वात्मस्वरूपप्रतिपत्तये ।
 आत्मलाभात्परं नास्ति किञ्चिन्मात्रमपि द्विज ॥ १० ॥
 पराशरपुराणे वै स्पष्टमेतन्निबोधत ।
 जीर्णैरनुक्तमत्रोक्तं सूत्राद्यर्थप्रतीतये ॥ ११ ॥
 यद्यपि नोचितमिदं दुर्बुद्धेर्नैव मंदतः ।
 तथापि श्रीशङ्कराय प्रवृत्तोऽहं समीरितः ॥ १२ ॥

प्रारिखितप्रतिबंधकश्लोकाय कृतं समुचितस्वदेशदेवतादिनत्पा-
 त्तकं मंगलं शिष्यशिष्यायै व्याख्यातृश्रोतृगणानुवर्गतो मंगलाय
 च क्रमशो निबध्नाति । नन्वेति पद्योक्तसर्वद्वितीयांतानामत्रान्वयः ।
 अस्य च कुर्वे इत्यत्रान्वयः वागिति सरस्वतीमित्यर्थः ० - ।
 स्वकीर्तये आह नागेशेति ०

The colophon runs as follows : इति श्रीमत्पा-
 यगुंडोपाख्यवैद्यनाथकृते भाष्यादिव्याख्याने द्वायाख्ये ० ॥

पौषे मासि सिते पक्षे चतुर्थ्यां भृगुवासरे ।
 लिखितं लक्ष्मीरामेण द्वायाख्यं प्रथमाह्निकम् ॥ ०

[J. R. BALLANTYNE.]

38 ślokas, ending :

साध्योऽर्थश्चेदनुक्तोऽर्थो वाक्ये यस्मिन्प्रकल्प्यते ।
 सार्थो पत्तिर्दिवा भुङ्क्ते देवदत्त इतीति यत् ॥

निपातनाद्योगविभागदर्शनाद्
 गुरुपदेशादनुवाकिकादपि ।
 स्वतंत्रसिद्धेः परतंत्रदर्शनात्
 प्रसादयेत्तद्व्यतिरेक इति ॥

अधिकरणं योगः पदार्थो हेतुर्थे उद्देशो निर्देश उपदेशो
 उपदेशः प्रदेशो निर्देशो उपवर्गो वाक्यशेषोऽर्थापत्तिः प्रसंगमे-
 कांतमनेकांतः पूर्ववत्तो निर्णयो विधानं विपर्ययो गतिर्क्रांता-
 चीक्षणमनागतवीक्षणं संशयो व्याख्यानमनुमतं स्वसंज्ञा निर्वचनं
 दृष्टांतो नियोगो विकल्पः समुच्चय उल्लसमिति । तत्र यमर्थमधि-
 कृत्योच्यते तदधिकरणं । येन वाक्यार्थो युज्यते स योगः । ०
 यदनिर्दिष्टं युक्तिगम्यं तदुल्लसमिति ॥

प्रयोजनं संशयनिर्णयौ च
 व्याख्याविशेषौ गुणलाघवं च ।
 कृतव्युदासोऽकृतशासनं च
 सवार्त्तिको धर्मगुणोऽष्टकश्चेति ॥

589.

490b. Foll. 168 ; size 13 in. by 6 in. ;
 written in a large regular modern hand. The
 MS. has, however, suffered on account of the
 stickiness of the ink. Ten lines in a page.

Bhāṣhyapradīpavivaraṇa, another commen-
 tary on Kaiyaṭa's glosses, by *Īśvarānanda*, dis-
 ciple of *Satyānanda*. The first *pāda* only.

It begins :

भाष्यं व्याचिकीर्षुश्चिकीर्षितस्य ग्रंथस्याविज्ञेन परिसमाप्तये
 प्रचयगमनाय वशिष्टाचारपरिप्राप्तमिष्टदेवतानमस्कारलक्षणं ततं
 मंगलाचरणं शिष्यशिष्यार्थं ग्रंथे निबध्नन्ग्रंथारंभं प्रतिजानीते ॥
 सर्वाकारमिति ०

For another MS. of this work, containing
 four *pādas*, see Weber's Cat. Berl., no. 727.

[H. T. COLEBROOKE.]

590.

3082. Foll. 170 ; size 10 in. by 4½ in. ; on
 the whole fairly written, in Devanāgarī, by three
 different hands (viz. foll. 1-57, 58-162, 163-170
 resp.) ; ten (in the last 8 leaves eleven) lines in
 a page.

Portions of the *Sūktiratnākara*, a commen-
 tary on the *Mahābhāṣya*, by *Śeṣha Nārāyaṇa*.

a) Foll. 58-170 of vol. (numbered 30-172 ;
 the last 8 leaves numbered by the same
 more recent hand which added the date)
 contain Adhyāya I. *āhnika* 1 and 2, in-
 complete at the beginning. The 2nd
āhnika begins fol. 112.

b) Foll. 14-29 (marked 17-32) : a portion
 of Adhy. I. *āhnika* 3 (on *Pāṇ.* I. 1,
 1-2) corresponding to from about p. 39
 of Kielhorn's *Mahābhāṣya* (fol. 46 of
 Benares ed.) to the end of *sūtra* 2.

c) Foll. 30-32 (numbered 34-36) : another
 portion of the same *āhnika*, containing
 part of the comment on *Pāṇ.* I. 1, 3
 (*Mahābh.*, Kielh., pp. 48-49 ; Ben. foll.
 56-57).

- d) Foll. 1-13 (numbered 2-14): Adhy. I. *āhnika* 4, incomplete at the beginning.
- e) Foll. 33-57 of vol. (original numbers 69-139, with many gaps, and figures partly cut away): fragments of the commentary, from shortly before the beginning of Adhy. I. *āhnika* 8 (*Pāṇ.* I. 1, 56) to *Pāṇ.* I. 1, 67, in the 9th *āhnika*, in the comment on which *sūtra* the MS. breaks off abruptly.

The section a) ends (cf. Weber's Cat. Berl., no. 721):

श्रीमत्पिरिदापरराजराजः श्रीशेषनारायणपंडितेन ।
 कर्णोद्भाष्यस्य सुबोधटीकामकारयद्विज्जनोपकृत्यै ॥ १ ॥
 भाट्टे भट्ट इव प्रभाकर इव प्रभाकरे यो भवत्
 कृष्णः सूरिरतो भवद्बुधवरो नारायणस्तत्कृतौ ।
 नानाशास्त्रविचारसारचतुरे सत्तर्कपूर्णं महा-
 भाष्यस्याखिलगूढभावविवृतौ श्रीसूक्तिरत्नाकरे ॥ २ ॥
 अध्यायाद्याद्यपादस्य द्वितीयं पूर्णमहिम्नं ।
 विचारयंतु सदसन्निभस्तरतया बुधाः ॥ ३ ॥
 महाभाष्यमहाराजसूक्तिरत्नाकरं बुधाः ।
 भजन्त्यं सततं कल्पवृक्षवर्चितायैदं ॥ ४ ॥

After this the date संवत् १६७५ वैशाखशुद्ध ५ has been added by a more recent hand.

A MS. of a *Sūktiratnākara* (*mahābhāṣyaṭīp-pana*), by *Nṛsiṃha*, is described P. Peterson, Report 1883-84, p. 104. [J. R. BALLANTYNE.]

591, 592.

2440, 2441. Size 12½ in. by 4½ in.; Devanāgarī character, well written, between the years 1630-1632 A.D.; ten lines in a page.

Kāśikā Vṛitti, a perpetual commentary on the *sūtras* of *Pāṇini*, by *Jayāditya* and *Vāmana*. Each volume contains four *Adhyāyas*:

- A. I., foll. 69, ends: इति जयादित्यकाशिकायां वृत्तौ चतुर्थः पादः ॥
- A. II., foll. 53, ends: इति श्रीजयादित्यकाशिकायां वृत्तौ ०

A. III., foll. 90, ends (by a different hand):

इति काशिकायां वृत्तौ ०

A. IV., foll. 99, ends: इति श्रीजयादित्यकाशिकायां वृत्तौ ०

A. V., foll. 79, ends: इति श्रीकाशिकायां वृत्तौ ०

A. VI. (by a different hand from the other books), fol. 135, ends: इत्युपाध्या[य]श्रीवामनकृतायां [का]शिकावृत्तौ षष्ठ्याध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ संवत् १६६७ वर्षे चैत्रमासे शुक्लपक्षे द्वितीयायां शनिवाशरे श्रीमथुरास्थाने श्रीजमुनातटे श्रीकेशवदेवजीशानुकूले ॥ इदं पुस्तकं ॥

A. VII., foll. 79, ends: इति श्रीवामनाचार्यविरचितायां काशिकायां वृत्तौ सप्तमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ संवत् १६६६ वर्षे ज्येष्ठसुदितृतीयां मथुरामध्ये कृष्णदासाल्मजवल्मलिधितं ॥ मिश्रपठनार्थं ॥

A. VIII., foll. 77, ends: इति वामनकाशिकायां वृत्तौ अष्टमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ अध्यायश्च समाप्तः ॥

The work seems to have been left incomplete by *Jayāditya*, and to have been afterwards completed by *Vāmana*, who wrote the last three *adhyāyas*, and perhaps also the last portion (of the 4th *pāda*) of the fifth. See G. Bühler, *Report on a Tour in Kāśmīr*, etc., p. 72; R. G. Bhandarkar, *Report on the Search for S. MSS.*, 1883-84 (1887), p. 57. The quotation from *Jayāditya*, in the *Gaṇaratnamahodadhī*, p. 431, l. 14, evidently refers to *Kāś. V.*, v. 1. 130; p. 432, 15, to *K. V.*, v. 1, 129; p. 436, 2, to *K. V.*, v. 1. 133; p. 452, 7, to *K. V.*, v. 2. 135.

593, 594, 595.

829, 830, 831. Foll. 659, viz. 1-218, 219-406, 407-659 resp.; size 13 in. by 4½ in.; Devanāgarī character, legibly written by several hands, in the latter part of last century; 10-15 lines in a page.

Kāśikā Vṛitti. Complete.

Adhyāya I. (ascribed to *Vāmana*!) ends

fol. 72b ; II. (not ascr.), fol. 123b ; III. (not ascr.), fol. 219 ; IV. (*Jayāditya*), fol. 327b ; V. (not ascr.), fol. 406b ; VI. (*Vāmana*), fol. 516b ; VII. (*Vāmana*), fol. 589b.

It ends :

इति श्रीपरमो- वामनजयादित्यकृतायां वृत्तावहमो
ध्यायः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

596.

3113. Foll. 391 ; size 12½ in. by 7½ in. ; well written, in Devanāgarī ; fourteen lines in a page. European paper.

Kāśikā Vṛitti.

The leaves of each adhyāya are numbered separately ; I., foll. 42 ; II., 31 ; III., 57 ; IV., 59 ; V., 47 ; VI., 69 ; VII., 43 ; VIII., 43.

Adhyāyas I. and IV. are ascribed to *Jayāditya* (*Mīśra*) ; VI.-VIII. to *Vāmana* (*ācārya* or *bhaṭṭa*). At the end of the other books the author's name is not given.

The following statement is contained on the fly-leaf :

"Copied and corrected by *Vishnu Śivarāma Śāstrī Jāmbhekar Śāvantwāḍīkar*. Copying commenced 11th November, 1868, and finished 4th May 1869. The original MS. is one in the custody of *Rāmabhaṭṭa* and *Narasimhabhaṭṭa Grāmopādhyāya*, of Belgaum. It is written on 541 leaves, each leaf being 12½ inches by 4½ inches broad, and is corrected occasionally. The writing is fairly good, and the MS. is well-preserved, though the paper is discoloured, and slightly worm-eaten in the lower right-hand corner of the margin from leaf 14 of book ii. to leaf 41 of book iii. The characters are the ordinary Devanāgarī. The MS. has no date, but the paper bears several watermarks, of which copies have been taken, and would seem to be of Portuguese manufacture.—*Belgaum*, 5. 5. 69."

[J. F. FLEET.]

597-600.

477, 478, 479, 480. Size 12½ in. by 5 in. ; well written, in Devanāgarī ; vols. i. and ii. in

the earlier part of the seventeenth century ; vol. iv. somewhat later ; and vol. iii. towards the end of last century. Generally twelve lines in a page.

The *Padamañjarī*, a commentary on the *Kāśikā Vṛitti*, by *Haradatta Mīśra*.

It begins :

व्यक्तप्रधानपुरुषात्मकमस्तत्रम्

एतत्समस्तमधितिष्ठति यः स्तत्रः ।

तस्मै शिवाय परमाय दशाव्ययाय

सांवाय सादरमयं विहितः प्रणामः ॥ १ ॥

खं खं मनोरथमवाप्तुमपेतविभं

यस्य प्रसादमनवाप्य न शक्नुवन्ति ।

पञ्चासनप्रभृतयः प्रथमेऽपि देवास्

तद्वस्तु हस्तिमुखमस्तु मयि प्रसन्नं ॥ २ ॥

तातं रुद्रकुमारार्थं प्रणम्यांवां श्रियं तथा ।

ज्येष्ठं चाग्निकुमारार्थमाचार्यमपराजितं ॥ ३ ॥

यश्चिराय हरदत्तसंज्ञया विश्रुतो दशसु दिक्षु दक्षिणः ।

उज्जहार पदमंजरीमसौ शब्दशास्त्रसहकारपादपात् ॥ ४ ॥

तामिमामनुमेन चेतसा भावयंतु भुवि भव्यबुद्धयः ।

कः खलु प्रणयिनि प्रियंवदे मत्सरीभवति मद्भिधे जने ॥ ५ ॥

अविचारितरमणीयं कामं व्याख्याशतं भवतु वृत्तेः ।

हृदयंगमा भविष्यति गुणगृह्याणामियं व्याख्या ॥ ६ ॥

इष्टदेवनमस्कारः कार्यः सन्नेह किं कृतः ।

वृत्तौ भाष्ये तथा सूत्रे वाञ्छिके च तदुच्यते ॥ ७ ॥

मनसा वचसा च कर्मणा कृत एवायमिहानिवेशितः ।

न हि दर्भेष्विचित्रपाणिनाद्यपरं मंगलमत्र कीर्त्यते ॥ ८ ॥

वृत्त्यंतरेष्वसंतं गुणं वदन् वृत्तिकृत्त्रिजे ग्रंथे प्रेक्षावतां प्रवृत्त्यै
क्रियमाणं वस्तु निर्दिशति ।

वृत्तौ भाष्य इति च वस्तुनि निर्दिष्टे सति तेनार्थेनार्थिनः

प्रवर्तते । इतरे नेत्युपयुक्तो ग्रंथादौ वस्तुनिर्देशः । वृत्त्यंतरेष्वसंभवि

गुणकथनं तु प्रवृत्तिनियमार्थं । कथमपरया प्रवृत्तिर्विहाय वृत्त्यं-

तरास्यस्यां । स पुनरुणो वृत्त्यादिषु विप्रकीर्णस्य तत्रस्य यः

सारभूतो ऽंशस्तत्संग्रहात्मकानं । तत्र सूत्रार्थप्रधानो ग्रंथो वृत्तिः ।

सा चेह पाणिनिप्रणीतानां सूत्राणां कुलिप्रभृतिभिराचार्यैर्वैर-

चितं विवरणं । आक्षेपसमाधानपरो ग्रंथो भाष्यं । तदिह का-

त्यायनप्रणीतानां वाञ्छिकानां पतंजलिप्रणीतं विवरणं । तथा

शब्दसमुच्चये पारायणशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते । धातुपारायणं

नामपारायणमिति । यत्र धातुप्रक्रिया तद्भातुपारायणं । यत्र गण-

शब्दानां निर्वचनं तन्नामपारायणं । आदिशब्देन शिक्षोणादि-
क्रियादेर्ग्रहणं । ० काशिकेति देशतोऽभिधानं । काशिवु भवा
काशिका । ०

Vol. i., foll. 204, contains Adhyāya I.; *carāṇa* 1 ends fol. 93b; 2, end wanting; 3, fol. 158b; 4, fol. 204b.

Foll. 100-104 (*sūtras* i. 2, 10-20); 131-157 (*sūtras* i. 2, 70-i. 3, 89) are wanting. The number 38 has been omitted in the pagination; whilst each of the nos. 59, 117 and 118 occurs on two leaves. Foll. 118-204 are less clearly written, but probably by the same hand (A). Foll. 27 and 57 have been supplied by more modern hands.

Vol. ii., foll. 205-447 contains Adhyāyas II. and III.

A. II., *car.* 1 ends fol. 231b; 2, fol. 251; 3, fol. 275b; 4, fol. 300b.

A. III., *car.* 1 ends fol. 367; 2, fol. 396b; 3, fol. 425; 4, fol. 447b.

Besides the continuous pagination, there is a separate paging for Adhyāya II. (foll. 1-97, where no. 68 has been omitted); III. 1 (foll. 1-67); III. 2 (foll. 1-29); and III. 3 and 4 (foll. 1-51).

Foll. 301-326a were written by a different hand from the preceding portion and Vol. i.; and foll. 368-447 by a third hand.

Vol. iii., foll. 116 and 80, written by several modern hands, contains Adhyāyas IV. and V., each of which has a separate paging.

A. IV., *pāda* 1 ends fol. 43; *pāda* 2, fol. 83; *carāṇa* 3, fol. 103; *car.* 4, fol. 116. Nos. 79 and 85 have been omitted in the paging.

A. V., *car.* 1 ends fol. 22b; 2, fol. 46; 3, fol. 62; 4, fol. 80.

Vol. iv., foll. 698-956, contains Adhyāyas VI. and VII., the latter not quite complete.

A. VI., *pāda* 1 ends fol. 763b; 2, fol. 791; 3, fol. 818; 4, fol. 859b. This Adhyāya was written by scribe B. It is also paged separately, foll. 1-164; where no. 97 has been omitted, and foll. 112 and 161 have been supplied by a more modern hand. Foll. 23b and 24a are much blurred (though still legible), from rubbing against each other.

A. VII., *carāṇa* 1 ends foll. 887b; 2, fol. 917; 3, *pāda* fol. 941. The MS. breaks off abruptly at the end of fol. 956, in the comment on *sūtra* vii. 4. 93. This Adhyāya was written by scribe A. It has also a separate pagination, 1-97; fol. 9 having been supplied by the same more modern hand as those above.

[H. T. COLEBROOKE.]

601.

775. Foll. 106 (orig. 107); size 10 in. by 4 in.; Devanāgarī character.

Foll. 1-76 in a clear handwriting of about A.D. 1500; generally eleven lines in a page. Foll. 79-98 in a good small hand of about A.D. 1650 (?); 12-17 lines in a page. Foll. 77 and 78 were lost and replaced by one leaf (the writing of which is much effaced), written by the same hand as foll. 99-107. Fol. 96 has been inserted by mistake between foll. 106 and 107.

Padamañjarī. Adhyāya VIII.

Carāṇa 1 ends fol. 35; 2, foll. 77-8; 3, fol. 98b.

Date at the end (probably copied from the original MS. of this section), शके १३२३ प्रजापतिसंवत्सरे
आवणशुद्धितीयायां भौमे समान्नमगन्तु ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

602.

245. Foll. 138 (numbered 137; two leaves being marked 104); size 12½ in. by 4½ in.; modern Devanāgarī handwriting; from fol. 79 by a different hand; 8-12 lines in a page.

Padamañjarī. Adhyāya VIII., *caranās* 1-3. Car. 1 ends fol. 39; 2, fol. 117b.

[H. T. COLEBROOKE.]

603.

631. Foll. 59; size 16½ in. by 5 in.; good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Portions of *Jinendrabuddhi's* commentary on the *Kāśikā Vṛtti*, entitled *Nyāsa*, or *Kāśikā-vivaraṇapāñjikā*.

a) Foll. 39. Adhyāya I., *pāda* 2, called (after the first *sūtra* of the chapter) *kuṭa-pāda* (or *nyāsa*), ends: इति श्रीबोधिसत्त्वदेशिया[चा suppl.] यैश्वरीजिनेन्द्रवृद्धिपादविरचितायां काशिकाविवरणपञ्जिकायां प्रथमोऽध्यायस्य कुरापादः ॥ समाप्तश्चायं कुरान्यासः ॥

b) Foll. 20. Adhyāya VIII., *pāda* 4, called *Rephanyāsa*. Incomplete. The MS. breaks off abruptly in *sūtra* 39. Occasional blanks have been left in this portion.

[H. T. COLEBROOKE.]

604.

813. Foll. 250; size 15½ in. by 4 in.; fairly written, in the Bengālī character; six lines in a page. Modern.

Bhāṣhāvṛtti, a brief commentary on the non-Vedic rules of *Pāṇini's Aṣṭādhyāyī*, by *Purushottamadeva*. It begins:

नमो बुद्धाय भाषायां यथा त्रिमुनिलक्षणम् ।

पुरुषोत्तमदेवेन लघ्नी वृत्तिर्विधीयते ॥

अथ शब्दानुशासनं लौकिकानां प्रकृतिप्रत्ययविभागपरिकल्पनया साधन्यविशेषवता लक्षणेन गत्यन्तराभावात् । वर्णाना-

मुपदेशः क्रमसन्निवेशानुबन्धासंज्ञनार्थः । तदुभयं संज्ञार्थं सा च लाघवेन शास्त्रप्रवृत्त्यर्थः । अकारस्य विवृतोपदेश आकारग्रहणार्थः ॥ अ इ उ ण् । ०

Adhyāya I. ends fol. 30; II., fol. 52b; III., fol. 88b; IV., fol. 123; V., fol. 165b; VI., fol. 203; VII., fol. 229.

[H. T. COLEBROOKE.]

605, 606.

224, 225. Foll. 316 and 192 resp.; size 15 in. by 5 in.; good, modern Bengālī handwriting; seven or eight lines in a page.

Bhāṣhāvṛttiyarthavivṛiti, a commentary on the preceding work, by *Śrīśhīdharaśarman*. Incomplete.

It begins: व्याकरणशास्त्रमारभमाणो भगवान् पाणिनिः प्रयोजनानामनुव्याचिख्यासुः प्रतिजानीते अथ शब्दानुशासनमिति ०

Vol. i. contains the work as far as iv. 1, 101, in which *sūtra* it breaks off abruptly. Adhyāya I. ends fol. 97; II., fol. 178; III., fol. 288b.

Vol. ii., from shortly before v. 1, 20, to viii. 1, 18, in which it breaks off. Adhyāya V. ends fol. 88b; VI., fol. 114b; VII., fol. 187b.

Another copy of this work, mentioned by Dr. Rājendralāla Mitra, *Descriptive Catalogue of Sanskrit MSS. of the Asiatic Soc. of Bengal*, i. p. 84, has two introductory *śloka*s; after which the opening couplet of *Purushottamadeva* is commented upon. [H. T. COLEBROOKE.]

607.

1719. Foll. 292; size 9½ in. by 3½ in.; fairly written, in the Devanāgarī character; foll. 72-157 by a different hand from the rest; 8-12 lines in a page.

Śabdakaustubha, a commentary on *Pāṇini's sūtras*, by *Bhaṭṭoji Dikshita*, son of *Lakṣmīdhara*.

The work was left unfinished by the author. The present (as well as the next) MS. contains only the first *pāda*, which portion has also been printed at Benares (1876); but the work is supposed to have extended to the end of the 4th *adhyāya*. See Burnell, *Classif. Index to Tanjore MSS.*, p. 39; Aufrecht, Cat. Bodl. No. 352.

It begins :

विशेषं सच्चिदानन्दं वन्दे ॐ योऽखिलं जगत् ।
चरीकर्ति चरीभर्ति संजरोहर्ति लीलया ॥
नमस्कुर्वे जगद्वन्द्वं पाणिन्यादिमुनित्रयं ।
श्रीभर्तृहरिमुख्यांश्च सिद्धान्तस्थापकान्बुधान् ॥ ०

The blank page of fol. 1 contains the following note by Colebrooke :

'*Śabdakaustubha*, a commentary by *Bhaṭṭoji bhaṭṭa* on Sanskrit grammar, in nine lessons, treating of the rules contained in the first quarter of the first lecture of *Pāṇini*. If *Bhaṭṭa* (who was also author of the *Siddhāntacūmudī*) carried this work any further, the remainder is said not to be now extant, or at least is become very scarce.' (See Misc. Ess. II., p. 13).

Āhnika 1, ends fol. 32; 2, fol. 65; 3, fol. 87; 4, fol. 114; 5, fol. 140b; 6, fol. 167; 7, fol. 185b; 8, fol. 246. *Āhnikas* 1, 6-9, are dated Samvat 1854. [H. T. COLEBROOKE.]

608.

3068. Foll. 219; size 9½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, from fol. 207 by a different hand from the rest; 10-12 lines in a page. *Śabdakaustubha*.

Āhnika 1, ends fol. 27; 2, fol. 57; 3, fol. 79; 4, fol. 101b; 5, fol. 124; 6, fol. 136; 7, fol. 153b; 8, fol. 188. Dated Samvat 1905.

[J. R. BALLANTYNE.]

609.

1555c. Foll. 14; size 9½ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī; ten lines in a page.

Śabdakaustubha. The 7th *āhnika*, dated Samvat 1853. [H. T. COLEBROOKE.]

610.

399. Foll. 252; size 12½ in. by 4½ in.; written by four or five different hands; Devanāgarī character; 10-13 lines in a page.

Prabhā, a commentary on *Bhaṭṭoji's Śabda-kaustubha*, by *Vaidyanātha Pāyagūṇḍa*, son of *Mahādeva* and *Veṇī*; and pupil of *Nāgojibhaṭṭa*.

It begins :

आनन्दकंदं मुनिहृन्मिलिदं स्वच्छंदगोविंदपदविंदं ।
वंदे सुरेंद्रादिदं तद्दीनादिशदं रविनंदं (!)* ॥ १ ॥
वैद्यनाथः पायगुंडो नत्वा नागेश्वरं गुरुं ।
व्याख्यां प्रभाख्यां तनुते कौस्तुभस्य स्वयुद्धये ॥ २ ॥

प्रारिप्सितमर्थनिर्विघ्नपरिसमाप्त्यर्थं कृतं भगवदादिनित्यात्मकं
मंगलं शिष्यशिष्यायै व्याख्यातृश्रोतृयामनुसंगतो मंगलाय च
निबध्नाति विश्वेश्वरभित्यादि ॥ ०

Āhnika 1 ends fol. 66 : इति श्रीमन्महादेवसुतवेणी-
गर्भजपायगुंडोपाख्यवैद्यनाथारचरचितकौस्तुभव्याख्यायां प्रभाख्या-
यां प्रथममाह्निकं समाप्तं संपूर्णं ॥

(*Pratyūhāra*)- *Āhnika* 2, ends fol. 116; 3, fol. 164; 4, (?); 5, fol. 220b; 6, fol. 242 (dated संवत् १८३०); 7, fol. 252b. [H. T. COLEBROOKE.]

611.

616. Foll. 97; size 9½ in. by 4 in.; Devanāgarī character; fairly written, in the latter part of last century; ten lines in a page.

Vṛttisamgraha, a succinct commentary on *Pāṇini's sūtras*, by *Rāmacandra*, instructed by *Nāgojibhaṭṭa*. *Adhyāyas* I. and II. It begins:

लक्ष्मिनारायणौ वंदे गणेशं च सरस्वतीं ।
भवानीशंकरौ वंदे सर्वकार्यार्थसिद्धये ॥
नागोजीविदुषः (!) प्रोक्तो रामचंद्रो यथामति ।
शब्दशास्त्रं समालोक्य कुर्वे ॐ वृत्तिसंग्रहं ॥

अ इ उ ए ॥ ० ॥ एतानि माहेश्वरसूत्राख्ययादिसंज्ञार्थानि । ०
वृद्धिरादैच् ॥ १ ॥ आकार एकार औकारश्च वृद्धिसंज्ञकः
स्यात् । शालीयः । आश्वलायनीयः । दैकुलमयः । ऐतिका-

* Prof. Aufrecht suggests: वंदे सुरेंद्राचितपादपद्मं दी-
नार्द्रभावं विशदं च नंदं ।

यनीयः । नीकुलमेयं । औपगवीयः । तपरकरणं गुणानां
भेदकत्वपक्षे उभयार्थः । अभेदकत्वपक्षे ऐजर्थः । उभे अभ्यस्तमि-
त्यत्र द्वेग्रहणानुवृत्त्यैव सिद्धे उभेग्रहणं ज्ञापयति । अन्यत्र यत्नेन
विना समुदाये संज्ञा न भवति । तेन वृद्धादयः संज्ञाः प्रत्येकमेव
भवन्ति न समुदाये ॥

A. I., *pāda* 1 ends fol. 17; 2, fol. 28; 3, fol. 40b; 4, fol. 53b. II., *pāda* 1, ends fol. 67b; 2, fol. 74; 3, fol. 85.

In the colophons, the author's name is not mentioned. [H. T. COLEBROOKE.]

b. Recasts of the *Ashṭādhyāyī*.

612.

1666. Foll. 112; size 9 in. by 3½ in.; in different Devanāgarī writing; 10-12 lines in a page.

Rūpamālā, an elementary Sanskrit grammar in *sūtras* (extracted from *Pāṇini*) with a *vṛitti*, by *Vimala Sarasvatī*.

Three leaves are missing at the beginning, as are some other leaves (24 and 34). The MS. is but partially paged.

Fol. 2b (orig. paging 5b), स्वरसंधिः । fol. 3b, इति प्रकृतिभावः । fol. 6b, इति विसर्गसंधिः । fol. 12, अजंतमाला । fol. 15, हलंतमाला । fol. 20, सर्वनाममाला । fol. 20b, संख्याभागः । इत्यभिधेयलिङ्गाः शुक्लादयो दर्शिताः । fol. 22b, नियतलिङ्गमाला । fol. 23, छंदसमाला [begins: छंदसि देवास इत्यादौ जसो सुगामः] । fol. 28, स्त्रीप्रत्ययमाला । fol. 33, कारकभागः । fol. 42, सर्वधातुकमाला [begins: भूवादयो धातवः] ॥ fol. 42b, आत्मनेपदानः [begins: एष वृद्धौ । स्पृष्टे संघर्षे । दद दाने । दध धारणे । खद खाद आखादने । मुद हर्षे । वूद हिंसायां । ०] । fol. 43, परस्मै । [begins: जि जये । गद लप भण पठ जप जल्य व्यक्तायां वाचि ।] । ib. उभय, etc. । fol. 47, यभावः (passive voice) । fol. 50, आशीर्लिङ्गमाला ॥ लुङ्भागः ॥ fol. 50b, भविष्यत् इत्यादि लृङ्भागः ॥ ० लृङ्भागः ॥ fol. 52, लुङ्माला । fol. 56, लिङ्भागः ॥ ० पंचमलकारभागः । fol. 58, क्वच् । fol. 59, (क्रियासमभिहारे) यङ् । fol. 63b, सना-

दिभागः । fol. 64b, लकारार्थमाला । fol. 66b, तडादि-
नियमभागः । The remaining leaves treat of the *pratyaya* (*kṛit* and *taddhita*) and the *samāsa*.

The colophon and date are as follows: इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीविमलसरस्वतिविरचिता रूप-
माला समाप्ता । संवत् १९३७ वर्षे फाल्गुनवदि ९ सोमे - -
दुवविनायकसुतदुवेवामनेन लिखितं । ० - The date occurs
once more on the last page, where it apparently is १९६७ with month and day as above.

For another complete MS. of this work, dated Samvat 1626, see Burnell, *Index to Tanjore MSS.*, p. 40. [H. T. COLEBROOKE.]

613.

3184. Foll. 96; size 12¼ in. by 7¾ in.; well written, in Devanāgarī; fifteen lines in a page; European paper (water-mark 1868).

Prakriyākaumudī, a grammatical compendium, in *sūtras* systematically arranged from *Pāṇini's* *Ashṭādhyāyī*, and explained by a brief commentary, by *Rāmacandra Ācārya*, son of *Kṛishṇa Ācārya* (for whose pedigree cf. No. 619).

I. *Subanta*, foll. 47, begins:

श्रीमद्विदुलनानम्य पाणिन्यादिमुनीन्गुरुन् ।

प्रक्रियाकौमुदीं कुर्मः पाणिनीयानुसारिणीं ॥

अ इ उण् । ०

The *sandhi* ends fol. 5; *liṅgaprakriyā*, fol. 16; *avyayāni*, fol. 16b; *strīpratyayāḥ*, fol. 19b; *vibhaktiyarthāḥ* (*kṛakaparakriyā*), fol. 23b; *samāsaprakriyā*, fol. 35b; *taddhitaparakriyā*, fol. 46; *divrūktiparakriyā*, fol. 47.

II. *Akhyāta*, foll. 32, begins:

प्रकृतिः सा जयत्याद्या यया धात्वादिरूपया ।

व्यज्यते शब्दरूपाणि परप्रत्ययसंनिधेः ॥

धातोः । आतृतीयांतं वक्ष्यमाणाः प्रत्यया धातोर्ज्ञेयाः ।

तेष्वादौ दश लकाराः प्रदर्शयन्ते । लृट् ०

Iti parasmaipadaparakriyā, fol. 8b; *ātanepadapr.*, fol. 10; *miśraparakriyā*, fol. 12;

adāḍiprakriyā, fol. 15; *hṛāḍip.*, fol. 16; *svāḍip.*, fol. 18; *tudāḍip.*, fol. 20; *rudhāḍip.*, fol. 19b; *tanāḍip.*, fol. 20; *kryāḍip.*, fol. 20b; *iti curāḍip. iti daśaganā*, fol. 21; — *nyantap.* fol. 22b; *sanantap.*, fol. 24; *yañantap.*, fol. 25; *yañlugantap.*, fol. 25b; *nāmadhātup.*, fol. 27; *padavyavasthā*, fol. 29b; *bhāvakarmap.*, fol. 31; *lakārārthap.*, fol. 32b.

III. *Kṛidanta*, fol. 15, begins: धातोः । आतृती-
याध्यायानं धातोरित्यधिक्रियते । पुनर्धातूक्तिः कृत्संज्ञा
उपपदसंज्ञा चात्रैवेत्येवमर्थः । तत्रोपपदं सप्तमीस्यं । कृद-
तिङ्गिति कृत्संज्ञा ॥ वासरूपो स्त्रियां । ०

Kṛityaprakriyā ends fol. 3; *iti kṛidanta-
taprakriyā samūptā*, fol. 15.

IV. *Vaidikaprakriyā*, fol. 2, begins: वैदिकश-
ब्देष्वेव प्रक्रिया । य एव लौकिकस्त एव वैदिका इति
न्यायात् । क्वचित्प्रयोगवशादन्यथात्वं । प्रकृत्यान्तःपादम-
व्यपरे । अक्षपादमध्यस्थ एङ्प्रकृत्या स्यादतिपरे न तु
वकारयकारपरे अति । उपप्रयत्नो अश्वरम् । सुजाते
अश्व सूनूते । ०

It ends :

आनन्त्यात्सर्वैशः शब्दा न शक्यन्ते ऽनुशासितुं ।
बालव्युत्पत्तये ऽस्माभिः संक्षिप्योक्ता यथामति ॥ १ ॥

प्रक्रियाकौमुदी सेयं रामचन्द्रप्रकाशिता ।
असद्वचस्तमो बध्यात्सचकोरप्रिया चिरं ॥ २ ॥

जयति सुभगमूर्तिर्मुग्धहासावलोकः
प्रशमितजनतापो विदुलः स्वात्मदीपः ।

सचकितमिव लक्ष्मीः सेवते यत्पदाब्जं
ललिततरकराभ्यां* साधु संवाहयन्ती ॥ ३ ॥

इति श्रीमत्परिहंसपरिव्राजकाचार्यसकलसदागमाचार्यश्री-
गोपालपूज्यपादशिष्यश्रीकृष्णाचार्यसुतश्रीरामचन्द्राचार्यविरचिता
प्रक्रियाकौमुदी समाप्ता ॥

A fly-leaf contains the following note:—
Copied for me from a manuscript belonging to
Raṅgaśāstrī Vaidya of Shāhāpūr, near Belgaum.
The manuscript is not dated. It consists of 179

leaves, about 11" long by 4½" broad. The
characters are Nāgarī. 23 August, 1878.

[J. F. FLEET.]

614.

6. Foll. 239 (numbered 1-238; two leaves
being marked 134); size 13 in. by 7½ in.; in-
differently written, in a cursory Bengālī hand;
European paper; eight lines in a page.

Prakriyākaumudī. Complete, with the ex-
ception of the Vaidik supplement. The *ākhyāta*
beg. fol. 127b; the *kṛidanta*, fol. 202. It ends:

इति श्रीमत्साहेबाज्ञया प्रक्रियाकौमुदीं लिखेत् श्रीव्रजनन्द-
नशर्मेणा ॥

According to a note, by Colebrooke, on the
first leaf, *Bīreśvara Śeṣha*, then living at Benares,
was reputed to be a descendant of the author
of the *Prakriyākaumudī*, and stated his own
genealogy as follows:

Rāmācandra paṇḍita, *Nṛsiṃha paṇḍita*, *Nā-
rāyaṇa paṇḍita*, *Cakrapāṇi paṇḍita*, *Bīreśvara
paṇḍita*, *Śambhū paṇḍita*, *Gopāla paṇḍita*, and
then *Bīreśvara paṇḍita* himself.

[H. T. COLEBROOKE.]

615.

2094. Size 9½ in. by 4½ in.; two different
MS., written by different hands, in the Devanā-
garī character.

Prakriyākaumudī.

I. Foll. 47, two of which (foll. 2 and 3) are
wanting. A rather old, but incorrect,
MS., probably written by several hands;
9-14 lines in a page.

The *Subantaprakaraṇa*, to the end of the
kāraka.

II. This MS.—written, Samvat 1580, in a
good, bold hand, nine lines in a page—
consists of two parts, pagged both con-
tinuously (158-285) and separately.

a) Foll. 84 orig., of which 23 are now wanting (viz. foll. 36, 37, 40-42, 46, 48-61, 69, 80 and 81). The *Ākhyāta*.

b) Foll. 48 (numbered 47, of which foll. 15 and 19 are wanting, whilst two leaves are marked 24; fol. 26b is left blank, and several leaves are slightly injured). The *Kṛidanta* (ends fol. 41b), and *Vaidikaprakriyā*.

It ends: इति श्रीमत्सर्वशास्त्रज्ञसकलसदागमाचार्य - श्रीगोपीनाथविद्वलचरणारविन्दमकरन्दलालस - श्रीगोपालतनययतिगुरुचरणसेवक - कृष्णाचार्यसुतरामचन्द्राचार्यविरचिता प्रक्रियाकौमुदी समाप्ता ॥ ० स्वस्ति संवत् पञ्चदश १५ अशीती ६० प्रवर्त्तमाने उत्तरायणे श्रीसूर्ये श्रीपञ्चतौ महामाङ्गल्यप्रदे ज्येष्ठमासे अक्षितपक्षे द्वादशष्टिकापर्यन्त पौर्णमासीतदनन्तरप्रतिपदायां तिथौ भृगुवारे अद्यहर् सीहोदरास्याने वास्तव्यापलीपराज्ञातीयजो ० महिषासुतपाठकजीवाख्यसुतगङ्गाधरेण प्रक्रियाकौमुदीभियग्रन्थो ज्यं तस्य पुस्तको ज्यमलिखि ॥ ० चिरायुरयं पुस्तको ऽस्तु ॥ [GAIKAWAR.]

616.

71. Foll. 45; size 10½ in. by 4½ in.; neatly written, in Devanāgarī, mingled with Bengālī letters; 7-10 lines in a page; European paper.

Prakriyākāumudā. The *subānta*, with numerous marginal and interlinear notes, and a list of contents (in English), by Colebrooke.

The *kāraka* beg. fol. 17; the *samāsa* fol. 21b; the *taddhita* fol. 29.

Dated शाके १७१५ ०महोपाध्यायश्रीचित्रपतिशर्मेणा स्वभागिनेयद्वारा लिखितम् ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

617.

1228. Foll. 60; size 11½ in. by 4½ in.; neatly written, in the Bengālī character; eight lines in a page; European paper.

Prakriyākāumudā. The *ākhyāta* (ends fol. 40) and *kṛidanta* chapters; without the *vaidik* supplement. With occasional marginal and interlinear notes by Colebrooke.

It ends: ० श्रीकुलवृत्तकसाहेबावबोधनाय महोपाध्याय-श्रीचित्रपतिशर्मेणा धर्मदहावासिना [समाज्ञमः] समुद्धृतैतं ग्रन्थ-मलोलिखत् श्रीव्रजनन्दनो नवीनः । शाके १७१५ ॥

Colebrooke has added a list of contents, in English, on a fly-leaf. [H. T. COLEBROOKE.]

618.

1640. Foll. 170, twelve of which (viz. 110-112, 126-134) are wanting; size 10½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī; foll. 1-145, by three different hands; about the latter part of the 17th century; foll. 146-170, numbered separately, about the middle of the last century; 11-13 lines in a page.

Prasāda, a commentary on the *Prakriyākāumudā*, by Viṭṭhala,* son of Nṛsiṃha (and Māṇikāmbā), and grandson of Rāmacandra.

The *sandhi* and *subānta* chapters; incomplete.

The work begins:

श्रीमद्विद्वलमेकमध्यमजं शब्दात्मकं ब्रह्म यः

खेच्छातो जगदुद्भवस्थितिलये हेतुः स्वमायागुणैः ।

यच्छास्त्रयुतिसंततिव्यवहृतिस्तं पुण्डरीकाग्रमे

भक्तानुग्रहहेतुतः स्थितमहं वन्दे मुदे संविदे ॥ १ ॥

श्रीशंभुं पाणिनिं श्रीवररुचिमप्य वाक्संस्कृतौ दीक्षितं श्री-

शेषं तद्वाप्यहर्दप्रकटनपटुगीः पण्डितान् भर्तृमुत्थान् ।

वृत्तिन्यासादिकर्तृन् स्वमतपरमतस्यापकान् भोजदुर्ग-

खोरस्वामिप्रमुत्थान् प्रगुणनतिभजे तन्मतज्ञप्रहितोः ॥ २ ॥

किं शेषः पाणिनिर्वा चरुचिरयवा सर्वविद्याप्रणेता

शंभुर्भूमावभूद् भूसुरकुलतिलको ऽन्यप्रदेशे ऽग्यवंशे ।

च्युवेदी सर्वशास्त्रप्रकटनपटुधीः कृष्णजी रामचन्दो

ऽनन्ताचार्यप्रपौत्रो दिशतु कृतिमर्ति मे स कैशिद्व्यगोचः ॥ ३ ॥

वन्दे तं यतिवृन्दचन्द्रितपदं श्रीराघवेन्द्रादि यन्-

नामाभाति सरस्वतीपदवरं वादीन्द्रविद्वाधकम् ।

यो विद्याः समदाच्युतदेश मुदा श्रीशेषाभायादिकाः

शिष्येभ्यो मयि यत्कृपास्ति सततं सच्छास्त्रसंविज्ञे ॥ ४ ॥

लोके ऽस्मिन्यदुपक्रमं चरिवृत्तीत्यौदायलोकज्ञता

विद्वत्तोपकृतिः क्षमा सजनता वेदोक्तधर्मादः ।

* Spelled Viṭṭhala (sometimes Viṭṭhala), in this and the other MSS.

आचार्य कृतकालनिर्णयमहाग्रन्थार्थसङ्गीपिका-

टीकं तं नरसिंहमात्मजनकं वन्दे विदां संमतम् ॥ ५ ॥

गम्भीरार्थमितीक्याकलितसकलसञ्चरत्नाकरा श्री-

शेषोक्तन्यायगर्भा स्वपरमतयुतां प्रक्रियाकौमुदीं ताम् ।

व्याकुर्वन्बुद्धिहीनो यदपि तदपि तत्पुत्रजो रामचन्द्रा-

चार्योक्तिः पाठरक्षाकरणगुणतया सज्जनैर्नोपहास्यः ॥ ६ ॥

तथा च पण्डितमन्यैः प्रक्षेपैर्नैल्लिनीकृता ।

प्रक्रियाकौमुदी तस्याः प्रसादः क्रियते मया ॥ ७ ॥

In the comment on *Rāmācandra's* introductory couplet the following passage occurs :

तथा च नृसिंहाचार्यवैयर्थ्ये कालनिर्णयदीपिका विवृता यत्र तत्रोक्तं रामचन्द्राचार्यसूनुभिः ।

The *saṅgīyāprasāṅga* ends fol. 16; *sandhi*, fol. 34b; *klivāśabdā halantāh*, fol. 82; *avyaya*, fol. 89; *strāpratyaya*, fol. 106b; (the end of the *kāraka*, the *saṁśa*, and beginning of *taddhita* are wanting).

The *taddhita* ends fol. 170a :

श्रीरामाचार्यसूनुर्हरिहरभजनैकाग्रधीः श्रीनृसिंहा-

चार्यो यं माणिकावाप्यजनयदतुलं वीठुलाचार्यमार्थं ।

तस्य श्रीपाणिनीयाद्यनुगुणसगुणे प्रक्रियाकौमुदीय-

व्याख्याने ऽस्मिन्प्रसादे सुविशदमगमस्तद्धितास्ते समाप्तिं ॥

The second page of this leaf contains the beginning of the *dvirukta-prakriyā*. A list of contents has been added on two leaves.

[H. T. COLEBROOKE.]

619.

1641. Foll. 150; size 11½ in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī; 14-16 lines in a page.

Vitṭhala's Prasāda. The *ākhyāta* and *kṛidanta* chapters. The former begins :

श्रीविठ्ठलं सुरचरं प्रणमामि देवं

कारुण्यसिंधुमखिलानतदन्नबुद्धिं ।

इयत्सहासमुख्यकजमात्मभासम्

उत्पुञ्जलोचनविलोकननाशितायं ॥ १ ॥

तिङ्गंतकांडस्य हि केऽपि पारं नांशसिधुः शुद्धधियो ऽपि संतः ।

तं प्रक्रियाकौसुदमंशनो व्याख्यानं स्यामुपहास्य एव ॥ २ ॥

प्रक्षेपकालुष्यनिरासहेतोः प्रसादमस्या विदधे यथावत् ।

इति प्रतिज्ञातमतः करिष्ये व्याख्यां स्वतः सज्जनतोषदात्री ॥ ३ ॥

मंगलादीनि मंगलमध्यानि मंगलांतानि च शास्त्राणि ० प्रथंत इत्यभिप्रेत्य तिङंतमभिधातुमिदं यं यकृत् ग्रंथमध्ये मंगलाचरणं करोति । प्रकृतिरिति ०

The *lakārārthavarga* (on the force of tenses and moods), or last section of the *ākhyāta*, ends fol. 92; the *kṛitya*, fol. 96b; the *kṛidanta*, fol. 140b.

It ends : प्रक्रियाकौमुदीयव्याख्याने स्मिन्प्रसादे निरगम-
दमला वैदिकी प्रक्रियेयं ॥

The explanation of the concluding stanza of the *Prakriyākāumudī*, is followed by these couplets :

श्रीमद्विठ्ठलपादपंकजयुगं वंदे सुरैर्वेदितं

भक्तेभ्यो ह्यभयप्रदं सुखकरं विज्ञानदं सर्वदा ।

खोदीयः किल यदुजो जनितवत्पृथुस्थिरांतां धरां

या विश्वस्य विधारणे ऽजनि तथा पुष्टौ समर्थी ह्यथा ॥ १ ॥

वंदे पाणिनिमीश्वरं वररुचिं शेषं तथान्यान् बुधान्

ग्रंथान्ये व्यदधुः परोपकृतये सूत्रादिभाष्यादिकान् ।

पोतैस्तैस्तु नरास्तरंति गहनं तं शब्दरत्नाकरं

चित्रं यत्परपारमापनपरो देवो मरुत्मानपि ॥ २ ॥

यस्मिन्वैदिकधर्मजातमनिशं जागति सदैवैवा-

चारानुष्ठिततुष्टविठ्ठलविभुः सर्वार्थदः सर्वदा ।

चृग्वेदादिसमस्तशास्त्रनिचयश्रीपांचरात्रागम-

व्याख्यानक्षमपूरुषो विजयते वंशोऽग्रेदेशोद्भवः ॥ ३ ॥

तद्वंशे नररत्ननायकमखिलजातो ऽस्मिन्मङ्गांगजो

जन्ताचार्य इति त्रिलोकविदितः सर्वज्ञ एवापरः ।

रामस्वामियतोऽद्रव्यविहिताचार्याभिषेकस्ततो

लब्धा वैदिकपांचरात्रमकरोद्यो यज्ञभानां त्रयं ॥ ४ ॥

तत्सूनुर्निगमागमादिकुशलः सन्यायवैशेषिको

व्याकृतद्वयजैमिनीयभणितिव्यव्याहृतप्रातिभः ।

यः सौदर्शनभाष्यमाख्यदमलं विद्वत्सभासंनिधाव्

आचार्यो नृहरिः सदाचरणतः साक्षात्कृतश्रीहरिः ॥ ५ ॥

गोपालाचार्यमुखाः प्रथितगुणगणास्तस्य पुत्रा अभूवन्

कृष्णाचार्यस्तत्कनीयानपि जगति गुणैर्ज्यैष्ठ आसीद्वरिष्ठैः ।

यं वेदाद्याः सुविद्याः स्वयमधिवसतिं चक्रुस्तर्कहेतोस्

तस्मात् श्रीकृष्ण एवेत्यनुजगदरुं सूरयः सौर्भिभक्ताः ॥ ६ ॥

तस्मादाचार्यवर्यौ हरिहरभजनप्राप्तसंचितप्रकाशाव्

आस्तां ज्येष्ठो नृसिंहो निखिलगुणनिधी रामचंद्रः कनिष्ठः ।

येनानेकप्रबंधाः क्षितिपतिसमितिख्यातविद्वत्प्रबोधो-
द्वाधार्थं चक्रिरे यैर्भवति हृदि कृतैः कोविदः प्राकृतो
ऽपि ॥ ७ ॥

तत्सूनुं सकलेषु शास्त्रनिबन्धेष्वर्चायकृष्णात् गुरोर्
लब्धज्ञानविशेषमात्मजनकं श्रीमन्नृसिंहं भजे ।
तत्पूर्वांश्च कलिप्रलुप्तमखिलं विद्यासमूहं तथा
धर्मं स्मारयितुं क्षितौ समभवन्ते ते स्वतारा हरेः ॥ ८ ॥
श्रीमद्वाचसंज्ञकं यतिवरं वंदे गुरुं संततं
यः सर्वज्ञसमान् व्यधाहुवि नरानात्मीयसेवापरान् ।
वादींद्रान् बहुवादिदर्शमनान् जित्वा तथास्थापयत्
यो ऽद्वैतश्रुतिमूर्धनश्चैयचणो भाष्यादिसंस्कारकः ॥ ९ ॥
श्रीविठ्ठलाचार्यगुरोस्तनूजं सौजन्यभोजं जितवादिराजं ।
अनंतसंज्ञं पदवाक्यविज्ञं प्रमाणविज्ञं तमहं नमामि ॥ १० ॥
[यः शास्त्रलोकव्यवहारविज्ञाजगत्समग्रं स्ववशं व्यतानीत् ।
तमर्भकं कृष्णगुरोर्नमामि रामेश्वराचार्यगुरुं गुणाभिं ॥ ११

MS. B.]

यत्संनिधानादभवन्नरो ऽमी विद्याधिराजाजितवादिराजाः ।
आचार्यवर्यं बुधरामचंद्रं भजामि गोपालगुरोस्तनूजं ॥ १२ ॥
जगन्नाथाश्रमं वंदे यतिं वेदांतकोविदं ।
पदवाक्यप्रमाणज्ञं स्वधर्मनिरतं सदा ॥ १३ ॥
श्रीरामाचार्यसूनुर्हेरिहरभजनैकाग्रधीः श्रीनृसिंहा-
चार्यो ऽयं माणिकांढाप्पजनयदतुलं विठ्ठलाचार्यमार्यं ।
सोहं श्रीपाणिनोपाध्वत्पुण्यसगुणं प्रक्रियाकौमुदीय-
व्याख्यारूपं प्रसादं विशदमकरवं विठ्ठलस्तेन तुष्यात् ॥ १४ ॥
संवत् १५३६ वर्षे माघवदि एकादशी रवौ श्रीमदानंदपुर-
स्थानोत्तमे आभ्यंतरनागरज्ञातीयपंडितअनंतसुतपंडितनारायणा-
दीनां पठनार्थं ॥ कुठारीव्यवहितसुतेन विश्वरूपेण लिखितं ॥

This date is probably that of the MS. from which the present was copied (a century or more after that).

A list of contents, on three leaves of Euro-
pean paper, has been appended.

[H. T. COLEBROOKE.]

620.

3185. Foll. 161; size 12½ in. by 7½ in.;
well written, in Devanāgarī, on European paper,
by the same hand as no. 605 (MS. 3184); fifteen
lines in a page.

The same portion of Viṭṭhalācārya's Prasāda.

'Copied from a Devanāgarī MS., belonging
to Bāladākshī Asōgēkar of Shāhāpūr, near Bel-
gaum, dated Samvat 1633, and consisting of 137
leaves, about 12½" by 5½".' [J. F. FLEET.]

621.

2390. Foll. 211; size 9½ in. by 5½ in.; fairly
written, in Devanāgarī, about A.D. 1650; 12-16
lines in a page; from fol. 198 by a more modern,
indifferent hand, about 20 lines in a page.

A portion of the Prasāda.

Foll. 1-126 (numbered 1-125, two leaves being
marked 13), contain from the beginning of the
work to the end of the feminine bases.

Foll. 127-211 (numbered 225-310, no. 303
having been omitted by mistake), contain from
shortly before the end of the samāsa (fol. 128),
to shortly after the beginning of the dvirukta-
prakriyā (211b), thus comprising the whole of
the taddhita chapter.

Fol. 210 has been inverted by the binder.

For fragments of the same work, see Weber's
Cat. Berl., no. 738, and Aufrecht's Cat. Bodl.,
no. 355. The Oxford fragment makes Rāma-
candra the author of the *Vaiṣṇavasiddhāntadā-
pikā*, which Viṭṭhala there declares to have com-
mented upon, whilst a passage quoted above,
p. 167a, states that Rāmacandra composed, and
that Viṭṭhala's father, Nṛsiṃha, commented upon,
the *Kālamirṇaya*, a work placed by Colebrooke
at about A.D. 1243 (Misc. Ess. II., p. 379; 2nd
ed., p. 333).

[The *Kṛityaratnāvalī* is ascribed to Rāma-
candra, son of Bhaṭṭa Viṭṭhala, and grandson of
Bālakṛiṣṇa Bhaṭṭa]. [GAIKAWAR.]

622, 623, 624.

2065, 2066, 2189. Size 11 in. by 4½ in.;
well written, and pretty correct Devanāgarī MS.
of about B.D. 1550; ten lines in a page.

Prakriyākaumudī-ṭīkā, another commentary on *Rāmacandra's* work, composed—by order of prince *Kalyāṇa*, son of *Viravara* (p), and grandson of *Gaṅgādāsa*—by *Kṛishṇa*, son of *Śeṣha Nṛsiṃha-sūri*.

The work begins with an introduction of 46 stanzas, from which we extract those containing genealogical information, partly restored by a modern hand :

अलिकुलमंडितगंडं प्रत्यह्व्यूहतिमिरमातंडम् ।
सिंदूरारुणमुंडं देवं वै तुंडमवलंबे * ॥ १ ॥ ० ॥
भास्वद्वामीवलयतिलके धर्मकर्मप्रसूताय
आर्यावर्ते सुचरितकृताचार्यके विश्ववंधे ।
अंतर्वेदिर्जयति यमुनाजहुजाव्याजभाजोर्
वाह्णेर्मध्ये हरिगिरिशयोः स्पष्टलक्ष्मेव वक्षः ॥ ६ ॥
तत्रोदुश्चरहारः इत्यभिधया जागर्ति नीवृद्धरः
स्वर्लोकप्रतिबिम्बमंबरचरैः साशंकमालोकिताः ।
यस्मिन्नल्पितकल्पशाखिविभवाः शाखाशतोद्भासिताः
सेव्यंते तद्वो ऽथ वेदगुरवः प्रयाशया तैर्द्विजैः ॥ ७ ॥
ब्रह्मावर्तं नाम तत्रास्ति तीर्थं सार्धं पश्यं पूर्वमुखैरगच्छैः ।
यत्संसेव्यं प्राप वल्मीकजन्मा सन्मानार्हां काव्यवाचां समू-
ह्यास्ते तस्मिन्नमरनगरीगर्वैस्सर्वस्वहारी [द्विं ॥ ८ ॥
हारीभूतामलसुरसरित्पत्रपुंजाभिधानः ।
ग्रामः स्वस्तीजनविनिमयी भूतरामाभिरामः
कामक्रीडाभवनमवनौ काश्चिदाश्चर्यरूपः ॥ ९ ॥ ० ॥
तत्र ब्राह्मणमंडले ण्तिविपुले सत्कर्मभिर्निर्मले
वाल्मीकिप्रतिवेशवासवशतो विज्ञातसर्वांगमे ।
आसीद्रूपधरः परः स्मरहरः सच्छ्रोत्रियाणां वरः
शौर्योदार्यविवेकधैर्यैर्निलयो भूपालभूषामणिः ॥ १३ ॥
शिवः कपाली मधवापि गोत्रभिश्च
चंद्रः कलंकी तपनो विकर्तनः ।
शेषो ऽपि चाशीविषवंशसंभवस्
तत्केन लोके ऽयमिहोपमायतां ॥ १४ ॥
प्रत्यर्थिश्चिन्तिपालबालवनितासीमंतसिंदूरिका-
लुंठाकप्रकटप्रतापतपनप्रोद्भासिताशामुखः ।
त्रैलोक्योत्तरकर्मैर्निर्मितपरिप्राप्तप्रतिष्ठतः
संभूतः कलिकालकल्मषपरीहाराय नारायणः ॥ १५ ॥

* (१) read वैकुण्ठम् ०

† तत्रोदु restored by a second hand.

यः सिंहासनमास्थितो ऽपि सहजं पद्मासनं सेवते
यो मालापरिवर्तयन्परिवर्तं शालाविशालाः श्रितः ।
योगं यः अयति क्षितिद्विदुचित्ताचारे नियोगं चरन्
वेदेहं जनकं व्यजेष्ट परं लोकानशेषानपि ॥ १६ ॥

तस्मादाविरभूत्प्रभूतविभवो गंगेयमेयोजितो

गंगादास इति प्रसिद्धमहिमा गंगा समाराध्य यः ।

सामाख्यमकृतार्थयज्जगदलं चक्रे ऽन्यचक्रेश्वरान्

अज्ञेशादजयज्जयैकनिलयः शक्रे ऽप्यवज्ञापयः ॥ १७ ॥

हरिहरपदपद्मद्वन्द्वनिर्द्वन्द्वभक्ति -

प्रतिहतदुरितौघोस्त्राधर्जधालकीर्तिः ।

प्रतिदिवसवितौघैस्त्र्यंशं प्रीणितार्थि -

ब्रजविहितपुंभाशोःशीलिताशेषकामः ॥ १८ ॥

नानाजन्मशतार्जितेन तपसा गंगाधराराधनैर्

यः श्रीमाननर्भाभधानसुभगे पाति ब्रजे ज्योतिषि ।

लेभे वीरवरं सुतं द्विजवरं प्रह्लादभीष्माङ्गुन-

प्राया भागवता न यं तुल्यितुं ब्रह्मवैयो वा क्षमाः ॥ १९ ॥

तद्वंशे भूवतंशे समजनि रजनीजानिलज्जानिदान-

स्कूर्जहानावदानप्रथितपृथुयशोधोरणीधौतविश्वः ।

सर्वोर्वीशक्रचक्राक्रमनमितशिरःकोटिकोटीरकोटी-

प्रोदं चद्रनरोचिःपरिचरितलसदादमंकेरुहश्रीः ॥ २० ॥

कामो वामदृशां निधिर्नयजुषां कालानलो किङ्किषां

खःशाखी विदुषां गुरुगुणवतां पाथो भनुर्धरिणां ।

लीलावासगृहं कलाकुलभुवां कर्णः सुवर्णार्थिनां

श्रीमान् वीरवरः क्षितौश्वरवरो वर्चस्वि सर्वोपरि ॥ २१ ॥

यस्य प्रौढतरः प्रतापतरुणः प्रत्यर्थिपृथुभृतां

कीर्तिं सर्वगुणाश्रयामुदवहत्संयोजितां वधसा ।

लाजा मेरुहिरण्यरेतसि हुताः क्षामंडलस्यंडिले

यस्मादुत्पतिताः स्फुरन्ति परितस्ताराभिषाङ्गरिशः ॥ २२ ॥

सर्पी सा यत्कृपाणी गुरुभुजभुजगा संगतः संगरादौ

सद्यःकृत्तारिकंडच्युतरुधिररजोयोगमभ्यावहंती ।

दृष्यहानांबुपूरोत्कटकरटिषटांगडशैलेषु लग्ना

सूते सद्यः किलांडान्यतिविमलमलङ्कारमुक्ताञ्जलेन ॥ २३ ॥

गंगादासात्मजन्मक्षितिरमणमणेः कीर्तिसंगानुर्धगाः

श्रुतंते स्मीतफेनस्तवकसमरुचो हारिदन्धाः किलाश्वाः ।

द्रागवोक्ष्याभूत् विडौजाः पृथुपुलकभरः पार्थमाशंकमानो

विष्वक् वाष्पायमाणान्यनुवहति मुदा लोचनानां शता-

[नि ॥ २४ ॥ ० ॥

वालाकोदरसोदरांश्चकिरणस्पष्टारिसीमंतिनी-

सीमंतेषु समर्थयन्निवरतं सिंदूरपूरिश्रयम् ।

सर्वाशाः परिपूरयन्निजयशःकवैरपूरैश्चिरं
 श्रीमान् वीरवरो जगत्पुनपमश्रीः केन वा वर्धतां ॥ २९ ॥
 सो ज्यं काच्यकलाविलासभवन् श्रीपारसीकेश्वर-
 प्राणानामधिदैवतं गुरुगुणश्रेणीमणीरोहणं ।
 विद्यानां निकषोपलः कुलगृहं केलीकुरंगीदृशां
 शश्वत्पंडितमंडलीपरिवृतो विद्याविनोदं व्यधात् ॥ ३० ॥
 तस्यास्ति सर्वजनलोचनलोभनीय-
 सौंदर्यसारसविलासनिवासभूमिः ।
 विद्याविनोदपरिमोदितभूरिसूरिः
 कल्याण इत्यभिधया तनयो नयतः ॥ ३१ ॥
 यस्यापांगतरंगिते सुरगवीवक्त्रे च वाक्चातुरी
 कंठे चापि सरस्वती हरिहरेर्भक्तिश्च शक्तिर्भुजे ।
 आस्ते पाणितले सदा वितरणश्रीः पादपद्मे नृप-
 श्रेणीमौलिमणिप्रभा वत कथं स्तूयैः कुमारो ज्यसौ ॥ ३२ ॥
 सर्वविद्याविदो ज्यस्य कल्याणगुणशालिनः ।
 अभिन्यविशतातीव तीक्ष्णा व्याकरणं मतिः ॥ ३३ ॥
 रसालंकारसारापि वाणी व्याकरणोजिता ।
 श्विचोपहतगात्रेव न रंजयति सज्जनान् ॥ ३४ ॥
 कल्याणस्य तनूवस्य नृपतिः कल्याणमूर्तेस्ततः
 कल्याणीं मतिमाकलय्य विषमग्रंथार्थसंविज्ञये ।
 कृष्णं शेषनृसिंहसूरितनयं श्रीप्रक्रियाकौमुदी-
 टीकां कर्तुमसौ विशेषविदुषां प्रीत्यै समाजिज्ञपत् ॥ ३५ ॥
 अस्फुटभावा प्रस्फुटदोषाभिहितापसिद्धांता ।
 असमर्थकपदबंधा नैवापरथा विभावयत्यर्थं ॥ ३६ ॥
 तस्माद्वीरवरान्महीशमुकुटालंकारचूडामयेः
 प्राप्याशां सुचिरं विभाव्य च हृदि ज्योतिर्नृसिंहाभिधं ।
 संतोषाय विशिष्य भाष्यविदुषां बोधाय दुर्मेधसां
 व्याख्याम्याकरसाक्षिकं सुविशदं तां प्रक्रियाकौमुदीं ॥ ३७ ॥
 Vols. i., ii., foll. 254 and 279, numbered
 continuously 1-533 (but from fol. 431 to
 end, wrongly 411-513). The *sandhi* and
subanta sections.
 The *saṃjñāprakāśa* ends fol. 47b; *sandhi-*
prapañca, fol. 112b; *stripratyañh*, ii., fol.
 285b; *śaṭkārakāraṇam*, fol. 345b;
sāmāsikī prakriyā, fol. 457; *taddhitapra-*
kriyā, fol. 527b. This section ends:
 पृथुमंडलमौलिमंडनमणिः श्रीशेषवंशमलो-
 ज्ञसः श्रीनरसिंहसूरिरभवत्प्रत्यक्षवाचस्पतिः ।

तत्सूनोः कृतगूढभावविवृतौ सत्प्रक्रियाव्याकृतौ
 श्रीकृष्णस्य कृती समानिमगन्द् द्वित्वाश्रया प्रक्रिया ॥
 इति द्विरुक्तप्रक्रिया ॥

Most leaves of vol. i. are much worm-eaten
 at the side, but restored by a modern hand.
 Foll. 483-468 of vol. ii. are also slightly
 damaged in the middle, but have not been
 restored.

Vol. iii., foll. 409, numbered 1-408 (fol. 135
 being lost, and nos. 336 and 405 occur-
 ring twice each). The *ākhyāta* (ends
 fol. 313b), *kṛidanta* (ends fol. 399) and
vaiddikī prakriyā. The MS. breaks off
 abruptly in the explanation of the last
 of the three concluding stanzas, given
 under no. 613 (MS. 3184): सचकितमिव
 लक्ष्मीः ०

For another MS. of the *ākhyāta* and *kṛid-*
anta sections see A. Weber, Cat. Berl., no.
 739.

A *Kṛishṇa*, son of *Śeṣha Nṛsiṃhasūri*, com-
 posed the *Padacandrīkā* grammar (under the
 auspices of a prince Narottama).

[GAIKAWAR.]

625.

1333. Foll. 294, two of which (228 and
 229) are wanting; size 11½ in. by 5 in.; well
 written in the Devanāgarī character; ten
 lines in a page. The last 5½ leaves were
 copied by a different hand from the rest;
 eleven lines in a page.

Tattvacandra, another commentary on the
Prakriyākāumudī, abridged from the preceding
 work by *Jayanta*, son of *Madhusūdana*, a native
 of *Prakāśūpurī* on the river *Tapatī*.

It begins:

हुंदिराजं गणाधीशं विभ्रसंकटहारिणं ।
 तदंभां भारतीं देवीं श्रीहरिं च गुरुं भजे ॥ १ ॥ ० ॥

दाक्षिणेन समस्तगोपयवतीचेतांसि मुष्णन्मुधा-
थाराहारिवचोभिस्त्रुतकुचापीडैश्च चुचैरपि ।
साकूतस्मितवीक्षुरैश्च चमत्कारेण संवंचयन्
राधाधामगतः प्रभूतधनदो भूयात्सदा नाधवः ॥ ४ ॥
श्रीकृष्णपंडितवचोऽबुधिमंयनोत्थं

सारं निपीय फणिमंतयुक्तिमष्टे ।

अर्थ्यामविस्तरयुतां कुरुते जयंतः

सत्कौमुदीविवृतिमुत्तमसंमदाय ॥ ५ ॥

पूर्वोक्तेरेव लिखितेति च ना ब्रुवीरन्

पूर्वं ऽपि पूर्वतरसंमतिमंश्रयित्वा ।

युक्त्या व्यलेखिपुरिदं न मुधा कदाचिन्

नामूलमेव किमपि ग्रथितं हि लोके ॥ ६ ॥

पूर्वसूरिकृतवाकप्रतिहारे वर्तते मम गतो रघुवंशे ।

कालिदासकविरप्यद ज्ञचे का कथा विबुधमानिनि
जीवे ॥ ७ ॥

व्याचिख्यामुर्वूलमात्रं विव्रस्तश्चातिविस्तरात् ।

तत्कृते ऽयं लघूपायस्तेन तुष्यंतु सज्जनाः ॥ ८ ॥

Fol. 26b: विसर्गसंकारौ ह्रस्वसंधेरेव भेदी । एवं च
चत्वारः संधयः । पंचसंधिप्रवादस्तु संधयैकत्वात्संज्ञाप्रकरणे ऽपि
संधित्वोपचारात् ॥ इति पंचसंधिप्रक्रिया ॥

भूपीठे तपतीतटी विजयते तत्र प्रकाशापुरी

तत्र श्रीमधुसूदनो विरुरुचे विद्वद्विभूषामणिः ।

तज्जेनेन्द्रमुताभिषेने* विदुषामालोच्य सर्वे मते

तत्वे संकलिते समाप्तिमागमत्संधिस्थिता व्याकृतिः ।

Fol. 81b: इति स्त्रीप्रत्ययाः ॥ स्वादीनामर्थविशेषव्यवस्थां
दर्शयितुमारभते ॥

Fol. 100b: इति विभक्त्यर्थः । एतेषां कारकमिति
व्यवहारः । कारकं च क्रियाहेतुः ।

The *samāsa*, ends fol. 141 ; *taddhita*, fol. 173 ;
dvirukta (and *subanta*), fol. 174b. ° समाप्तिमगमत्सु-
प्रक्रियाव्याकृतिः ॥ ° ॥

कृष्णशेषवचोऽभोधितुःप्रवेशो ऽस्त्यबुद्धिभिः ।

इति. मत्वा तदुत्सस्तु तत्कृते संप्रसारितः ॥

The *ālkyāta* ends fol. 271 (orig. paging
fol. 273): ° समाप्तिमगमत् तिङ्प्रक्रिया । इति तिङंतप्रक्रिया ॥
अथ कृदंतः (ends fol. 288 or 290 resp.).

* Corrected at the end, and on fol. 174b, into: तत्पुत्रेण
जयन्तकेन ।

It ends: इति वैदिकप्रक्रिया ॥ ° ॥

कृष्णशेषवचोऽभोधेस्तत्त्वचंद्रः प्रकाशितः ।

प्रकाशाभूजयंतेन काश्यां प्रकाशयतां चिरं ॥ ° ॥

Dated: संवत् १६६७ ॥ मुनिवसुरसचंद्रप्रोक्तवर्धे ॥ ° ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

626, 627.

2331, 2332. Foll. 247 and 257 resp.;
size 11 in. by 5 in.; written in excellent, large,
uniform Devanāgarī; ten lines in a page.
Every third leaf is, as a rule, of a dark yellow
tint, the rest being white.

Siddhāntakarmudī, by Bhaṭṭojidīkshita, son of
Lakshmīdhara. Complete.

The *pūrvārdha* ends vol. i., fol. 217b; *tiṇanta*,
from vol. i., fol. 218, to vol. ii., fol. 100,
numbered 1-130. The *uttarārdha* (num-
bered 1-82) ends vol. ii., fol. 182b.

The *vaiddikaprakaraṇa* (foll. 25) ends fol.
207; *svaraprakaraṇa* (foll. 40, numbered
1-39, two leaves being marked 22), fol.
247; *pāṇinīyā-lingānuśāsana*, fol. 10.

It ends: संवत् १६६४ नाभाद्रपदवदी १ चंद्रवारे लखीतं
श्रीगुजरातमध्ये भट्टहरजिवन् भाणजी शुभं भूयात् ॥

This grammar has been printed repeatedly
in India, the best editions being those of Prof.
Tārānātha Tarkavācaspati (Calc.), and Kasinath
Pandurang Parabha (Bomb.). [GAIKAWAR].

628.

1331. Foll. 247(+8); size 12 in. by 5 in.;
well written, in Devanāgarī, about A.D. 1650 ;
twelve lines in a page.

Siddhāntakarmudī. Complete.

The *pūrvārdha* ends fol. 103; *lakṣārtha-
prakriyā*, fol. 171; *uttarārdha*, fol. 212b;
lingānuśāsana, fol. 247. At the end a
different hand has added:

[न] तारेमणोरामभट्टस्येदं पुस्तकमिति सुधीभिर्ज्ञेयं ॥

Eight leaves of European paper, inserted at the end, contain a *sūcīpattra*, written by a more modern hand. [H. T. COLEBROOKE.]

629, 630.

2190, 2191a. Foll. 197 and 163; size $10\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; 10-12 lines in a page; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1650.

Siddhāntakaumudī, with the corresponding numbers of Pāṇini's *sūtras* noted above the text.

The *pūrvārdha*, vol. i., foll. 1-158 (wanting fol. 2) ends: सरसपुरवास्यमोतालाज्ञाती[य] भट्टोपपदशिवशंकरात्मजमुखानन्दस्यायं लेख वाराणस्यां विश्वेश्वरप्रसादात् शिवौ शिवौ कुरुतां ॥

The *uttarārdha*, from vol. i., fol. 158, to vol. ii. 109; the *tinānta* ends fol. 50 (this section being numbered 1-90).

The *vaiddikusvaraprakriyā*, fol. 156b; *pāṇinī-yaliṅgānuśāsana*, fol. 163b.

It ends: विश्वनाथयोः जयतु (!) माघमासे सिंते पक्षे वत्सरे सप्ततितमे तथा ॥ लिखितं पुस्तकमिदं प्रसादान्नव रामचंद्रपुराणा ॥ [GAIKAWAR.]

631, 632.

2207, 2208. Size $8\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; thick Devanāgarī writing; 7-11 lines in a page.

Vol. i., foll. 305; the first seven of which have been lost and supplied by a different hand on six leaves; foll. 128-182 written in a different, straight, peculiar hand, eight lines in a page; and the last three pages of the same volume probably by a third hand. Vol. ii., foll. 223, written by the same hand as the greater part of vol. i.

Siddhāntakaumudī, without the *vaiddikaprakriyā* and *liṅgānuśāsana*.

Vol. i. contains the *pūrvārdha*.

Vol. ii., foll. 1-98, the *kṛidanta*; foll. 99 to the end, numbered 1-125, the *tinānta*; ends: संवत् १७१४ समये मधवदिपंचमी ॥ लेखितं गंगारामवैष्णवेन स्वपठनार्थं ॥

633, 634.

63, 64. Foll. 207 and 212 resp.; size $10\frac{1}{2}$ in. by 4 in.; Devanāgarī character, two different hands. Vol. i., foll. 60-78, and vol. ii. fol. 131 to the end, in a fair, regular handwriting, seven or eight lines in a page; the rest, by a different, less accurate hand, nine lines in a page.

Siddhāntakaumudī, without the *vaiddika* and *liṅgānuśāsana* chapters.

Vol. i., the *pūrvārdha*; the leaves of the several chapters being numbered separately.

Vol. ii., the *uttarārdha* :—

a) The *tinānta*, foll. 130, numbered 1-129, fol. 59b having been left blank and numbered together with the following leaf. Dated: संवत् १८१९ कार्तिक शु ० ११.

b) The *kṛidanta*; dated, संवत् १८१४ सप्त वैशाख सुदी १० ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

635.

2446. Foll. 137 (orig. 140, foll. 28, 80 and 81 of which are missing, and replaced by blank leaves); size 12 in. by 6 in.; indifferent Devanāgarī writing; 15-23 lines in a page.

Siddhāntakaumudī, without the supplements.

The *uttarārdha* begins fol. 79 (orig. fol. 82); ends: संवत् १७७८ (! probably 1789) वर्षे ज्यैष्ठ्यसुदि प्रतिपदायां लिखितं सहज्रामेण काश्यां सारदवंशोद्भवेन स्वार्थे परार्थे वा ॥

636, 637.

2325, 2326. Foll. 218 in each volume; size 11 in. by 5 in.; well written, in Devanāgarī,

towards the end of the last century, in a large, bold, hand ; nine lines in a page.

Siddhāntakaumudī. Wanting the *kṛidanta* chapter.

Vol. i., foll. 1-202 contains the *subanta-prakarana*. From foll. 203 to vol. ii., 135 (numbered 1-151), the *tiñanta*.

Vol. ii., foll. 136-218 (numbered 1-83), the two supplements, ending : इति ० उत्तरार्धे पाणिनीयलिङ्गानुशासनसूत्रवृत्तिः ॥ [GAIKAWAR.]

638.

360. Foll. 197 ; size 10 $\frac{3}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in. ; fairly written, in Devanāgarī, about the middle of the last century ; eleven and twelve lines in a page.

Siddhāntakaumudī. Incomplete.

Foll. 1-124 contain the *pūrvārdha* ; foll. 125 to end (numbered 1-73), the first part of the *uttarārdha*, comprising the *tiñanta* or *lakṣaraprakriyā*. The copyist, however, erroneously states at the end : इति[ल]-कारप्रक्रिया ॥ इति -- उत्तरार्धे समाप्तम् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

639.

970. Foll. 103 ; size of the leaves, which are folded, 16 in. by 3 $\frac{1}{4}$ in. ; seven, sometimes six, lines in a page ; careless, recent Bengālī handwriting.

Siddhāntakaumudī. The *tiñanta* chapter.

There are occasional blanks of one or two *aksharas*. [H. T. COLEBROOKE.]

640.

2821. Foll. 169 ; size 9 in. by 7 in. ; European paper, bound in the European fashion ; written, in Devanāgarī, towards the end of last century.

The same portion of the *Siddhāntakaumudī*. The broad margin contains occasional notes in English and Sanskrit. [SIR CH. WILKINS.]

641.

675a. Foll. 60 ; size 10 $\frac{1}{2}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in. ; clear, recent Devanāgarī writing ; eleven lines in a page.

Siddhāntakaumudī. The *kṛidanta* section.

For some parts of the MS. Colebrooke has noted the numbers of the *sūtras* in the margin, or between the lines. [H. T. COLEBROOKE.]

642.

768c. Foll. 83 ; size 10 in. by 4 in. ; written, in Devanāgarī, by a somewhat clumsy hand ; eight lines in a page.

Siddhāntakaumudī. The supplementary chapters.

Dated : शंवत् १८५४ शमैनामपुश्वदी १० वारबुधवारके प्रतितै चारभइ ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

643, 644.

1692, 1693. Foll. 292 and 267 resp. ; size 9 $\frac{1}{2}$ in. by 4 $\frac{3}{4}$ in. ; clearly written, in the Devanāgarī character ; eleven or ten lines in a page.

Praudhamanoramā, gloss, or supplementary commentary, by Bhaṭṭajīdīkshita, on his *Siddhāntakaumudī*.

Vol. i. contains the *pūrvārdha*. Dated : संवत् १८३७ साके (!) १७१२.

Vol. ii., foll. 1-136 (numbered 1-135, two leaves being marked 38), the *tiñanta-kāṇḍa* ; foll. 137-267 (numbered 1-131), the *kṛidanta*. Dated : संवत् १८३८ नीती चाखीन कृष्णः वारसुभ (!)

The work was lithographed at Benares, 1868 ; 1872. [H. T. COLEBROOKE.]

645, 646.

1232, 1233. Foll. 264 and 135 resp.; size 10½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, by one *Yadunātha*, son of *Muralīdhara* (स्वपाठार्थम्), A.D. 1755; nine lines in a page.

Praudhamanoramā.

Vol. i., *pūrvārdha*:—*stripratyayāḥ* end fol. 104; *vibhaktiyarthāḥ*, fol. 129 [the leaves of this and the succeeding portions being numbered separately].

Vol. ii., *uttarārdha*:—*kṛdanta-prakriyā* ends fol. 100, the remaining leaves having a separate numbering.

A more modern hand has added, on European paper, a *sūcīpatra* of three leaves to vol. i., and of one leaf to vol. ii. [H. T. COLEBROOKE.]

647.

3063. Foll. 325; size 11½ in. by 5 in.; Devanāgarī character; foll. 154-237 indifferently written, fourteen lines in a page; fol. 238 supplied by a modern hand; the remaining portion beautifully written; twelve lines in a page.

Praudhamanoramā.

The *pūrvārdha* ends fol. 153; *tinānta*, fol. 238; *kṛdanta*, fol. 304: लिखितं वाराणसीस्थानात् व्यासमाधवजी ॥ सं. १६९३ वर्षे माघवदि १ रवी ॥

The MS. ends: सं. १६९३ समये माघवदि १२ गुरुवासरे ॥

[J. R. BALLANTYNE.]

648, 649.

2067, 2068. Foll. 182 and 85 resp.; size 10 in. by 4 in.; written in a fair, somewhat small, Devanāgarī hand; 10-13 lines in a page.

Praudhamanoramā. Incomplete.

Vol. i. contains the *pūrvārdha*. A number of leaves, especially 161-167, have been slightly damaged by damp at one corner.

Vol. ii., foll. 1 and 2a, the beginning of the *kṛit*-portion; foll. 3-85 (numbered 1-83), the *tinānta*.

Dated: संवत् १९६६ फाल्गुनवदि. च.

[GAIKAWAR.]

650.

2666. Foll. 141 (numbered 2-64, 62-139); size 10 in. by 3½ in.; written, in Devanāgarī, by two different hands; the first portion (foll. 2-64), towards the end of last century; the remainder in Samvat 1816 (A.D. 1759); eight or nine lines in a page.

Praudhamanoramā. The *tināntakṛtāḥ*.

There is no deficiency at the beginning, the pagination notwithstanding. A leaf inserted at the end contains a *sūcīpatra*, by a still more recent hand (than A). [H. T. COLEBROOKE.]

651, 652.

1346, 1347b. Size 12 in. by 4½ in.; Devanāgarī character; written by different hands; 10-12 lines in a page.

Śabdaratna, a commentary on the *Praudhamanoramā*, by *Haridīkshita* (disciple of *Rāmāśramā*), son of *Vireśvara*, and grandson of *Bhaṭṭojidīkshita*.

Vol. i., foll. 454 (while two leaves are numbered 85, one leaf is marked both 103 and 104). *Pūrvārdha*. It begins:

शेषविभूषणमीडे शेषाशेषार्थलाभाय ।

दातुं सकलमभीष्टं फलमीष्टे यत्कृपादृष्टिः ॥ १ ॥

गूढोक्तिप्रयितां पितामहकृतां विद्वत्प्रमोदप्रदां

भक्त्याधीत्य मनोरमां निरुपमाद्रामाश्रमात् सद्गुरोः ।

तत्वाज्ञानवशात् परेण कलितान्दोषान् समुन्मूलयन्

व्याचष्टे हरिरेष तां फणिमतात्यालोच्य वैरेश्वरिः ॥ २ ॥

भट्टोजिदीक्षितमुखैः कृतिभिः कृतेषु

यन्धेष्वमी किमु न सन्ति समोहितार्थाः ।

यत्संकलय्य कथिता इह तावतैव

तुष्यंतु मत्कृतिमिदमवलोक्य धीराः ॥ ३ ॥

Fol. 262, इति स्त्रीप्रत्ययाः ॥ fol. 312, इति विभक्त्यर्थाः ॥ fol. 389b, इति समासाश्रयविधयः ॥ Ends: इति श्रीभट्टाजिदीक्षितपौत्रेण वीरेश्वरसूनुना हरिदीक्षितेन कृते शब्दरत्ने सुवर्तं समाप्तम् ॥ ० ॥ संवत् १८५६ ॥

Vol. ii. (1347b); foll. 145. *Uttarārdha*, the three parts of which are paged separately.

a) *Tinānta*, foll. 111; dated: संवत् १८५६ मिति फाल्गुणमुदी ९ मंगर ॥

b) *Kṛidanta*, foll. 23; संवत् १८५६ मिति फाल्गुने मासे सुक्लपक्षे दुरतीयां रविवासरे ॥

c) *Vaidik* chapter, foll. 11; संवत् १८५६ मासे उत्तममासे फाल्गुनमासे कृष्णपक्षे तेरोदश्यां कथा लीख्यते: ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

653.

2393. Foll. 278; size 11 in. by 3½ in.; Devanāgarī character; well written, by three different hands, in the last century; 8-11 lines in a page.

Laṅghuśābdaratna, an abridgment of the preceding work, by the same author. It begins with the first introductory stanza of the larger work.

The *subānta* ends fol. 196; the *tinānta*, fol. 265 [the leaves of this portion are only partially numbered, beginning from 1; foll. 266 to end being numbered 1-13].

It ends: इत्यष्टमोऽध्यायः ॥ इति श्रीमद्दीक्षितभट्टाजिपौत्र-दीक्षितवीरेश्वरपुत्र-दीक्षितहरिविरचिते लघुशब्दरत्ने वैदिकी समाप्ता ॥ समाप्तश्चायं शब्दरत्नः ॥

Cf. Rāj. Mitra, *Descriptive Cat.*, p. 80.

[H. T. COLEBROOKE.]

654, 655.

485, 486. Size 12½ in by 4½ in.; Devanāgarī character: 8-13 lines in a page.

Tattvabodhinī, a commentary on the *Siddhāntakaumudī*, by Jñānendra Sarasvatī.

Vol. i., foll. 359, written by three or four different scribes; from fol. 64 to the end (except fol. 276 and part of 277) in a neat clear hand. The *Pūrvārdha*. It begins:

नत्वा विश्वेश्वरं साधं कृत्वा च गुरुवन्दनम् ।

सिद्धान्तकौमुदीव्याख्या क्रियते तत्त्वबोधिनी ॥

विघ्नविधाताय कृतं मङ्गलं शिष्यशिष्यायै निबन्धनं चिकीर्षितं प्रतिजानीते मुनित्रयमित्यादिना ।

The *kāraṇa* begins fol. 166; *samāsa*, fol. 199b; *taddita*, fol. 274; *dviruktaprakṛijā*, fol. 183b.

Dated: संवत् १८५२ सत्रैनामपुस कृष्णपक्षे ५ वारशु. Vol. ii., foll. 237, numbered 1-115 (of which fol. 8 is wanting), 1-70 and 1-53; copied by two, or perhaps three, different hands.

The *Uttarārdha*. It begins:

समस्तजगतामीशौ जगदानन्दकारकौ ।

जगतीजनकौ वन्दे पार्वतीपरमेश्वरौ ॥

The *kṛidanta* ends fol. 114: संवत् १८५३ वैशाखमासे शुक्लत्रयोदश्यां गुरुवासरे समाप्तम् ॥

Fol. 115 to the end contain the *ākhyāta*. It begins:

अज्ञाननाशने दक्षं दीक्षितं भक्तखण्डे ।

वटमूलाश्रयं अक्षं दक्षिणामूर्तिमाश्रये ॥

It ends: इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकाचार्य-श्री-वामनेन्दुस्वामीचरणारविन्दसेवक - ज्ञानेन्दुसरस्वतीकृतौ सिद्धान्तकौमुदीव्याख्यायां तत्त्वबोधिनीव्याख्यायां तिङन्त-कारणं समाप्तम् ॥

List of contents, on one and two leaves resp., have been added to the two volumes by a more modern hand. Lithographed editions of the *Tattvabodhinī*, together with the *Subodhinī*, and the text of the *Siddhāntakaumudī*, were published at Benares in 1863; 1871-2.

[H. T. COLEBROOKE.]

656, 657.

1883, 1884. Foll. 387 and 409 resp.; size 11 in. by 5 in.; very well written, in the Devanāgarī character; ten lines in each page.

Tattvabodhinī.

Vols. i. and ii., foll. 1-73, numbered 1-451.

The *pūrvārḍha*.

The *saṃjñāprakarana* ends fol. 15b; *paribhāṣāpr.*, fol. 22b; *stripratyayāḥ*, fol. 193b; *vibhaktiyarthāḥ*, fol. 235; *samāsāśrayavi-dhayaḥ*, fol. 314b.

Vol. ii., foll. 74-222 (numbered 1-149), the *kṛidanta*; foll. 223-409 (numbered 1-187), the *tiṇanta* section.

Dated : संवत् १८५० वर्षे पोसवदी ७ वार गरेउ लखुछे ॥

[DR. J. TAYLOR.]

658, 659.

675 b & c. Foll. 55 and 34 resp.; size 10½ in. by 4 in.; clearly written, in the Devanāgarī character, by three different hands; nine lines in a page.

Subodhinī, a commentary on the *vaidikaprakriyā* of the *Siddhāntakaumudī*, by Jayakrishṇa, son of Raghunātha, son of Govardhanabhaṭṭa.

a) (675b), *Svaraprakarana*, beg. अनुदात्तं पदम् । परिभाषेयम् । नाधिकारः । अस्वरितत्वात् । ०

Dated : संवत् १८४९ समयनाम आषाढमासे कृष्ण-पक्षे तिरोदसि भजनवासरे ॥

b) (675c). Eight adhyāyas of Vaidik rules. Foll. 1-10, by a different hand from the rest. At the beginning there is a deficiency to the extent of about a full page, the MS. beginning नन्वेवमपि वैदिकशब्दानां लौकिकशब्दाभिव्रत्वात् ० (line 9 of Benares ed. of Samvat 1929); the introductory stanzas—in which the author names, besides his grandfather and father, the two elder of his three brothers, *Mahādeva* and *Rāma-kriṣṇa*—being thus wanting. It ends:

इति श्रीमन्मौनिकुलतिलकायमान-श्रीगोवर्धनभट्टात्मज-रघुनाथभट्टांगजेन[ज]यकृष्णेन कृतायां सिद्धांतकौमुदी-व्याख्यायां सुबोधिण्यां वैदिकखंडे समाप्तम[गमतां] संवत् १८४९. [H. T. COLEBROOKE.]

660-662.

1504, 1505, 1513. Size 12 in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī, by different recent hands; 8-13 lines in a page.

[Bṛihat-] *Śabdendusekhara*, a commentary on the *Siddhāntakaumudī*, by Nāgasaṃhaṭṭa, son of Śivabhaṭṭa (surnamed *Kāla*) and *Satī*.

Vols. i. and ii., foll. 278 and 277 resp.; numbered 1-553 (three consecutive leaves being marked 106). The *Pūrvārḍha*. It begins:

नागेशभट्टो नागेशभाषिताथैविचक्षणः ।

शिवभट्टसुतो धोमानुपाध्यायोपनामकः ॥

याचकानां कल्पतरोररिकक्षुताशनात् ।

शृंगवेरपुराधीशरामतो * लब्धजीविकः ॥

नत्वा फणीशमीशानं कौमुद्यर्थप्रकाशकं ।

मनोरमोमार्धदेहं तन्वे शब्देदुशेखरं ॥

ग्रंथसमाप्तिग्रंथप्रचारादिप्रतिबंधकविघ्नविधाताय समुचित-चुचित्रयनमस्काररूपं मंगलमाचरन् शिष्यशिष्यायै व्याख्यातश्रोतृणामनुपगतो मंगलाय च निबध्नाति । मुनित्रय-मिति ०

The *kīraka* (or *vibhaktiyarthāḥ*) begins fol. 253b; the *samāsa*, fol. 318b; the *taddhita*, fol. 421; the *dvirukta*, fol. 544.

It ends:

शब्देदुशेखरे ग्रंथे पूर्वमर्थमपूपुरं ।

प्रोयतां तेन भगवान् शिवया सहितः शिवः ॥

शब्देदुशेखरः सोऽयं फणीभाष्योक्तिभूषितः ।

सतां हृत्कमलेष्वास्तां यावत्फणिफणाधरौ * ॥

इति श्रीकालोपनामकशिवभट्टसुत-सतीगर्भज-नागेशभट्टविरचिते सिद्धांतकौमुदीव्याख्याने शब्देदुशेखराखे पूर्वार्धं समाप्तम् ॥

Vol. iii., foll. 239; the *Uttarārḍha*, in three parts, each with a separate numbering of

* See the *Laghuśabdendusekhara*.

leaves; viz., *tiñanta*, foll. 154: इति श्रीशिव-
भट्टमुत-सतीगर्भज-नागोजीभट्टविरचिते शब्देन्दुशेखरे ति-
ङंतं समाप्तम् ॥ *voidikā prakriyā*, foll. 20, not
quite complete at the end of the eighth or
last *adhyāya*; *kṛidanta*, foll. 65.

In the margin of the last leaf of vol. ii., as
well as in the *sūcīpatras* (one loose leaf in each
of the first two volumes, and two in vol. iii.),
the work is called *Vṛihacchabdendūśekhara*; as
indeed it also is done in the author's shorter
work, the *Laghuśabdendūśekhara* (see below).

[H. T. COLEBROOKE.]

663.

1020. Foll. 418, only partially numbered
in the beginning; foll. 275 to end numbered
1-142, nos. 112 and 120 occurring twice;
Devanāgarī character; size and writing (by
different hands) as in the preceding volumes;
fol. 73b and part of 73a left blank.

Laghuśabdendūśekhara, an abridgment of
the preceding work, by the same author.

It begins:

पातंजले महाभाष्ये कृतभूरिपरिश्रमः ।
शिवभट्टमुतो धीमान् सतीदेव्यास्तु गर्भजः ॥
याचकानां कल्पतरोररिकखहुताशनात् ।
भृगवेरपुराधीशाद्दामतो लब्धजीविकः ॥
नत्वा फणीशं नागेशस्तनुते ऽर्थप्रकाशकम् ।
मनोरमोमार्थदेहं लघुशब्देन्दुशेखरं ॥

Fol. 221: इति समाप्ताश्रयविधयः संपूर्णाः ॥ आचक्षमासे
कृष्णपक्षे तिथौ पंचम्यां गुरुवासरे ॥

Fol. 274b: इति शिवभट्टमुत-सतीगर्भज-नागोजीभट्टकृते
लघुशब्देन्दुशेखरे पूर्वार्धम् ॥ विस्तरस्तु बृहच्छब्देन्दुशेखरे
द्रष्टव्यः ।

शब्देन्दुशेखरे स्वल्पे पूर्वमर्धमपूरणम् ।
प्रीयतां तेन भगवाञ्छिवया सहितः शिवः ॥
भूयितः फणिभाष्योक्त्या लघुः शब्देन्दुशेखरः ।
सतां हृत्कमलेष्वास्तां यावत्फणिफणाधरा ॥

It ends:

शब्देन्दुशेखरः पुत्रो मंजूषा चैव कन्यका ।
स्वमती सम्यगुत्पाद्य शिवयोरपितौ मया* ॥
शब्देन्दुशेखरः सो ऽयं फणिभाष्योक्त्यभूयितः ।
सतां हृत्कमलेष्वास्तां यावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥

इति ०० उत्तरार्धं समाप्तम् ॥

For other MSS. cf. Aufrecht, Cat. Bodl.,
nos. 364-66; Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 132.

Part of the work, with two commentaries
(*Bhairava Miśra's Candrakalā*, and *Sadāśiva
Bhaṭṭa's Śekharaṣṭisamgraha*), was litho-
graphed at Benares, 1865-6.

[H. T. COLEBROOKE.]

664, 665.

536, 1684. Foll. 395 and 300 resp.; size
9½ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī,
by several recent hands; 8-13 lines in a page.

Laghuśabdendūśekhara.

Vol. i., *Pūrvārdha*.

a) foll. 297 (numbered 1-298, no. 41
having been omitted), ends: इति समाप्ता-
श्रयविधयः ॥

b) foll. 86 (numbered 1-97, no. 84 having
been omitted, and fol. 80 inserted after
fol. 83).

Vol. ii., *Uttarārdha* in three parts:

a) foll. 1-38; *kṛidanta*, ends: इति -- ना-
गोजीभट्टकृतलघुशब्देन्दुशेखरे सिद्धांतकौमुदीव्याख्यान-
कृतं विस्तरस्तु बृहच्छब्देन्दुशेखरे द्रष्टव्यः ।

b) foll. 146 (numbered 1-147, no. 4 having
been omitted), *tiñanta*.

c) foll. 116 (numbered 1-117, no. 77 having
been omitted), the *voidik* portion.

[H. T. COLEBROOKE.]

666.

272b. Foll. 140 (numbered 1-141, no. 39
having been omitted); size 12 in. by 4½ in.;

* MS. 1684 reads: ईशयोरपितौ मया ॥

clearly written, in the Devanāgarī character; nine lines in a page.

Cidasthimālā, a commentary on the *Laghuśabdendusekhara*, by *Vaidyanātha Pāyaguṇḍa*.

It begins :

निराधाराधारं निखिलजगतां पारमुदधेरु
भवस्य प्राकारं विमलसुखलक्ष्म्याः सुरुचिरं ।
चिरं धारं धारं मनसि गुरुगीर्वाणकृपया
परं वंदे वंदे हरिहरमहं श्रीकारवरम् ॥ १ ॥
नत्वा गुरुं वैद्यनाथः पायगुण्डाख्यको वृत्ति ।
चिदस्थिमालां तनुते लघुशब्देदुशेखरे ॥ २ ॥

It ends: इति विभक्त्यर्थैः ॥ संवत् १८५५ ॥

For other MSS. see Rāj. Mitra, Notices, iii, p. 319; Descriptive Cat., p. 110; Aufrecht, Cat. Bodl., no. 366 (where, probably by mistake of the scribe, the work is called *Sadasthimālā*).

[H. T. COLEBROOKE.]

667.

1848. Foll. 256; size 10½ in. by 4 in.; good large Devanāgarī handwriting; eight lines in a page.

Madhya-siddhāntakaumudī, an abridgment of the *Siddhāntakaumudī*, by *Varadarāja*.

It begins :

नत्वा वरदराजः श्रीगुरुन् भट्टोजिदीक्षितान् ।
करोति पाणिनीयानां मध्यसिद्धान्तकौमुदीं ॥

For an analysis of the work, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 367; Rāj. Mitra, Descriptive Cat. of Grammatical MSS., p. 93.

The present MS. seems to have consisted originally of 268 leaves, numbered both continuously, and by sections. The first 45 leaves having however been lost, the *subānta* (foll. 1-47) has been supplied anew by a more modern hand, on 33 leaves of European paper; the concluding portion of this chapter being thus found twice in the MS.

The *tiṅānta* ends fol. 144b (orig. paging); the *kṛitprākriyā*, fol. 175b; the *kāraṇa*, fol. 184b;

the *saṃāsūsārayavilhayaḥ*, fol. 219b; the *drivuk-taprakriyā*, fol. 256b; the *strīpratyaya*, fol. 263.

It ends:

एषा वरदराजेन बालानामुपकारिका ।
अकारि पाणिनीयानां मध्यसिद्धान्तकौमुदी ॥
कृतिवरदराजस्य मध्यसिद्धान्तकौमुदी ।
तस्याः संख्या तु विज्ञेया खद्याणकरवह्निभिः ॥

एवं ग्रंथस्य संख्या ३२५० ॥ शके १७२८ क्षयसंवत्सरे आश्विन-
पुष्यकृत्यां सौम्यवारे अमृतसिद्धयोगवेलायां ग्रंथसमाप्तिः ॥

[DR. J. TAYLOR.]

668.

1159. Foll. 101; size 9½ in. by 4 in.; legibly written in Devanāgarī; 13-15 lines in a page.

Madhya-siddhāntakaumudī.

After the two concluding couplets given above, it ends: काश्यां यत्नेन संपाद्य मध्यसिद्धान्तकौमुदी ।

रघुनाथात्मजेनेदं लिखितं पुस्तकं शुभं ॥

संवत् १७८१ शके १६३७ राक्षसाब्दे भाद्रपदशुक्लपौर्णिमास्यां
भृगौ समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

669.

3094. Foll. 92 (the last 14 of which are wrongly numbered 68-80); size 9½ in. by 6 in.; well written, in Devanāgarī, by four different hands; 18-21 lines in a page. Bound in the European fashion and interleaved (watermarks 1843 and 1839). Fol. 62b is left blank.

Laghu-(siddhānta-) kaumudī; a further abridgment of the *Siddhāntakaumudī*; by *Varadarāja*.

Fol. 1 contains a *sūcīpatra*; there are occasional English remarks on the inserted leaves, and the fly-leaf has the following, in Ballantyne's handwriting: 'The *Laghu-kaumudī*, with questions for examinations.'

Dated: संवत् १८०३ शके १७६८ मीति आषाढशुक्लप्र-
तिपदा १ बुधवार ॥

The work was published, with an English translation, by J. R. Ballantyne, Benares, 1849; 1867.

[J. R. BALLANTYNE.]

670.

2783c. Foll. 65; size 11 in. by 5 in.; carelessly written, in the Devanāgarī character, about A.D. 1700; 8-11 lines in a page.

Laghukaumudā. [COLL. OF FORT WILLIAM.]

671.

2605. Foll. 50; size 12½ in. by 7½ in.; large, clear Devanāgarī handwriting, of the latter part of the last century; thirteen or fourteen lines in a page.

Laghukaumudā; the *sūtras* in red, the *vṛitti* in black ink. The concluding *śloka* and colophon are followed by the couplet:

सिद्धान्तकौमुदीशब्दकौस्तुभाभोगमागतः ।

चक्रे वरदराजः श्रीलघुसिद्धान्तकौमुदीम् ॥

[R. JOHNSON.]

c. *Subsidiary Treatises*.

672.

593a. Foll. 97; size 11 in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī; ten lines in a page. The first two leaves have been supplied by a different hand.

Paribhāṣāhūvṛitti, a commentary on the *paribhāṣās*—or general rules of interpretation and application, as handed down in connection with *Pāṇini*'s grammar—by *Sīradeva*. The order of the rules (as well as in part their text, which is here given in full) is different from that followed by *Nāgojibhaṭṭa*.

The work begins:

स्फुटदभिनवरागा भास्कराभा प्रगल्भा

प्रसभशानितदोषा स्फुटसंज्ञोक्तचक्रा ।

विहितहितविचारा जाड्यजातोपशांतै

प्रभवतु पारिभाषावृत्तिरासेवितैषा ॥

व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तिर्न हि संदेहादलक्षणं ॥ १
(*Nūg*. 1) ॥ व्याख्यानादाचार्यपारंपर्योपदेशात्संदेहेऽपि विशेष-
चावगमो भवति न तु लक्षणाभाव इति । तेन षष्ठीस्थाने योगे-

तस्य प्रत्याख्याने षष्ठीनिर्देशेऽप्यनेकसंबन्धमंभवेऽपि स्थाने योगेव
भवति । तदुक्तं व्याख्यानतो ० लक्षणमिति स्थाने योगेति व्या-
ख्यास्याम इति । ०

Here follow a few more *paribhāṣās*: न हि
कार्यो निमित्तत्वेनाश्रयते ॥ २ ॥ इतरेतराश्रयाणि शास्त्रे प्रव-
र्तन्ते ॥ ३ ॥ यदागमास्तदुशीभूतास्तद्गृहणेन गृह्यन्ते ॥ ४ (*N*. 11) ॥
निर्दिश्यमानस्यादेशा भवन्ति ॥ ५ (*N*. 12) ॥ नानुबन्धकृतमने-
कास्त्वं ॥ ६ (*N*. 6) ॥ वर्णाश्रये नास्ति प्रत्ययलक्षणम् ॥ ७
(*N*. 21) ॥

There are altogether 130 *paribhāṣās*. *Ps*.
1-102 are arranged under 27 *pādas*, mostly
named artificially after the beginning of the
corresponding *pāda* of the *Aṣṭādhyāyī*; viz.

Adhy. I., 1, *prathamapāda* (*paribh.* 1-13) ends
fol. 13b; 2, *kuṭāḍipāda* (p. 14-16), fol. 17;
3, *bhūpāda* (p. 17-19), fol. 23; 4, *kūraka-*
pāda (p. 20-27), fol. 29.

A. II., 1, *samarthapāda* (p. 28, 29), fol. 32;
2, *aparapāda* (p. 30-32), fol. 35b; 3, *ana-*
bhūvitapāda (p. 33), fol. 37b; 4, *dvigupāda*
(p. 34, 35), fol. 39.

A. III., 1, *pratyayapāda* (p. 40), fol. 42b;
2, *karmanī-pāda* (p. 41-45), fol. 45; 3, *ba-*
hulapāda (p. 46), fol. 46; 4, *sambandhapāda*
(p. 47, 48), fol. 47.

A. IV., 1, *nyāp-pāda* (p. 49-52), fol. 50b;
2, *raktupāda* (p. 53-55), fol. 52b; 3, *yush-*
matpāda (p. 56), fol. 53b; 4, *ṭhakpāda*
(p. 57), fol. 54.

A. V., 2, *dhānyapāda* (p. 58-60), fol. 55; 4, *śa-*
tapāda (p. 61), fol. 56b.

A. VI., 1, *ekāpāda* (p. 62-64), fol. 59; 2, *ba-*
huvihipāda (p. 65, 66), fol. 60; 4, *aṅgu-*
pāda (p. 67-77), fol. 68b.

A. VII., 1, *yuvapāda* (p. 78-83), fol. 70; 2, *si-*
cipāda (p. 84-89), fol. 74b; 3, *devikāpāda*
(p. 90-95), fol. 77; 4, *ṇaupāda* (p. 96-99),
fol. 80b.

A. VIII., 1, *sarvasya-dve-pāda* (p. 100), fol.
81b; 4, *rephapāda* (p. 101, 102), fol. 83.

Then follow the *nyāyamulāḥ paribhāṣāḥ* (103-130).

The comment on the last rule seems incomplete. It ends:

सामान्यमपि दधाति तत्रेति सतचेतनु - - - धूमहोपाध्या-
यश्रीश्रीरदेवकृता परिभाषावृत्तिः समाप्ता ॥ संवत् १७४९ ०

For other MSS. of this work, see Burnell, Index of Tanjore MSS., p. 42; Rāj. Mitra, Notices, vi., p. 139. [H. T. COLEBROOKE.]

673.

1415A. Foll. 26; size 12½ in. by 3½ in.; well written, in Devanāgarī; nine lines in a page.

Laghu-paribhāṣāvr̥tti, a brief commentary on the same collection of *paribhāṣās*.

It begins:

नयनभङ्गविनिर्जितखञ्जुनी
मुनिसुरासुरभूसुररञ्जनी ।

शरदुदित्तिशिरद्युतिभास्वती
विजयते जगतीह सरस्वती ॥ १ ॥

अज्ञानान्धस्य लोकस्य सूत्राञ्जनशलाकया ।

चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै पाणिनये नमः ॥ २ ॥

व्याख्यानतो ० १ ॥ व्याख्यानाद्विशेषार्थज्ञानं संदेहे सति कर्तव्यम् । न तु संदेहादभिमतार्थप्रतिपादकं शास्त्रं स्यात् । तच्च व्याख्यानं षड्विधम् । यदाहुः ।

पदच्छेदः पदार्थोक्तविरहो वाक्ययोजना ।

आख्येपो ऽथ समाधानं व्याख्यानं षड्विधं मतमिति ॥ ०

It ends: केचित्तु व्याख्यानत इत्यादिपरिभाषा व्याडिम-
निविरचिता इत्याहुः ॥ Cf. *Vyādīyaparibhāṣāvr̥tti*, Bühler, *Kāśmār Rep.*, p. cxxxix.

इति भास्करभट्टाग्निहोत्रकुलतिलकायमाना[ना]मन्तेवासि-
ना निर्मिता लघुपरिभाषावृत्तिरगाधरमवशेषसम् ॥ ० संवत्
१८५१ ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

674.

212. Foll. 186 (numbered 1-184, nos. 52 and 160 occurring twice); size 11 in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī, in the latter part of last century; eleven lines in a page.

[*Paribhāṣāhārthasaṅgraha*]-*Candrikā*, a commentary, by *Svayamprakāśamānda* (disciple of *Advaitānanda Sarasvatī*), on a work entitled *Paribhāṣāhārthasaṅgraha*, which follows the same order of the *paribhāṣās*, and in its explanations shows much similarity to those of *Sīradeva*. It begins:

नत्वा गुरुपदद्वन्द्वं संसारजलधिप्रव्रं ।

व्याकरोमि यथावुद्धि परिभाषार्थसंग्रहं ॥

ग्रंथादौ शिष्टाः मंगलमाचरन्ति तस्य च भगवता भाष्यकारेण
मंगलादीनि मंगलमध्यानि मंगलांतानि शास्त्राणि प्रथंति इति
प्रचयगमनं प्रयोजनमुक्ते वीरपुरुषकाव्यायुष्मत्पुरुषकाणि चेति ।
तद्व्याख्यासकैरेणां सामर्थ्यातिशयः आयुर्वृद्धिश्चेति प्रयोजनद्वय-
मुक्ते । अतो मंगलाचरणस्यावश्यकत्वात् परमेश्वरप्रार्थनारूपं
मंगलमाचरितं शिष्यशिष्यायै ग्रंथतो निवध्नाति विजेज्यान इति ।
विपूर्वाञ्जि जय इत्यस्माद्धातोरेकाच इति (P. III., 1. 22)
यडि यडो ऽचि च (II., 4. 74) ० उत्कृष्टजयवानित्यर्थः ।
सदेति सर्वस्मिन्काल इत्यर्थः ० । शं भवतीति शंभुः नितद्रवादि-
त्यर्थः जंगच्छत् कौटिल्येन गच्छन्नित्यर्थः । ० । संचंचुराणः
पशुनेति पशुकरणकं गहिर्न चरणं कुर्वन्नित्यर्थः ० । यः सदा
विजेज्यानः गिरिजां मुदा जंगच्छत्पशुना संचंचुराणश्च स शंभुः
सुखरूपः मम वाग्गतिं ततातात् ० ॥ ० गुरुं नमस्करोति मूर्ति-
यैत्येति पाणिनिरिति पणनं पणः । ० । पदमहाभाष्यप्रबंधा
पतंजलिः पदमहाभाष्यस्य प्रबंधेति कवैणि पष्ठयासमासः ० ।
शिवं नमस्कुरुवन् चिकीर्षितं प्रतिजानीते प्रणम्येति (no further
comment) ॥

व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तिर्न हि संदेहादलक्ष्यं [१] ॥ ननु
व्याख्यानत इत्यनुपपन्नं ०

Adhy. I. ends fol. 59; II., fol. 72; III.,
fol. 84b; IV., fol. 95b; V., fol. 99; VI., fol.
123b; VII., fol. 162b; VIII., fol. 166b.

It ends: अस्मिन्दर्शन इति लक्ष्यानुसाराच्च इदं सर्वं
व्यवस्थितं अतो न कोपि दोष इत्याह इदं त्विति उभयोः स्वीकारे
किं प्रमाणमित्याकांक्षायां भगवता पतंजलिना तत्र तत्र व्यवह-
तत्वादित्याह उभयेति तथा च भाष्यकारवचनप्रामाण्यात् सर्व-
वृत्तिरिति भावः ॥ इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकाचार्यसर्वतंत्र-
स्तत्रश्रीमद्वैतानंदसरस्वतीचरणारविर्दभृगायमाणस्य स्वयंप्र-
काशानंदस्य कृतिः परिभाषार्थसंग्रहव्याख्या चंद्रिका संपूर्णा ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

675.

696. Foll. 248 (numbered 1-246, nos. 86 and 187 occurring twice); fair, modern Devanāgarī writing; 9-11 lines in a page.

The same work. [H. T. COLEBROOKE.]

676.

1936. Foll. 3; size 10½ in. by 3½ in.; fair, modern Devanāgarī handwriting; ten lines in a page.

The text of the *Paribhāṣhās*, arranged in the same order as in the preceding works.

The MS. ends : समासकृत्तद्धितेभ्यः संबंधानामन्यत्र रुद्ध-
भिन्नरूपाय्यभिचरिसंबन्धेभ्यः ॥ १२३ ॥ इति पाणिनिमतानुगामिनी
परिभाषा समाप्तिमगमत् ॥ इदं पुस्तकं रामचंद्रेण लिखितं ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

677.

778. Foll. 71; size 10½ in. by 6 in.; fair Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Paribhāṣhendusekhara, another commentary on the *paribhāṣhās*, arranged in a different order from that followed in the preceding works; by *Nāgojībhaṭṭa*, son of *Śivabhaṭṭa* and *Satī*.

Dated Samvat 1852. A list of contents, on seven leaves, has been added by a different hand.

The work has been edited, with a translation and explanations, by F. Kielhorn, *Bombay Sansk. Ser.*, 1868. [H. T. COLEBROOKE.]

678.

3071. Foll. 87 (fol. 7 is wanting, the defect having been supplied in the margin of fol. 6b); eight lines—from fol. 8 (written by a different, very regular hand) seven lines—in a page.

Paribhāṣhendusekhara. Dated Samvat 1872.

[J. R. BALLANTYNE.]

679.

272a. Foll. 125; size 12 in. by 4½ in.; foll. 12-15 are misplaced between foll. 56 and 57; but they, as well as fol. 57a, are in a different handwriting; two leaves are marked 114, the second, with the rest of the MS., having being written by a third hand.

Paribhāṣhendusekhara-kāśikā, by *Vaidyanāthabhaṭṭa Pṛyagurṇḍa*, son of *Mahādeva* and *Veṇī*.

Dated Samvat 1856. [H. T. COLEBROOKE.]

680.

490a. Foll. 135; size 13 in. by 6 in.; good, modern Devanāgarī writing, which has suffered from the sticky condition of the ink; ten lines in a page.

The same work. [H. T. COLEBROOKE.]

681.

2191d. Foll. 7 (foll. 167-173 of volume); size 10½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, about A.D. 1650 (by *Bhaṭṭa Sukhānanda*, son of *Bhaṭṭa Śivaśaṅkara*); twelve lines in a page.

Uṇādisūtra, as handed down in connection with *Pāṇini's* grammar; in five chapters (*pāḍā*).

Edited, with *Uj्जvaladatta's* commentary, and a glossary, by Th. Aufrecht, 1859.

[GAIKAWAR.]

682.

2375. Foll. 80; size 10 in. by 4½ in.; excellent Devanāgarī writing of A.D. 1706; eleven lines in a page.

Uṇādivṛitti, a commentary on the preceding work, by *Uj्जvaladatta*, surnamed *Jūjālī*.

Colophon : इति महोपाध्यायज्ञाजलीत्परनामधेय (read
ज्ञाजलीत्पर ०) - श्रीमदुज्ज्वलदत्तविरचितायामुणादिवृत्तौ यंचमः
पादः ॥ ५ ॥ यमांगमुनिशीतांशुमते ऽच्चे ० ॥

श्रीकादरस्य सुहृदा दयालुपदवृत्तिना ।

शुचिनेत्रेण नयनचंद्रेण लिखिते निवेदं ॥

[R. JOHNSON.]

683.

768b. Foll. 22; size 10 in. by 4 in.; clearly written, in the Devanāgarī character, about the middle of last century; ten or eleven lines in a page; most leaves have been reversed by the binder.

Dhātupāṭha, as handed down in connection with *Pāṇini's sūtras*.

Edited by Westergaard, in his *Radices Linguae Sanskriticae*, Bonn, 1841.

[H. T. COLEBROOKE.]

684.

1577B. Foll. 23; size 9½ in. by 4½ in.; indifferent Devanāgarī writing; nine lines in a page.

The same work.

Dated Samvat 1845; Śaka 17(2)0 (*kālayukta*).

[J. R. BALLANTYNE.]

685.

14B. Foll. 12; size 11½ in. by 6 in.; well written, in Devanāgarī; 13 or 14 lines in a page.

Another copy of the *Dhātupāṭha*, dated Samvat 1915.

[J. R. BALLANTYNE.]

686.

2832. Foll. 29; small 4to, 8 in. by 6 in.; large Devanāgarī writing; ten or eleven lines in a page; European paper.

Dhātupāṭha Pāṇinīya, in the recension of *Bhāmasena* (or *Bhāma*); rather incorrect.

It begins: अथ धा(तु suppl.) पाठः लिखिते भू सहायां. एध वृद्धौ गाधृ प्रतिशालिष्योः बाधृ लोडने नाधृ याङ्गो-पतापैश्चर्यांशीषु दध धारणे सुदि आप्रवणे श्रिदि श्रैते वदि अभिवादनस्तुलोः भदि कल्याणे सुखे च मदि स्तुतिमोदमदस्त्र-कांतिगतिषु ०

It ends: छद अपवारणे व्रण गात्रविचूर्णे छप प्रेरणे वस निवासे ॥ इति भीमसीनी (corr. ० सेनी by a later hand) धातुपाठः समाप्तः ॥

[SIR CH. WILKINS.]

687.

434a. Foll. 122; size 11 in. by 5 in.; Bengali character; European paper; eight lines in a page.

Dhātupradīpa, or *Tantrapradīpa*, a commentary on the *Dhātupāṭha*, by *Maitreya Rakshita*.

The MS. [A] was transcribed for Colebrooke (who has added English equivalents to the roots, each of which begins with a new line), by *Vrajanandanaśarma*, sister's son (*bhāgīneya*) of *Citrapatiśarma* of *Dhamadahā*. It begins:

मञ्जुशोपप्रसादेन धातूनां वृत्तिमारभे ।

बहुशो ज्ञून् यथा भीमः प्रोक्तवाँस्तदुपागमात् * ॥ १ ॥

अप्रयुक्तत्वात् सत्तालक्षणस्य सर्वधात्वर्थव्यापकत्वेन† प्राधान्याद्भातुसंज्ञायां भवतेरनुवादे भूभृतिस्तानवाचकस्य भूवादिशब्दस्य निपातनात् धात्वर्थमदजनमुल्लङ्घ्यापि भवतिमेव प्रथमं निर्दिशति ॥ भू सहायां ॥ ०

Class i., ends fol. 64; ii., fol. 71; iii., fol. 73b; iv., fol. 82b; v., fol. 84b; vi., fol. 93; vii., fol. 94b; viii., fol. 95b; ix., fol. 99b.

This MS. concludes with the following two ślokas :

वृत्तिन्यासं समुद्दिश्य कृतवान् ग्रन्थविस्तरं ।

नाम्ना तन्त्रप्रदीपो ज्यं विवृतास्तेन धातवः ॥

आकृष्य भाष्यजलधरेण धातुनाम-

पारायणक्षपणपाणिनिशास्त्रवेदी ।

कालापचान्द्रमते तत्त्वविचारदक्षो

धातुप्रदीपमकरोज्जगतो हिताय ॥ २ ॥

इति महोपाध्यायश्रीमैत्रेयरचितकृतो धातुप्रदीपः समाप्तः ॥

According to a note by Colebrooke, "the transcription was finished in Feb. 1795, but needs revision."

Annexed to the MS. is an index of the roots (without *anubandhas*), arranged according to the final (and then according to the initial) letter with references to fol. and page of this MS. The index was originally compiled from the

* Thus B; तद्वदागमात् A.

† लक्षणस्यार्थस्य सर्वेपदार्थ ० B.

Kavikalpadruma for Sir. W. Jones (cf. MS. 2739), and was thence transcribed in Roman letters by Colebrooke, on 21 leaves.

This is followed by nine leaves of grammatical notes—in Colebrooke's handwriting—on the technical characteristics of the conjugational classes, on personal endings, the characteristics of tenses, the force of some of *Pāṇini's anubandhas*, etc. [H. T. COLEBROOKE.]

688.

649. Foll. 102 (the last fifteen leaves wrongly numbered 89–103); size 13 in. by 4½ in.; recent Bengālī handwriting; six lines in a page.

The same work [B]. The more correct copy. [H. T. COLEBROOKE.]

689, 690.

154, 148 (now in one vol.). Foll. 435; size 13½ in. by 5 in.; good, recent Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Mādhavīyā Dhātuvṛtti, another commentary on the *Dhātupāṭha Pāṇinīya*, by *Sāyaṇācārya*.

The *bhṛvādi* section ends fol. 239; *adādi*, fol. 296; *juhotyādi*, fol. 308b; *divādi*, fol. 340; *svādi*, fol. 351; *tudādi*, fol. 375; *rudhādi*, fol. 383b; *tanādi*, fol. 393; *kryādi*, fol. 407.

A leaf added at the end contains a list of authorities (*pramāṇpaka*) quoted in the *bhṛvādi* section; a pretty complete list of the authorities quoted in the work is, however, given in Westergaard's *Radices*, p. iii. Cf. Weber, Cat. Berl., no. 789; Aufrecht, Cat. Bodl., no. 372.

[H. T. COLEBROOKE.]

691.

2462. Foll. 180; of which 26 are wanting, viz. foll. 1, 2, 4, 105–123, 160–163, as are a leaf or two at the end; many leaves damaged

by damp and wear, esp. the first 30, and the last 15; size 11 in. by 4½ in.; fair, somewhat stiff, Devanāgarī writing of the latter part of the 16th century; foll. 66–71a, indifferently written, by a second (the greater part of fol. 71 by a third) somewhat more modern hand; twelve lines in a page.

Mādhavīyā Dhātuvṛtti. The *bhṛvādi* section. This section has been printed in the *Paṇḍit*.

This is the codex from which Westergaard (*Rad.* p. iii) supposes MSS. 154 and 532 to have been copied. The lacuna between foll. 104 and 124 extends from shortly after the beginning of § 16, 1, to shortly before § 19, 2; that between foll. 159 and 164 from near the end of § 22, 27, to shortly before § 22, 32. The MS. ends at about § 23, 18. The writing of the last page has, however, been largely worn away.

[GAIKAWAR.]

692.

532. Foll. 373; size 9 in. by 3¾ in.; fairly written, in Devanāgarī, in the latter part of the last century; 9–11 lines in a page.

The same portion of the *Mādhavīyā Dhātuvṛtti*. [H. T. COLEBROOKE.]

693.

1613. Foll. 243; size 9½ in. by 4 in.; on the whole fairly written, in Devanāgarī, by four different hands; foll. 1–51 about the middle, the remaining portion towards the end, of the last century; 8–10 lines in a page.

Mādhavīyā Dhātuvṛtti; wanting the *bhṛvādi*, the *rudhādi*, the latter part of the *adādi* (from 21. *यु* to the end), and *dhātus* 101–135 of the *divādi* section.

The *juhotyādi* section beg. fol. 52; *divādi*, fol. 69b; *svādi*, fol. 112b; *tudādi*, fol. 128b; *tanādi*, fol. 167b; *kryādi*, fol. 183; *curādi*, fol. 203b. [H. T. COLEBROOKE.]

694.

864a. Foll. 53; size 11 in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī; twelve lines in a page.

A portion of the *Mādhavīyā Dhātuvṛtti*; viz. the *tanādi* (foll. 1-11), *kṛyādi* (12-35) and *curādi* sections.

Dated: संवत् १६५३ समये पौषवदि अष्टमी गुरुदिने ०
[H. T. COLEBROOKE.]

695.

1394. Foll. 202; size 13 in. by 5 in.; fairly written, in Devanāgarī; 13-16 lines in a page.

Dhātusaṃgraha, consisting of the *bhvādi* section of the *Dhātupāṭha Pāṇinīya*, with conjugational forms and derivatives, as well as extracts from various commentaries and grammars (as *Mādhavīyā vṛtti*, *Durgādāsa's Dhātudīpikā*, *Maitreya Rakṣita*, *Halāyudha*, *Siddhāntakaumudī*, *Prañḥamanoramā*, etc.); compiled, for Colebrooke, by *Chakkaṇaśarman*.

Dated: संवत् १८६५ कार्तिककृष्णचयोदश्यां सोमयुक्तायां लिखितमिदम् ॥
[H. T. COLEBROOKE.]

696.

768a. Foll. 22; size 10 in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī; 10-12 lines in a page.

Gaṇapāṭha to *Pāṇini's* grammar, in eight *adhyāyas*.

It begins with the *gaṇa sarvādi* and concludes with the two recensions of the *gaṇa kṣubhnādi*.

It ends: इत्यष्टमः समाप्तः । संवत् १८३५ शके १७०० चैत्र कृष्ण ४ मंदे लि. ० द्वि । इयामदेवसुत् ॥ द्वि । शंकरजीयण काश्या ॥

The back of the last page contains the following :

गंगाभिः परिपीयते पुररिपोः) पुर्णमवस्थीयते
चेतः सार्धानि धीयते शिवपदे विश्वेश्वरो गीयते ।
मुखश्रीरूपधीयते प्रतिदिनं कालाद्भयं हीयते
कामारेः कृपया मुदा परमया कालो मया नीयते ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

697.

2191e. Foll. 8 (174-181 of vol.); size 10½ in. by 4 in.; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1650; twelve lines in a page.

Gaṇapāṭha, incomplete.

It begins (see introd. *śloka*s to *Pāṇini's sūtras*):

येनाक्षरसमाज्ञायमधिगम्य महेश्वरात् ।

कृत्स्नं व्याकरणं प्रोक्तं तस्मै पाणिनये नमः ॥

The MS. breaks off abruptly in the middle of the word *ब्राह्मण* in the *gaṇa* नडादि to *Pāṇ.* IV. 1, 99.

[GAIKAWAR.]

698.

3161. Foll. 270; folio, size, 11½ in. by 8 in.; recent Devanāgarī writing.

Grammatical lists of words and aphorisms, written beneath one another, on the left hand side of each page, so as to allow space for remarks thereon; viz.

a) Foll. 150. The *Gaṇapāṭha*. On the first fifteen leaves English, and sometimes Sanskrit, explanations have been added by Colebrooke. The first word of each *gaṇa* is written in red ink. This portion ends: इत्यष्टमः समाप्तः ॥

b) Foll. 50. The *Dhātupāṭha Pāṇinīya*; with English or Sanskrit notes on foll. 1-9, 19-30, 37-40.

Red ink has been used for the headings.

c) Foll. 50. The *Uṇādisūtras* according to the *Siddhāntakaumudī*. This portion ends: इत्युणादौ पंचमः पादः ॥

d) Foll. 7. The rules on the gender of nouns, according to the same work. The colophon of this portion is: इति श्रीभट्टोजिदीक्षितविरचितायां सिद्धांतकौमुद्यामुत्तराद्धे पाणिनीयार्थलंगानुशासनसूत्रवृत्तिः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

699.

2191c. Fol. 1 (fol. 166 of vol.); size 10½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, about A.D. 1650, by *Bhaṭṭa Sukhānanda*, son of *Bhaṭṭa Śivaśaṅkara*; 12 or 8 lines in a page.

Phīṣūtra, four chapters of (88) rules on the accentuation of nominal and pronominal stems, particles, etc., by *Śāntanava*. [GAIKAWAR.]

700.

98a. Foll. 11; size 9¾ in. by 3½ in.; fairly written, in Devanāgarī; nine lines in a page; the first leaf has been supplied by a later, scrawling hand.

Phīṣūtravṛtti, a commentary on the preceding work.

Dated: सन्वत् १५९९ समये भाद्रपदि १० बुधे । लिखितं नन्दशरणे ॥ ° to which a later hand has added नृसिंहदेवीयुक्तं शोधितं. Numerous corrections, marginal and in the text, seem to have been made by the same later hand. The MS. at one time belonged to one *Sadāśiva Deva*.

This commentary has been published from the present MS., in Dr. Kielhorn's edition of the *Phīṣūtra*. The *phīṣūtras* are also contained in the editions of the *Siddhāntakaumudī*.

[H. T. COLEBROOKE.]

701.

98b. Foll. 71, the first of which is wanting; size 9¾ in. by 3½ in.; well written, in Devanāgarī, by at least two different hands, about the end of the 16th century; at first nine, then ten lines in a page.

Svaramaṣṭjarā, a treatise on Vedic accents, by *Nṛsiṃha*, son of *Rudrācārya*.

According to a MS. described by Rāj. Mitra, Notices, iv., p. 44, the work begins: पाणिनीयमता-

भिज्ञानं नत्वा वृद्धान्गुरुनपि । the remainder of the first leaf being wanting in that MS. also.

एते निःस्वराः । इतः परे प्रत्ययस्वराः fol. 42b; इत्युणादि-प्रत्ययाधिकारः fol. 59. It ends:

सुब्रह्मण्यानिगदस्वरः ॥

रुद्राचार्यतनूजेन कौलिमञ्जुलजन्मना(?) ।

नृसिंहाख्येन विमला शब्दाभिपारदृश्यना ॥

तत्कृतं त्रिविदा* वेदनिष्ठातेन मनीषिणा ।

सर्वैदिकोदाहरणा प्रणीता स्वरसंज्ञरी ॥

इति श्रीरुद्राचार्यसूनुनृसिंहविरचिता स्वरसंज्ञरी समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

702.

1600c. Foll. 2; size 16 in. by 3½ in., folded to half their length; modern Bengālī writing; six or eight lines in a page.

Nañ-samāsa, a commentary on the rules regarding the formation of 'compounds' with the privative prefix; apparently an extract from some larger work.

It begins: नञित्येतन्नु (Pāṇ. II. 2, 6) प्रथमैकवचनान्तं समासगतविभक्त्यनारम्भाभावात् । तथा चोक्तं ।

लिङ्गसंख्याविनिर्मुक्तात् स्वपदत्वाधेनव्ययात् ।

इयत् आह सुबन्नेन सह नञस्तत्पुरुष इत्यादि । तत्पुरुषसंज्ञकः समास इत्यनेन तत्पुरुषसंज्ञया सह समाससंज्ञयोः समावेश उक्तः । °

Bhartṛihari and a *Vṛttikṛit* are quoted on fol. 2b.

It ends: नञ्समासं कालापाः कर्मधारयसमास इत्यन्तर्भावयन्ति । तदस्य विशेषणविशेष्यभावस्यानियतत्वात् पूर्वनिपातनियमः स्यात् समास इत्यादिना समासः इति नञ्समासः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

703.

2542a. Foll. 3; size 10 in. by 4½ in.; well written; in Devanāgarī, about the beginning of the last century; 13-15 lines in a page.

Aniṭ-kūrikā, a metrical arrangement of the

verbs which are *anudatta* in the *Dhātupāṭha* (i. e. do not admit of the intermediate *i*)—eleven stanzas, as given in the *Kāśikā Vṛtti*, vii. 2, 10—with a commentary.

The text begins : अनिदस्तरांतो भवतीति दृश्यताम् ०

The comment begins : स्तरांतो यो धातुः स सर्वो ऽपि अनिद भवति ०

Cf. Böhtlingk, *Pāṇini* II., p. 317; Weber, Cat. Berl., no. 878 (*śrīkārīkā*).

In stanza 6 this MS. reads, with the Ben. ed. of the *Kāś.* V., पुराणगाः viz. आचार्याः.

[GAIKAWAR.]

704.

1600a. Foll. 27; size 9½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, about the middle of the last century; nine lines in a page.

Yanluganta-śiromaṇi, a treatise (by Śeṣha *Kṛishṇapaṇḍita*) on the formation of the Intensive without the suffix *ya*. It begins:

नतदेवशिरःस्यदिमकरंदांकितां प्रये ।

वागीशदत्तमतये विमनाशाय ते नमः ॥

यडो ऽचि च (P. II. 4, 74) ॥ अजिति प्रत्ययो गृह्यते न प्रत्याहारः । तथा सति अशीत्येवावक्ष्यत् यङ्लुगतादन्यस्याचो ऽसंभवादिति हरदत्तः । ०

It ends : काशिका[क] रसमया भाषायामपि यङ्लुगस्ति तेन केचिन्महाकविप्रयुक्ता यङ्लुगताः शिष्टप्रयोगमनुसृत्य प्रयोक्तव्या इत्याह । प्रयोगानुसारादिति ॥ चांद्रे तु यङ्लुक् भाषाविषय एवेत्युक्तमिति सर्वमकंकं (!) ॥

महाभाष्यमहापारावारपारीणबुद्धिभिः ।

परीक्ष्यो ग्राह्यदृष्ट्यायं यङ्लुगंतशिरोमणिः ॥ १ ॥

श्रीभाष्यप्रमुखमहाशैवावगाहात्

लब्धो ऽयं मणिरमलो हृदा निषेव्यः ।

संततं यदकरवं विदां पुरस्तात्

प्रागल्भ्यं पितृचरणप्रसादलेशात् ॥ २ ॥

The author also quotes : *Kātantra*, fol. 3a; *Kaiyāṭa*, f. 3b; *Nyāsakūra*, f. 13b; *Prakriyā*, f. 5b; *Prasāda*, ff. 2a, 5b; *Mādhava*, ff. 3a. 14a; *Vamana*, f. 3b.

The author's name is not mentioned in this MS., but see Rāj. Mitra, Notices v., p. 90, where the treatise is stated to be 'a gloss on a portion of *Śiromaṇi*'s commentary on the *Śabda-khaṇḍa* of *Gaṅgeśa*.' [H. T. COLEBROOKE.]

705.

1600b. Foll. 21; size 7 in. by 3½ in.; legibly written, in Devanāgarī; modern; ten lines in a page.

Grammatical paradigms of the same form of the Intensive. On fol. 1a, the treatise is called *Dhāturūpavali*. It begins:

भू सत्तायां । लटि । बोभवीति । बोभोति । ० - - - ।

स्पर्धे संघर्षे । पास्पधीति ०

It ends : लटि । अमोमूर्द्धि ॥

यङ्लुगंतस्यधातूनां सर्वरूपाख्यलीलिखत् ।

सत्रियोपाभिधः कृष्णः स्ताद्वरिः सुखदः सदा ॥

Cf. Rāj. Mitra, Descr. Cat., p. 37.

[H. T. COLEBROOKE.]

706.

954. Foll. 63; size 11 in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, eleven lines in a page.

Vākya-padāya, a metrical treatise on the philosophy of grammar, by *Bhartrihari*. The work consists of three *kāṇḍas*, whence it is also called *Trikāṇḍī*; while single verses from it are often quoted as *Harikārikā*. The MS. begins:

अनादिनिधनं ब्रह्म शब्दं तत्त्वं (१. शब्दतत्त्वं) यदक्षरम् ।

विवर्तते (२.) भवेन प्रक्रिया जगतो यतः ॥

I. *Brahmakāṇḍa*, or *Āgamasamuccaya* (on grammar and language generally), ends fol. 7: इति श्रीभट्टहरिकृते वाक्यप्रदीपे आगमसमुच्चयः प्रथमकांडः ॥

II. *Vākya-kāṇḍa* (on the sentence), fol. 22b: इति वाक्यप्रदीपे द्वितीयं कांडम् । समाप्ता वाक्यपरदीपिका ॥

III. *Padakāṇḍa*, or *Prakīrṇaka* (on the word), in fourteen sections; 1, *jāti-samuddēśa*, 106 śl., ends fol. 26; 2, *dra-vyasamuddēśa*, 18 śl. [the end of this and the beginning of the next section are wanting, 35 verses having been omitted]; 3, *sambandha-s*, 87 śl., fol. 28;

4, *bhūyodravya-s.*, śl. ib.; 5, *guṇa-s.*, 9 śl., fol. 28b; 6, *dīks.*, 28 śl., fol. 29b; 7, *sādhana-s.*, śl. 167, fol. 35; 8, *kriyā-s.*, śl. 68, fol. 37; 9, *kāla-s.*, śl. 112, fol. 40b; 10, *puruṣa-s.*, śl. 9, fol. 41; 11, *samkhyā-s.*, śl. 32, fol. 42; 12, *upagraha-s.*, śl. 27, fol. 43; 13, *liṅga-s.*, śl. 31, fol. 44; 14, *vṛttisamuddēśa*, ends;

इति श्रीभट्टहरिकृते वाक्यप्रदीपे तृतीयः कांडः ॥ ०
संवत् १८३३ चैत्रकृष्णपक्षे एका ० ११ मंददिने ग्रंथ-
संख्या २००० रूपै २ ॥

According to a note, by Colebrooke, on the fly-leaf, 'this is different from the *Haricāricā*, and is not *Bhartrihari's* work, but compiled from it' (!).

The *Vākyapadīya* is now being published—the three *kāṇḍas* with *Harivṛishabha's*, *Puṇya-rāja's*, and *Helārāja's* commentaries resp.—by *Paṇḍit Rāmākṛishṇa Śāstrī Paṭavardhana*, in the Benares Sanskrit Series.

See Prof. Kielhorn's paper on the grammarian *Bhartrihari*, in the *Indian Antiquary*, vol. xii. (1883), p. 226 sq.

[H. T. COLEBROOKE.]

707.

329. Foll. 222; size 11½ in. by 6 in.; well written, in Devanāgarī; twelve lines in a page; the writing enclosed in a coloured edge; on some leaves the writing has been slightly injured by damp.

Prakīrṇa-prakāśa, a commentary, by *Helārāja*, son of *Śrī-Bhūtīrāja*, on the third *kāṇḍa* of the *Vākyapadīya*. Incomplete; only eight out of fourteen sections.

It begins:

यस्मिन्मुखतां प्रयाति रुचिरं कोऽप्यंतरुज्जृम्भते

नेदीयान्महिना मनस्यभिनवः पुंसः प्रसन्नात्मनः ।

तृप्तिं यत्परमां तनोति विषयास्वादं विना शाश्वतीं

धामानंदसुधामयोजितवपुः संप्रातिभं संस्तुतः ॥ १ ॥

कांडद्वये यथा वृत्तिसिद्धांतार्थैः स तत्त्वतः ।

प्रबंधो विहितो जस्माभिरा - - - नुसारिभिः ॥ २ ॥

तद्वैपभूतकांडे जस्मिन्प्रपंचे स्वरूपतः ।

सोकार्थेद्योतनपरः प्रकाशो ज्यं विधीयते ॥ ३ ॥

इह पदार्थोऽथकविचारपरत्वाद्वाक्यपदीयस्य प्रथमकांडेन प्रयोजनादिपदार्थं निरूपिते ज्ञानतरकांडोपपादितोपपत्तिभिर्वाक्यतदर्थयोरन्वाख्येयस्थितलक्षणयोः पदार्थयोर्निर्णीतत्वात्तदपोद्धारकापोद्धाररूपः पदविचारः प्रक्रम्यते ॥ तत्र नियतविकल्पो यथाभिप्रायमपोद्धार इति यथासंभवं पदभेदानुद्दिष्टं ॥

द्विधा कैश्चित्पदं भिन्नं चतुर्थी पंचधापि वा ।

अपोद्भूतैव वाक्येभ्यः प्रकृतिप्रत्ययादिवत् ॥ १ ॥

वाक्यस्यैव निरंशस्य वाचकत्वाद्तरा पदप्रतिपत्तिर्विभ्रम इति किमसत्पदव्युत्पादनेनेत्याशङ्क्यापोद्भूतैव वाक्येभ्य इत्याह । ०

This section consists of the following chapters:—1, *jāṭisamuddēśa*, ends fol. 61a; 2, *dravya*, fol. 68b; 3, *sambandha*, fol. 98b; 4, *bhūyodravya*, fol. 101b; 5, *guṇa*, fol. 110a; 6, *dik*, fol. 120b; 7, *sādhana-samuddēśa* [*karmādhikārah*, fol. 165b; *karaṇādhikārah*, 169; *kartrādhikārah*, 177b; *hetvādhikārah*, 180b; *śeṣādhikārah*, 194a], ends fol. 199; 8, *kriyā-samuddēśa*, ends: इति श्रीभूतिराजतनयहेलाराजकृते प्रकीर्णप्रकाशे क्रियासमुद्देशो ह्यमः ॥ संवत् १८६२ ० ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

708.

731. Foll. 202; size 12½ in. by 4½ in.; Devanāgarī character; foll. 1-152 in a large, clear hand, eight or nine lines in a page; the rest in a smaller hand, slanting from left to right, ten lines in a page.

[*Bṛihad-*] *Vaiyākaraṇabhūṣhaṇa*, by *Koṇḍabhāṭṭa*, son of *Raṅgojibhāṭṭa*, and nephew of *Bhāṭṭojidāksita* [A.] A treatise (chiefly based on the *Śabdakaustubha*) on the functions of the several parts of speech and their subdivisions; and of certain classes of suffixes; in sixteen chapters, consisting of seventy-four couplets, with a commentary by the same writer.

It begins :

श्रीलक्ष्मीरमणं नौमि गौरीरमणरूपिणं ।
स्फोटरूपं यतः सर्वं जगदेतद्विवर्तते ॥ १ ॥
अशेषफलदातारं भवाभितरणे तरि ।
शेषाशेषाद्यैलाभार्थं प्रार्थये शेषभूषणं ॥ २ ॥
वाग्देवी ° see Weber, Cat. Berl., no. 764.

1. धात्वाख्यातसामान्ययोर्निरूपणं ends, with *śl.* 21, fol. 60a (fol. 65a of MS. 453).
2. लडाद्यर्थनिरणयः *śl.* 23, fol. 80a (88a).
3. कारकार्थनिरणयः *śl.* 24, fol. 95b (103a).
4. नामार्थपरिच्छेदः *śl.* 27, fol. 109a (118a).
5. समासशक्तिनिरणयः *śl.* 37, fol. 157b (160a).
6. शक्तिनिरणयः *śl.* 40, fol. 165b (169a).
7. नञर्थनिरणयः *śl.* 42, fol. 167a (171b). [(179b).
8. निपातानां द्योतकत्ववाचकत्वनिरणयः *śl.* 49, fol. 174b
9. प्रत्ययार्थनिरणयः *śl.* 53, fol. 179a (185b).
10. देवताप्रत्ययार्थनिरणयः *śl.* 56, fol. 180a (186b).
11. अभेदैकत्वसंख्यानिरूपणं *śl.* 57, fol. 181b (188b).
12. संख्याविवक्षानिरूपणं *śl.* 60, fol. 183a (189b).
13. क्ताप्रत्ययभूषणं *śl.* 61, fol. 185b (192b).
14. वशीस्फोटनिरूपणं *śl.* 63, fol. 189b (194b).
15. व्यक्तिस्फोटनिरूपणं *śl.* 70, fol. 200a (208b).
16. स्फोटवादः ends :

विद्याधीशवडेहसंज्ञकपति* श्रीमाध्वभट्टारकं
जित्वा केलदिर्वेकटम्पसविधेष्पादोलिकां प्राप्तवान्† ।

यश्चक्रे मुनिवर्षेसूत्रविवृतिं सिद्धांतभंगं तथा
माध्वानां तमहं गुरुपमगुरुं रंगोजिभट्टं भजे ॥ १ ॥

पाणिनीयवचसां खलु मूलं चंद्रशेखरभवानिति रुढं ।
तेन भूषणमिदं हि तवैव‡ प्रीतये भवतु सांवशिवस्य॥२॥

इति श्रीमत्पद्माक्षप्रमाणपारावारपारीणधुरीणरंगोजिभट्टा-
त्मजकोडभट्टकृते वैयाकरणभूषणे चरमः स्फोटवादः समाप्तः ॥
संवत् १८५५ मिति वैशाखसुदीप्रतिपदायां भौमवासरे °

The epithet 'brihat' appears only on the fly-leaves of this and the next MS. A leaf inserted at the end contains a *sūcipattra*, written by a third hand. [H. T. COLEBROOKE.]

* विद्याधीशवडेह ° C.

† केलदिर्वेकटस्य C., orig. B; सविधेष्पा(नंदमा marg.)-
लभवान् C. ‡ Thus ABC.

709.

453. Foll. 210; size 9½ in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī; nine or ten lines in a page.

Vaiyākaraṇabhūṣaṇa [B.].

The MS. is dated in Samvat 1810.

[H. T. COLEBROOKE.]

710.

2645a. Foll. 120 (and a *sūddhapattra* after fol. 39); size 10½ in. by 4½ in.; written, in Devanāgarī, by different hands, in the early part of last century; 10-18 lines in a page.

The same work, the author of which is here called *Kaṇḍabhaṭṭa* [C.]. Incomplete.

Fol. 101 ought to be followed by fol. 107. Between this and fol. 102 part of chap. 5 is wanting, comprising what in MS. 731 is contained on foll. 148-152. Foll. 102-106 are numbered 1-5, concluding with the end of the 5th chapter, or *śl.* 37. After this there is a large gap, foll. 108-120, numbered 1-13, containing the commentary from shortly before *śl.* 62 to the end of the work. Fol. 27a has been left blank without an omission.

[GAIKAWAR.]

711.

3095. Foll. 102; size 9½ in. by 4 in.; excellent Devanāgarī writing; seven lines in a page.

Vaiyākaraṇabhūṣaṇasūtra, or *Laghu-(vaiyākaraṇa)bhūṣaṇa*; being an abridgment of the preceding work, by the same author (whose father is called *Rāṅgabhaṭṭa* in this MS.)

It begins : श्रीलक्ष्मीरमणं नौमि ° १ ॥ अशेषफलदा-
तारं ° २ ॥ पाणिन्यादिमुनीनां ° ३ ॥ see no. 706 above; and Aufrecht, Cat. Bodl., no. 402.

Dated : संवत् १७१६ आश्विनकृष्णद्वितीया २ भौमवासरे
लिखितं समाप्तम् ॥

Editions of this work have been published at Calcutta, in 1849; and (with *Harivallabha's* comm., *Bhūṣaṇasūradarpana*) at Benares, 1866.

[J. R. BALLANTYNE.]

712.

3096. Foll. 73 (and a *suddhapattra* to fol. 28); size 9¼ in. by 5½ in.; good, clear Devanāgarī writing, of the 17th century; eleven or twelve lines in a page.

The same work.

The author's name is spelled *Koḍabhaṭṭa* in this and the next MS. [J. R. BALLANTYNE.]

713.

2542d. Foll. 40; size 10 in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1700; fourteen or fifteen lines in a page.

The same work.

[GAIKAWAR.]

714.

859a. Foll. 37; size 11½ in. by 5 in.; clearly written, in the Devanāgarī character, about the middle of the last century; 11-15 lines in a page.

Another copy of the *Vaiyākaraṇabhūṣaṇasāra*. [H. T. COLEBROOKE.]

715.

685. Foll. 251; size 9¾ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, by two different scribes, foll. 1-86 eight lines, the rest (by the same slanting hand as the the latter part of no. 708, MS. 731) eleven lines in a page.

Bhūṣaṇasāradarpaṇa, a commentary on the *Vaiyākaraṇabhūṣaṇasāra*, by *Harivallabha*, son of *Śrīvallabha*.

It begins:

रमाप्रेमामर्तं जगदवनदधं मधुदत्तं

श्रुतिस्तोमादृत्या परिजनितवेदाननमुदम् ।

अखण्डानन्दाद्यं निखिलजनहृत्कञ्चनिलयं

हयग्रीवं वन्दे प्रकृतकृतिविग्रहकृते ॥ १ ॥

सत्येकस्मिन्नपि बाधके समवहितसाधकसहस्रादपि कार्योत्पन्ने-
रदर्शनाद् ०

It ends:

ज्ञात्वा श्रीफणिवाक्यजालमनुलं ० ॥ १ ॥

आसी मेगिरौ धरामुरवरः श्रीवज्रभः कोविदो

वेदान्तेषु विनोदमन्त्ररिरिति ख्यातास्ति पञ्चिर्भितिः ।

तत्सूनुर्हरिवज्रभः समकरोत्सद्युक्तिमयुञ्जलं

श्रीमद्भूषणसारदर्पणमिमं मोदाय विद्यावताम् ॥ २ ॥

उन्प्रेक्षितार्थो हि न मोदहेतवे ० ॥ ३ ॥

सर्वोऽप्यर्थो बुधैः स्पष्टो यद्यपीह तथापि मे ।

तत्सन्दर्भांशेति (!) वितता प्रमता केन वार्यते ॥ ४ ॥

इति श्रीमत्सूनुर्चलाभिजनोत्पन्नातीयोपनामक-श्रीवज्रभान्त-
जहरिवज्रभविर्चिते भूषणसारदर्पणे स्फोटवादः समाप्तः ॥ संवत्
१८६५ ० [H. T. COLEBROOKE.]

716.

1347c. Foll. 187; size 12 in. by 4½ in.; written, in Devanāgarī, by four or five different hands (foll. 161-172 by the same hand as the latter part of the preceding MS.); 10-15 lines in a page. Fol. 130b is left blank.

Bhūṣaṇasāradarpaṇa. Complete.

Dated: संवत् १८५६ समयनानपौषकृष्णपञ्चम्यां तीयङ्
बुधवासरे ॥

A fly-leaf at the end of the volume contains an incomplete *sūcipattra*.

[H. T. COLEBROOKE.]

717.

1347d. Foll. 105, in three separately numbered parts of 29, 52 and 24 leaves resp.; the first, eleven lines in a page; written by a different scribe from the two last, which are in a small, neat hand, ten lines in a page; size 12 in. by 4½ in.

Laghubbhūṣaṇakānti, another commentary on the *Vaiyākaraṇabhūṣaṇasāra*, by *Pandit Gopāladeva*, surnamed *Manudeva*, a younger brother of *Kṛṣṇadeva*, and pupil (or son) of *Bālabhāṭṭa Pāyagunḍa*. Apparently incomplete.

It begins :

नमस्कृत्य गणाध्यक्षं नृसिंहं कमलायुतं ।
बुद्धिप्रभावधैर्यचित्रीं संहन्त्री (1. संहन्त्री) दुरितस्य च ॥
संपादयित्रीं कामानां प्रापयित्रीं श्रियः श्रियं ।
तातं शंभुं सतीं दुर्गां पाणिनिप्रभृतीन्मुनीन् ॥
बालभट्टाभिधं* पायगुंडोपाख्यं परं गुरुं ।
गोपालदेवनामासौ पंडितो बालबुद्धये ॥
कृष्णदेवानुजो लोके मनुदेवापराभिधः ।
अनुसृत्य नयं प्राचां नयानां लेशतस्तथा ।
लघुनो भूषणस्येमां कांतं वितनुते सुधीः ॥

A *sūcipattra* at the end of the volume contains the following divisions, the only ones marked in the text : आख्यातार्थनिरूपणम् (contained in pt. 1); लकारार्थनिरूपणम् (ends pt. 2, fol. 8a); सुबर्धनार्थनिरूपणम् (fol. 24a); नामार्थनिरूपणम् (fol. 31b); समासार्थनिरूपणम् (to the end of pt. 2); नञर्थनिरूपणम् (pt. 3, fol. 4b); निपातानां द्योतकतावाचकतानिरूपणम् (fol. 10b); देवताप्रत्ययार्थनिरूपणम् (fol. 16b); and lastly इति लघुभूषणकान्तौ क्वाद्यर्थनिरूपणम् ॥

Dated Samvat 1856. [H. T. COLEBROOKE.]

718.

3027. Foll. 274; size 13½ in. by 5 in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 10-14 lines in a page.

Vaiyākaraṇasiddhāntamañjūshā, usually called *Mañjūshā*, an exposition of the general principles of grammar and speech, by *Nāgeśa Bhaṭṭa*, son of *Śiva Bhaṭṭa*, and *Satā*, pupil of *Haridāśhita* and *Rāmarāma*. It begins :

नागेशभट्टविदुषा नत्वा सांवाशिचं लघुः ।

वैयाकरणसिद्धान्तमञ्जूषैवा विरच्यते ॥ १ ॥

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 403.

The MS. ends : इति श्रीमदुपाध्यायोपनामकसतीगर्भ-
जशिखभट्टसुतनागेशकृतो वैयाकरणसिद्धान्तमञ्जूषाख्यः स्फोटवादः ॥

[J. R. BALLANTYNE.]

* बालभट्टाभिधं MS., cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 632.

719.

923. Foll. 224; size 12½ in. by 4½ in.; fairly well written, in Devanāgarī, at the beginning of the present century; twelve lines in a page.

The same work.

[H. T. COLEBROOKE.]

720.

933. Foll. 297; size 12½ in. by 4½ in.; fairly well written, in Devanāgarī, by two different hands; eight or ten lines in a page.

The same work.

Dated Samvat 1855. [H. T. COLEBROOKE.]

721.

2788. Foll. 246; folio; size 10½ in. by 6½ in.; fairly written, in the Devanāgarī character, by two or three different hands; 24-28 lines in a page.

Another copy of the *Vaiyākaraṇasiddhāntamañjūshā*.

Dated: संवत् १८७६ भाद्रे मासे कृष्णे पक्षे सप्तम्यां
शुक्रवासरे ।

[COLL. OF FORT WILLIAM.]

722.

1373. Foll. 297; size 10 in. by 4½ in.; Devanāgarī character; fairly written, by different hands; 10-14 lines in a page.

Kalā, a commentary (*vivṛiti*) on *Nāgeśa's Mañjūshā*, by (his pupil) *Vaidyanātha*, surnamed *Pāyagunḍa*. The MS., which is very incorrect, begins :

रामवामघनम् (!) निकामं हृदयंगमं ।

कामं वेदे जगद्गामविमं (? वंदे ० विमं च) वचसां शमं ॥ १ ॥

अमंदगुणमंदिरं विमलरत्नविद्यां कुरु

कलाधरकृतादरं कलितचित्तलक्ष्मीवरं ।

शिरोधननदीवरं शिवकरं रमोमावरं

नमामि दुरिताहरं गुरुवरं सनातनम् ॥ २ ॥

मंजूपाख्यस्य भूक्तादेनै लाभः कलपाविना ।
वैयाकरणसिद्धांतज्ञातस्यापि यथा तथा ॥ ३ ॥
अतस्तदाख्या विवृतिर्मंजूपायाः प्रयत्नतः ।
पाखगुडो वैद्यनाथभट्टः कुर्वे स्वबुद्धये ॥ ४ ॥

It ends: इति श्रीमत्पामंजुडोपाख्यवैजनाथाविरचिता
मंजूपाविवृतिः कला परिपूर्ण ॥ संवत् १८५५ ॥

Cf. Bühler, Cat. of S. MSS. of Gujarāt etc.,
III., p. 22. [H. T. COLEBROOKE.]

723.

2863. Foll. 118; size 13 in. by 5½ in.;
well written, in Devānagarī, on European paper,
by two different recent hands; eight or nine
lines in a page.

Laghu-Vaiyākaraṇasiddhāntamañjūshā, appa-
rently an abridgment of the work noticed
above, by the same author. Incomplete. The
beginning is the same as in the larger work,
from which indeed it seems to differ but little.
The MS. breaks off abruptly at the end of a leaf.

Foll. 1-52 are marked मंजूपा; foll. 66-115
ल. न. [J. R. BALLANTYNE.]

724.

802b. Foll. 17; size 15½ in. by 5 in.; clear,
recent Bengālī writing; 8-10 lines in a page.

Śabdārthasāramañjarī, a treatise on the philo-
sophy of grammar, by *Jayakṛishṇa Tarkācārya*.

It begins:

हेरम्बचरणद्वन्द्वं विघ्ननाशकरं परं ।

प्रणम्य जयकृष्णेन क्रियते सारमञ्जरी ॥

तत्र प्रथमतः कालत्रयनिरूपणं । वर्तमानध्वंसप्रतियोगित्व-
मतीतत्वं । वर्तमानप्राग्भावप्रतियोगित्वं भविष्यत्वं । स्वावच्छिन्न-
कालवृत्तित्वं वर्तमानत्वं ॥ अथ लकारादौ शक्तिनिरूपणं । लटो
वर्तमानत्वमर्थः । विधिलिङो भविष्यत्वं । विधिः संभावना ।
विधिः कर्तव्यतोपदेशः संभावना कल्पनं । लोटो भविष्यत्वं
आशीः प्रेरणा च आशीः शुभचिन्तनं । प्रेरणं प्रवर्तनं । आ-
शिषि लिङो भविष्यत्वमाशीः लुटलोटोर्भविष्यत्वं । तद्व्यानीययो-
र्भविष्यत्वं विधिश्च लिङ्लुङोरतीतत्वं । ° *athākhyātaviśe-
shūrtakathanam*, fol. 2b; *dvikarmakavicārah*,
fol. 4b; *kūrakavicārah*, fol. 5b; *kartṛikāraka-*

lakṣhaṇam, fol. 6; *karma-*, *karaṇa-*, *sampradāna-*,
apōdāna-, *adhikarāṇa-*, *kūrakalakṣhaṇam*, fol. 9;
samāsavādaḥ, ib.; *nīrdhāraṇam*, fol. 11; *eva-
kāravacārah*, ib.; *sarvanāmasaktiḥ*, fol. 11b;
ivaśabdavicārah, ib.; *uddeśyavidheyabodhaḥ*, fol.
12; *upasargavicārah*, fol. 12b; *ktivācpratyayavi-
cārah*, ib.; *nañarthakathanam*, ib.; *vaidhahimsū-
vicārah*, fol. 14; *śaktinirūpaṇam*, ib.; *śaktigrā-
hakanirūpaṇam*, fol. 14b; *śabdavicārah*, fol. 15;
caturvidhāvācikalakṣhaṇam, fol. 15b; *vīpsāvi-
cārah*, fol. 16b; *śūbdabodhāntaram*, ib.

It ends: द्वौ ब्राह्मणावित्यत्र द्विपदं द्रुततरबोधाय सार्थकं
त्रयो ब्राह्मणाश्चत्वारो ब्राह्मणाः पञ्च घटा इत्यादौ बहुवचनेन
बहुत्वावच्छिन्नब्राह्मणोपस्थितौ आदीनां तु व्यावर्तकतया सार्थक-
त्वमेवेति निष्कर्षः ॥

आलोक्य विविधं ग्रन्थं विचार्य च पुनः पुनः ।

कृत्यं जयकृष्णेन शब्दार्थसारमञ्जरी ॥

महामहोपाध्यायश्रीयुक्तजयकृष्णतर्काचार्यविरचिता सारमञ्जरी
समाप्ता ॥

Fol. 17b has the title: व्याकरणसारमञ्जरी जैकृष्ण-
कृता ।

For other MSS. of this treatise see Rāj. Mi-
tra, Notices, i., p. 223, ii., 319; Descr. Cat. i.,
p. 148. [H. T. COLEBROOKE.]

725.

722b. Foll. 13; size 16 in. by 5 in.; legible,
recent Bengālī writing; eight lines in a page.

Apparently the same work, somewhat modi-
fied, and with the author's name suppressed.

It begins:

हेरम्बचरणद्वन्द्वं विघ्ननाशकरं (!) परं ।

प्रणम्य परया भक्त्या शब्दबोधः प्रकाशयते ॥

तत्र प्रथमतः कालनिरूपणं । वर्तमानध्वंसप्रतियोगित्वमतीतत्वं ।
वर्तमानप्राग्भावप्रतियोगित्वं भविष्यत्कालत्वं स्वावच्छिन्नकालवृ-
त्तित्वं वर्तमानत्वं । विनिष्टप्राग्भावप्रतियोगित्वे सति अनुपपन्नध्वं-
सप्रयोगित्वं वर्तमानत्वं । इदं त्वनित्यत्वं । नित्यगतत्वं तु अनु-
पपन्नत्वे सत्यविनाशिपदार्थत्वं नित्यत्वमपि तदेव । अत एव खपु-
ष्पादौ न नित्यत्वं नानापि वर्तमानत्वं । तत्र पदार्थत्वाभावा-
दिति । अथ लकारादौ शक्तिनिरूपणं । °

It ends : द्विशब्दस्तु द्रुततरबोधाय सार्थक इति संक्षेपः ॥

आलोक्य विविधं ग्रन्थं विचार्य च पुनः पुनः ।
कृतं यं परिहृतैः पूर्वैः शब्दार्थं सारमञ्जरी ॥
प्रतियोगिपदादन्यपदे अन्यत्कारणादपि ।
वृत्तिशाब्दैकदेशस्य संबन्धस्तेन नेष्यते ॥
तत्पत्न्यो वृषलीभार्यः प्रवीरं पुत्रकाम्यति ।
आदस्य राजमातङ्गा इति न स्युः (!) ॥
चैत्रस्य दाशभार्ये संलूनचक्रो रथो मया ।
शरैः शान्तिपत्रोऽयं वृक्षश्चेति सतां मतं ॥

समाप्तश्चायं ग्रन्थः ॥ भाद्रे मासि सिते पक्षे पञ्चम्यां सोम-
वासरे । लिखितं पुस्तकमिदं सर्वं तत्काला विचक्षणैः ॥ ०

On the back of the last leaf the book
is called *Śūbdabodhaprakāśa*, by *Gaṅgeśopā-*
dhyāya (!).

[H. T. COLEBROOKE.]

726.

721a. Foll. 15 ; size 16 in. by 5 in. ; good,
recent Bengālī handwriting ; nine lines in a
page.

Kārahacakra, or *Shaṭkārakavivecana*, a dis-
quisition regarding the grammatical functions
of the cases, by *Bhavānanda Siddhāntavāgīśa*.

It begins :

नत्वा श्रीकृष्णचरणं कारकाद्यर्थनिर्णयः ।

श्रीभवानन्दसिद्धान्तवागीशेन चितन्त्यते ॥

तत्र क्रियानिमित्तं कारकत्वमिति न सामान्यलक्षणं संप्रदा-
नादेरनुमितिप्रकाशनद्वारेव तंडुलादिप्रदानद्वारा संबंधिनोऽपि
क्रियानिमित्तत्वेन नैत्रस्य तंडुलं पचतीत्यादौ नैत्रादावतिव्या-
प्तिः । ०

It ends : यस्य च भावेन भावलक्षणमिति (*Pāṇ.* II.,
3, 37) सूत्रेण च ० इति सूत्रार्थः । यस्य क्रियया अन्यस्य
क्रियान्तरेण लक्ष्यते इति व्याख्याने तु शाब्दिकानां प्रायिका-
भिप्रायः ॥ इति महानहोपाध्यायश्रीसिद्धान्तवागीशभट्टाचार्यवि-
रचितं घट्टारकविवचनं समाप्तं ॥

Only *sūtras* of *Pāṇini* seem to be referred to.

[H. T. COLEBROOKE.]

727.

232d. Foll. 13 (227-239); size 12½ in. by
3½ in.; fair, modern Devanāgarī writing; ten
or eleven lines in a page.

The same treatise.

It begins :

श्रीकृष्णचरणौ नत्वा कारकाद्यर्थनिर्णयः । ०

[H. T. COLEBROOKE.]

728.

3075. Foll. 10 ; size 9½ in. by 3½ in.;
recently written, in the Devanāgarī character,
somewhat inclining to the Nepal type ; 7-9 lines
in a page.

The first chapter (*saṃjñāprakaraṇa*) of some
treatise on apparently contradictory points in
Pāṇini's sūtras ; by the author of the *Prakriyā-*
pradīpa, and pupil (or son) of *Śeṣha Vireśvara*.

It begins :

विरोधिनां तिरोभावभयो यद्भारतीभरः ।

वीरेश्वरगुरुं शेषवंशोत्तंसं भजामि तं ॥

दारितरिपुवक्षोऽसंचक्रपाणिर्नरहरिं नत्वा ।

विद्वन्मण्डलद्वयं तत् परमतस्त्वयं ननुते ॥

हयवरदं हृदयोपदेशोऽडिशोः शल्बलोश्च हकारग्रहणार्थः ।
यत्तु हयवरदसूत्रे हकारोपदेशप्रयोजनमडदौ तद्ग्रहणमित्युक्ता
हल्सूत्रमुपादायैतत्सूत्रप्रयोजनं शलादौ ग्रहणं । तेनाधुष्यदित्यादि
सिध्यतीत्युक्तं ॥ तत्र प्रथमं हकारोपदेशप्रयोजनमुत्तरं तु सूत्रप्रयो-
जनमिति भेदेन ग्रहणे किं बीजम् ॥ ०

Kaṇḍa is quoted, fol. 3b, 9a; *Kāśikā*, fol. 6;
Pāṇinīśikshā, fol. 7b.

It ends : इति संज्ञाप्रकरणम् ॥ इको गुणवृद्धी (*Pāṇ.* I.
1, 3) ॥ इह भाष्याद्यनुक्तोऽपि नियमपक्षः असाधुस्तच्छेषपक्षा-
विशिष्टश्चेति निरूपितं प्रक्रियाप्रदीपे स्माभिः ॥ तथा हि ॥
एतत्परिभाषाया अलोप्यशेषत्वे मिदेनूयः (VII., 3, 82) पुन-
नलधूपधस्य च (ib. 86) ॥ मृजेवृद्धिरित्यादौ (VII., 2, 114)
दोषमुद्गाध्य मिद ईर्मिदिः वाक्यान्तः ॥

[J. R. BALLANTYNE.]

II. 1 (99 *sūtras*). खौजसमौद्ब्रह्मभ्याम्भिस्ङेभ्याम्-
भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाम्ङ्योस्सुप् (IV. 1, 2) ॥ अतो
भित्तेऽस्य (VII. 1, 9) ॥ इदमसौः कात् (11) ॥
दाङ्सोरिण्यौ (12) ॥ डेङ्सोर्याती (12; 13) ॥
सर्वादिभ्यः स्मैस्मातो (14; 15) ॥ डेः स्मिन् (15) ॥
जसः शीः (17) ॥ आदानः साम् (52) ॥ नान्यच्च ना-
माप्रधानात् (I. 1, 29) ॥ तृतीयार्थयोगे (30) ॥ चा-
र्थस्मासे (31) ॥ शी वा (32) ॥ प्रथमचरमतयाल्पा-
र्थेनेमकतिपयात् (33) ॥ पूर्वोदिभ्यो नवभ्यः (VII. 1,
16) ॥ स्मात्स्मिनौ च (15, 16) ॥ स्मै च तीयात्
(I. 1, 36 व. 3) ॥ आप औतः शीः (VII. 1, 18) ॥
नपुंसकात् (19) ॥ जस्शसोः शिः (20) ॥ अष्टाभ्य
औस् (*sic*; 21) ॥ षाः संख्यायां लुक् (*sic*; 22) ॥
कतेः (I. 1, 25) ॥ स्वमोर्नपुंसकात् (VII. 1, 23) ॥
अतो ङ् (24) ॥ उतरादिभ्यः पञ्चभ्यो नेकतरातः (*sic*;
25, 26 व.) ॥ etc. P. VIII. 1, 27-56; I. 4,
23; 33-53; 86-90; III. 3, 2-5, 13-72.

II. 2 (87 *sūtras*), one of which, the 76th, is

omitted in the orig. MS., but obtained from the commentary (Add. 1657. 1), beg. p. 7: सुप् सुपैकार्यम् (II. 1, 4) ॥ असंख्यं विभक्तिसमीपाभावव्यातिपञ्चाद्यायुगपत्संयत्ताकृत्यार्थे (6) ॥ यथा न तुल्ये (7) ॥ यावदियत्त्वे (8) ॥ प्रतिना मात्रार्थे (9) ॥ संख्याश्लोकाः परिणा द्यूते ज्ययावृत्तौ (10) ॥ etc. P. II. 1, 12-24; I. 4, 59-79; II. 2, 6-18, 24-29; II. 4, 2-31; III. 4, 59-64.

II. 3 (83 *sūtras*), beg. p. 16: स्त्रियाम् (IV. 1, 3) ॥ चृणो (I) डीप् (5) ॥ उगितः (6) ॥ अच्चेः (6 v. 2) ॥ अहसो वनोरच्च (7) ॥ अन्यार्थे वा (7 v.) ॥ etc. P. IV. 1, 8-81.

II. 4 (121 *sūtras*), beg. p. 20: प्राग्जितादण् (IV. 1, 83) ॥ दित्यदित्यादित्ययमाहयः (85, K.V.) ॥ पत्तुरनश्चाद्यादेः (sic; 84) ॥ अः स्यासः (85, v. 7) ॥ etc. IV. 1, 85-178; II. 4, 58-70.

III. 1 (68 *sūtras*), beg. p. 26: तेन रक्ते रागात् (IV. 2, 1) ॥ लाखालोचनादृक् (2) ॥ शकलकर्मदाद्वा (2, v. 1) ॥ नीलपीतादनकनौ (2, vv. 2, 3) ॥ नक्षत्रेन्दुयुक्तैः कालः (3) ॥ चार्धाच्छः (6) ॥ etc. P. IV. 2, 7-70.

III. 2 (83 *sūtras*), beg. p. 29: ज्ञेये (IV. 2, 92) ॥ राट्वाद् चः (93) ॥ पारावारावारपारा[न्तः broken; 93, with v.] ॥ ग्रामाद्यत्खनौ (94) ॥ etc. P. IV. 2, 95-138; IV. 3, 1-24; I. 1, 73-75.

III. 3 (127 *sūtras*), beg. p. 32: तत्र जाते प्रावृषष्टक् (? two *sūtras*; IV. 3, 25-26) ॥ पूर्वो-ह्लापराह्लादीन्मूलप्रदोषावस्कराकन् (!) नास्ति (28) ॥ यन्थकः (29) ॥ सिन्ध्वपकाराद्वा (sic; 32) ॥ अमा-वास्यादश्च (30) ॥ etc. P. IV. 3, 34-168.

III. 4 (106 *sūtras*), beg. p. 38: प्राग्यतष्टक् (IV. 4, 1) ॥ तेन जितं जयति दीप्यति खनति (2) ॥ संस्कृते (3) ॥ कुलन्थकोपान्नादण् (4) ॥ तरति (5) ॥ द्वजनीभ्यां ठन् (7) ॥ चरति (8) ॥ etc. P. IV. 4, 10-108.

IV. 1 (151 *sūtras*), beg. p. 43: प्राक् क्रीताच्छः (V. 1, 1) ॥ उगवादिभ्यो यत् (2) ॥ वा हविरपूपा-दिभ्यः (orig. MS. हविर्पू०; ? हविःपू०; 4) ॥ तस्मै

हितम् (5) ॥ न राजाचार्यवृषब्राह्मणात् (9 vv., 7 vv.) ॥ देहांशात् (6) ॥ etc. P. V. 1, 7-136.

IV. 2 (161 *sūtras*), beg. p. 50: [three aksharas broken away; ? धान्येभ्यः] स्त्रे खन् (V. 2, 1) ॥ ब्रीहिशालेढैक् (2) ॥ यवयवकपष्ठिकाद्यत् (3) ॥ वा तिलमाषोमाभङ्गाण्यः (4) ॥ अश्वादेकाहगमे खन् (19) ॥ गोष्ठाद्भूते (18) ॥ सामपदीनं सख्यम् (22) ॥ सर्वचनेणा कृतः (5) ॥ etc. P. V. 2, 6-140.

IV. 3. Only the first 10 *sūtras*, and part of the 11th, are preserved, after which two leaves are missing in the original MS. It beg. p. 57: पश्चा व्याश्रये तस् (V. 4, 48) ॥ रोगात्प्रतीकारे (49) ॥ क्षेपातिग्रहाव्ययनेष्वकर्तारितृतीयायाः (46) ॥ हीयमानपापयुक्तात् (47) ॥ प्रतिना पञ्चम्याः (44) ॥ अवधावहाग्रहोः सर्वादिवहुभ्यो ऽद्यादिभ्यः (sic; 45, 44 v.) ॥ कुतो ज्ञ इतः (V. 3, 7-8) ॥ आद्यादिभ्यः (V. 4, 44 v.) ॥ सप्तम्यास्त्रल् (V. 3, 10) ॥ क्लकुचेहात्र (11 etc.) ॥ भवहीर्घयुवा-युष्मदेवानां प्रियैस्ते ज्या - (? 22).

IV. 4. The last 89 or 90 *sūtras* are preserved, some of which are, however, defective, the ends of the leaves being broken in the original MS. It beg. p. 59: ० चृचः (V. 4, 74) ॥ नन्हो[तु]नीणवचरणयोः (74 v.) ॥ प्रत्यन्ववात् सामलोसः (75) ॥ अक्षणो ऽचक्षुषः (76) ॥ etc. P. V. 4, 77-160.

V. 1. The first 50 *sūtras* (except the 3rd), and the last 3 *sūtras* are preserved in the original MS., a leaf having been lost in the middle. Fortunately MS. Add. 1657.3 (4 leaves) covers part of the gap. These leaves, which, unfortunately, are in extremely bad preservation (cf. Bendall, Cat., p. 158), contain the only fragment of what seems to be the original *Vṛitti* (perhaps composed by Candragomin himself); while all the other commentatorial MSS. in the Cambridge collection are merely portions of glosses on other commentaries. This

fragment of the *Vṛitti* extends from about V. 1, 13 to V. 1, 76, thus yielding the additional 26 *sūtras*, 51-76, all of which it has been possible to restore, with one exception (*sūtra* 61, which corresponds to P. VI. 1, 49). In the copy here described, the text of these 26 additional *sūtras* (with extracts from the *Vṛitti*) is given on a leaf inserted between, pp. 64 and 65.

The *pāda* beg. p. 63: सन्यङ्गोराद्यमेकाञ्च द्विः (VI. 1, 1; 9) ॥ चङ्लिङोः (11; 8) ॥ [third *sūtra*, of 2 or 3 *aksharas* broken away, (?) स्त्री च (or अलुकि), 10*] ॥ न न्दा हलि (3 with v. 1, K.V.) ॥ अचि रः (3 with v. 4 K.V.) ॥ पुनः (3 K.V. अपरे पुनः ०) ॥ ईर्पो यिः सन्वा (3 v. 2) ॥ सुपो यथेष्टम् (3, v. 7 K.V.) ॥ दाखान् साहान् मीढांश्चिदं चक्रसम् (12 with v. 5 Mbh.) ॥ ० *sūtra* 23 with *Vṛitti*: स्वपः (VI. 1, 18) ॥ स्वपः सनि परतः यण इभवति । सुपुप्सति ॥ etc.

Sūtra 72: दीर्घस्य (VI. 1, 75) ॥ दीर्घस्य छे परत (sic) तुभभवति । द्वीच्छति । ज्ञेच्छति ॥ 73: पदान्तस्य वा (76) ॥ पदान्तस्य दीर्घस्य छे परतो वा तुभभवति । कुटीच्छाया । कुटीछाया । कुवलीछाया । कुवलीछाया ॥ 74: इको यणचि (77) ॥ अच्युपश्चिष्टो य इक् तस्य यणादेशो भवति । दध्यच । मध्यच [four *aksharas* broken away] ॥ 75: एचो स्यवायाचः (78) ॥ एचः स्थाने अचि परतो अय् अच् आय् आ-विद्येते आदेशा भवन्ति । चयते लवनं । चायको लावकः ॥ 76: यिपरे ज्वावी (79) ॥ यकारादौ प्रकृतेः परे यः -- broken.

The last three *sūtras* of the *pāda* run thus: [अपाञ्च]तुष्पाञ्चकुनिषु कृष्णाञ्चकुलायार्येषु (VI. 1, 142) ॥ अपरस्परः सातये (144) ॥ पारस्करादीनि नास्ति (157) ॥

V. 2 (146 *sūtras*), beg. p. 66: अलु[गु]हरपदे (VI. 3, 1) ॥ पञ्चम्याः स्तोकादिभ्यः (2) ॥ ब्राह्मणा-च्छंसी (2 v.) ॥ खितीच एकाचो ऽमः (67; 68) ॥

ओजःसहो ऽम्भस्तमोऽन्नसस्तृतीयायाः (3 with v. 1) ॥ मनसो नास्ति (4) ॥ आज्ञापिनि (5) ॥ etc. P. VI. 3, 6-138.

V. 3 (175 *sūtras*), beg. p. 72: प्रकृतेः (VI. 4, 1) ॥ हलः (2) ॥ अलुकि (?) ॥ नाम्यतिसृचतस्रोः (3; 4) ॥ नुर्वो (6) ॥ नः (7) ॥ शिसुटि (12 with v.) ॥ स्महतोर्नैनि (10) ॥ etc. P. VI. 4, 11-173.

V. 4 (176 *sūtras*), beg. p. 80: युवोरनाकावसः (VII. 1, 1) ॥ आयनेयीनीयियः फटखड्ग्यां स्फाद्या-दीनाम् (sic; 2) ॥ दस्येकः (VII. 3, 50) ॥ इसु-सुगोर्भ्यः कः (51 with v.) ॥ तो ऽश्चतः (ib.) ॥ अनश्ममासे क्को ल्यप् (VII. 1, 37) ॥ च्युत इद्धातोः (100) ॥ उपान्तस्य (101) ॥ उदोष्ठ्यात् (102) ॥ इदितो नुम् (58) ॥ etc. P. VII. 1, 59-99; VII. 2, 84-113; II. 4, 36-56; VII. 2, 35-60; 6-30; 61-83.

VI. 1 (108 *sūtras*), beg. p. 88: मृजेरात् (VII. 2, 114) ॥ च्युतो ऽचि वा (100) ॥ अजागृणिश्चोनां सिच्यतद्यादैच् (5) ॥ हलो ऽचः (3) ॥ नेटि (4) ॥ चोर्णोः (6) ॥ हलारेरुपान्तस्याश्चसङ्ख्येदितोऽन्तः (5) ॥ वदव्रजलः (3) ॥ अचः ॥ किति चापत्यादावचामादेः ॥ देविकाशिंशपादीर्घसत्रयेयसामात् (VII. 3, 1) ॥ etc. VII. 3, 2-42; VI. 4, 92-97; VII. 4, 1-9; VII. 3, 44-82.

VI. 2 (143 *sūtras*), beg. p. 93: इको ऽदेङ् क्रि-यार्थायाः ॥ उष्ट्रोः (VI. 4, 146) ॥ जुस्युकोः (VII. 3, 83-86) ॥ लघोरुपान्तस्य (86) ॥ मृजिदृशोर्भ्यस्यम् (VI. 1, 58) ॥ मृशमृशकृषतृपदृपसृपां वा (III. 1, 44 v. 1) ॥ द्विरुक्तस्य नाचलिटि (VII. 3, 87) ॥ etc. VII. 3, 85; I. 2, 1-26; VII. 3, 88-120; VII. 4, 10-97.

VI. 3 (130 *sūtras*), beg. p. 99: वीष्माभीक्ष्णयोर्ङे (VIII. 1, 4) ॥ परेर्वर्जने वाक्ये वा (5) ॥ अच्युपर्य-धसां सामीप्ये (7) ॥ etc. VIII. 1, 8-25; VIII. 2, 1-108.

VI. 4 (159 *sūtras*), beg. p. 105: सनः सुति (I) षः (VIII. 3, 5) ॥ पुनः खय्यमि (6) ॥ नश्चव्यप्रज्ञान् (7) ॥ कान्कानि (12) ॥ नृन्पे रो वा (10) ॥ अजा-नुनासिकः पूर्वस्य (2) ॥ अनुस्वारः (4; 23) ॥ etc.

* One also misses here some words corresponding to P. V. 1, 2 अजादेर्द्वितीयस्य ।

to P. VIII. 3, 79; VIII. 4, 1 seqq.; the last *sūtras* being शृङ्खो ऽमि (sic; VIII. 4, 63) ॥ चयः शरि द्वितीयः ॥

- B. pp. 115-117 contain the beginnings of 51 *sūtras* of Adhyāya I., *pāda* 3, extracted from *Anandadatta's Paddhati*, contained in MS. Add. 1691, vi. (Bendall, Cat., p. 181); these being all the rules on which that scholiast has to offer any additional remarks. The first leaf of the original MS. being, however, broken, the first *sūtra* (which apparently corresponds to P. III. 3, 1, उणादयो बहुलम्) has perished. The gloss on this *sūtra*, as far as preserved, has been copied on p. 114, beginning - - तेनोपो पि ग्रहणं बहुवचनं चेत्ताह । उणा समुपलक्षेत्तादि । ° The next few *sūtras* begin : माङि ° (III. 3, 175); [भव]न ° (III. 3, 18; in the gloss thereon *Vimalamati* and *Ratnaśrīpāda* are quoted) ॥ यञ् (P 16) ॥ संख्यात ° (cf. 20 K.V.) ॥ इङ् (21) ॥ श्रु ° (21 v. 2) ॥ न्यु[द्]तोः यः 29] ॥ प्रथने (33) ॥ पर्या ° (37-8) ॥ व्युपा ° (39) ॥ हस्त ° (40) ॥ चिति ° (41) ॥ संघ ° (42) ॥ etc., the corresponding *sūtras* of *Pāṇini* ranging from III. 3, 55 to 169; and from III. 4, 18-58. The last six *pratīkas* are : अलं (III. 4, 18) ॥ मेळ (19; अपमानुं याचत इति) ॥ एक ° (21; भुक्ता व्रजन्ति) ॥ स्वाद्वयी ° (26) ॥ विश ° (56) ॥ नास्ति (58) ॥

- C. pp. 119-126. The beginning of *Anandadatta's* gloss on Adhyāya II., *pāda* 1, copied from the first three leaves of MS. Add. 1705 (Bendall, Cat., p. 198) : नमो बुद्धाय ॥ खौ ° ॥ खादिसमुदायः प्रथमानं पदं । पञ्चनं वा । प्रतिचिकं वा प्रथमानं पदमिति त्रयः पञ्चाः संभवन्ति ॥ तत्र च विभक्तिरत एव निर्देशप्रामाण्यात् । न त्वनेनैव स्वतः प्रकृतिविधिभावादित्यर्थः ॥ तच्चाद्ये पक्षे त्रयमिति खादीनां भवनक्रियाविशेषणं । अभेदे ऽपि साधनभेद-कल्पनया ॥ त्रयो व्यववा यस्य तत् त्रयं । °

[J. EGGELING.]

3. KAUMĀRA (KĀLĀPA).

730.

709. Foll. 165; size 17 in. by 5½ in.; well written, in the Bengālī character, c. 1805 A.D., by three or four different hands; European paper; 6-8 lines in a page.

Kātantra (also called *Kālāpasūtra*), a grammar in aphorisms, by *Saravavarman* (or *Saravarmān*); with a concise commentary (*vṛitti*), by *Durgasiṃha*. Complete; and, on the whole, carefully written and corrected.

I. *Sandhi*, in five chapters. It ends, fol. 12:

अद्रियुगमसिन्धुसोममानशाक आमके

मीनगेन वेदचन्द्र खंश ईशपादकं ।

चन्द्रघस एषिका प्रणय विप्रहेतवे

श्लेखि श्रीलरामकृष्णशर्मणा च पुस्तिका ॥

श्रीसरस्वतीचरणे नम दूढा भक्तिरस्तु ॥

II. *Nāmni catuṣṭāyam*, in six chapters, the last three of which are the *kūṛaka*, *samūsa*, and *taddhita-pādas*.

III. *Ākhyāta*, in eight chapters, beg. fol. 64.

IV. *Kṛit* section, in six chapters, beg. fol. 108.

The *sūtras*, with the *Daurgasimhā Vṛitti*, and extracts from other commentaries, have been edited by J. Eggeling, Bibl. Ind. 1874-78.

[H. T. COLEBROOKE.]

731.

1047. Foll. 95; size 17 in. by 5 in. (folded to 9 in. long); Bengālī character; six lines in a page.

Kātantra, with the *Daurgasimhā Vṛitti*. From the beginning of the work to the end of the *ākhyāta* section.

Dated : सन ११३० शालतारिख २० विष्णुइ फाल्गुन ।

[H. T. COLEBROOKE.]

732.

1754. Foll. 110 (one of which, fol. 90, is wanting); size 8½ in. by 4 in.; Devanāgarī characters; six or seven lines in a page.

Kātantra with *Durgasiṃha's Vṛitti*, from the beginning of the work to the end of the *nāmnī catuṣṭayam*. Some glosses have been added in the margin.

Dated Samvat 1672, Śāke 1537 (A.D. 1615).

[H. T. COLEBROOKE.]

733.

2918. Foll. 91; size 16 in. by 3½ in.; written in the Nepal type of the Bengālī character, towards the end of last century; 7-9 lines in a page.

Durgasiṃha's Vṛitti to the end of the *ākhyāta* section; with numerous marginal and interlinear glosses in a smaller hand.

The *sandhi* ends fol. 5b; *nāmnī catuṣṭayam* fol. 41b.

In places the writing has become illegible, apparently through damp. [B. H. HODGSON.]

734.

2081. Foll. 115 (the first two of which are wanting); size 9 in. by 3½ in.; indifferent Devanāgarī writing of the latter part of the 17th century; seven lines in a page.

The same work, to the end of the *samāsa-prakarana* (ii. 5); with numerous marginal glosses by different hands. [GAIKAWAR.]

735.

1567b. Foll. 11; size 10½ in. by 4½ in.; large Devanāgarī writing, of about A.D. 1750; nine lines in a page.

Durgasiṃha's Vṛitti on the first four *pādas* of the *sandhi* section. [H. T. COLEBROOKE.]

736.

1053. Foll. 61; size 16½ in. by 3 in.; fairly written, in the Bengālī character; six lines in a page.

The *hṛit* section of the same work. Dated शकाब्दाः १६४५ (A.D. 1723). [H. T. COLEBROOKE.]

737.

801b. Foll. 27 (foll. 12-38 of vol.); size 16½ in. by 7 in.; good, small Bengālī handwriting of A.D. 1805; eight lines in a page.

Kātantravṛitti-ṭīkā (or *Durgatīkā*), a commentary, by *Durgasiṃha*, on his *Kātantravṛitti*.

The *sandhi* section. It begins:

शिवमेकमजं बुद्धमस्मीत्यं तं स्वयंभुवं ।

कातन्त्रवृत्तिटीकेयं नत्वा दुर्गेण रच्यते ॥ ०

Cf. Eggeling, *Kātantra*, p. 465. It ends:

शाके समुद्रभुजशैलसुधाकराख्ये

गीत्वा गजेन्द्रगणमूर्ध्वविदारिवाहाः ॥

तन्नामया समयदोषविशीर्षमूल्यः

कश्चिद्वि(ले)ख बुधसंमतदुर्गेटीकां ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

738.

1285. Foll. 83 + 61; size 13½ in. by 7½ in.; fairly good Bengālī handwriting (? of A.D. 1766); 7 or 8 lines in a page.

Kātantravṛitti-ṭīkā. The *nāmnī catuṣṭayam*, from *sūtra* 26 of the first *pāda* to the end of the fourth, or *kāraka-pāda*.

The margin of fol. 83 (end of *pāda* 3) has the number 1823, probably intended for the date of the MS. in the Vikramāditya era.

[H. T. COLEBROOKE.]

739.

1037. Foll. 82 (numbered 1-88, two leaves being marked 67); size 18½ in. by 3 in.; fairly written, in the Bengālī character, by several recent hands; six lines in a page.

The *ākhyāta* section of the same work.

A blank occurs on p. 51b; the comment on *pāda* 3, *sūtras* 4-8 (and part of 3 and 9) having been omitted. [H. T. COLEBROOKE.]

740.

1383c. Foll. 50 (foll. 75-124 of vol.); size 15 in. by 6½ in.; modern Bengālī handwriting; seven or eight lines in a page.

Kātantravṛtti-panjikā, another commentary on *Durgasimha's Vṛtti*, by *Trilocanadāsa*. The five chapters on *sandhi*.

It begins :

प्रणम्य सर्वकर्तारं सर्वदं सर्ववेदिनं ।

सर्वीयं सर्वगं सर्वं सर्वदेवनमस्कृतं ॥

दुर्गैर्हि होक्ता तत्त्ववृद्धिदुर्गैर्पदान्यहं ।

विवृणोमि यथाप्रज्ञमज्ञसंज्ञानहेतुना ॥ ०

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 377; Eggeling, *Kātantra*, p. 466. [H. T. COLEBROOKE.]

741.

1299. Foll. 26; size 14 in. by 4 in.; small, clear Bengālī handwriting (omitting, however, the diacritical point of the *r*) of about A.D. 1650; six lines in a page.

Kātantravṛtti-panjikā. The first four *sandhi-pādas*. [H. T. COLEBROOKE.]

742.

76. Foll. 128; size 18 in. by 3 in.; good, modern Bengālī handwriting; six lines in a page; foll. 1-108 alternately of a dark and a light yellow, the remaining leaves of the dark yellow tint.

The *nāmnī catuṣṭayam* of *Trilocanadāsa's Pañjikā*.

Pāda 1 ends fol. 176; 2, fol. 39; 3, fol. 54b; *kāraka-pāda*, fol. 85; *samāsa-pāda*, fol. 107b.

[H. T. COLEBROOKE.]

743.

1054. Foll. 69 (numbered 42-110); size 16 in. by 2 in.; small Bengālī handwriting, somewhat faded in places, esp. the last leaf; six lines in a page.

The same work. *Pādas* 4-6 of the *nāmnī catuṣṭayam*.

The first leaf also contains part of the comment on the last *sūtra* of *pāda* 3.

Dated : शकाब्दः १६१५ (A.D. 1693).

[H. T. COLEBROOKE.]

744.

1393. Foll. 169; size 13½ in. by 6½ in.; good, modern Bengālī handwriting; six or seven lines in a page.

The *ākhyāta* section of the same work.

[H. T. COLEBROOKE.]

745.

801c. Foll. 74; size 16½ in. by 7½ in.; fair, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Kātantravṛtti-panjikā. The six chapters on *Kṛit* affixes. [H. T. COLEBROOKE.]

746.

1261. Foll. 84 (one of which, fol. 67, is wanting); size 8½ in. by 3½ in.; clearly written, in Devanāgarī; eight or nine lines in a page.

The first five *kṛit-pādas* of *Trilocanadāsa's Pañjikā*.

. Dated : संवत् १९२५ शुचौ देवशर्मणालेखि ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

747.

1383d. Foll. 47; size 14 in. by 4½ in.; written in the Bengālī character, by two recent hands; foll. 1-19 indifferently, the rest fairly; eight lines in a page.

Kātantracandrikā, an exposition of *Durgasimha's Vṛtti* and *Trilocanadāsa's Pañjikā*, by an unknown author. The *sandhi* section.

It begins : ग्रन्थारम्भे शिष्टाचारपरिग्राह्यार्थं निखिलविप्रविधायार्थं च शिवनमस्कारमादौ निबध्नाति देवदेवनिवादि ॥

Of other commentators, a number of quotations (mostly in the form of *kārikās*) are met with from *Kulacandra* (also quoted by *Trilocanadāsa*), probably the author of *Durgavākyaprabodha*, cf. Rāj. Mitra, Notices i., p. 297.

[H. T. COLEBROOKE.]

748.

1820. Foll. 63 (the 2nd of which is wanting); fairly written, in the Jaina type of Devanāgarī, about A.D. 1500; nineteen lines in a page.

Pañjikādurgapadaprabodha, scholia on the *Kātantravṛttipañjikā*, by *Leśaprabodha*, disciple of *Jinadattasūri* (or *Jineśvarasūri*). From the beginning of the work to the end of the *kāra* chapter (II. 4).

It begins: अहं ॥ नमः सर्वविदे ॥ नमः श्रुतदेवतायै ॥

श्रेयसे स्तु परं ज्योतिर्लोकालोकावभासकं ।

यत्किंकराविवाकेन्दु अपि विश्वप्रकाशकौ ॥ १ ॥

श्रेयःश्रीसुभगः क्षिताखिलरिपुः श्रेतातपचेंदिरा-

भ्राजिष्णुश्रुतुरंगसंयकटकः सङ्गमैचक्राद्भुतः ।

नानामर्त्यपतिश्रितांहियुगलः प्रोहीमरलध्वजो

ऽहं चक्री मम सिद्धये स्तुतुभिमुखः श्रीशान्तिनाथः प्रभुः ॥ २ ॥

श्रीवीरं जिनदत्तसूरिसुगुरुं दत्ताश्रिताभीक्षितं

नत्वा श्रीश्रुतदेवतां भगवतीं चाराध्य बुद्धिप्रदां ।

अज्ञो ऽप्यस्मि गुरुपदेशवशतः श्रीपञ्जिकायाः क्वचिद्

वृत्त्यादेः परशास्त्रतो ऽस्फुटपदव्याख्यां लिखामि स्फुटां ॥ ३ ॥

तत्रादौ तावत् शिष्टसमाचारपरिपालनार्थं निर्विघ्नेन शास्त्र-
परिसमाप्त्यर्थं चाभीष्टदेवतानमस्कारं प्रेक्षावतां प्रवृत्त्यर्थमभिधेयं
संबंधप्रयोजनानि च प्रतिपिपादयिषुः पञ्जिकाकारः श्लोकद्वयं
चकार । प्रणम्येत्यादि ॥ प्रणम्य सर्वं रुद्रं दुर्गेसिंहोक्तकांतवचु-
त्तिदुर्गेपदान्यहं विवृणोमीति संबंधः । ०

The *sandhi* section ends fol. 17: इति श्रीजि-
नेश्वरसूरिशिष्यलेशप्रबोधमूर्तिगणिविरचिते पञ्जिकादुर्गेपदप्रबोधे
पंचमः संधिः ॥

In a MS. described in Kielhorn's Report, Bombay, 1881, p. 26, the author is called *Jina-
prabodha*. [H. T. COLEBROOKE.]

749.

855. Foll. 83; size 12½ in. by 4 in.; good, modern Bengālī writing; seven lines in a page.

Caṭtrakūṭī, an exposition, by *Vararuci*, of a set of aphorisms on *Kṛit* affixes (in six *pādas*), composed by the same author, and adopted by the *Kalāpa* school.

It begins: सिद्धिरिज्जन् श्रानुबन्धे ॥ धातूनामिज्जत्वा-
यस्य सिद्धिर्भवति । श्रानुबन्धे परतः । ०

It ends: इति चैवकुट्यां वररुचिकृतायां कातन्ववृत्ती
पदसहस्रिकायां यशोमानशोधितायां कृतु पद्यः पादः समाप्तः ॥

The *sūtras* have been published in J. Egge-
ling's edition of the *Kātantra* (IV. 1, 1 seq.),
with extracts from *Vararuci's* commentary (p.
538 seq.). [H. T. COLEBROOKE.]

750.

1383b. Foll. 40; size 13½ in. by 4½ in.; modern Bengālī handwriting; 8-11 lines in a page.

Kalāpacandra, a commentary (*vyākhyāsūtra*) on the *Kātantra* by *Suśeṇa Kavirāja Miśra*, son of *Miśra Mahādharma*. The *sandhi* section.

It begins: प्रारिस्तितयन्यप्रतिबन्धकविघ्नविधाताय हर-
नमस्कारपुरःसरं मङ्गलं शिष्यान् शिक्षयितुं आदौ निबध्नाति
देवदेवमित्यादि । ०

Besides the commentaries of *Durgasiṃha* and *Trilocanadāsa*, the following authorities have been met with: *Umāpati* (foll. 4b, 23b, *Umā-
patikārikā*, 31b), *Kālidāsa* (foll. 15b, 16, 30b), *Kulacandra* (foll. 2, 13b, 14, 16, 23, 24, 39b), *Gopīnāthātarkācārya* (fol. 19b), *Daurgāḥ* (fol. 19, 24), *Paṭanājali* (fol. 18b), *Parīśiṣṭa* (fol. 34, -*kāra*, 21b), *Bhāṣhyakāra* (fol. 18b), *Vāmanavṛttikṛita* (*rahasṭādigrahaṇam ūrūdhapratipattiyartham ity uktam*, fol. 3), *Śākaṭāyana* (foll. 18b, 37b), *Śrīpati* (fol. 19; *Datta-Śrīpati*, and immediately after, *kaścit Śrīpatiḥ*, fol. 18), *Hemakāra* (foll. 5, 11b, 18, 31b, 33b, 34b).

It ends: इति मिश्रमहिधरात्मजनुसेनकविराजविरचिते
सन्धी पञ्चमः पादः समाप्तः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

751.

1385. Foll. 109; size 14 in. by 4½ in.; legible, recent Bengālī handwriting; eight or nine lines in a page.

The same work. The *nāmni catuṣṭayam*, incomplete. The MS. breaks off abruptly in II. 4, 13.

It begins :

श्रीविद्याभूषणाचार्यसुप्रेमणेन विनिर्मितः ।

आस्तां कलापचन्दो ज्यं कालापानां मनोमुदे ॥

The 3rd chapter ends fol. 86b: इति कविराजमि-
श्वरचिते कलापचन्दे नास्ति चतुष्टये तृतीयप्रकरणं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

752.

1383a. Foll. 34; size 14½ in. by 4¾ in.;
recent Bengālī handwriting: 9-12 lines in a
page.

The *ākhyāta* section of *Kavirāja's Kalāpacan-
dra*; incomplete. The MS. terminates abruptly
in the comment on III. 2, 8. It begins:

रमापतिपदाम्भोजराजहंसेन यत्नतः ।

आचार्यकविराजेन व्याख्यास्यातस्य लिख्यते ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

753.

1383e. Foll. 53; size 13 in. by 4½ in.;
recent Bengālī handwriting; eight lines in a
page.

Kātantra-vyākhyāsāra, another exposition of
the *Kātantra*, by *Harirāma*. The *sandhi* section.
It begins :

विश्वनाथपदद्वन्द्वं नत्वा गुरुपदं मया ।

तस्यै हरिरामेण व्याख्यासारः समासतः ॥

ग्रन्थारम्भे शिक्षाचारपरिपालनार्थं निखिलविघ्नविधातार्थं च
नमस्तुर्वैविचक्षणानि । देवदेवमित्यादि ०

The work is chiefly based on the commen-
taries of *Durgasimha* and *Trilocanadāsa*. Of
other writers belonging to this school, he quotes
Umāpati (foll. 4b, 5b, 8, 29b, 39b, 42, 44), *Kavi-
rāja* (foll. 8b, 19b, 22b), *Kulacandra* (fol. 11),
Loṅhuṣṭṭikāra (fol. 38b), *Śrīpati* (foll. 18, 26b,
27b, 28, 34, 35, 38; *Śrīpatīsūtra*, i.e. *vārttika*,
44b). Of other authorities quoted we may
mention *Dharaṇi* (7, 7b), *Medinākhāra* (7b, 51),
Ratnakosha (29) and *Hemakāra* (50, *Hemakara*,
28). [H. T. COLEBROOKE.]

754.

1387. Foll. 136; size 14 in. by 5 in.;
written, in the Bengālī character, by two or three
recent hands; seven or eight lines in a page.

The *nāmni catuṣṭayam* of the same work.

It begins: अथ चतुष्टयप्रदीपो लिख्यते । धातु । दधाति
पुष्पाति क्रियामिति भाग्यधातोः ०

It ends: इति चतुष्टयप्रदीपे व्याख्यासारे तद्धितः पादः
समाप्तः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

755.

1182b. Foll. 45; size 13 in. by 4½ in.; good,
modern Bengālī handwriting; eight lines in a
page.

Kātantra-vyākhyāsāra. The first three chap-
ters of the *ākhyāta* section.

[H. T. COLEBROOKE.]

756.

1182a. Foll. 42; size 13 in. by 4½ in.;
modern Bengālī handwriting; eight lines in a
page.

The *kṛidanta* section of the same work, from
the beginning to *sūtra* 9 of the 5th chapter.

It begins: वृक्षादि । अथ कृदन्ताः शब्दाः शर्ववर्मेणा
न कथं व्युत्पादिता वररुचिना वा कथं व्युत्पादिता इति शि-
ष्यजिज्ञासायां प्रतिपादयन्नाह वृक्षादिवदिति । ननु कृतिना
कृतो न कृता इति कथं ज्ञातं यावता कर्तृकर्मणोः कृति निश्च ०

[H. T. COLEBROOKE.]

757.

1182c. Foll. 33; size 13 in. by 4½ in.; good,
small, modern Bengālī handwriting; eight lines
in a page.

A fragment of another commentary (*Vyākhyā-
sāra*) on the *Kātantra*, by *Rūmadāsa*, comprising
the comment on III. 1, 6, and from III. 2, 2
to III. 6, 48, where it breaks off abruptly. The
author's name is given in the colophon, added
by a different hand: रामदासकृताख्यातव्याख्यासारः ॥

Besides *Durgasiṅha* and *Trilocanadāsa*, on whose commentaries the work is chiefly based, *Kulacandra* and *Hemakara* (once *Hemākāra*, twice *Hema*) are frequently referred to, as are also once each *Umāpati* (fol. 28), *Candra* (22), *Patrāṅkura* (12), *Purushottama* (व्यतिभवते श्रीः पद्मानामिति, 9b), *Vararuci* (शोभुष्यमान इति मतानरेणैवेति वररुचिः fol. 3b), *Śrīpati* (22b).

[H. T. COLEBROOKE.]

758.

1271A. Foll. 63; size 13½ in. by 4½ in.; legible, modern Bengālī writing; eight or nine lines in a page.

Vīṇeśvara's Kātantraṭīkā. The 3rd *pāda* of the *ākhyāta* section.

It begins: द्विवचनं ॥ अधिकारसूत्रमिदं वक्ष्यमाणार्थ-संक्षेपाद्यतः कार्ये कार्यनिमित्तानां यद्विवरणं सोऽधिकारः । ०

It ends: इति श्रीमहामहोपाध्यायश्रीविल्वेश्वरतर्काचार्य-विरचिताष्टमप्रकरणं समाप्तं ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

759.

1271B. Foll. 52; size 13½ in. by 4½ in.; modern; legibly written, in the Bengālī character; nine or ten lines in a page.

Kalāpatattvārṇava, another commentary on the *Kātantra*, by *Raghunandana*. The section on *kṛit* suffixes. It begins:

प्रणम्य परमं देवं गोपालं चित्तनन्दनं ।

करोमि शब्दशास्त्रस्य विवृतिं प्रस्तुतां शुभां ॥

सदार्थानृतलाभाय सूक्तिरत्नाय च द्रुतं ।

कलापसर्वतन्त्रस्य समुद्रः सेव्यतामयं ॥ ० ॥

अथ कृदन्ताः शब्दाः सर्ववर्गेणा कथं न व्युत्पादिता वररुचिना वा किमर्थं व्युत्पादिता इति शिष्यजिज्ञासायां प्रतिपादयन्नाह वृक्षादिवदित्यादि । ननु वृक्षादयोऽपि कृदन्ता एव ०

It ends: इति श्रीरघुनन्दनाचार्यशिरोमणिकृते कलापतन्त्रार्थवे कृत्सु पञ्चमः पादः समाप्तः ॥

For another MS. of (the same portion of) *Raghunandana's* commentary, see Rāj. Mitra, Notices vii., p. 101. [H. T. COLEBROOKE.]

760.

1475c. Foll. 2; size 12½ in. by 5 in.; Devanāgarī character; eleven or twelve lines in a page.

A passage from some commentary, apparently belonging to the *Kātantra*.

It begins: बहुलमेतन्निर्देशनम् ०

Kulacandra, *Kumārakāya* (K.S. 8, 31), *Candrapradīpa*, a *īkākṛit*, *Dhātupradīpa*, *Vardhamāna*, and *Vāmana* (*Kāvya*l. V. 2, 79) are referred to in these pages. The following *sūtra* (?) occurs: स्थूलदूरयुक्विप्रसुद्राणामन्त्यादेर्लोपो गुणश्च । cf. P. VI. 4, 156. [H. T. COLEBROOKE.]

761.

1163. Foll. 105; size 13½ in. by 5 in.; fairly written, in the Bengālī character, by two or three recent hands; eight lines in a page.

Kātantra-parīśiṣṭa, a set of grammatical rules supplementary of the *Kātantra*, with brief comments; by *Śrīpati-datta*.

The work begins:

संसारतिमिरमिहिरं महेशमजमखरं हरिं नत्वा ।

विविधमुनितन्त्रदृष्टं ब्रूमः कातन्त्रपरिशिष्टं ॥

वृद्धिरादेशस्य ॥ आदेशस्य वृद्धिर्भवतीत्यधिक्रियते । प्राग्वृद्धिग्रहणं मङ्गलार्थं ॥ स्वस्येरेरणोः ॥ ईरेरणोः परतः स्वशब्दादेशस्य वृद्धिर्भवति । खैरः । खैरी । खैराङ्गुणमावादिना सिद्धे ईरिय-हणमीरियेत्युक्तिनिवृत्त्यर्थं ॥ अक्षस्योहिन्यां ॥ ० ॥ प्रस्योढो-द्योश्च ॥ ० ॥ चृति धातोरुपसर्गस्य दीर्घः ॥ ० ॥ नामधातोर्वा ॥ ० ॥ छति वा ॥ ० ॥ चृणप्रवसनकञ्चलदशानामृणे ॥ चृणशब्दे परे एषामरादेशस्य दीर्घो भवति । चृणार्थं । प्रार्थं । वसनार्थं । वस्ततार्थं ॥ वत्सरशब्दश्चान्द्रकाशिकादौ पठ्यते । तदिह न संमतं पातञ्जलिशाकटायनादीनां तरप्रत्ययस्येष्टत्वात् । तथा च तरप्रत्ययोऽत्र भाष्यादावुक्तः ॥ कञ्चलार्थं । दशार्थं । दशार्थो देशः । दशार्थो नदी । चृणं जलदुर्गोऽच्युच्यते ॥ ० ॥ चृते रस्तृतीयासमासे ॥ ० ॥ चृतो रलावृद्धतोः ॥ ० ॥ लुक् सव-यैवत् ॥ ० ॥ उपसर्गावर्षेलोपो धातोरेदोतोः ॥ ० ॥ नामधातो-र्वा ॥ ० ॥ एवैष्ययोः प्रस्य ॥ ० ॥

The *sandhiprakaraṇa* ends fol. 20 (where the *Vṛitti* is expressly ascribed to *Śrīpatidatta*); *nāmaprakaraṇa*, fol. 35b; *kāraṇapr.*, fol. 55b;

shatrūdhikāra, fol. 59b; *ṇatvapraś.*, fol. 63; *stryadhikāra*, fol. 72b; then follows the *samāsa-prakaraṇa*, with which the work seems to conclude.

The colophon is: इति वैद्यमहामहोपाध्यायश्रीश्रीप-
तिदत्तविरचितं कातन्त्रपरिशिष्टं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

762.

3178. Palm-leaves 119, of which 1-21 are wanting; size 14 in. by 2 in.; neatly written, in the Bengālī character, in the 16th century (?); five lines in a page.

Another copy of *Śrīpati-datta's Parisiṣṭa*. Incomplete at the beginning. A leaf of paper has been inserted here, with indifferent, much injured, writing, apparently intended to supply one of the lost leaves.

The *nāmaprakaraṇa* ends fol. 38; *kāraka-prakaraṇa*, fol. 63b; *shatrūdhikāra*, fol. 69; *ṇatvadhikāra*, fol. 74; *stryadhikāra*, fol. 85b.

[?]

763.

641. Foll. 175; size 16 in. by 5 in.; good, modern Bengālī handwriting; 10-13 lines in a page.

[*Kātantra*-] *Parisiṣṭaprabodha*, a commentary on the preceding work, by *Gopīnātha Tarkācārya*, son of *Paśupati Ācāryasinha*. It begins:

यो जातो धरणीधरेन्द्रतनयानायाक्षिपायोरुहा-
सक्तात्मा ऽनघमानसात् यन्मुपतेराचार्यसिंहात् ततः ।

कौर्तिश्रीजितश्रीतरश्मिकुमुदश्रेणीश्रियः श्रीमतो
दानानीतरवारिवारितधरादीनानिदित्यारितः ॥

सो ऽयं सूरिसभासभाजितमतिः कामाभिरामाकृतिः
सत्योत्सेकवशीकृतेश्वरमतिः श्रियोजनसंततिः ।

गोपीनाथ इमं चकार मधुरव्याहारवागीश्वरस्
तर्काचार्यवरः सदर्शचतुरः सश्रीकविद्याधरः ॥

इह खलु सकलविद्वज्जनगणकुञ्जरसंतिप्रामाणिनिखिलविभो-

त्सवकारणप्रारब्धकर्मोपकारकरणहरिनमस्कारपुरःसरं ग्रन्थमार-
भमाणस्तन्निबन्धनं शिष्याशिष्ययिष्यन् करोति संसारेति ।
अस्मायैः । ०

कातन्त्रस्य शर्ववर्मकृतसूत्रस्य परिशिष्टं । परिशिष्यते यदाग-
मादेशादिलक्षणं कार्यं तत्परिशिष्टं । शर्ववर्मेणा ऽनुक्तं वयं ब्रूम
इत्यर्थः । कातन्त्रशब्दो लोके कौमारव्याकरणे रूढ इति न
जयदेवादितन्त्रं प्रतीयत इति चन्द्रः । आत्मनो ग्रन्थकरणयोग्य-
तासूचकं कर्तव्यग्रन्थप्रामाण्यकत्वबोधकत्वं च विशेषणमाह ।
विविधमनितन्त्रदृष्टमिति ०

The MS. is corrected throughout. The colo-
phon runs thus:

इति महामहोपाध्यायश्रीपद्मपत्याचार्यसिंहात्मजश्रीगोपीना-
थतर्काचार्यविरचिते परिशिष्टप्रबोधे समासव्याख्यावं समाप्तं ॥

The *sandhi*pr. ends fol. 39b; the *nāmapr.*,
fol. 84; the *kāraka*, fol. 124b; *ṇatva*, fol. 133;
*stri*pr., fol. 145. [H. T. COLEBROOKE.]

764, 765, 766.

1634, 1620, 1621. Size 19 in. by 3½ in.;
folded to half the length; small, but clear, modern
Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Another copy of *Gopīnātha's* commentary.

Vol. i., foll. 98 from the beginning to the
end of the *nāmaprakaraṇa*;

Vol. ii., foll. 39 the *kārakaprakaraṇa*;

Vol. iii., foll. 50, thence to the end of the
samāsaprakaraṇa.

It ends: इति महामहोपाध्यायश्रीपद्मपत्याचार्यसिंहतनु-
जविरचिता पुस्तिका समाप्ता ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

767.

145. Foll. 144; size 14 in. by 4 in.; modern;
legibly written, in the Bengālī character; eight
lines in a page.

[*Kalāpa*-] *Parisiṣṭaprabodha* (or *Tattvabo-
dhiṇā*), another commentary on *Śrīpatidatta's*
work, by *Rāmacandra Calravartin*. It begins:

प्रणम्य श्रीनाथपदारविन्दम्
अज्ञानसंमोहविनाशवीजं ।

कलापतन्त्रस्य च तत्त्वबोधनीं

कुर्वे कृती(मां) द्विजराजचन्द्रः ॥

उपायाः सन्ति यद्यत्र गोपीनाथादिनिर्मिताः ।

विबुद्धबोधनायैव तथाप्यत्र ममोद्यमः ॥

तत्रादौ शिष्टाचारतयानुमतग्रन्थसमाप्तिकामो मङ्गलमाचरे-
दिति प्राचीनाः । तत्रेति नवीनाः । तथा हि समाप्तिग्रन्थस्य
चरमशोत्पत्तिः ० । ० ॥ हरिं नत्वा कातन्त्रस्य कौमारव्याकर-
णस्य परिशिष्टं वक्ष्यमाणत्वेन शेषावयवत्वं लोपागमादि वृद्धा-
दिकार्यं शर्ववर्मणो ऽनुक्तं वयं ब्रूमः । ०

The MS. terminates at the end of the *kāra-
kaprakaraṇa*. [H. T. COLEBROOKE.]

768.

1271E. Foll. 58; size 13½ in. by 4¾ in.;
fairly good, modern Bengālī handwriting; eight
lines in a page.

Parīśiṣṭa-Siddhāntaratnākara (?), a third
commentary on the *Kātantra-parīśiṣṭa*, by
Śivarāma Oakravartin. The *sandhi* section.

The MS. from which this was copied seems
to have been incomplete at the beginning. The
copy begins with the explanation of the rule
चृते; followed by that of चृतो र० ॥ लुक्० ॥ See
above, no. 761.

At the beginning a different hand has added
the stanza :

वाख्यङ्गिपदं च धिया लिलेख कृतप्रणामी शिवरामशर्मा ।
व्याहारवाक्यैः परिशिष्टशास्त्रे सिद्धान्तरत्नाङ्कुरमेव यत्नात् ॥

It ends : इति शिवरामचक्रवर्तिकृते परिशिष्टसिद्धान-
तरत्नाङ्कुरे (sic; ? पत्राङ्कुरे cf. p. 201a) सन्धिप्रकरणं
समाप्तं ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

769.

139. Foll. 172; size 13½ in. by 6 in.; modern
Bengālī handwriting; twelve lines in a page.

Vaktavya-viveka (or *-vṛttitīkā*), a fourth com-
mentary on *Śrīpatidatta's Parīśiṣṭa*, by *Puṇ-
ḍarikāksha Vidyāsāgara Bhaṭṭācārya*, son of
Śrīkānta Paṇḍita. It begins :

शङ्करचरणसरोजं प्रणतामरमौलिं यदं वन्दे (!) ।

अथ वक्तव्यविवेके बिदधे श्रीपुण्डरीकाक्षः ॥

एकान्तरपाणिनि ० ।

स श्रीपतेरपि वचांसि विरेचयामि ० ॥

विशिष्टशिष्टाचारपरिप्राप्ततया स्तुत्यविश्वविधातार्थकृतमिष्टदे-
वतानमस्कारं शिष्टशिष्टार्थमादौ निबध्नाति संसारेत्यादि ० - - ॥
कातन्त्रपरिशिष्टमिति कातन्त्रे सार्ववर्मिकव्याकरणे परिशिष्टमनुक्तं
कार्यं तद्वन् इत्यर्थः ॥ ०

इति महामहोपाध्यायश्रीमच्छ्रीकान्तपण्डितात्मजश्रीपुण्डरी-
काक्षविरचिते वक्तव्यविवेके सन्धिप्रकरणं समाप्तं ॥
fol. 33b.

इति नामप्रकरणं ॥ fol. 74b (end of leaf).

इति महामहोपाध्यायश्रीविद्यासागरभट्टाचार्यकृतायां वक्तव्य-
वृत्तिटीकायां कारकप्रकरणं समाप्तं ॥ fol. 133.

इति महामहोपाध्यायश्रीमच्छ्रीकान्तपण्डितात्मजश्रीविद्यासा-
गरभट्टाचार्यविरचिते वक्तव्यविवेके स्तुत्यधिकारः
समाप्तः ॥ fol. 151.

The last chapter (*samāsa*) begins with two
śūrdūlavikrīṭita stanzas, शौटीर्यं त्यजताद् ०, ending
वितनुते श्रीकान्तवीरात्मजः ॥

The original colophon, which was identical
with that of the preceding chapter, except
० वक्तव्यटीका समाप्ता ॥ has been daubed over, and
a different hand has added :

इति महामहोपाध्यायश्रीपुण्डरीकाक्षवक्तव्यटीका समाप्ता ॥
[H. T. COLEBROOKE.]

770.

1271F. Foll. 28; size 14 in. by 4½ in.; clear,
modern Bengālī handwriting; eight lines in a
page.

Kātantra-Uttaraparīśiṣṭa, a continuation of
Śrīpatidatta's Parīśiṣṭa, by *Trilocanadāsa*.

It begins :

नत्वा शङ्करचरणं नत्वा कातन्त्रशिष्यसंमोहं ।

दृष्ट्वा नानातन्त्रं कुर्वेः परिशिष्टमुत्तरस्य (!) ॥

श्रीपतिना हुतसारे कलापदुग्धां सुधां कामं ।

[ए]तन्निग्रहानिगरणं पातुं बलते चिलोचनः सद्यः ॥

तादृक्परिभ्रमपयोधिनिमज्जनं

लब्धं मया किमपि वस्तु विचारदक्षाः ।

भावो ऽपि तत्परिचये भवतां महान्तः

अन्तैव किं हस्य मामवधत्त धीराः ॥

स्त्री द्विगुरदन्तो ऽपात्रादिः समाहारे ॥ पात्रादवर्जितो ऽदन्तो

द्विगुः समाहारे स्त्री स्यात् । ज्ञीवत्वे प्राप्त विधिरयं । पञ्चानां
पूतानां समाहारः पञ्चपूली । °

Fol. 5. पूर्णा लिङ्गविधयः ॥ जातीये च ॥ अस्मिन्महत
आकारः स्यात् । महाजातीयः । °

The treatise is incomplete, one or more leaves
having apparently been lost at the end. The
last fully explained rule is:

अमस्तादिश्च ॥ अःशब्दादिकण् शेषे वा स्यात् तादिश्च ।
शौवस्तिकं अस्तनं । शौवस्तिकत्वं विभवा न येषामिति भट्टिः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

771.

1271C. Foll. 40; size 12½ in. by 4½ in.;
modern, legible Bengālī handwriting; six lines
in a page.

Unādivṛitti, a set of aphorisms on *unādi* suf-
fixes, with a commentary, by *Śivādāsa*.

It begins: वादेरुणादिर्वातादौ ॥ वातादौ वाच्ये वादे-
रुत्तर उणादिर्भवति । आदेशागमगुणवृद्धिह्रस्वादयो यथासंभवं
परिकल्पनीयाः । वा वायुर्वातः । वन्ध बन्धुर्वातः । °

There are altogether 187 *sūtras*, the last of
which is म्यादे रुः ॥ इमिन् गुणो मेरुर्हेमाद्रिः । पीडः गुणः
पेरुत्तरापानप्रमाणं पक्षी वायुः आदित्यश्च । रुरुर्मृगविशेषः ।
असुरभेदश्च । कृ कीरुः मृगभेदः । इडाज दारुर्दानशीलः । ज्ञीवे
दारु काष्ठं । शश आकारस्य मकारः श्मश्रु मुखलोम । अश्रू
व्याघ्री अश्रु नेत्रावु । असु असु च । निफला फे इत्यादेशः
फेरुः शृगालः वैरी च । इश्रीन शिगादेशः शिशुः शोभाञ्जनः ।
कदि नुम्लोपः कदुर्नागमाता इति शिर्वं ॥ After this,
a different hand has added शिवदासचक्रवर्तिकृता
उणादिवृत्तिः समाप्ता ।

[H. T. COLEBROOKE.]

772.

825d. Foll. 28; size 12½ in. by 4½ in.; fairly
good, modern Bengālī handwriting; seven lines
in a page.

Paribhāṣhāvṛitti, general rules of interpre-
tation, applicable to the *Kātantra*, with a suc-
cinct commentary, by *Durgasimha*.

The work begins:

प्रणम्य सदसज्ज्ञानज्वातविश्वसभास्करं ।

वाङ्मये परिभाषार्थे वक्ष्ये बालावबुद्धये ॥

इह हि सूत्रत्वेन यत्तत्सर्वं यदुक्तौ यच्च वार्तिके सूत्रं योनि-
रिहार्थानां सर्वं सूत्रे प्रतिष्ठितमिति केनचिद् व्याख्यातुकामेना-
वश्यकमेवाभ्युपगन्तव्यं । तथा चान्वयः । अर्थान्सूचयति सूत्रे वा
सूत्रं । तच्च सूत्रकारयोः सर्ववर्मेकात्मायनयोः सूत्राणां च चतुः-
शत्यां पञ्चाशदधिकायां याः परिभाषा नोक्तास्तथा च वृत्तिदी-
कयोस्तत्र नियुक्ताः कार्येषु च दृश्यन्ते तासां युक्तिः संसिद्धि-
रुच्यते । ताश्च द्विविधा लौकिक्यः शास्त्रीयाश्च । °

Here follow a few more *paribhāṣhās*: एकदेशवि-
कृतमनन्यवत् ॥ ° ॥ नास्वशब्दोक्तात्वात् ॥ ° ॥ येन विधिस्तद-
नत्स्य ॥ ° ॥ अर्थवद्ग्रहणे ऽनर्थकस्य ॥ ° ॥ वार्तान्तस्य विधिः ॥ ° ॥

Altogether the work seems to consist of
some 60 *paribhāṣhās*, the last of which runs
thus: उत्तर्गापवादयोरपवादो विधिर्वैलवान् ॥

The treatise ends: तदुक्तं न हनिष्यार्थस्य शास्त्रे प्रकृ-
प्तिरिति ॥ इति दुर्गासंहोक्ता परिभाषावृत्तिः समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

773.

1475b. Foll. 16; size 13 in. by 4½ in.; good,
modern Bengālī handwriting; eight lines in a
page.

Dhātupāṭha to the *Kātantra*.

It begins: भू सत्तायां । चित्ती संज्ञाने । अत सातय-
गमने । च्युतिर् आसेचने । °

There are numerous marginal glosses, written
in Devanāgarī.

Regarding this arrangement of the roots—
differing chiefly from the *Pāṇinīya Dhātupāṭha*,
in that they are here distributed under 9, instead
of 10, classes (the 3rd class being included in the
adādayah); and that in each class the roots are
primarily divided into three groups according to
whether they are *parasmaipadin*, *ātmanepadin*,
or *ubhayapadin*—see Westergaard, *Radices Lin-
guæ Sanscritæ*, p. iv. [H. T. COLEBROOKE.]

774.

984. Foll. 94; size 14 in. by 4½ in.; excel-
lent, recent Bengālī handwriting; eight lines in
a page.

अकारान्तादिहानानां सर्वनाम्नां ततः परं ।
 संख्यानां च कतेष्वपि साध्यमुक्तं मयाधुना ॥
 देवादीनां च शब्दानां लिङ्गानां च विनिरूपे ।
 यद्भद्रं ब्रवीम्यत्र क्षमस्व तदिहोत्तमाः ॥
 रुदिशब्दाश्च कथ्यन्ते पुंसि स्त्रीषु स्त्रियामपि ।
 गुणद्रव्यक्रियायोगास्त्रिलिङ्गास्तदनन्तरं ॥ ०

इति पुंलिङ्गे अकारान्ताः fol. 8; ० अकारान्ताः fol. 8b;
 ० इकारान्ताः fol. 12, etc.

इति पुंसिच्यजनानां विवरणं । अथ स्त्रीलिङ्गशब्दाः fol. 34b;
 अथ नपुंसकलिङ्गशब्दाः fol. 46; अथ सर्वनामशब्दाः fol. 56;
 अथ संख्यावाचकशब्दाः fol. 71.

It ends: इति शब्दावल्यां संख्यावाचकशब्दसाधनं
 समाप्तं ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

778.

1271D. Foll. 51; size 13½ in. by 4½ in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Śabdāmālā, a set of declensional paradigms, arranged by *Gopīnātha-sarman*.

It begins:

प्रणम्य चरणाम्भोजं भवान्या बालबोधिनी ।
 क्रियते शब्दमालेयं श्रीगोपीनाथशर्मेणा ॥

पुंस्त्रीनपुंसकशब्दे वाच्यलिङ्गाश्च वाचकः । ० देवशब्दो देव-
 वाचकः । देवः देवौ देवाः । ० The MS. is perhaps incomplete, it ending with forms of यूष, दोष, दोस्; after which a different hand has added the colophon: इति श्रीगोपीनाथकृता शब्दमाला समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

779.

825c. Foll. 57; size 12½ in. by 4½ in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Śabdārṇava, another set of declensional paradigms, with a running explanation, by *Rāmacandra*.

The treatise begins:

नत्वा शम्भोः यदाज्ञं सुरदनुजवरैः सेव्यमानं सुकान्तं
 योगीन्द्रैरभिवाम्भितं द्विजवरैर्ध्वेयं हि पूज्यं च यत् ।
 मूढानां प्रतिपत्तये वितनुते श्रीरामचन्द्रः सुधीर्
 विज्ञानाय शिशोरतीव सुखदं शब्दार्णवज्ञानदं ॥
 शब्दानां प्रथमे द्वित्वे बहुत्वे यानि यानि च ।
 प्रयोगानि भवन्ति हि तानि तानि वदाम्यहं ॥

अथाकारान्ताः । रामः रामौ रामाः । ०

It ends: मधुलिहादीनां विरामव्यञ्जनादौ च इत्वे ॥
 समाप्तं चेदं शब्दार्णवमिति ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

780.

825b. Foll. 52; size 12½ in. by 4½ in.; legibly written, in the Bengālī character; six lines in a page; modern.

[*Kalāpa*-] *Dhātusādhana*, a set of conjugational paradigms with a running explanation, by *Rāmakānta* (or *Rāmacandra Cakravartin*, acc. to the title on fol. 1a).

It begins:

नत्वा गुरुपदद्वन्द्वं रामकान्तेन यत्नतः ।
 बालानामवबोधाय क्रियते धातुसाधनं ॥

अथ धातवः ॥ तत्र यद्यपि बहवो धातवस्तथापि ग्रन्थगौरवभयात् ऋटिति सर्वधातुसाधनानुसंधाने धीजनकत्वाच्च वृद्धसंमताद् भ्वादयो दशैव निबध्यन्ते । यदुक्तं वृद्धैः ।

भूस्थागमदृशो हन्तिदाकृशाग्रहचिन्तयः ।

दशैते पुरतो ज्ञेयाः शीघ्रज्ञानाय धातव इति ॥

तत्र प्रथमं भू सत्तायामिति सत्तार्थे वर्तमानस्य भूशब्दस्य क्रियाभावो धातुरिति ० - भू ends fol. 8b; स्या fol. 12b; गम् fol. 16b; दृश् fol. 20; हन् fol. 28; दा fol. 30b; कृ fol. 37b; ज्ञा fol. 41b; ग्रह fol. 46; चिन्त् is not quite complete, ending abruptly आशीः । चिन्त्यात् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

781.

1292. Foll. 22; size 13 in. (fol. 17-22, 12½ in.) by 4½ in.; modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Dhātusādhana, the above set of paradigms—

the compilation of which (in śaka 1411) is here ascribed to *Kavicaandra*—without the commentary. It begins:

नत्वा शिवपदद्वन्द्वं संसारसारकारणं ।
श्रीमता कविचन्द्रेण क्रियते धातुसाधनं ॥
भूस्यागमदृशो हन्तिदाकृज्ञायहचिन्तयः ।
दश ते पुरतो ज्ञेयाः शीघ्रज्ञानाय धातवः ॥ ०

भू सत्तायां । भूधातुरकर्मकः परस्मैपदी ०

It ends : करणे भुवने शाके बालानां बोधहेतवे ।

श्रीमता कविचन्द्रेण रचितं धातुसाधनं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

782.

1175b. Foll. 24; size 13½ in. by 4¾ in.; good, recent Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Dhātughoshā, the same set of paradigms. This MS. omits the introductory and concluding *śloka*s. It is here appended to a MS. of the *Śighrabodha*, being perhaps intended to be used in connection with that grammar, or on account of the occurrence of the word *śighra* in the opening *śloka*.

After आशीः । चिन्त्यात् (see no. 780), the MS. proceeds at fol. 23b, चिन्त्यास्तां चिन्त्यासुः etc.

[H. T. COLEBROOKE.]

783.

825a. Foll. 29; size 13 in. by 4½ in.; Bengālī character; seven lines in a page.

[*Kalāpa*-] *Ākarṣitarahasya*, a treatise on the formation of the Intensive without *ya*, by *Kaṇṭhakāra*, son of *Trilocana Kavindra*. It consists of 19 *śloka*s (and four introductory stanzas), with a commentary by the same writer.

It begins:

प्रयान्म महादेवं चक्रीतरहस्यकं ।
श्रीकण्ठकविहारी हं वावन्नि वदतां वरः ॥
परिभाषाटीकायां माधवदासकविचन्द्रभिषजा* ।
मङ्गुरुणोत्तरपरिशिष्टे यदभिहितमविरुद्धं ॥
रसवत्सुप्रशब्दानुशासने(षु) च यदभिहितं वीक्ष्य ।
तत्सर्वं संक्षेपात्पदानि वावन्नि चक्रीतानाम् ॥

* One syllable wanting.

नो जाज्ञाति कलापचन्द्रविदुरो यद्वावदीति स्फुटं
भाषायामिह चक्रीतमखिलं नैवं दरीदृश्यते ।
भाषायामपि संमनोति विदितो वक्तव्यवादी ततस्
तत्सर्वं विवरीवरीमि रसवत्तन्त्रादिभिः संमतम् ॥
चक्रीताभिधो धातुश्चेक्रीयितलुकीयते ।
सम्प्रिया वैषयिक्या च तस्य द्विवचनं भवेत् ॥ १ ॥
चेक्रीयते च यो श्म्यासस्तत्र यद्विधीयते ।
तत्सर्वं चक्रीतस्याभ्यासे रीविषये रिरौ ॥ २ ॥ ०

The commentary begins:

रामचन्द्रनृपद्वारि कलापाध्यापनारतः ।

कण्ठहारकविः सो हं विवृणोमि रहस्यकं ॥

इह निखिलव्याकरणसंवादि कौमारव्याकरणं रहस्यदीक्षा-
गुरुणा त्रिलोचनकविचन्द्रमहोपाध्यायेन कृतोत्तरपरिशिष्टाख्या-
तप्रकरणे तस्य लुक् चक्रीतं च बहुलमित्यादीनि यानि यानि
सूत्राख्यभिहितानि तानि तानि शार्ववर्मिकाणि सूत्राणि च
व्याख्यातुकामेन तदात्मजेन व्याकरणशास्त्रसमुद्रसमुत्तितीर्षुषिषया
विशेषशोभिता श्रीकवि कण्ठहारेण समुपाध्याययुक्तकविसार्वभौ-
मप्रार्थनादितच्चक्रीतपदकदम्बकं विवरीवरीतुकामेन प्रारिप्स-
तप्रतिबन्धकविनाशवीजमहादेवनमस्काराय ग्रन्थस्य नामधेयाय
च कृतं पद्यं व्याख्यातुमुच्यते प्रयान्मन्यते ० - - ॥ परिभाषेति
पद्ययुगलं सुगमं (not explained) ॥ ० ॥ नो जाज्ञातीत्यादि ।
अस्यार्थः । कलापचन्द्रविदुरो दुर्गः प्रस्तावाच्चक्रीतमखिलं भा-
षायां नो जाज्ञाति भाषायामिति परवाक्योत्तरमपि । ० । यद्
यस्मादिह कलापमते भाषायां चक्रीतमखिलं न दरीदृश्यत
इत्येवं वावदीति दुर्ग इति शेषः । यद्वा कलापचन्द्रविदुरो दुर्ग-
सिंहो जाज्ञात्येव चक्रीतमर्थेत् किंतु न वावदीति चक्रीत-
लक्षणं शर्ववर्मणानुक्तत्वात् । ० । दरीदृश्यते । यन्मते चक्री-
ताज्ञावकर्मणोर्नात्मनेपदमभिधीयते तन्मते चेक्रीयिताक्तो ऽयं
प्रयोगो विदितः । अशेषपरिशेषकारितयाख्यातवक्तव्यवादी तु
श्रीपतिदत्तः ॥ ० । तथा कात्यायनेनापि भाषायां चक्रीतमिति
मत्वा ० । अन्ये ऽपि भाषायां चक्रीतमिच्छन्ति । तथा हि ।
यडो लुग्बहुलं प्रकृतिवत्परस्मैपदी चेति सुप्रसव्याकरणं । यङ्-
लुक्पृष्ठनिमित्तेषु ईङ् च वा इति सारस्वतव्याकरणं । चक्री-
ताभ्यासस्येव श्रीपतिनापुक्तं । यडो लुगस्तीति केचित् ।
निलुववृत्ती (!) चोक्तं भाषायां यडो लुगस्तीति । चान्द्र
लुगधिकारे यडो बहुलमिवाह । काशिकायामपि चान्द्रोनुवृ-
त्तिरिह नेष्टा । भागवृत्तिकारस्तु बोधवीत्येव न चान्द्रसमिति
मन्यते । उक्तं चान्यत्र बोधवीतीति परं रूपं भाषायां साधना-
न्यादिति ॥

कृष्णो न साहसे प्रीतिर्वोभवीति यदब्रवीत् ।

न जायतीति युक्ता तत्सिंहद्विपदयोरिव इति ॥

जायतीतीति विजयवाक्ये । जायतीतीति संयहे । शंशमा-
चक्रुरिति भट्टिकाव्ये । वोभवीति न सस्यो इति । प्रतिपदमुपहृतः
केनचिज्जाग्रहीति विरोधाख्यभावोदाहरणे मिश्रेणोक्तमिति । ०

The author also quotes: *Kātantraikadeśi*, and
° *deśinah*, fol. 28b; *Kulacandra*, fol. 25b; *Kra-*
muḍāsvara, fol. 7, 10b, 11b etc.; *Durga(simha)'s*
(*dhūtu*-) *Gaṇavṛitti*, fol. 17; id. *svavṛittau*, fol. 20;
id. *Paribhāṣāvṛittau*, fol. 6, 24; *Sāgara*, fol. 19b.

The colophon runs thus: इति वैद्यमहोपाध्याय-
त्रिलोचनकवीन्द्रतनयश्रीकविकण्ठहारविरचितं चक्रेरीतरहस्यं
समाप्तं ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

784.

1415b. Foll. 5; size 12½ in. by 4½ in.; recent
Bengālī writing; ten lines in a page.

Kṛinmañjarī, a set of eighteen memorial verses
(*kūrikā*) on primary suffixes (*kṛit*), with a com-
mentary, by *Śivarūmaśarman*.

It begins:

नत्वा महेशं शिवया समेतं संसारदावानलमोक्षहेतुं ।
संक्षेपतः श्रीशिवरामशर्मा कृन्मञ्जरौ सूरिमुदे तनोति ॥
तव्यानीयौ कपय्यण्या पञ्चैते कृत्यसंज्ञकाः ।
भावे कर्मणि चैते स्युर्लक्ष्यतोऽन्यत्र कुत्रचित् ॥ १ ॥ ०
विशेषवचनात् किं स्याद्भावे कर्मोदिकेऽपि च ।
एते संक्षेपतः प्रोक्ता अन्ये ज्ञेया विचक्षणैः ॥ १८ ॥

इहायं कर्ता बालव्युत्पत्तये कृत्यप्रत्ययान् कारिकायां संगृह्णा-
ति तथ्येति पञ्चैते कृत्यसंज्ञका इति ते कृता इत्यनेनेत्यर्थः । भावे
कर्मणि चैते स्युरिति भावकर्मणोः कृत्यकल्लर्था इत्यनेनेत्यर्थः । ०
आख्यातप्रकरणे दुर्गसिंहस्त्वाह । अकर्मकात् भावे सकर्मकात्
कर्मणि एवं कृन्मञ्जरी वेदितव्यं ०

It ends: भावकर्मणोरुदाहरणं भीतिर्गमनं । करणे यथा
व्रश्चनः परम्पुः । आधारे गोदोहनो शङ्कुधानी युयैषा(१) ईषत्पा-
ध्वंसकार्यीय ॥ इति शिवरामशर्मोक्तकृन्मञ्जरिः समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

785.

1517h. Foll. 18; size 11 in. by 3½ in.; fairly
written, in Devanāgarī, in the latter part of last
century; 9-11 lines in a page.

Shaṭkāraṇa, a set of 14 couplets, on the syntax
of cases, here ascribed to *Vallabhānanda*; with
a commentary. The text runs as follows:

भग्नं मारवलं येन निर्जितं भवपञ्जरम् ।
निर्वीणपदमारुढं तं बुद्धं प्रणमाम्यहम् * ॥
षट्कारकाणि संबन्ध उक्तानुक्ततया द्विधा ।
विभक्तिश्चेति निश्चयेमवश्यं योगमिच्छता ॥ १ ॥
यो यत्र प्रत्ययो जातः समासो यत्र वा भवेत् ।
स एनं वक्ति युञ्जानस्तस्य लिङ्गेन संख्यया ॥ २ ॥
लिङ्गसंख्याभियोगश्च प्रायो भवति दर्शितः ।
वेदाः प्रमाणमित्यादिप्रयोगो येन संमतः ॥ ३ ॥
मुख्यकर्तारमाचष्टे प्रत्ययो ऽनेककर्तृके ।
मुख्यः प्रयोजको ज्ञेयः प्रयुक्तो नापरैर्यदि ॥ ४ ॥
दुहादेर्गौणकं कर्म नीवहादेः प्रधानकम् ।
इनन्ते कर्तृकैर्नैव अन्यद्वा वक्ति कर्मजः ॥ ५ ॥
गमनाहारबोधार्थशब्दार्थकर्मधातुषु ।
अनिनन्तेषु यः कर्ता स्यादिनन्तेषु कर्म तत् ॥ ६ ॥
न नीखाद्यदिशब्दायक्रन्दहाः कर्मकर्तृकाः ।
तथा भक्षिरहिंसायां बहो ऽसारथिकर्तृकः ॥ ७ ॥
हृक्कोरपि तथा कर्ता इनन्ते कर्म वा भवेत् ।
अभिवादिदृशोरेवमात्मनेविषये परम् ॥ ८ ॥
उक्तादन्यदनुक्तं स्यादुक्ते स्यात् प्रथमैव हि ।
अनुक्ते तु भवन्त्यन्या द्वितीयाद्या यथायथम् ॥ ९ ॥
कर्तृसंज्ञे तृतीया स्याद् द्वितीया कर्मकारके ।
तयोरप्य भवेत् षष्ठी कृति निष्ठादिवर्जिते ॥ १० ॥
एकदा तूभयप्राप्तौ कर्मण्येव न कर्तारि ।
अकारकप्रयोगे तु षष्ठी स्यादुभयोरपि ॥ ११ ॥
प्रापशः कथिता एव दृश्यन्ते कर्तृकर्मणोः ।
यथाभिधानमन्यासां प्रवृत्तिर्न निराकृता ॥ १२ ॥
तृतीया करणे प्रायश्चतुर्थी संप्रदानतः ।
पञ्चमी स्यादपादाने तथाधारे तु सप्तमी ॥ १३ ॥
संबन्धे ऽथ भवेत् षष्ठी निर्णयस्तावदीदृशः ।
उक्तानुक्तविचारेण प्रयोगस्तेन गम्यताम् ॥ १४ ॥

The commentary begins: इहायं ग्रन्थकर्ता बाल-
व्युत्पत्तये संक्षेपतः संबन्धमभिधानः प्रस्तुवन्नाह षट्कारकाणि-
त्यादि । अस्यायमर्थः । योगं संबन्धमिच्छता छात्रेणावश्यमेवेदं
निश्चये ०

This MS. ends: अत एवायमस्माकमेतावत्परिष्क्रमः ॥
इमां विंशतिसंयुक्तां मध्येगम्य चतुःशतम् । अरतामरमालोके(१)

* This *śloka* probably belongs to the commentary.

संबन्धो द्योतसिद्धः ॥ इति श्रीवल्गाभानन्दविरचितं षट्कारकम् ॥
श्रीशाके [H. T. COLEBROOKE.]

786.

801a. Foll. 11; size 15½ in. by 5½ in.; legible modern Bengālī writing; ten lines in a page.

The same treatise, here ascribed to *Vahasa-nandin*; with the same commentary.

It ends: अतः कारकसंबन्धो द्योतमापादयन्निह स्थित
एवायमस्माकं तानुद्दिश्य परिश्रमः ॥

इमां विंशतिसंयुक्तां मध्येगम्य चतुःशतौ ।

आस्तां सरभसो लोकः संबन्धो द्योत एव हि ॥

इति वहसनन्दिविरचितं षट्कारकं समाप्तं ॥

On the first page the treatise is called *Kū-tantrashaṭkāraka*. [H. T. COLEBROOKE.]

787.

1160b. Foll. 16; size 13 in. by 4½ in.; good, modern Bengālī handwriting; ten lines in a page.

The same treatise, here ascribed to *Mahesa-nandin*; with the commentary.

This MS. contains the text twice, first by itself, and then each *śloka* with the comment.

It ends: अतः कारकसंबन्धो द्योतते ते षट्सन्धिस्थिता-
वास्माकं तानुद्दिश्य परिश्रमः ॥

इति महेशनन्दिविरचितं षट्कारकं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

788.

1175A. Foll. 38; size 13 in. by 4 in.; fairly good modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Śabdaraḥasya, a treatise on the philosophy of grammar, by *Rāmakānta Vidyāvāgīśa*, son of *Śyāmasundara Cakravartin*.

It begins:

सन्नयेशपदार्थं मत्वा मत्तं च सन्नतकारकाणां ।

विदधे शब्दरहस्यं श्रीरामकान्तः समासेन ॥

अथ शब्दो निरूप्यते ॥ तत्र प्रतिनियतो वर्णानां व्यूहः शब्द इति टीकाकृतः । इत्थं ० । आकारादिवर्णानां शब्दव्यवहारो गौण इति लक्ष्यते । प्रायिकं वा लक्षणमिदं । स च द्विविधः । साधुशब्दो ऽपशब्दश्च ॥ अत्र तर्काचार्यैः । साधुत्वं नियतधर्मजनकसजातीयत्वं । नियतं च नियतक्रियासाध्यत्वात् । नियता च क्रिया श्रुतिस्मृतिप्रतिपाद्या । यद्यप्यपशब्दा धर्मं जनयन्ति सत्यं ब्रूयादिति श्रुतेः । तथापि नानवर्ध्यां ज्ञेयितव्यं नापभाषितव्यमिति । ०

सार्धकादिनिरूपणं fol. 3b; शक्त्यादिनिरूपणं fol. 5; लिङ्गार्थनिरूपणं ॥ धातुर्द्विविधः ० fol. 8b; अर्थनिरूपणं fol. 11b; शक्त्यादिनिरूपणं fol. 13; शक्तिग्रहप्रकारः fol. 14; मुखनिरूपणं fol. 16; -- कारक ० --; अथ समासलिङ्गं fol. 28b.

Quotations from the following authorities have been met with:

Kavirāja, fol. 26, 30b; *Kāvyaṣaṭkāsūtram* (*śloka Kāvyaṣaṭkāsūtram* II. 8), fol. 4, 16; [तत्र तदभूलाद-
णिक इति काव्यप्रकाशसूत्रविरोधान् किन्तु शब्द एव लक्षणा
स्वशक्त्यसंबन्धित्वे संबन्धेन लक्ष्यस्य शब्दगतत्वे सन्त्येवेति काव्य-
प्रकाशटीकाकृत] 18; *Kāvyaṣaṭkāsakṛitāpi vyākhyā-
tam* [viz. इहागृहीतसंक्षेपस्य शब्दादर्थप्रतिपत्तेरभावात् ०]; *Kulacandra*, fol. 6, 6b, 10; *Gaṅgeśvaropādhyāya*, 15; *Gopānātha*, 13, 16b, 31; *Cakravartin*, 12, &c.; *Cintāmaṇīkṛit*, 29; *Jayāditya*, 25; *Tikā* and *Tikākṛit*, often; *Tarkacārya*, often; *Trilocana*, 8b; *Durga*, 5; *Durgādayaḥ*, 23b; *Nyāsa*, 33b, 35, 36b; *Nyāsakṛit*, 6b; *Pañjī*, 26; *Paramā-
nanda-cakravartin*, 16b, 19b; *Prabhākarāḥ*, 17b; *Bhartrihari*, 4b; *Vākyapadīye Bhartrihariḥ*, 12; *Bhāṣāpariccheda*, 8; *Rāyamukuta*, 28b; *Vṛitti-
kṛit*, 36; *Śabdaśaktiprakāśikā*, 4b, 20b, &c.; *Śrī-
pati*, often; *Śrūtyadhyāye Śrīdharasvāmīn*, 20; *Sandhitikā*, 9b; *Sāgara*, often; *Siddhāntapra-
dīpa*, 9b, 12, 13; *Siddhāntamuktāvalī*, 5b, 8. The *Naiyāyikāḥ* and *Mīmāṃsakaḥ* are also fre-
quently referred to, generally in opposition to each other.

It ends: अन्यथा हे राजनितादौ विभक्तिवेन लिङ्गना-
भावादप्रसङ्गो नकारलोपस्येति दिक् ॥ इत्येकवचनानादिनि-

निखरुपाचार्यविरचितायां सारस्वतप्रक्रिया संपूर्णा ॥
संवत् १७२७ वर्षे । भाद्रे मासि शिते पक्षे नवम्यां निच-
वा(स)रे । सोमेश्वरो गलिखत्प्रेम्णा तृतीया वृत्तिरुत्तमा ॥
संवत्समदशे प्राप्ते सप्तविंशतिके शुभे । संवत्सरे च
सिद्धार्थे शुभदे शुभधर्मिणाम् ॥ श्रीमत्श्रीगौडमालवीज्ञा-
तीय - श्रीमच्छ्रीभट्टश्रीपुरुषोत्तम तस्यात्मज श्रीवदाख्य
तस्यात्मज श्रीमुकुंदाख्य तस्यात्मज श्रीश्रीगणेशभट्टाख्य
तस्यात्मज श्रीश्रीराम तस्यात्मज श्रीजगदीश्वर तस्यात्मज
सोमेश्वरो गलिखत्तस्यात्मज-भट्टश्रीरत्नेश्वरपठनार्थं तस्य
पुत्रपौत्राणां प्रपौत्रार्थं परोपकारार्थं चेति वृद्धपुरुषाणां
प्रसादात् ० ॥

For an analysis of this Grammar, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 382; for other MSS., Böhrling, Cat. St. Petersburg, p. 728; Weber, Cat. Berl., nos. 773-5; Rāj. Mitra, Descr. Cat. of Gramm. MSS., p. 151; Roy. As. Soc., Todd Coll. no. 16 (dated Samvat 1710).

The work was lithographed at Surat in 1829, and reprinted at Bombay in 1861 (*Śāke* 1783, *durmati-nāma-samvatsare*); but both editions are quite uncritical, and contain much that is not found in our MSS. The *subanta* section, with *Bhaṭṭa Vasudeva's* commentary, was also published at Benares in 1864; and reprinted at Calcutta (*Jībānanda Vidyā*) in 1874.

[H. T. COLEBROOKE.]

791.

2742. Foll. 290; size 6½ in. by 3½ in.; bound in the European fashion; excellent, modern Devanāgarī writing, throughout with red lines of punctuation. An odd leaf (originally loose, and now inserted the wrong way between foll. 120 and 121) is a *sūddhipattra* to fol. 27.

Sūrasvatī Prakriyā. Complete.

[SIR C. WILKINS.]

792.

1069. Foll. 70; size 13½ in. by 6 in.; fairly written, in the Bengālī character; seven or eight lines in a page.

The same work. Complete.

Sections I. and II. end foll. 37 and 62b resp.
Dated:

शाके सप्तद्विसप्तैकसंख्ये मेघमिने रवौ ।

तृतीयेहि रवेर्वारे लिप्ता पूर्तिमगादिभ्यम् ॥

शकाब्दाः १७२७ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

793.

1628. Foll. 73; size 9½ in. by 3 in.; folded to one half their length; fairly written, in the Bengālī character, by three different, recent hands.

The same work. Complete.

Section I. ends fol. 36: इति तद्धितप्रक्रिया ॥ इति परमहंसपरिव्राजकाचार्य - श्रीनरेन्द्रपुरीविरचिते सारस्वताख्ये स्यादिप्रक्रिया समाप्ता ॥

Section II. ends fol. 63, where there seems to be a slight omission. This MS., however, abounds in various readings.

The two concluding couplets of the work are not contained in this MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

794.

2192. Foll. 110 (numbered 106, there being duplicate leaves of foll. 13 and 14; and nos. 41 and 42 having been used twice); size 11 in. by 5 in.; large, clear Devanāgarī writing of about the middle of last century; ten lines in a page.

The same work. Complete.

Section I. ends fol. 44b (orig. pag.); II. fol. 88b. [GAIKAWAR.]

795.

2809. Foll. 340; size 9 in. by 7½ in.; written, in Devanāgarī, half-margin, and bound in Indian fashion.

Sūrasvatī Prakriyā. Incomplete; with a partial English translation written, in lead pencil, in the margin.

Section I. ends fol. 252. The MS. breaks off in the rules on the formation of the reduplicated perfect. At the beginning there is

an index to the first 197 pages, written in red pencil, on five pages.

The cover has the following statement :

‘The writer (F.S.) employed a Pundit at Rungpore, a district of Bengal. That Pundit brought him this Grammar (the *Sārasvata*) and read it with him. It is an elegant Treatise and is much admired for its simplicity and brevity, and is a work which was a favourite of Sir Charles Wilkins.’

[SIR C. WILKINS.]

796.

1796a. Foll. 87, bound in the European fashion; size 12½ in. by 7½ in.; indifferent Devanāgarī writing (probably by a European hand); twelve lines in a page; foll. 57-69a well written by a different hand, 15-17 lines in a page; fol. 69b left blank, and seven blank leaves inserted after it.

The *subanta* section of the *Sārasvatī Prakriyā*. Incomplete; the end of the *stripratyaya*, the whole of the *kāraka*, and beginning of the *samāsa* having been omitted between foll. 69 and 70.

[DR. JOHN TAYLOR.]

797.

2542e. Foll. 31; size 10½ in. by 6 in.; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1700; 11-14 lines in a page; foll. 8b-14b probably by a different, less careful hand.

The *subanta* section of the *Sārasvatī Prakriyā*, from the beginning to the declension of the personal pronouns; being about two-thirds of the section.

[A pencil note on the front page of fol. 1, signed S., makes *Sadānanda* the author of the *Sārasvata-vyākaraṇa*.]

[GAIKAWAR.]

798.

2089d. Foll. 50; size 9½ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī, by several hands,

in the 17th century; 8-10 lines in a page; foll. 1 and 30 (and the corners of 2 and 5) supplied by more modern hands.

Sārasvatī Prakriyā. The *ākhyāta* and *kṛd-anta* sections.

Dated, by a different (?) hand :

मध्वाख्यमासे सितपद्ममोक्षे काव्याह वा पंचभूषणतित्थ्यां ।
देवेश्वरेणेति कृता समाप्ता पूर्वोन्मिषत्वा कपिलाश्रितायां ॥

[GAIKAWAR.]

799.

725a. Foll. 42; size 13½ in. by 5 in.; transcribed at Benares, in a small, somewhat clumsy, Devanāgarī hand; 15-17 lines in a page.

Another copy of the last two sections, but varying considerably from other MSS.

Fol. 1a has the title, written by a different hand, ‘*Mahābhāṣī Sārasvatīṭīkā*.’

The *ākhyāta* section ends fol. 30b : इति श्री-
अनुभूतिस्वरूपाचार्यविरचितायां सारस्वतीप्रक्रियायां ०

Dated Samvat 1834 (A.D. 1777-8).

[H. T. COLEBROOKE.]

800.

2834. Foll. 113; bound in the European fashion; size 9 in. by 7 in.

An English translation of the first (or *sub-anta*) section of the *Sārasvatī Prakriyā*, apparently by Wilkins; with an incomplete introduction, on three leaves. [SIR C. WILKINS.]

801.

859e. Foll. 65 (out of orig. 118; foll. 39-90, and 112 of which are wanting); size 10 in. by 4½ in.; clear Devanāgarī writing of A.D. 1616; 12-15 lines in a page.

Sārasvata-ṭīkā, a commentary on the *Sārasvatī Prakriyā* (the text of which seems to be given in full throughout), by *Puṣṭjarāja*.

The larger gap extends from shortly before the beginning of the *kāraka* to the formation of the intensive.

It begins :

आनदैकनिधिं देवमंतरायतमोरवि ।

दयानिलयनं वंदे वरदं द्विरदाननं ॥

वाग्देवतायाश्चरणारविंदमानंदसाद्रे हृदि संनिधाय ।

श्रीपुंजराजः कुरुते मनोज्ञां सारस्वतव्याकरणस्य टीकां ॥

इह ग्रंथस्य कर्ता निरंतरायमोक्षितार्थसिद्धौ शिष्टाचारप्रतिपालनाय च इष्टदेवतानमस्काररूपं मंगलाचरणपूर्वकं श्रोतृप्रतिपत्तिद्वारा समयोजनं चिकीर्षितं प्रतिजानीते । प्रणम्य ०

इति श्रीपुंजराजेन विद्वद्बुजभानुना सारस्वतस्य टीकायां स्वरसंधिनिर्हृपितो । fol. 10b.

इति सारस्वतटीकायां ० विसर्गसंधिनिर्हृपणं । fol. 16a, etc. Foll. 26 and 27 have been exchanged by the binder.

It ends :

इति प्रसन्नया वाचा विविचार्यमसंशयं ।

टीका सारस्वतस्येयं यथामति विनिर्मिता ॥

इति श्रीमालकुलश्रीमालभारमालवर्मंडालंकार-श्रीपुंजराजविनिर्मिता सारस्वतटीका संपूर्णा ॥ ०

बह्व्यभिपद्बिधुमिने नृपविक्रमस्य ।

काले गते जयसहस्यसिते जपि पक्षे ॥

श्रीविश्वनाथनगरे व्यलिखन्नुसिंहः ।

पौराणिकः स्वपरपाठकृते सुटीका ॥

For another MS. of this commentary, see Weber, Cat. Berl., no. 776.

[H. T. COLEBROOKE.]

802.

1194. Foll. 117; size 12½ in. by 5½ in.; careless, modern Bengālī handwriting; nine, sometimes ten, lines in a page.

Puñjarāja's Sūrasvatāṭīkā. Incomplete; the *sandhi* and *kṛidanta* portions being wanting.

Fol. 52b: इति श्रीमालिकुलतिलकं जीवननवेन्द्रमाल-वाधिपतिराज्यश्रीकरण-श्रीपुंजराजविरचितायां सारस्वतटीकायां स्यादिप्रक्रिया संपूर्णा ॥ अथ विभक्त्यर्थो निरूप्यते ॥

Fol. 60b: इत्युदारमतिना सरस्वतीसूत्रवृत्तिं विवृतिं वितन्वता पुंजराजविभुना सविस्तरं कारकप्रकरणं निरूपितं । इति कारकप्रक्रिया ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

803.

2524b. Foll. 59; size 10½ in. by 4 in.; clearly written, in Devanāgarī; 11-14 lines in a page; foll. 2 and 3 are torn, about one third being wanting on one side.

Sūrasvatīya-Subodhikū, a concise exposition of the *Sūrasvatī Prakriyā*, by *Śrī-Amṛita-Bhārati*.

The work seems to be incomplete at the beginning and end. The first page (1b) which, though written by the same hand, evidently belongs to some other commentary or gloss (the *Sūrasvatādīpikū*), begins:

श्रूयते मम पार्वतीत्यादौ । प्रयोगदर्शनात् । किंच । राजा राजते च रकारस्य युगपत्पूर्वोपरोभावदर्शनादिति विवरणकारेणापि प्रयुक्तत्वात् । आगमसंग्रहौ च रकारो बीजमिति बहुशः प्रयोगदर्शनादिति । लोकाक्षेपस्य सिद्धिरिति उपसंहारसूत्रं । अस्य चोदाहरणानि कानिचिदादावेव दर्शितानि । लक्ष्मी-रीनुषेत्तादिना यथामातरादेरिति । माङ् माने । ० प्रवृत्तिसिद्धयर्थं सूनामसंकीर्तनपुरःसरं ग्रंथं स्तौति । स्वरूपं त इति । मस्कारो नाम वेगुः । सोऽस्यास्तौति मस्कारो संन्यासीत्यर्थः ० । इदानीं श्रोतृणां आशिष्यमाह । अचतादिति । वो युष्मान् अचतात् रक्षतु । कः । हयग्रीवः ० कमलाकरः ० ईश्वरः ० - - - the page ends: श्रीब्रह्मसागरगुरोश्चरणा ।

In the first line of fol. 2 (torn) the concluding words of the introductory *śloka* of the *Sūrasvatī Prakriyā* are commented upon: -विस्तरां । न विद्यते अतिविस्तरो यस्याः सा नातिविस्तरा तां नातिविस्तरां । ०

The *sandhi* begins fol. 4; declension, fol. 7b; *kāraka*, fol. 21; *samāsa*, fol. 24; *taddhita*, fol. 30; *ākhyāta*, fol. 33b; *kṛidanta*, fol. 52b.

Fol. 58 ends: रकारादीनि नामानि रामाक्षस्तस्य रात्रय इति रामायणे (III. 39, 18; Gorr. III. 43, 35) । तथा रकारादीनि नामानि ।

The last page (59a), written by a different, older hand, contains the concluding stanzas of the *Sārasvatadīpikā*, by *Satyaprabodha-bhaṭṭāraka*, pupil of *Brahmasāgara*; viz.

----- नुचिता-

द्योतेन शब्दसरितां पतिरेव तीर्थैः ।
विश्वेश्वराभिमुनिना मुनिराध्यात्म-
चन्द्रैकचारुकरुणालवकशेषात् ॥
विश्वेश्वराभिमुनिना मुनिपण्डितेन
श्रीरामचन्द्रचरणवृजसेवकेन ।
सारस्वताख्यमुनिवन्द्यसुदीपिकेयं
स्त्रे व्यधायि पुरुषोत्तमसंज्ञिके ऽस्मिन् ॥

श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीब्रह्मसागरचरणानुशिष्यस्य सत्यप्रबोधभट्टारकस्य कृतिः सारस्वतदीपिका समाप्ता ॥ ० संवत् १५५६ वर्षे आषाढमासे शुक्लपक्षे चतुर्थ्यां तिथौ भृगुवासरे ० (a line blotted out) पुत्रपौत्रादीनामध्ययनाय सारस्वतीदीपिकमिदमलेखि ० ॥

A MS. of *Amṛita Bhārati's Subodhikā* is mentioned, Bühler, Cat. of S. MSS. in Gujarāt, &c. III. no. 158; of a *Dīpikā*, by *Bhaṭṭāraka Candrasūri*, ib., no. 161; probably the same as *Candrakīrtisūri's Sārasvatavyākaraṇadīpikā*, entitled *Subodhikā*; Weber, Cat. Berl., no. 1639.

[GAIKAWAR.]

804.

2524a. Foll. 220; size 10½ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī, by several hands, about 1550-1600; 9-13 lines in a page; part of 16a, and the whole of 21b left blank, without any omission.

Vidvatprabodhinī (*Rāmabhaṭṭī*), another commentary on the *Sārasvatī Prakriyā*, by *Bhaṭṭa śrī-Rāma*, son of the *Āndhra Bhaṭṭa śrī-Narasimha* and *Kāmā*.

The *ākhyāta* chapter; not quite complete at the end.

It begins: अथाख्यातप्रक्रिया निरूप्यते ॥ धातोः । वक्ष्यमाणाः कथयिष्यमाणाः प्रत्ययाः धातोः धातुसंज्ञकशब्दान् अग्रे ज्ञेयाः । आदिः ०

This commentary seems to have been composed during a pilgrimage undertaken by the author in company with his two sons, *Lakshmi-dhara* and *Janūrdana*; the several stages of which are thus indicated at the end of chapters :

इति विद्वत्कविकुलचक्रचूडामणिचक्रवर्तिभट्टश्रीनरसिंहात्म-
जभट्टश्रीरामविरचितायां विद्वत्प्रबोधिण्यां रामभट्ट्यां ० ॥

आम्नश्श्रीनरसिंहसूरितनुजः कामाविकासंभवः

श्रीरामस्मरणैकनिर्मलमनाः श्रीरामनामा बुधः ।

श्रीसारस्वतसंज्ञकस्य तनुते ग्रन्थस्य टीकामिमां ।

यस्यां साधु परोक्षकालापशुना जाता गवादिप्रक्रिया ॥

यस्य प्राणप्रियौ पुत्रौ लक्ष्मीधरजनार्दनौ ।

विष्णुशंभुद्विजानां च कृपया जीवतां चिरं ॥

प्रयागात्प्रस्थितो रामो विद्वान्पुत्रान्वितः शुचिः ।

यंचभिर्दिवसैः प्राप्तः पुरीं वाराणशीं शुभां ॥ fol. 58.

काशीं प्राप्य विधानतः सुतलसल्लक्ष्मीधरेणान्वितो

गंगायां मणिकर्णिकातटवने स्नान्ता च विश्वेश्वरं ।

संपूज्य प्रतिवासरं समकरोद्यान्तं सुखेनान्वितो

यो रामः कविशेखरो बुधमणिः सज्जोजयित्वा यतीन् ॥ fol. 78b.

काशीयात्रां च कृत्वा विधिवदमलधीः पुत्रयुक्तो गयां तां

पिवादीनां च मुक्तौ जिगमिषुरनयः प्रस्थितः सुप्रसन्नः ।

गंगां तीर्त्वा प्रदूरे समधिगततदं शोणभद्रं च तीर्त्वा

पुण्यादुहंडपूर्वं परमगमदसौ रामविद्वान्विहारं ॥ fol. 90.

उहंडविहारपुराद्रामो विद्वान्नृसिंहसूरिसुतः ।

गयां गतश्च सतनयः पितृणां मुक्तिहेतवे सो ऽयं ॥ fol. 113b.

कन्यागते रवौ आडं पितृणां मुक्तिदायकं ।

गयायां विधिवद्रामो यो भक्त्या कुरुते स्म सत् ॥ fol. 126.

गयाया निर्गतो रामस्तीरभुक्ताख्यदेशपं ।

रूपनारायणं विप्रं संतुष्टं खगिराकरोत् ॥ fol. 170b.

रूपनारायणाद् भूपादाज्ञां प्राप्य सुतान्वितः ।

तीरभुक्ताख्यदेशाच्च प्रयागं समुपागतः ॥ fol. 185.

The MS. ends at the bottom of fol. 220b: शयेरन् । विसग शयेयाः । शयेयाचां । शयेध्वं । शये

A MS. of this commentary (*Vidvatprabodhinī* by *Rāma*) is mentioned in Bühler's Cat. Guz. III., p. 30. [GAIKAWAR.]

805.

1959. Foll. 167; size 10 in. by 4½ in.; well written, in the Jaina type of Devanāgarī, about A.D. 1550; thirteen lines in a page.

Siddhāntaratnāvalī, another commentary on the *Sārasvatī Prakriyā*, by *Mādhava*, son of *śrī-Kūhna* and *śrī-Nāyaka-devikā*, and grandson of *śrī-Jānārdana Vatsarāja*.

It begins:

श्रीमद्विष्णुपदान्मंगुलिदले संज्ञानकिंजल्किं
पीयूषोन्मकरंदमुद्यदसमाभाराजितं खोद्यतं ।

योगीश्वरार्किकरातिनिवहैः पेपीयमानं मुदा
ज्ञानानंदभरप्रदायि नितरां संचिंतये संचिदे ॥ १ ॥

वागीश्वरतमोऽपि यस्याः कृपाकटाक्षेऽप्यतः प्रयाति ।
सा मे मतिं स्फारयतादवश्यं वाग्देवता संनमतस्तदंही ॥ २ ॥

ब्रह्मापि जिह्वाभवति स्वकृत्यै नितान्तमप्राप्य यतः प्रसादं ।
विघ्नेश्वरो मे विगतांतरायं साध्यं स साध्यान्नमतस्तदंही ॥ ३ ॥

श्रीरंगरंगापितयत्प्रसादात् श्रीरंगरंगाश्च गिरोंगरंगाः ।
मतिं मनीषी तनुतां गुरुर्मे श्रीरंगनामा नमतस्तदंही ॥ ४ ॥

श्रीकाहनामा द्विजराजराजिकीर्त्तिद्विजातिः श्रुतिशास्त्रविदः ।
सुतं सती नायकदेविकांवाप्यसूतं सद्धर्मनिव श्रुतिर्यै ॥ ५ ॥

बुद्धाध्वा गुरुशासनान्नतगुरुर्वाक्यं गाधार्षवात्
सत्सारस्वतनौश्रितः सुमतिदः श्रीपाणिनीयोत्सवः ।
सो ऽहं साधु समुद्धरे सुमनसां संतोषयित्रीं सदा
सत्कंठाभरणाय माधवसुधीः सिद्धांतरत्नावली ॥ ६ ॥

सारस्वतं मयनुसारतस्तत्प्रक्षेपकालुष्यनिरासहेतोः । [७ ॥
व्याख्यानं व्याकृतमप्यनल्यैर्हीनो न वा स्यां गुणगुह्यसद्भिः ॥

तत्र सारस्वतीं प्रक्रियामृजुं चिकीर्षुः श्रीमदनुभूतिसरूपा-
चार्यस्तद्विद्वत्समाप्तिप्रचयगमनशिष्टाचारावनाथम् ०

The *nāmādihikāra* ends fol. 109b; the *ākhyā-
taprakriyā*, fol. 156b.

It ends:

प्रिज्ञानार्दनिवत्साराजतनयः श्रीकाहनामा सुतं
यं श्रीनायकदेविकापि सुधियं प्राजीजनन्माधवं ।

तस्य व्याकरणार्थवैकतरणः सारस्वतीयोत्तम-
व्याख्या विष्णुमुदे ऽस्तु सा विरतिर्नैव सिद्धांतरत्नावली ॥

यत्सूचितं सू(त्र)कृतावचाद्यैर्विभज्य योगं च मयानुमूलं ।
व्याख्यातमेतत्सुधियां सुखाय व्युत्पन्नये स्तोकधियामपीह ॥
टीकांतरे भूयसि सत्यपीयं सारस्वते ० ।

एतद्व्यामति मयाव्यधियानुमूलं

व्याख्यायि विस्तराभयादिह किंचिदस्यं ॥ ० ॥

इति श्रीभट्टमाधवविरचिता सिद्धांतरत्नावली नाम सारस्व-
तस्य टीका समाप्ता ॥

A MS. of this commentary is mentioned in
Bühler's Cat. Guz. III., p. 28.

[DR. JOHN TAYLOR.]

806.

2804. Foll. 232; size 10 in. by 7 in.; bound in the European fashion; clearly written, in the Devanāgarī character; 12-19 lines in a page.

Sārasvatī Prakriyā, with a commentary in Hindi (*Sārasvatavyākaraṇa-bhāṣāṭīkā*), written above and below the text. The *sūtras* are written in red ink.

Quotations from a Sanskrit commentary, the *Sārapradīpikā* (a MS. of which is mentioned in Bühler's Cat. Guz. III., p. 28), are frequently met with in the *Bhāṣā* comment.

The *pūrvārdha*, foll. 121; the *ākhyāta*, foll. 80; the *kridanta*, foll. 31.

Dated: संवत् १८३४ ज्येष्ठशुदि ५ बुधवासरे लिखितं
आसाराममिश्र कान्यकुब्जेन ॥ [SIR C. WILKINS.]

807.

2743. Foll. 193; size 7½ in. by 6 in.; bound in the European fashion; clear, somewhat thick, modern Devanāgarī writing; fourteen lines in a page.

Siddhāntacandrikā, a succinct commentary on the *Sārasvatasūtra* (the text of which is given throughout), by *Rāmacandraśrama*.

Complete in two *ardhas*, the first comprising the *subanta* section (ends fol. 75b); the second the *ākhyāta* (fol. 156b), and *kṛidanta* sections.

It begins:

नमस्कृत्य महेशानं मतं बुद्ध्या पतञ्जलेः ।
वाणीप्रणीतसूत्राणां कुर्वे सिद्धांतचंद्रिकां ॥

अ इ उ ऋ लृ समाः । अनेन क्रमेणैते वर्णा ज्ञेयाः । ते च समानसंज्ञाः स्युः । नैतेषु सूत्रेषु संधिरनुसंधेयो ऽविचक्षितस्तु संधिर्भवतीति नियमात् ॥ ह्रस्वदीर्घमुतभेदाः सवर्णाः ॥ एतेषां ह्रस्वदीर्घमुताः सजातीयाः परस्परं सवर्णा भवन्ते । ऋवर्णा ऽवर्णौ च एकमात्रो ह्रस्वः द्विमात्रो दीर्घः त्रिमात्रः ऋतो व्यञ्जनं चाधिमात्रकं ॥ ए ऐ ओ औ संध्यक्षराणि । उभये स्वराः । अकारादय एकारादयश्च ह्रस्वदीर्घमुतभेदाः स्वरा उच्यन्ते ॥ अवर्जा नामिनः ॥ अवर्णवर्जाः स्वरा नामिन उच्यन्ते । °

The *ākhyāta* begins fol. 57b: धातोः ॥ इदमधिक्रियते ।

संज्ञा च परिभाषा च विधिर्नियम एव च ।

अतिदेशो ऽधिकारश्च पंडितं सूत्रलक्षणं ॥

भादिः ॥ क्रियावचनो भादिर्धातुसंज्ञः । °

The *kṛidanta*, fol. 156b: कृत्कर्तरि ॥ वक्ष्यमाणप्रत्ययः कृतसंज्ञकः । °

It ends: वर्णाकारः । अकारः । ककारः ॥ रादिभ्यो वा ॥ रेफः । रकारः । लोकाच्चेष्टस्य सिद्धिर्ययामातरादेः ॥ इति श्रीरामचंद्राश्रमविरचितायां सिद्धांतचंद्रिका संपूर्णा ॥

The *Siddhāntacandrikā* has been published at Benares (1864), with *Sadūnanda's* commentary, *Subodhinī*. Cf. Bühler, Cat. Guz. III., p. 30; Rāj. Mitra, Descr. Cat. of Gramm. MSS., p. 154. [SIE C. WILKINS.]

808.

1205. Foll. 84; size 12½ in. by 4½ in.; fairly good, recent Devanāgarī writing; ten lines in a page.

The same work. Not quite complete at the end.

In the last few pages this copy varies considerably from the other MSS.

At the end a different hand has added
सिद्धांतचंद्रिका समाप्ता पू० उ० । व्याकरणलघुवृत्तिः ।

[H. T. COLEBROOKE.]

809.

859b-d. Foll. 75; size 12 in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī, about A.D. 1700; 7-12 lines in a page.

The same work, incomplete. Each section has a separate pagination.

c) Foll. 44. The *pūrvārḍha* or *nāmaprakriyā*.

b) Foll. 27, the first 13 of which are wanting. The *ākhyāta*, incomplete at the beginning by about one-half.

d) Foll. 15 (and a *śodhapattra* after fol. 11). The *kṛidanta* section.

[H. T. COLEBROOKE.]

810.

1796b. Foll. 133 (foll. 88-220 of vol.); bound in the European fashion; size 12½ in. by 7½ in.; indifferent Devanāgarī writing (probably by a European hand); twelve lines in a page.

Siddhāntacandrikā. The *ākhyāta* section.

[DR. JOHN TAYLOR.]

5. HAIMA.

811.

725b. Foll. 24 (foll. 43-66 of vol.); size 12 in. by 4½ in.; good, small Devanāgarī writing; 16-20 lines in a page.

Portions of *Hemacandra's Śabdāmṛśāsana*, a grammar in aphorisms, with the author's short commentary, the *Laghuvṛitti*. The complete work—also called *Siddha-Hemacandra*, or *Haimavyākaraṇa*—consists of eight adhyāyas (of four *pādas* each), the first six of which treat of *Samskrit*, the remaining two of *Prākṛit* grammar.

I. Foll. 1-11. Adhyāya I., *pādas* 1-4, and A. II., p. 1 and 2.

A. I. 1. treats of the *saṃjñās*; I. 2 and 3 of *sandhi*; I. 4, and II. 1, of declension; II. 2, of the *kāraka*.

II. Foll. 12-24. Adhyāya III., *pādas* 3 and 4, and A. IV., *ps.* 1-4 (except p. 1, *sūtras* 46-102, where a leaf is missing). The verb section.

The work begins:

प्रथम्य परमात्मानं श्रेयः शब्दानुशासनं ।

आचार्यहेमचंद्रेण स्मृत्वा किंचित् प्रकाशयते ॥

अहम् इत्येतदक्षरं परमेश्वरस्य परमेश्विनो वाचकं संगल्पाय
शास्त्रस्यादौ प्रणिदध्महे ॥ १ ॥ सिद्धिः स्याद्वादात् ॥ स्याद्वादा-
दनेकांतवादात् प्रकृतानां शब्दानां सिद्धिर्नियत्तिर्ज्ञेयश्च वेदि-
तव्या ॥ २ ॥ लोकात् ॥ ०

For other MSS. see Weber, Cat. Berl., nos. 1645-60. [H. T. COLEBROOKE.]

812.

1555d. Foll. 48; size 10 in. by 4½ in.; good Devanāgarī writing; 10-13 lines in a page.

The *ākhyāta* section (adhy. III., p. 3 and 4; and adhy. IV.) of the same work; with the *Laghuvṛitti*.

It begins: वृद्धिरारैदौत् । आ आर् ऐ औ एते प्रत्येकं
वृद्धिः स्युः । माहि । कार्यं । नायकः । औपगवः ॥ The
margin, moreover, contains a gloss (*Avacūri*),
written in a minute, yet clear, hand.

It begins: वृद्धू वृद्धौ । वृध् । वर्धिषीष्ट । इत्याशास्य-
माना । इति वृद्धिः । तिकृतौ नास्ति । इति कम् ० अथश्रुतु ०
वि १ धुटस्तृतीयः धुट् ११ आश्च आर् च ऐच्च औच्च आरैदौत् ०
cf. Weber, Cat. Berl., nos. 1672-75.

It ends: इति श्रीआख्यातावचूरिः संपूर्णा संभूतेति ॥ ०
संवत् १५३६ वर्षे आवशवदि १ सोमे सारंगपुरनगरे लिखितं ॥
पं. धर्मसंगलगणीनां पुस्तकमिदं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

S13.

2542f. Foll. 7; size 10 in. by 4½; fairly written, in the Jaina type of Devanāgarī, about A.D. 1600; 15-17 lines in a page.

Hemacandra's Liṅgānuśāsana, a metrical treatise on the gender of nominal stems, in eight chapters; being a supplement to the grammar. With a gloss (*Avacūri*) written, in a small hand, on the margins round the text, and numerous interlinear scholia.

The treatise begins:

पुल्लिंगं कटण्यपभमयरपसभमयरसल्वंतमिनलौ किस्तिव् ।
ननडौ यधजौ दः किर्भावे खो ऽकर्तरि च कः स्यात् ॥ १ ॥

The gloss begins: उच्यंत इत्येतदंतं च नाम युं । तच्च
कांताः । आनकस्यासकतैलपणिकाद्याः । टांताः । कक्षपुटविटा-
ऽख्वाटादयः । शांताः । गुणखणगणाद्याः । पांताः । निशीथ-
शपथोपस्यादयः । पांताः । क्षुपयूपधूपाद्याः । ०

The text of this work has been edited, with the author's commentary, and a German translation, by R. O. Franke (1886). See also Weber's Cat. Berl., nos. 1688-94.

The colophon of the text is: इति लिङ्गानुशासनं
गणितसविमलेन लिखितं दक्षिणदेशे ।

That of the gloss: इति लिङ्गस्यावचूरीः । सकलग-
श्रीजसविमल । तत्तृतीयः गंगविमललिपिकृतं ॥ after which,
by a different hand: पदीपविजयेन ज्ञानवृद्धये प्रदत्तं ॥

[GAIKAWAR.]

814.

2365. Foll. 8; size 10 in. by 4½ in.; clear, modern Devanāgarī writing; ten or eleven lines in a page.

Liṅgānuśāsana, without the gloss.

It ends: इत्याच्यैश्रीहेमचंद्रविरचितं लिङ्गानुशासनं
समाप्तं ॥ ० ज्योतिषरायजीश्रीपाचश्रीजीजी ० वर्णितदामोदरजी
तस्य पुत्र चौरजीवकवरजीदुल्लभरामजीज्योग्यपठनार्थं शुभं
भवतु लिखितं च मथुरानाथ उदीच्यसोपरना ।

[GAIKAWAR.]

6. JAUMARA.

815.

822. Foll. 200; size 12½ in. by 3 in.; six, sometimes five, lines in a page; written in the Bengālī character, by three different scribes; the greater part (foll. 1-85, 129-143, 145, 169-175) in a small, neat hand. The leaves consist, for the most part, of two leaves pasted together.

Kramadīśvara's Saṃkshiptasāra, a grammar in *sūtras*, with a short commentary (*vr̥tti*) entitled *Rasavatī*, revised by *Jumaranandin*.* Complete in seven *pādas*. It begins:

शिवं प्रणम्य सर्वेशं सर्वभाषासु लक्षणं ।

संक्षिप्तसारमाचष्टे पंडितः क्रमदीश्वरः ॥

वृद्धिरादैजारालैचो ङङ् । अङ्गः स्थाने आत् ऐच् आर् आल् ऐच् इत्येते आदेशाः क्रमः क्रमवतामङ्गमिति यथाक्रमं वृद्धिः परिभाषन्त इत्याह्वारः । °

I. *Sandhipāda* ends fol. 21 : इति वादीन्द्रचक्रचूडामणिमहापण्डितश्रीक्रमदीश्वरकृतौ संक्षिप्तसारे महाराजाधिराजश्रीमज्जुमरनन्दिपरिशोधितायां वृत्तौ रसवत्यां प्रथमः सन्धिपादः ° ॥ श्रीजगन्नाथदेवशर्मेणो लिपिरेषा ° श्रीगोपीनाथस्य पाठहेतवे ॥

II. *Tiñantapāda*, fol. 59b : शकाब्दाः १६७० पौषे मास्यसिते पक्षे सप्तम्यां शुक्रवासरे विलिखेत् (!) बहुयत्नेन श्रीजगन्नाथदेवशर्मेण ॥

III. *Kṛidantapāda*, fol. 85b : शकाब्दाः १६७० कार्तिकेयस्य त्रयोविंशते दिवसे लिखनं समाप्तं । कार्तिके मास्यसिते पक्षे पौर्णमास्यां रवेर्दिने °

IV. *Taddhitapāda*, fol. 128b. Fol. 129a contains the horoscope of *Manoharadevasārman*, eldest son of *Gopānāthadeva*: शकाब्दाः १६७८ । १२ । १५ । सौरभाद्रपदस्य त्रयोदशहनि गुरुवाराधिकरणकशुक्रपक्षीयप्रतिपदि तिथौ दिवा चतुर्दशदशतीते पूर्वफल्गुनी सिंहराशौ चन्द्रे श्रीगोपीनाथशर्मेणः प्रथमपुत्रो जातः स च नरगणो क्षत्रियवर्णः तस्यास्या श्रीमनोहरदेवशर्मा ॥

Also spelled *Jumaranandin*, though not in any of the MSS. here described.

V. *Kārakapāda*, fol. 142.

VI. *Subantapāda* ends fol. 166 :

नत्वा गुरुपदाद्योजं सुन्दरौ गणनायकं ।

ग्रन्थो बलेलिखि यत्नेन गोपीनाथस्य हेतवे ॥

माघे मास्यसिते पक्षे अष्टम्यां च शनेर्दिने ।

यत्नेन लिखितो ग्रन्थः पुत्रवत् परिपालयेत् ॥

शकाब्दाः १६७० तारिख २ माघस्य द्वितीयदिवसे । °

VII. *Samāsapāda* ends :

सैवरेषा प्रयोक्तव्या भाषा वृद्धानुसारतः ।

बालव्युत्पत्तिदिङ्मात्रदर्शनार्थं तु लक्षणं ॥

शकाब्दाः १६२५ । probably the date of the MS. from which this was transcribed.

An additional (VIIIth) *pāda* contains the rules on *Prākṛit*; Cf. Lassen, *Inst. Prācr.*, p. 15 seq.; Delius, *Radices Prācr.*, p. x. seq.; R. Pischel, *De Grammaticis Prācr.*, p. 16.

On the *Saṃkshiptasāra* see also Th. Zachariae, in *Bezzenger's Beiträge V.*, p. 22 seq.; *Aufrecht, Cat. Bodl.*, no. 388; *Rāj. Mitra, Descript. Cat. of Gramm. MSS.*, p. 135.

[H. T. COLEBROOKE.]

816.

1495b. Foll. 69 (foll. 60-128 of vol.) ; size 16 in. by 5½ in.; fairly written, in the Bengālī character, by two recent hands (the second portion, foll. 36-69, also paged separately 44-77) ; eight lines in a page.

Goyācandra's Saṃkshiptasāraṭīkā. Pāda I.

It begins :

हरिहरहरिखण्डभक्तिना हेरसमच्चिकां च गुरुं ।

संक्षिप्तसारटीकां गोयीचन्द्रः स्फुटां कुरुते ॥

दोषापसारणपराः पदाथेभेदावधारणप्रवणाः ।

कवयो रवयहवार्हा(?) मानुगृह्णन्तु विस्मरदूपाः ॥

बहून्दोषानपि त्यक्त्वा कृत्वात्ये जपि गुणे ग्रहं ।

संभावयन्तु सन्तो मां शिरस्येप कृतोञ्जलिः ॥

It ends : इति श्रीन्यासनिकश्रीगोयीचन्द्रकृतायां श्रीमज्जुमरनन्दिपरिशोधितायां सन्धिवृत्तिटीका समाप्ता ॥

For other MSS. of this commentary, see Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 389-392; Rāj. Mitra, Descript. Cat. i., p. 137. [H. T. COLEBROOKE.]

817.

746. Foll. 209; size 13½ in. by 3 in.; written, in the Bengālī character, by several hands; 5-7 lines in a page.

Pāda II. (*tinanta*) of the same work.

It begins: धातोः ॥ तिङादिनह इत्यन्तं पदं लुप्तप्रथमा-
बहुवचनानां °

The last portion was written by one *Rāma-
tanudevaśarman*, in *Śaka* 1712.

[H. T. COLEBROOKE.]

818, 819.

230, 900. Foll. 202 and 137 resp.; size 15 in. by 5 in.; good, recent Bengālī handwriting; vol. i. and vol. ii., foll. 1-163, by the same hand, seven lines in a page; the remaining portion by two different hands (foll. 64-127; 128-137), eight or nine lines in a page.

Three chapters of *Goyācandra's* commentary; viz.:

- a) Vol. i., foll. 1-79: *Pāda* VI. (*subanta*); beg. लुक ° ॥ नित्यानां पदानां प्रतिपत्त्यर्थं प्रकृतिप्रत्ययविभागपरिकल्पनं शास्त्रेण क्रियते °
- b) Vol. i., foll. 80-vol. ii., fol. 63 (numbered 1-186). *Pāda* II. (*tinanta*).
- c) Vol. ii., foll. 64-137 (numbered 1-74) *Pāda* III. (*kṛidanta*). Beg.: लुङ् ॥ विधिरतिदेशः संज्ञाधिकारश्चायं योगः °

[H. T. COLEBROOKE.]

320.

1494g. Foll. 111 (127-237 of vol.); size 16 in. by 5½ in.; good, modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Pāda IV. (*taddhita*) of the same work.

It begins: नासो ऽतः [स्त्रियां तद्धितः] ॥ धातूनां तिङादीनां च स्त्रियां वृत्त्यभावात् परिशिष्येण नास्त्वदी च लभ्यते । ° [H. T. COLEBROOKE.]

821.

1481. Foll. 123; size 15½ in. by 5½ in.; good, clear, recent Bengālī handwriting; foll. 1-82 by a different hand from the rest; eight lines in a page.

Pādas V. (*kāraka*) and VII. (*samāsa*) of *Goyācandra's Saṃkshiptasāraṭīkā*.

The *kāraka* begins: क्रिया[मुख्यप्रयोजकौ कर्ता] ॥ नास्त्वदीयधिकारात् कर्त्रादिसंज्ञा नास्त्वदीयः । अतः पश्य मृगो धावतीत्यादौ कर्तृसमुद्दिष्टत्वादिना कर्मादिसंज्ञा नाशङ्कनीया ।

The *samāsa* begins (fol. 42): तत् [पुरुषो वा नञः समासः] ॥ नामाधिकारो विद्यत एव सुबन्तपादश्चानन्तरमुक्तः सन्निहितत्वात् समासविधानं ° [H. T. COLEBROOKE.]

822.

722a. Foll. 121; size 16 in. by 5 in.; fairly good, recent Bengālī writing; nine lines in a page.

Vyākaraṇa-Durghaṭodghāṭa, a gloss on *Goyācandra's Saṃkshiptasāraṭīkā*, by *Keśava Deva Tarkapañcānana Bhaṭṭācārya*.

It begins:

प्रणम्य गोविन्दपदारविन्दं
हिताय शिष्यस्य विशेष्ययानात् ।
व्याकारदुर्बोधसमं तनोति
श्रीमान् सुधीः केशवदेवशर्मा ॥

प्रारम्भितप्रतिबन्धकनिवर्तकं मङ्गलं कृतं शिष्यशिष्यायै ग्रन्थकृत् टीकाकृच्च शिष्याय शिष्यपितृमादौ निबध्नाति शिष्य-
मित्यादि हरिहरेत्यादि ॥ मङ्गलं तु विप्रध्वंसं प्रति सरणं न
समाप्तिं प्रति कादस्योदी कृते अपि मङ्गले समाप्यदर्शनात् सकृते
अपि बौद्धादिकृतग्रन्थसमाप्तिदर्शनाच्च । °

I. *Sandhi-durghaṭodghāṭa* ends fol. 20b;

II. *Tinanta-durgh.*, fol. 40b;

III. *Kṛidanta-durgh.*, fol. 52b (where in the margin the author is called *Keśavatarkā-lakkāra*), ends:

गोयीचन्द्रमतं सम्यगबुद्धा दूषितं तु यत् ।

अन्यथा विवृतं यद्वा तन्मया प्रकटीकृतम् ॥

IV. *Taddhita-durghaṭodghāṭa*, fol. 65 :

तद्धितदुर्घटमोदनमेतत् प्रतिभटदुर्घटनाकारि ।

अभ्यस्ततततरहस्यं व्ययमतः स्यादस्य रहस्यम् (?) ॥

V. *Kōraka-durgh.*, fol. 78.

VI. *Subanta-durgh.*, fol. 95b ;

VII. *Samāsa-durgh.* ends (fol. 121b):

रत्नार्थैः क्रमदीश्वरेण रचिते संक्षिप्तसाराण्ये

गोयीचन्द्रमहाशयप्रमतिना टीकालिरानिर्मिता ।

अभ्यङ्गैः स्वकपोलकव्यतपयैर्भगना क्लृप्तिन्मञ्जिता

गूढा सामयकानुसारिसरणिः) श्रीकेशवेनोद्धृता ॥

इति श्रीलमहामहोपाध्यायकेशवतर्कपञ्चाननभट्टाचार्यविर-
चिते व्याकरणदुर्घटोद्घाटे समासदुर्घटोद्घाटः समाप्तः ॥ समाप्त्यै
दुर्घटोद्घाटदिप्पनी ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

823.

1382. Foll. 45; size 15½ in. by 5½ in.; fairly good, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Samkshiptasāra-ṭippaṇī, an exposition of *Goyī-candra's* commentary, by *Vamśīvadana*.

Pāda I. (*sandhi*). It begins :

रामं नत्वा गुरुं श्रेष्ठां मतान्यालोक्य यत्नतः ।

संक्षिप्तसारटीकार्थो नवकार्थं प्रकाशयते ॥

ग्रन्थारम्भे सकलशिष्टैकवाक्यतया विधेयत्वेन परिप्राप्तं इष्टदे-
वतानन्तिस्वरूपं प्रारिप्सितप्रतिबन्धकविघ्नविघातकं मङ्गलं कृतं
श्रियाश्रित्यै ग्रन्थकृदादौ निबध्नाति शिवमिति ०

It ends :

श्रीवंशीवदनं विशिष्टविनयं विद्वज्जनप्रीणनं

सूते रायमती* सती मतिमती श्रीमान् वशिष्टः स्वयं ।

व्याकारे क्रमदीश्वरेण रचिते श्रीनन्दिना शोधिते

गोयीचन्द्रकृते च तद्विरचिते पादो ज्यमादिर्गतः ॥

गिधग्रामनिवासिना श्रीरामवल्गभदेवशर्मणः पाठार्थं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

824.

1494f. Foll. 69-126 of vol. (paged 1-57;

two leaves being marked 46); size 16 in. by 5½ in.; modern Bengālī writing; foll. 23b-57 by a different and better hand than the beginning; seven or eight lines in a page.

Pāda II. (*tiṇanta*) of *Vamśīvadana's* commen-
tary.

It begins : वर्तमानमवधोक्त्य भूतभविष्यतोर्निरूप्यत्वेना-
प्राधानत्वाद् वर्तमानकालजन्यं लट्प्रत्ययं प्रथममुपन्यस्तं ॥ धा-
तोः ॥ ० [H. T. COLEBROOKE.]

825.

1495c. Foll. 32 (129-160 of vol.); size 16 in. by 5½ in.; fair, modern Bengālī hand-
writing; seven lines in a page.

Pāda III. (*kridanta*) of the same work.

It begins : लड । शतुः शकार कणसि च्छदिति
सिद्धये । ०

It ends : इति श्रीवंशीवदनकृतायां व्याकारदीपिकायां (!)
तृतीयकृदन्तपादः ॥ टीप्पणी समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

826.

1495d. Foll. 39 (161-199 of vol.); size 15½ in. by 5½ in.; good, clear, modern Bengālī
handwriting; seven lines in a page.

Pāda IV. (*taddhita*) of the same work.

It begins :

श्रीरामचरणद्वन्द्वमहमद्वन्द्वसाधनं ।

वन्द्यवृन्दारकैर्वन्द्यमिन्दिरामन्दिरं भजे ॥

It ends : श्रीवंशीवदनं ० (MS. 1382) - - पादश्च-
तुर्थो गतः ॥

अपारसंसारसमुद्रतारिणी

समुत्थितव्याधिसमूलघातिनी ।

अशेषजन्मार्जितपापहारिणी

हरिस्मृतिः सर्वविषद्विनाशिनी ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

827.

1474b. Foll. 45 (45-89 of vol.); size

* The MSS. seem rather to read वायमती.

16 in. by 5½ in.; good, modern Bengālī handwriting; 7-9 lines in a page.

Pāda V. (kāraka) of the *Samkshiptasāra-tippaṇṇā*.

It begins : क्रिया ॥ सर्वकारकाणां निरूपकत्वेन प्रवृत्तौ च निवृत्तौ च कारकाणां य ईश्वरः अप्रयुक्तः प्रयुक्तो वा स कर्ता नाम कारकमिति ° [H. T. COLEBROOKE.]

828.

1474a. Foll. 44; size 16 in. by 5½ in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; seven or eight lines in a page.

Pāda VI. (subanta) of the same work.

It begins :

वामभागेन सङ्ग्रामं दक्षिणे लक्षणांश्चितं ।

नीलोत्पलदलस्यमं श्रीरामं प्रणमाम्यहं ॥

उक्तस्य सुप्रत्ययस्य कार्यार्थं तत्प्रकृतिकार्यार्थं च सुबन्तपादमारभमाणो जसादीनां जकारादिप्रसङ्गे सर्वोपसंग्राहकं सूचमाह । लुक् ।

It ends : इति श्रीवंशीवदनकविचन्द्रविरचिते व्याकरणादर्शे सुबन्तपादविवरणो नाम षष्ठः किरणः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

829.

1495a. Foll. 59; size 15½ in. by 5½ in.; good, clear, modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Pāda VII. (samāsa) of *Vaṃśīvadana's* commentary.

It begins :

सुखेन शेरते सन्तः शरणे यत्पदाद्युजे ।

इन्द्रनीलमणिश्यामं श्रीरामं प्रणमाम्यहं ॥

तत् समासो ऽनेन विधीयते °

It ends :

वचःसंपत्तिदायित्वं मुनेः पञ्चाननस्य च ।

निविडाज्ञानतो मुक्तिर्न वंशीवदनाद्विना ॥

समासदिप्पणी समाप्ता इति । लिखितं श्रीजमाशङ्करशर्मणा (see next MS., copied by the same, A.D. 1789) ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

830.

1472. Foll. 420; size 16 in. by 5½ in.; well written, in the Bengālī character, by *Umā-saṅkaraśarman*, in A.D. 1789; seven, sometimes eight, lines in a page.

Vyākṛadīpikā, another exposition of *Goyī-candra's Samkshiptasāraṭīkā*, by [Nārāyaṇa] *Nyāyapañicānana*, son of [Bāṇesvara] *Vidyāvī-noda*. Complete, with the exception of *pāda IV*.

It begins :

नत्वा श्रीहरिचरणं कृत्वा शरणं पितुः पदं च मतं ।

विमलधियां हितजननी क्रियते व्याकारदीपिका यत्नात् ॥

को ऽपि न्यायपुराणे काव्यनिचयालङ्कारवैशेषिक-

व्याकारश्रुतिनाटकसृतिगुरुर्विद्याविनोदः स्थितः ।

तत्पुत्रस्य विचारनिर्मलमतः श्रीन्यायपञ्चानन

श्रीसुकुं सुधियो विधाय विमलां मृगवन्तु वाचां हितां ॥

I. *Sandhipāda* ends fol. 64b : इति पूर्वग्रामिकुल-कलानिधिमहामहोपाध्यायविद्याविनोदाचार्योत्तम-श्री-न्यायपञ्चाननकृतायां व्याकारदीपिकायां प्रथमः सन्धि-पादः समाप्तः ॥

II. *Tināntapāda* beg. : कालत्रयमध्ये वर्तमानस्य पुरोवर्तिन्वेन मुख्यत्वाद् वर्तमानकाले विहितप्रत्ययं विदधत् ° It ends fol. 170b, where the copyist's name is given.

III. *Kṛidantapāda* beg. : तिङ्प्रत्ययं समाप्य कृत्प्रत्ययं प्रक्रममाणः तिङ्प्रथमिणौ शतृशानौ विदधदाह ॥ लङ्-लङ्घत् ॥

[IV. *Taddhitapāda* wanting.]

V. *Kārapāda* beg. (fol. 229) : क्रिया ॥ ननु प्रकृतिप्रत्ययागमादेशोपादानेन शब्दज्ञानं व्याकरणं तद्विज्ञानात् कथं क्रियामुख्यप्रयोजकादेर्व्याकरणत्वं °

Dated : शाके भूमीन्दुशैलावनिपरिगणिते ॥

VI. *Subantapāda* begins (fol. 291) : सुप्रत्यय-मुक्ता तत्र कार्यार्थं षष्ठं सुबन्तपादमारभमाणो जसादीनां जकारादिप्रसङ्गे सर्वोपसंग्राहकलक्षणमाह ।

VII. *Samāsapāda* beg. (fol. 345) : समासव्युत्प-त्तयैव ज्ञातार्थत्वात् तल्लक्षणमकृत्वा तद्विशेषलक्षणमाह ।

It ends :

वैयाकरणकवीन्द्रानुपगच्छत चेद् जिजीविषा दूरं ।

स्नानशुल (!) उदितो ज्यं ख्यातः पञ्चाननो यस्मात् ०

For the same author's *Prākṛitapāda*, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 413; *Gaṇaparakāśa*, below, no. 838; [*Amarakosha*] *Śabdārthasandīpikā*, no. 964; commentary on *Bhaṭṭikāvya*, no. 922. [H. T. COLEBROOKE.]

831.

1400. Foll. 95; size 13 in. by 4½ in.; good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Kaumudī (*Goyicandrikā*), another exposition of *Goyicandra's Saṃkshiptasāraṭīkā*, by *Abhirāma Vidyālaṅkāra*.

Pāda II. (*tiṇanta*).

It begins: वर्तमानकालस्य पुरोवर्तित्वात् तिङ्शब्देन लडादिव्यपदेशाच्च मुख्यत्वेन वर्तमानकालीनतिङादिलक्षणमादा-
चुपन्यस्यति । धातोः । ०

It ends: इत्यौत्थासनिक* इत्यादि उत्थस्य उत्थितस्य राज्ञ आसनमर्हतीति तदहेत्यादाविति टीका ॥ इति वन्द्यघाटी-
यगयधङ्कुलोद्भव-श्रीयुताभिरामविद्यालङ्कारभट्टाचार्यकृतौ सं-
क्षिप्तसारटीकाव्याख्याने कौमुद्यां गोयीचन्द्रकायां तिङन्तपादः
समाप्तः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

832.

1404. Foll. 91; size 13 in. by 4½ in.; Bengālī character; by the same hand as the preceding MS.; eight lines in a page.

Pāda V. (*kāraka*) of *Abhirāma Vidyālaṅkāra's* commentary.

Begins: विहिततद्धितादपि नाप्तः कर्त्तादिसंज्ञाविधान-
पूर्वकं प्रथमादिविभक्तिविधानार्थतद्धितपादानन्तरं कारकपदमा-
रभमाणः कारकेषु मुख्यार्थत्वात् कर्तुर्लेख्यं प्रथममभिधत्ति ॥
क्रियेति ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

* *Keśava Tarkapañcānana* (MS. 722) explains it thus: औत्थासनिक इति उत्थायासनं दीयते राजादितिरिति अन्त्यमुद्दिश्य राजा नाभ्युत्थीयते अस्मै आसनमपि दीयते इत्या-
धिक्यमस्य ज्ञेयम् ॥

833.

941. Foll. 88; size 12 in. by 5½ in.; legibly written, in the Bengālī character, by two recent hands; foll. 1-15, thirteen or fourteen lines, afterwards ten lines in a page.

Scholia on *Goyicandra's Saṃkshiptasāraṭīkā*, by *Candraśekhara Vidyālaṅkāra* and *Harirāma Vācaspati*. *Pādas* I. II. V. VI. VII.

I. *Sandhipāda* beg. fol. 16b: आचार्यकृतपञ्च-
यसंगतयः ॥ नन्वादाविति किमर्थमिति कथं निरवोचत
असत्यस्मिन्नादिपदेन गगणमाचष्टे गगणयतीत्यत्र वृद्धिर्न
प्रसज्यते उच्यते । अनेकवर्णैर्यवहिताच्चेन धातोरस्य
कथादित्वात्तथा न स्यात् ॥ ०

Fol. 22b: इति सन्धिटीका किमन्यद्विडिप्पयः ।

अथ सन्ध्यधिकारः ।

It ends fol. 29: पठादित्वमङ्गीकृतमिति संगच्छते
इति संक्षेपः ॥

II. *Tiṇantapāda* beg. ib.: ननु प्राभावयदित्यादी ०

Fol. 51: इति तिङन्ताधिकारे कियन्ति ॥ अथ
तिङन्ताधिकारः ।

It ends fol. 62: इति श्रीचन्द्रशेखरविद्यालङ्कार-
कृतायामर्थबोधन्यां द्वितीयतिङन्तपादः समाप्तः ॥

[III. *Kṛidantapāda*; IV. *Taddhitapāda* want-
ing].

V. *Kārakapāda*, foll. 1-15; begins;

प्रणम्य परमेशानं हरिरामः सतां मुदे ।

संक्षिप्तसारतट्टीकादुर्वोधं कुरुते स्फुटं ॥

अथ कारकाधिकारः । कर्त्ता स्वसाध्यक्रिया साध्यादा-
धारत्वेन तथाविधतत्फलाधारत्वेन चैतन्मया करणीयमे-
तन्मया स्वकर्तृकक्रियया प्रापणीयं वेत्यादि ।

Fol. 9a has been left blank, there being
a lacuna.

It ends: नैवान्येषां स्वारसिकप्रयोगे इत्यवधेयमत
एवोभादिशब्दानां हेत्वर्थयोगे स्वारसिकमखिलविभक्ति-
विधानं कदापि नाशङ्कनीयमित्युपायमतं बोध्यं ॥ अत्र
गुरुपादुकायै नमः [श्रीयादवेन्द्रशर्मा daubed over
with yellow orpiment].

VI. *Subantapāda* beg. fol. 62 : अथ सुबन्ताधिकारः । स्वःपूर्वकं तस्य पूर्वस्वरित्यादिकमेव भवतीति । °
It ends fol. 69b : प्रमादं वदतः प्रमाद एव इति बोध्यमिति संक्षेपः ॥

VII. *Samāsapāda* beg. ib. अथ समासाधिकारः । न चोत्तरपदार्थप्रधानतां तत्पुरुषस्य °

It ends : अनुमेयेऽनुमानविषयेऽनुमायकेनानुमानकर्त्रा स्वश्यं भाव्यमिति तेनैवानुमानसाधनं रूपात् प्रयुक्त इत्यर्थः इत्यनुमायकेनेति प्रमादजमनुमानेनेति बोध्यमिति हेयमिति वा इति संक्षेपः ॥

नाम्ना वै विष्णुरासस्तु विप्रपूजनसादरः ।

अलेखीं बुद्धिदां ह्येतां हरिरामजटिम्पनीं ॥

The margin of the last page has the title, in Devanāgarī, संक्षिप्तसारटीप्पणी हरीरामवाचस्पतिकृता ॥

The last three leaves are numbered 89-91; three leaves being apparently wanting after fol. 85. [H. T. COLEBROOKE.]

834.

1494b. Foll. 36 (foll. 16-50 of vol.); size 15½ in. by 5 in.; fair, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Unāḍipariśiṣṭa, a supplementary chapter of the *Samkshiptasāra* on *unāḍi* affixes, consisting of 196 *sūtras*, with a *vṛitti*; by *Kramadīśvara* and (revised by) *Jumaranandin*. It begins:

वादेरुणादिर्वातादी । वातादी वाच्ये वादेर्धातोरुत्तरे उणादिर्भवति । आदेशागमगुणवृद्धिह्रस्वादयो यथासंभवं परिकल्पनीयाः । वा वायुर्वातः । बन्ध बन्धुर्ज्ञातिः सुदुह । °

It ends : इति श्रीक्रमदीश्वरकृतौ श्रीमज्जुमरनन्दिपरिशोधितायां वृत्तौ उणादिपादः समाप्तः ॥ लिखितं श्रीरुद्रेश्वरदेवशर्मेणा ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

835.

1494a. Foll. 15; size 16 in. by 5½ in.; indifferent, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Parīśiṣṭa (supplement) to the fourth chapter, or *taddhita-pāda*, of the *Samkshiptasāra*, in aphorisms, with a *vṛitti*, by *Jumaranandin* (?). The MS. begins with a (defective) *ōryā* stanza which should belong to *Goyīcandra's* commentary; viz.:

[जुमरनन्दिपरिशोधितभागात् ° see next MS.]

स्त्रीपुंसाभ्यां नण् तद्धन्दादी ॥ स्त्रीणां वृन्दं स्त्रीणं पौंछं । नीलो धान्यादेस्तत्क्षेत्रे । धान्यीनं मौद्गीनं । °

It ends : अनुक्तपुंस्कस्याच्च । खट्वाका । खट्टिका (l. खट्टिका) ॥ समाप्तश्चायं परिशिष्टमूलः ॥

Fol. 1a contains the title, in Devanāgarī, गोयीचन्द्रकृतसंक्षेपपरिशिष्टसंक्षिप्तसारका °

For the Oxf. MS.—the colophon of which runs: इति वादीन्द्रचक्रचूडामणिमहापण्डितः(ः) श्रीक्रमदीश्वरकृतौ संक्षिप्तसारे महाराजाधिराजश्रीमज्जुमरनन्दिपरिशोधितायां वृत्तौ रसवत्यां चतुर्थतद्धितशेषे परिशिष्टमूलं समाप्तं ।—see *Aufrecht Cat.*, no. 393 A.

[H. T. COLEBROOKE.]

836.

1476. Foll. 69; size 15½ in. by 5½ in.; fairly good, recent Bengālī handwriting; seven or eight lines in a page.

Goyīcandra's commentary on the (*Taddhita*) *Parīśiṣṭa*. It begins: श्रीमज्-

जुमरनन्दिशोधितभागात् (!) परिशिष्टमस्ति यत् किञ्चित् । तत्संपूर्णं कुरुते गोयीचन्द्रः प्रकीर्त्तया वृत्त्या ॥

स्त्रीपुंसाभ्यां नण् तद्धन्दादी । तद्धन्दादयो यावन्त एवार्थाः प्रागुक्तस्तेषु वाच्येषु स्त्रीपुंस इत्येताभ्यामुत्तरे नण् भवति । स्त्रीणं पौंछं । ईयादावित्यकारलुक् स्त्रीणां वृन्दं स्त्रीषु भवं स्त्रीभ्यो हितं स्त्रीभ्य आगतं स्त्रीणामिदमित्यादयो ऽर्थो अवगन्तव्याः । स्त्रियां स्त्रीणी पौंछी नदादित्वादी बहुलवचनाच्चञ्चावे विकल्पमस्येच्छन्ति स्त्रीणं स्त्रीत्वं पौंछं पुंस्त्वं । तद्धन्दादाविति किं स्त्रीवत् पुंस्वत् ॥ गीनो धान्यादेस्तत्क्षेत्रे ॥ क्षेत्रं धान्यादेरुत्पत्तिस्थानं धान्यादिवाचकाच्छब्दात् तत्क्षेत्रवाच्ये गीनो भवति । धान्यशब्देनात्र तद्विशेषवाचिनः शब्दा गृह्यन्ते न तु धान्यशब्दः । यतः क्वचित् स्वरूपग्रहणं क्वचिदर्थग्रहणमित्यादिविशेषप्रतिपत्तिर्या-

स्थानत एव भागवृत्तिकारस्तु धान्यीनमित्युदाजहार मौढीनं
कौलत्पीनं कौद्रवीणं ॥

It ends : मुंस्कस्यैवाकारस्य स्थाने ऽति कृते विकल्पस्या-
भावात् नित्यमखट्टिकेति ॥ इत्यौत्थासिनकश्रीगोयीचन्द्रविरचि-
तजुमरनन्दिपरिशोधितपरिशिष्टं समाप्तं ॥ after which, in
Devanāgarī, जुमरपरिशिष्टव्याख्या गोयीचन्द्र ०

[H. T. COLEBROOKE.]

837.

721c. Foll. 24; size 16 in. by 5 in.;
recent, somewhat stiff, Bengālī handwriting;
nine or ten lines in a page.

Jñāpakūvalā, an exposition of a collection of
jñāpakas, or indicatory *sūtras*, supposed to be
contained in the *Samkshiptasāra*, by *Haragovinda*
Vācaspati. *Pādas* I.-III.

I. *Sandhipāda* begins :

नत्वा हरि भजदबोधोभाभिदं तनोति
संगृह्य पूर्वसुधियां हि नयानुसारात् ।
बालप्रबोधनकृते ज्ञापकालिमेतां
संक्षिप्तसारजलधेस्तरणाय कश्चित् ॥
अत्र संध्यादिपादोक्तलक्षणेष्वस्ति यत्र हि ।
ज्ञापकत्वं क्रमाद्वार्थं तदेवेति नियम्यते ॥
यत्र यज्ज्ञापकं ग्राह्यं कथनीयं विविच्यते ।
सूत्रानुसारिता ह्येषां नात्र ज्ञाप्यानुसारिता ॥
यानि टीकाकृतोक्तानि टिप्पणीकृद्भिरेव च ।
ज्ञापकान्यत्र लिख्यन्ते ताव्येकत्राशुबुद्धये ॥
अन्यान्यपत्र वाच्यानि यथामति मया बुधाः ।
पूर्वापरानुसंधानाद् न दूष्याख्यनुकम्पया ॥
बुद्धि ॥ अटस्थानिकानामादैजारालैखानादेशानां यथा-
क्रमत्वं बोध्यं । एतज्ज्ञापकं । ०

II. *Tināntapāda* begins fol. 7 :

गोपीनाथपदं नत्वा वितनोति सतां मुदे ।
तिङन्ते हरगोविन्दः सूत्राणां ज्ञापकावल्लो ॥ धातोः ०

III. *Kṛidantapāda* begins fol. 18b :

प्रणम्य गोपीजनवत्सभाङ्गि
सतां प्रबोधाय कृदन्तपादे ।
तनोति हि ज्ञापकपङ्क्तिमेतां
यलाङ्करश्चात्रहिताभिलाषी ॥

नियामकं यद्यपि सर्वसाधकं

कृत्तद्धितान्येष्वभिधानमस्ति ।

अनन्यसापेक्षमथो तथापि

अङ्गीकृतत्वेन कियत्सु वक्ष्ये ॥ लड ॥ ०

For a *Jñāpakasamuccaya* relating to *Pāṇi-*
ni's Grammar, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 353.

[H. T. COLEBROOKE.]

838.

1496. Foll. 65; size 15½ in. by 5½ in.;
fairly good, modern Bengālī handwriting, eight
lines in a page.

Gaṇaparakāśa, a commentary on the *gaṇas* of
the *Samkshiptasāra*, by [Nārāyaṇa] *Nyāyapañcā-*
nana, son of [Bāṇeśvara] *Vidyāvinoda*.

It begins :

नत्वा कृष्णपदद्वन्द्वमर्चितैकान्तसाधनं ।
गणप्रकाशः क्रियते न्यायपञ्चाननेन च* ॥
दृष्टोपाध्यायसर्वस्वं धातुपारायणादिकं ।
असंदेहाय साध्यन्ति प्रकृतिप्रत्ययैर्गणाः ॥
शास्त्रान्तरेषुदृष्टा ये ते ऽपि साध्याः प्रयत्नतः ।
वृत्तिपाठानुरोधेन टीकाव्याख्यानतस्तथा ॥

प्रकृतिप्रत्ययैरिति बहुवचनस्याद्यर्थत्वादागमनादेशयोर्ग्रहणं ॥
अज्ञा अत्यार्थं नञ्युपपदे जनी प्रादुर्भावे इत्यस्मात् अत्येन समयेन
जायते इत्यर्थे अन्यतो ऽपि दृश्यते इति डः डिङ्वादनलुक् अथवा
अज्ञ गतिक्षेपनयोः पठादित्वादङः अनङ्क्येषु वीरिति न वी-
भावः ॥ १ ॥ इल प्रेरणे चुरादिः एत्यते प्रेर्यते इति लिखादेरेक
इति अकः डलयोरेकस्मरणात् डत्वं एङका ॥ २ ॥ अशू व्याघ्रौ
विशदित्वात् वः अश्वा ॥ ३ ॥ ०

The *gaṇa* अज्ञादि is followed by क्रौड्यादि fol. 2b;
दैवयज्ञादि fol. 3; नदादि ib.; मात्रादि fol. 6; शङ्कादि
fol. 6b; इन्द्रादि ib.; एकादि 7a; अग्न्यादि ib.; भिक्षादि
7b; खण्डिकादि ib.; पाशादि 8; कुन्दुमादि 8b; मरुत्वादि
ib.; राजन्यादि ib.; भौरिक्यादि 9b; ऐषुकार्यादि ib;
वसन्तादि 10b; उक्थादि 11; शिवादि 11b; विदादि 14b;
उदुधरादि 16b; बाह्यादि ib.; व्यासादि 18; कुर्वीदि 18b;
शुभादि 20; सुभगादि 22; रेवत्यादि 22b; जगदादि 23;

* Orig.: क्रियते श्रीन्यायपञ्चाननशमैशा ॥

तिकादि ib.; वाकिनादि 24; भागविच्यादि 24b; गर्गादि ib.; अश्वादि 28; कुज्जादि 31; सुवास्वादि 31b; संकलादि 32; नृणादि 33; मेखादि ib.; अश्मादि 33b; सख्यादि 34; संकाशादि 34b; बलादि 35; पक्षादि ib.; कर्णादि 35b; सुतङ्गमादि 36; बराहादि 36b; कुमुदादि 37; अरीहणादि 37b; कृशाश्वादि 38b; चूयादि 39; गर्तादि 40; काशादि ib.; मध्वादि 40b; उत्करादि 41; नडादि 42b; अथ शेषो अधिकारीयगणाः साध्यन्ते; वाहीकादिः 42b; कच्छादि 43b; कव्यादि 44; नद्यादि 44b; कादि ib.; दिवादि 45; काश्यादि ib.; धूमादि 45b; गहादि 46b; अध्यात्मादि 48; दिशादि ib.; मुखादि 49; अङ्गुल्यादि ib.; चूगयनाति ib.; चूगादि 50; शुशिककादि ib.; सीतान्वेषणादि 50b; सिन्ध्वादि ib.; शशिककादि 51; शौनकादि 51b; मक्षिकादि 52; कुलालादि ib.; रैवतिकादि 52b; चित्वादि ib.; रजतादि 53; पलाशादि 53b; शरादि 54; उत्सादि ib.; अश्वपयादि 55; दण्डादि 55b; दक्षिणादि 56; छिदादि ib.; अश्वादि ib.; वातादि 56b; आढकादि ib.; पक्षादि ib.; वेतनादि 57; वस्त्रादि ib.; उत्सङ्गादि ib.; भस्त्रादि 57b; अक्षद्यूतादि ib.; व्युष्टादि ib.; महानाम्यादि 58; संतापादि ib.; उन्थापनादि 58b; धनादि ib.; योजनादि 59; उत्तरादि ib.; पारायणादि ib.; प्रभूतादि ib.; अनुपदादि ib.; अथैादि 59b; महिष्यादि ib.; केशरादि ib.; छत्रादि 60; युगादि 60b; प्रतिजनादि ib.; कथादि ib.; पथ्यादि 61; राजादि ib.; खलादि ib.; गवादि ib.; अपूपादि 61b; चतुरादि 62; पृथ्यादि ib.; दृढादि 62b; ब्राह्मणादि 63; भिन्नादि 64; पुरोहितादि 64b; उज्जात्रादि ib.; युवादि or मनोज्ञादि, which beg. ib. युवा ॥ यु मिश्रणे वृषादेरन्वित्यन् उवादेशो युवन् ॥ १ ॥ it ends: ग्रामस्य कुमारः ग्रामकुमार ॥ २२ ॥ बहूनलतीत्यङ् बहुल ॥ २३ ॥ सह एति अयते वा इण् गतौ अय गतौ वा पचादिन्वानङ् सहाय ॥ २४ ॥ वृधु वृद्धौ क्तः वृद्धः ॥ २५ ॥ मनोज्ञादिराकृतिगणः ॥

इति पूर्वग्रामिकुलकलार्निधिमहामहोपाध्यायविद्याविनोदात्मजश्रीमदाचार्यपञ्चाननकृतो गणप्रकाशः संपूर्णः ॥

एकः पञ्चाननः श्रीमान् पण्डितः क्षितिमण्डले ।

नास्ति कश्चित्तदन्यो ऽपि युमरामरभट्टिनि ॥

For the author's commentaries here referred to, see above, no. 830.

The *Gaṇapradīpa* is frequently, *Goyācandra* occasionally, quoted by the author.

[H. T. COLEBROOKE.]

839.

1178. Fol. 124; size 13½ in. by 4½ in; legibly written, in the Bengālī character, at the beginning of the present century; seven lines in a page.

Gaṇamūrtanda, a commentary on the *Dhātupūṭha* of the *Samkshiptasāra*, by *Nṛsiṃha Tarkapañcānana*, son of *Kuśala Tarkabhūṣaṇa* (a descendant of *Caṇḍidāsa Bhaṭṭācārya* *cūḍu-maṇi*, author of a commentary on the *Kāvya-prakāśa*).

It begins :

चण्डिदासकुलाब्जाकैः कुशलस्तर्कभूषणः ।

नृसिंहस्तुतो वर्तक गणवृत्तिं नतो हरि ॥ १ ॥

धीरश्रीलनृसिंहजे मुखकुले जातः कवीनां रविर्

विद्यानामनुकम्पया वितरणे मत्तां सुपर्वदुमः ।

नानाशास्त्रविचारचारुचतुरो ऽलंकारटीकाकृतिर्

भट्टाचार्यशिरोमणिर्विजयते श्रीचण्डिदासाभिधः ॥ २ ॥

अनरीक्षनिभे शास्त्रे ऽप्यारे कोऽपि न पारगः ।

चिरं तपापि कृतिनः कृतौ यत्नं वितन्वते ॥ ३ ॥

भादिदशगणा इत्याकाङ्क्षाकाङ्क्षितदशगणनिबन्धनाविष्कु-
वाणो ग्रन्थकृत् सवैधान्तैर्व्यापकार्यकत्वेन प्रधानत्वात् प्रथमतो
निर्दिष्टं भूधातुं निर्दिशति । भू सत्तायां । एकस्वरत्वादूकारो न
चिह्नार्थः । तदुक्तं ।

दिधीवेवीदरिचोर्णूजागर्तीनां चिरेर्जिरेः ।

एकस्वरकधातुनां नानुबन्धो विधीयते ॥ ०

Then follows (fol. 4) अतः सातत्यगमने । सातत्यगमनं
नैरन्तर्येण चरणं । अतति वातः । भावे । अत्यते । गतेरुद्देश्य-
रहितत्वादकर्मकत्वं । अतति पदातिः ॥ चित्ती संज्ञाने । संज्ञा-
नमवबोधः । ० च्युतिर् आसेचने । ० च्युतिर् छरणे । ०

इति भूर्जं तवर्गीनाः fol. 8b; इति पवर्गीनाः fol. 12b;
इति कवर्गीनाः fol. 14; इति चवर्गीनाः fol. 19b; इति
टवर्गीनाः fol. 24; इति याद्यनाः fol. 29; (इति ऊप्मा-
नाः) इति उदात्ता उदात्तेतः सेङ् ॥ अनिङ्कारिका । fol. 35b;
इति परस्मैभाषास्तृवर्जमनुदात्ता अनिङ् अजनाः ॥ अयात्मने-
भाषाः ॥ यती प्रयत्ने । ० fol. 43b; इत्यात्मनेभाषा उदात्ता
अनुदात्तेतः सेङ् fol. 59b; इत्यनुदात्ता अनुदात्तेतः fol. 60;
इत्यनुदात्ता अनिङ् fol. 61b; इत्यात्मनेभाषा डीङ्प्रभृतय
उदात्ता स्मयतिप्रभृतयो ङिङ् । अयोभयपदिनः fol. 62; इति

विभाषिताः ॥ द्युत आदीर्घौ etc. द्युतादि, घटादि, फणादि, जलादि, यजादि.—The several sections end as follows:—

- I. आसीदमृषतेरास्त्रिष्टुजाते निशापतौ ।
क्षेम्यश्चट्टः शान्तिराम उचितो घोषनेउकः ॥
वज्रमेलिपुरस्कारो देवाश्चट्टयोगतः ।
चखिदामः सुतो जज्ञे सर्वशास्त्रविशारदः ॥
चखिदामकुलोत्पन्नस्तर्कपञ्चाननाभिधः ।
नृसिंहो गणमान्त्रेखे भ्रादिवृत्तिं निरुक्तवान् ॥ fol. 78.
- II. मनाभिधो [लभ्यो?] वन्द्यः श्रीकान्तो नेउघोषजः ।
उचितो चखिदामस्य द्वावेतौ कुलभूषणौ ॥
गदुरो गोपीकानाथो महानन्दो युधिष्ठिरः ।
श्रीनाथो जज्ञिरे पञ्च चखिदामस्य सूनवः ॥
गोपीनाथकुले जातस्तर्कपञ्चाननाभिधः ।
नृसिंहो गणमान्त्रेखे भ्रादिवृत्तिं निरुक्तवान् ॥ fol. 85b.
- III. गोपीनाथस्याश्विरासीत् जगच्चट्टे मधोः सुते ।
सानन्दश्च तथा विद्यानन्दो नन्दश्च माधवः ॥
विनायककवीन्द्रश्च पुण्डरीकश्च वल्लभः ।
ज्ञानानन्द इमे ख्याता गोपीनाथस्य सूनवः ॥
माध[व]स्य कुलोत्पन्नस्तर्कपञ्चाननाभिधः ।
नृसिंहो गणमान्त्रेखे भ्रादिवृत्तिं निरुक्तवान् ॥ fol. 87b.
- IV. आश्विरादौ जगच्चट्टे माधवस्य सुतो भवत् ।
विद्याधरकुलोत्पन्ने नन्ताख्ये चट्टजे ततः ॥
नूतक्षेम्यो घोषरघुः क्षेम्यश्चट्टपुराङ्कः ।
नयनो भुवनो भोलानाथो दैवकिनन्दनः ॥
गणेशश्च मुकुन्दश्च षडेते माधवात्मजाः ।
नयनान्वयसंभूतस्तर्कपञ्चाननाभिधः ॥
नृसिंहो गणमान्त्रेखे भ्रादिवृत्तिमुक्तवान् ॥ fol. 96.
- V. नयनस्य पमोचट्टे [पसाचट्टे] दैवकीगाङ्गजे तथा ।
भगवच्चट्टके चाश्विलभ्यो वं (i.e. वन्द्यो?) यदुराघवौ ॥
क्षेम्यो बाणीनाथघोषश्चत्वारो जज्ञिरे सुताः ।
सदानन्दश्च कुमुदो भवानन्दश्च यादवः ॥
कुमुदाभिजनोत्पन्नस्तर्कपञ्चाननाभिधः ।
नृसिंहो गणमान्त्रेखे भ्रादिवृत्तिं निरुक्तवान् ॥ fol. 99b.
- VI. Beg. तुद व्यथने ॥ व्यथनं दुःखोत्पादनं । तुदति तुदते
पिणुनोक्तिर्लोकं ।
ततस्त्रिंशिरसं तस्य प्रावृश्चक्ष्णो ध्वजं ।
अमयात् सारथिं चास्य भूरिभिश्चातुदच्छरैः ॥ (Bhatt.)
अस्य रावणस्य । अरुन्दुदः ॥ तुद प्रेरणे ० [17, 89].

- यदुपञ्चाननो वन्द्यो लभ्यः कुमुदसंज्ञिनः ।
आश्विश्च द्वारकानाथे कृष्णानन्दे च चट्टजे ॥
गङ्गाहरिः श्रीहरिश्च कुमुदस्य सुतावुभौ ।
कौमुदि(?) श्रीहरिर्वीचस्पतिस्तस्य कुलोद्भवः ॥
नृसिंहो गणमान्त्रेखे भ्रादिवृत्तिमुक्तवान् ॥ fol. 106b.
- VII. आश्विश्चट्टहरानन्दे आसीत् [श्री] हरिसंज्ञिनः ।
लभ्यो वन्द्यः श्यामदासो यदुपञ्चाननात्मजः ॥
श्यामादिचरणो रामचरणः श्रीहरेः सुतौ ।
विद्यावागीषसंज्ञस्य श्यामस्य कुलसंभवः ॥
नृसिंहो गणमान्त्रेखे भ्रादिवृत्तिमुक्तवान् ॥ fol. 108.
- VIII. आश्विश्चट्टघणश्यामसुनौ (!) जानकिनाथके ।
श्यामस्य लभ्यो वं सीतारामाख्यः श्यामदासजः ॥
गोपालः कृष्णरामश्च प्राणकृष्णश्च सूनवः ।
सार्वभौमः श्यामसुतो गोपालस्तत्सुतात्मजः ॥
नृसिंहो गणमान्त्रेखे तनादिवृत्तिमुक्तवान् ॥ fol. 109.
- IX. गोपालसार्वभौमस्य आश्विरानन्दिचट्टके ।
कुशलः सुवलो रामनाथस्तस्य सुतास्तयः ॥
सार्वभौमसुतो धीरः कुशलस्तर्कभूषणः ।
तत्सुतो गणमान्त्रेखे भ्रादिवृत्तिं निरुक्तवान् ॥ fol. 110b.
- X. कुशलस्य गदो वन्द्यः लभ्यः कृष्णाख्यचट्टजे ।
आश्विः सुतो नृसिंहाख्यस्तर्कपञ्चाननाभिधः ॥
तर्कपञ्चाननस्तर्कभूषणस्य सुतः कृती ।
नृसिंहो गणमान्त्रेखे भ्रादिवृत्तिमुक्तवान् ॥ fol. 122.
- It ends:
- पितृपूर्वदशापने चट्टे गोलकसंज्ञके ।
राजोवचट्टे च गुरुप्रसादाभिधचट्टजः ॥
त्रिप्वान्निरसिंहस्य प्रजज्ञाते सुतावुभौ ।
रमाकान्तश्रीकान्तौ [च?] चखिदवंशाजभास्करौ ॥
नृसिंहमुखसंतानचखिदामकुलोद्भवः ।
नृसिंहः सौत्रधातूनां गणवृत्तिं निरुक्तवान् ॥
काव्यवाक्यपदैः सूत्रैः प्रसिद्धा धातवो मया ।
प्रसाधिताः प्रसाध्यन्तामन्ये मान्यविचक्षणैः ॥
वैद्यम्यतमसाच्छन्ने सर्वशास्त्रेक्षणे गणे ।
तमोऽपहः प्रयान्तो मे मान्त्रेखो मेघवर्जितः ॥
सर्वशास्त्रेक्ष्यं धातुगणं वेत्ति न यो जनः ।
असौ पशुसमः शास्त्रे सुरभृङ्गविवर्जितः ॥
हरिपादयुगाजालिस्तर्कपञ्चाननाभिधः ।
केतुग्रामनिवासिश्चनृसिंहो गणवृत्तिकृतः ॥

गङ्गातीरगतग्राम उद्धारणपुराख्यकः ।

तस्मात्पश्चिमगयूतौ केतुग्रामाभिधा पुरौ ॥

इति शिवं ॥ शकाब्दाः १७२६ ॥ ० ॥ लिखितं श्रीवंशीव-
दनदेवशर्मेणः ॥

The back of the last leaf has the title
*Nṛsiṃhapañcānanakṛita Saṃkṣiptasāra-Gaṇa-
rīti*. [H. T. COLEBROOKE.]

840.

1172D. Foll. 38; size 13½ in. by 4½ in.;
good, recent Bengālī handwriting; four lines
in a page.

Dhāturaṇīvalā, a versified *Dhātupāṭha*, com-
posed in A.D. 1764, by *Rādhākṛiṣṇa Śarman*.

It begins:

भास्वहेवगणेश्वरं तनुमनोवाग्भिः प्रणम्याश्वरं
श्रीं शङ्करमस्य तत्पमपि यत्कल्पदुवत्तनुदे ।
राधाकृष्णधरामरेण रचिता या धातुरत्नावली
सा धार्या तु गणे सतामलमिव प्रद्योततामप्यसौ ॥

धातुसूत्रेषु धातूनां नामतानुकृतेर्मेता ।
अतस्ततः सुप्रसूक् च सूत्राणां वेदवत्तया ॥
बाहुल्यात्कुत्र चित्तस्य सुपो लोपो ऽत्र नेष्यते ।
एकवाक्यस्तु धातूनामनुबन्धः परोदितः ॥ ० ॥ ० ॥

परस्मैपदिनः स्थान आत्मनेपदिनस्तथा ।
क्रमात्परपदीत्येवं वाक्यमात्मपदीति च ॥

भादिरदादिजुहोतिदिवादिखादितुदादिकरुधिरतनादि- ।
क्रमादिचुरादिगणा दश कथिताः सूत्रागमभवलोकप्रथिताः ॥
पाठस्या अपि बहवो विदिता इतीह चतुर्विधधातव उदिताः ।
अथ भूपूर्वककितपर्यंतं प्रवदाम्यहमिह परपदवर्तं ॥

भू षत्तायामथ चित्ता संज्ञाने ऽसौ सकर्मकः ।
निद्रार्थसे त्वकर्माथ च्युतिरासेचनार्थकः ॥
स्वुतिर क्षरणे दन्त्यसादिश्चार्थं प्रचक्ष्यते ।
आकुलीकरणे मन्थ द्विकर्मा खादू भक्षण्ये ॥ ० etc.

tavarga, kavarga, cavarga, ṭavarga, pavarga, etc.
lukārānta; svarānta;

एते परस्मैपदिनो ऽथात्मनेपदिनो यथा । ० fol. 9b.; इति ०
भादिरादिप्रकाशः fol. 18; ० अदादिस्तद्धितप्रकाशः fol.
19b; ० ह्रादिप्रकाशः fol. 20; (दिवादि) तुयप्रकाशः fol.
23; ० सुनादिः पञ्चमस्तत्प्रकाशः fol. 23b; ० तुदादिः षष्ठः

प्रकाशः fol. 26; ० ममनो रुधादिप्रकाशः fol. 27; ० हन्वादि
fol. 27b; इत्यादि fol. 28.

The author, who seems to belong to the
Jaumara school, professes to have made use
chiefly of *Maitreya Rakshita's* and *Ramānātha's*
works.

It ends:

इति बहुविधधातुधौतुरत्नावली या
व्याचि रुचिरबन्धा श्रीयुतेनाच्युतेन ।
चरमगणचुरादिर्नाम तस्याः प्रकाशो
दशम उपरतः श्रीकृष्ण एतेन तुष्यात् ॥ ० ॥

सुवर्णधातुसूत्रेण ग्रथिता सुधिर्याश्वरं ।
नूना रत्नावली यत्नात् कण्ठस्था क्रियतामियं ॥
भट्टाचार्यः कामदेवाभिधानस्तज्जः सीतारामविद्यानिवासः ।
तत्पुत्रो यः श्रीहरिस्मान्नसंज्ञस्तत्पुत्रान्मत्कारिकैवाधिरासीत् ॥

धातुप्रदीपगणसूत्रमनोरमादेर
धात्वावलीवलितगर्भेनिदेश एषः ।
संदर्भ आविरभवन्निरवद्यपद्यः
षण्णागरागधरणीगणिते शकाब्दे ॥ १६६६ ॥

सर्वभौमोपाधिकेन श्रीराधाकृष्णशर्मेणा ।
धातुरत्नावलीग्रन्थः कृतः संपूर्णतां गतः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

841.

1494 c, d. Foll. 3 and 13 resp.; size 16 in.
by 5½ in.; fair modern Bengālī handwriting;
7 and 8 lines in a page resp.

I. Foll. 51-53 of vol., *Vasudhātukārikā*, a
set of 17 memorial stanzas (in mixed
metres), containing the roots which, in
the *Dhātupāṭha*, are *anudāttetaḥ* (*anudātta-
lopinah*, *ātmanepadinah*) and *svaritetaḥ*
(*ubhayapadinah*). The roots are arranged
according to the classes, and, in each
class, principally according to the last
radical. It begins:

वृद्धाशंसिरुचिद्युतां श्रितिवृत्तोऽन्येयैतिअन्ययोर्
व्यत्तानामरलां तथा श्रिमभ्रवल्लीनां दिकारे परे ।

ज्ञाना ईशितदीवृषधिति च ये मान्नाथ ये भारकास्
तेषां मल्लमलोः कदिकदिकलां नीचः खरो लुप्यते ॥ १॥

The blank page of fol. 1 contains the title, in Devanāgarī, *Samkshiptasūrasam-
mata-ec-sa Dhātukārikā*.

II. Foll. 54-63; a commentary on the above
kārikās. It begins;

वृधांशनीत्यादि । एषां धातूनां नीचः खरो लुप्यते ।
नीचोऽनुदात्तः । एतेऽनुदात्तलोपिन इत्यर्थः । तद्यथा*
वृधु वृद्धौ वर्धते । आङ् शसि इच्छायां आशंसते । °

Fol. 61b: अनुदात्तेत एत एव उक्ताः ते मन्दाद-
यस्ते अनुदात्तानुवन्त्याश्चुरादिषु । ९ । इदानीं खरितेत
उभयपदिन उच्यते । °

[H. T. COLEBROOKE.]

842.

721b. Foll. 10; size 16 in. by 5 in.; good,
modern Bengālī handwriting; nine lines in a
page.

Vasudhātukārikā (foll. 1-2b), with the same
Tika. [H. T. COLEBROOKE.]

843.

1494e. Foll. 5 (64-68 of vol.); good, recent
Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Daśabalakārikā, a set of 36 memorial stanzas,
containing the roots belonging to more than
one conjugational class, by *Daśabala*.

It begins:

ये धातवः सन्ति गणान्तरेषु वर्णार्थनिर्देशयदैरभिन्नाः ।
विभिन्नरूपप्रतिपादनाय रूपाणि तेषां समुदाहरिष्ये ॥

भूवादिष्वभयपदी बुध बोधने ऽस्ति

दैवादिको ऽपि स बुधिर्गदितोऽनुदात्ते ।

रूपं द्वयं भवति बोधति बोधते च

रूपं तृतीयमपि बुध्यत इत्यमुष्य ॥ १ ॥

* For तद्यथा MS. 721 has एषामनुदात्तत्वादात्मनेपदं
कथितं ।

† आङ् समु स्तुतौ आशंस्यात् MS. 721.

It ends with the following additional stanza:

यद्विंशता श्लोकनिबन्धनेन

धातूनसौ स्वीकृतवान् महाधीः ।

अध्यापको यः सुतरां प्रविद्धो

वलोकरो विंशतिभाग्यतुल्यः ॥

इति दशवलकारिका समाप्ता ॥

For another MS. of this treatise see Rāj. Mitra,
Notices, viii., p. 246. [H. T. COLEBROOKE.]

844.

1478. Foll. 11; size 15½ in. by 5½ in.;
modern Bengālī handwriting; eight lines in a
page.

[*Samkshiptasūra*-] *Śubdaghoṣhā*, consisting
of paradigms and memorial verses to *Kramad-
īśvara*'s grammatical aphorisms.

It begins:

नमामि शैलजाकान्तं सर्वज्ञानमयं शिवं ।

यस्य स्मरणमात्रेण निर्मला भारती भवेत् ॥

भ्वाद्यदादिजुहोत्यादिर्दिवादिसादिरेव च ।

तृदादिश्च रुधादिश्च तनुव्यादिचुरादयः ॥

Of conjugational paradigms only भू is given,
after which follow the declensions of pronouns
and nouns; and finally the personal pronouns,
where the *Kātantra* is frequently quoted. It
ends: इति शब्दः योसाप्रकरणं समाप्त (!) ।

[H. T. COLEBROOKE.]

845.

1477. Foll. 61; size 15½ in. by 5½ in.;
fairly good, modern Bengālī handwriting;
eight lines in a page.

[*Samkshiptasūra*-] *Dhātughoṣhā*, consisting
of rules, paradigms, and memorial verses on
verb inflection.

a) foll. 1-3a contain rules on the use of the
conjugational voices; beginning: व्यतिपूर्वभू
सत्ताभियोगे सेडः आत्मने ॥ The aphorisms are
arranged in columns, of which there are
six on each page of generally eight rules
each.

- 7) foll. 6a (at the bottom)-7a, versified lists of roots, beginning :

भूत्यागमदृशस्तस्माज्जत्याटनप एव च ।

पेपापटपचो भ्वादावेकादश परे पदे ॥

and ending : इति दश गणाः ॥

This is preceded, on foll. 3b-6a by a number of *ślohas* extracted, rather promiscuously, from the *Mānava-Dharma-sūtra*, and bearing chiefly on the Brāhmanical caste, the course of instruction proscribed for it, &c.

- c) foll. 7b-61 contain the personal terminations of the various tenses and moods, and paradigms illustrating their formations in the several conjugational classes.

This section begins : लटो लोटो लङ्श्चैव विध्याद्या-
शीर्लङ्गोर्लिटः । लुटो लृटो लृङ्श्चैव दश क्रमात् (!) ॥ लृङ्-
खानि निगद्यन्ते तिङन्तपादसंज्ञके ॥ ० ends : इति भ्वाद्यादीक-
दशगणां (!) कियद्भातूनां तिङादिदशलकारैः कृतो धातुप्रयोगः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

846.

671 c, d. Foll. 32 and 38 resp.; size 12 $\frac{3}{4}$ in. by 6 $\frac{1}{2}$ in.; fairly written in the Bengālī character, towards the end of last century; ten lines in a page.

- I. *Sūrasaṅgraha*, an elementary Grammar, based on *Kramadīśvara's Saṁkshiptasūtra*, by *Pitāmbara Śarman*. The rules are illustrated by examples. It begins :

नत्वा रामं हनूमन्तं क्रियते सारसंग्रहं ।

बालकाय व्याकरणं श्रीपीताम्बरशर्मणा ॥

निति वृद्धिरदिरङ् बहुलं ॥ अ इ उन् च लृकन् ए
औङ् ऐ औच् प्रत्याहारात् स्वरहलोरुक्ती तद्वच्चित्रं
स्वरमात्रं गृह्यते । ननु कस्य स्थाने का वृद्धिः । उच्यते ।
अदात् इदेत् उदीत् अदात् लदात् एदेत् ओदीत् ।
अङः सप्त । अ इ उ च लृ ए औ ।

प्रवृत्तिश्च निवृत्तिश्च विभाषोक्तविधेः क्वचित् ।

अपूर्वस्य विधानं च बहुलं स्याच्चतुर्विधं ॥ सूत्रे

प्रथमा भवति ज्ञेयं द्वितीया च विशेषणं ।

तृतीया च सहादिः स्याच्चतुर्थी च निमित्तिका ॥

पञ्चमी उच्यते षष्ठी चार्थे संबन्ध एव हि ।

नञ्प्रत्यायादुपपत्ते वाक्ये गन्त्ये परे नति ॥

अनादरे पृथक्कारे विधये च प्रवृत्तिरिति ॥

आदेशागमगुणवृद्धिस्त्यादयो यदात्मैवं परिकल्प-
नीयाः । उदाहरणदर्शनादुक्त्या दीर्घो ऽभ्युपलब्धते ।
सर्वत्र साकाङ्क्षे पूर्वोक्तमनुवर्तते ॥

संज्ञा च परिभाषा च विधिनिर्दिष्ट एव च ।

अतिदेशो अधिकाराश्च मन्त्रिणं सूत्रलक्षणं ॥

पाठयति दाक्षिः ॥ न कषादेः । कषयति ॥ क्लृप्ति-
ध्यानयोः । आनुहोडिकं चिराययति । ०

इति ० प्रथमः सन्धिपादः fol. 3b ; इति ० द्वितीय-
स्तिङ्पादः fol. 13b ; इति ० तृतीयः कृदन्तपादः
fol. 18b ; इति ० चतुर्थस्तद्धितपादः fol. 24b ; इति ०
पञ्चमः कार[क]पादः fol. 26 ; इति ० षष्ठः
सुबन्तपादः fol. 30 ;

It ends : इति श्रीक्रमदीश्वरपण्डितानुग्रहात् श्रीपीता-
म्बरशर्मैविरचितसारसंग्रहे सप्तमः समासपादः ॥

For another copy of this work, see
Rāj. Mitra, Descriptive Cat., i., p. 149.

- II. *Sūrasaṅgrahasandurbha*, a commentary on the preceding work, by the son of *Khullāna* (?). It begins :

नत्वा रामं विधिं सोतां गुरुं दुर्गां हरं हरिं ।

सारसंग्रहसंदर्भं कुरुते खुल्लानात्मजः ॥

नत्वा रामं हनूमन्तं ० श्रीपीताम्बरशर्मणा ॥

रामं हनूमन्तं नत्वा बालकाय व्याकरणं क्रियते
व्याकरणं किम्भूतं सारसंग्रहं । पीतमसं यस्य स पी-
ताम्बरः कृष्णः श्रिया युक्तः श्रियुक्तः पीताम्बरस्तस्मिन्
श्रीपीताम्बरे शर्मै यस्य स पीताम्बरशर्मा तेन श्रीपीता-
म्बरशर्मणा व्याक्रियते साधु शब्दा व्युत्पाद्यन्ते अनेनेति
तद्व्याकरणं । ० निति न इत्यस्य स नित् तत्किञ्चित् ।
वर्धनं वृद्धिः ०

It ends : इति श्रीक्रमदीश्वरपण्डितानुग्रहात्
श्रीपीताम्बरशर्मैविरचितसारसंग्रहस्य श्रीगोपीचन्द्रसं-
तः सप्तमः समासपादसन्दर्भः ॥

On the back of the last leaf the work is
called पीताम्बरन्यायभूषणकृतसारसंग्रहव्याकरणसू टी.

[H. T. COLEBROOKE.]

847.

671b. Foll. 11; size and handwriting, as in preceding MS.

[*Rāmāyāṇa*-] *Chāttaravṛtṭpatti*, a versified abstract of the *Rāmāyāṇa*, in nine *sargas*; composed by *Pitūmbara Śarman*, with the view of exemplifying the verb section of his *Sūrasaṃgraha*. It begins:

रामो भवत्ययोध्यायां कौशल्यागर्भसंभवः ।
स्मापि ब्रह्म स्वयं पूर्णो विष्णुर्देशरथात्मनः ॥
कैक्या भरतो संशो रामस्य भवतु प्रभुः ।
लक्ष्मणश्च सुमित्रायाः शत्रुघ्नश्चाभवद्वली ॥ ०

Each *sarga* consists of 25 *ślokas* with the exception of the first which has only 14. It ends:

शैवो दयालू शान्तौ द्वौ त्यक्तराज्यौ सतां नतौ ।
अस्थातां च महारथे कलापग्रामसंज्ञके ॥

इति श्रीवाल्मीकिरामायणपाठकश्रीपीताम्बरशर्मकृतच्छात्र-
व्युत्पत्तिवर्द्धको यं नवमः सर्गः (thus always) ॥ समाप्तश्चायं
ग्रन्थः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

7. VOPADEVA.

848.

2807. Foll. 122; size 8½ in. by 6½ in.; Bengālī character; 15–25 lines in a page; written and bound in the European fashion.

Mugdhabodha, a Sanskrit grammar in aphorisms, accompanied with a brief commentary, by *Vopadeva*, son of *Keśava*, and court-paṇḍit to King *Mahādeva* (*Rāmarāja*) of *Devagiri* (or *Deoghar*), who lived in the latter part of the thirteenth century.

Edited by O. Böhtlingk, St. Petersburg, 1847.
[SIR C. WILKINS.]

849.

494. Foll. 108; size 12½ in. by 4 in.; fairly written, in the Bengālī character; six lines in a page.

Vopadeva's Mugdhabodha.

Dated Śaka 1727. [H. T. COLEBROOKE.]

850.

2902. Foll. 106; size 9 in. by 6½ in.; bound in the European fashion; fair, modern Bengālī writing; enclosed in double red lines and broad margins; 14–17 lines in a page.

Mugdhabodha.

[DR. LEYDEN.]

851.

1282a. Foll. 62; size 13 in. by 4 in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; six lines in a page.

Devīdāsa's annotations on the *Mugdhabodha*.

The treatise begins:

ग्रन्थस्य परमात्मानं कृष्णं त्रिभुवनेश्वरं ।
मुग्धबोधस्य टीकेयं देवीदासेन रच्यते ॥

ग्रन्थारम्भे विघ्नविधाताय ग्रन्थकृत् मङ्गलमाचरति मुकुन्द-
मिति । मया वोपदेवेन मुकुन्दं सच्चिदानन्दं प्रणिपत्य मुग्धबोधं
व्याकरणं परोपकृतये प्रणीयते प्रकाशयते । मुकुं मुक्तिं ददातीति
मुकुन्दस्तं मुकुन्दं । हनजनाद्रमादेर्देः रात्रेर्मेन्वा कृतिरिति
(*Mugdh.* 26, 31) याग्विभागान्मन् । अथवा सरसिजवत्
विभक्त्यलोपः । अथवा मुक्तेर्मुकुमादेशः । मनीषादिन्वात् ।
मुकुम्भे महेशे च कुः पृथिव्यामशोभने । इति हङ्गुचन्द्रः ॥ चिच्च
आनन्दश्च चिदानन्दौ सन्तौ चिदानन्दौ यस्मात् । अस्माकं मते
त्रिपदकर्मधारयः । भक्तिश्चङ्गातिशयेन नत्वा प्रणिपत्य । मुग्धा-
नामन्यव्याकरणबाहुल्यदर्शनानामचेतसां बोधो यस्मात् । व्या-
क्रियन्ते व्युत्पाद्यन्ते शब्दा अस्मिन्ननेनेति वा तद्व्याकरणं ०

The *saṃjīṭāpāda* ends fol. 4; the *sandhiṭīkā*, fol. 7b; *subantaṭīkā*, fol. 20b [so far quoted: *Vidyānirvāsa*, fol. 16a; *Vyākaraṇakāraṇvādī*, 13a, 15a, 17a, 19a]; *kūṛakaṭīkā*, fol. 26b; *saṃuśaṭīkā*, fol. 35a; *taddhitaṭīkā*, fol. 41b; *ākhyātaṭīkā*, fol. 58a.

It ends: एवं नद्यवस्कन्दं स्नाननिर्घांसुदेवं विप्रदर्शं
इत्यादयः पूर्वकाले इति पुनःकरणात् आभीक्ष्ण्यतिरेके ऽपि
चरम ॥ इति श्रीदेवीदासचक्रवर्तिना मुग्धबोधटीका विरचिता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

852.

1125. Foll. 248 (paged 247; two leaves being marked 71); size 12 in. by 4 in.; legibly

written, in the Bengālī character; six or seven lines in a page.

Rāmānandācārya's commentary on the *Mugdhabodha*. It begins:

प्रथम्य परमात्मानं रामं पद्मदलेक्षणं ।
मुग्धबोधस्य टीकेयं रामानन्देन रच्यते ॥
कातन्त्रपरिशिष्टादौ विवृतानि च कानिचित् ।
पदान्यस्य प्रपञ्चार्थं दर्शितानि यथामति* ॥

श्रीवोपदेवपण्डितः संक्षेपतः स्वयंकृतस्य व्याकरणस्य दुरुह-
तया वृत्तिं चिकीर्षुः प्रारब्धसमाप्तये शिष्टाचारप्राप्तं मङ्गलं कुर्वन्
संबन्धाभिधेयप्रयोजनानि व्याकरणनाम च निर्दिशति मुकुन्द-
मित्यादि ० ।

It ends: लिखितं श्रीरामधनदेवशर्मणः ॥ ० शकाब्दाः
११११ ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

853.

1169. Foll. 303; size 13 in. by 4½ in.; fairly written, in the Bengālī character; eight lines in a page.

Another commentary on the *Mugdhabodha*, by *Rāma Tarkavāgīśa*. This volume wants the *taddhita* chapter (vii.).

It begins:

ब्रह्मादिदेवामुरवृन्दवन्दिते पञ्चालयेशाक्षिसरोजराजिते ।
कन्दर्पदर्पान्तकपादनीरजे सन्तु प्रणामा वरदोहव्रजे ॥ - -
तेन व्याकरणं कृतं कलियुगे दृष्ट्वा भवाञ्चौ नरान्
अज्ञानावृतमानसानकरुणया श्रीमुग्धबोधं भुवि ।
पाणिन्यादिमतावलोकनपरः श्रीरामशर्मा कृतो
तस्यैतां सुधियां प्रमोदजननीं टीकां तनोति स्वयम् ॥
गुणवद्भिर्गुणो नेयो न दोषो ज्ज्ञीह तद्यतः ।
सतः खलत्रजो दोषः परिष्कार्यः सतां पुनः ॥
परे च पाणिनीयज्ञः केचित् कालापकोविदाः ।
एके विद्यानिवासाः स्युरन्ये साक्षिप्रसारकाः ॥

The *sandhyādhyaṃya* ends fol. 25b; the *hasantādhyaṃya*, fol. 57; the *ka* (i.e. *kāraka*)-*pādaṭīkā*, fol. 97b; the *samāsupāda*, fol. 157b; the *ākhyūtapāda*, fol. 243b; the latter chapter,

* A MS. described in Rāj. Mitra's Notices, i., p. 222, does not seem to contain the second introductory *śloka*.

together with the *kṛtīprakaraṇa* is separate, paged 1-146.

Dated *śakābde* 1727. [H. T. COLEBROOKE.]

854.

1290. Foll. 128; size and handwriting as in the preceding MS.

The *taddhita* section of *Rāma Tarkavāgīśa's* commentary; incomplete. The MS. breaks off abruptly in the comment on *sūtra* 97 of this chapter. [H. T. COLEBROOKE.]

855.

383. Foll. 347; size 16 in. by 4 in.; good, modern Bengālī handwriting; six lines in a page.

Subodhā, a commentary on the *Mugdhabodha*, by *Durgādāsa Vidyāvāgīśa* (son of *Vasudeva Sarvabhauma Bhaṭṭācārya*).

In A.D. 1639 the author wrote a commentary on *Vopadeva's Kavikalpadruma*.

The MS. begins:

गौरीज्ञानौ निखिलजगतां सर्गसंहारहेतू*
दुर्गादासो धरणिपतितो भक्तिभावेन नत्वा ।
जिज्ञासूनामखिलवचनं धीमतां पाठकानां
संतोषार्थं रचयिततरां मुग्धबोधस्य टीकाम् ॥
श्रीमद्विद्यानिवासाद्यैर्यैश्चपि सूरिभिः ।
भूरिभिर्विहिता व्याख्या तथाप्याख्यायते मया ॥

This MS. is not quite complete. Fol. 315 breaks off abruptly in the comment on *sūtra* vi. 18, the rest of that chapter being wanting.

Foll. 154-189 contain chapter vii. Between foll. 185 and 186, however, four leaves are missing, comprising the commentary on vii. 86 (partly) to vii. 94 (partly).

Foll. 190-347 (numbered 1-151, with a *sūddhapattra* after fol. 94), chapters viii-xxvi.

* The usual reading is लक्ष्मीकानं निखिलजगतां सर्गसंहारहेतुं, the other *pādas* also showing similar variations from the usual text; see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 395; Rāj. Mitra, Notices i., p. 254.

According to Aufrecht, the author (besides mentioning *Vidyānirṇaya*) quotes from the commentaries of *Rāmānanda*, *Kāśīśvara*, and *Rāmatarkharṇyāśvara*. The work was published at Calcutta, in 1861. [H. T. COLEBROOKE.]

856.

1167. Foll. 335; size 13 in. by 4½ in.; good, modern Bengālī handwriting; seven, sometimes six, lines in a page. Foll. 17-21 have been wrongly inserted by the binder between foll. 32 and 33.

Another commentary on the *Mugdhabodha*, by *Kāśīśvara* (*Kāśīśa*) *Bhaṭṭācārya*.

Complete. It begins:

ब्रह्मेशाद्यैर्नैतपद्युगं सच्चिदानन्दमीशं

संसाराब्जेस्तरणिमजरं रामचन्द्रं प्रणम्य ।

श्रीकाशीशः परहितमना मुग्धबोधस्य टीकां

चक्रे मोदं बहुतु विदुषां श्रीपदाप्यस्तु सेयं ॥

अथादी ममस्तविम्विनाशकत्वे सकलशिष्टसमाचारप्राप्तमभीष्टदेवं नमस्तुर्वै तन्निबन्धनं च शिष्याशिष्यार्थं कुर्वन् अभिधेयं च प्रतिजानन्नाह मुकुन्दमित्यादि । मुकुन्दं प्रणिपत्य प्रकर्षेण नत्वा मया मुग्धबोधव्याकरणं परोपकृतये प्रणीयते क्रियते । मुकुं मोक्षं ददातीति मुकुन्दः पृषोदरादिः । मुचू मोक्षणे इत्यस्मादुत्पादी घुङ्प्रत्यये मुकुः सन्कालत्रयबोधितः । चित्ज्ञानस्वरूपः आनन्दः सुखस्वरूपः । ततः संश्यासौ चिच्चेति सच्चित् । सच्चिदासौ आनन्दश्चेति सच्चिदानन्दः । रुमते तु संश्यासौ चिच्चासावानन्दश्चेति सच्चिदानन्दः त्रिपदकर्मधारयः नित्यस्वरूपः स्थप्रकाशः सुखस्वरूपश्चेत्यर्थः । ०

Of other commentators only *Durga* (foll. 14b, 21b, 22a; *Durgatikā*, 8b) has been found quoted in the *saṃjñā-* and *sandhiprakaraṇa* (ends fol. 28b); the *Dīpikā*, fol. 135.

The *strītyaparakaraṇa* ends fol. 97b; *kāra-* *kapr.* fol. 126b; *samāsapr.* fol. 176b; *taddhitapr.* fol. 212.

The *ākhyāta* section begins: अथ त्वादिरुच्यत इति अथ च मङ्गलादीनि मङ्गलमध्यानि मङ्गलान्तानि च शास्त्राख्य-
व्याहृतप्रसराणि आयुष्मद्वास्यातृश्रोतृकाणि च भवन्तीति ०

The *kṛpānta* section begins, fol. 307b:

अथ सीतापतिं सीतां नत्वा गौरीपतिं शिवं ।

कृदन्तदित्यन्तं हृद्यां ब्रूते काशीश्वरः कृतो ॥

It ends: एवं अक्षिणी कायं हसति । इत्यादिशिष्टप्रयोगानुसारेण बोद्धव्याः । बहुलं ब्रह्मणीति सुगमं ॥ इति इष्टवादिपादः ॥ इति श्रीकाशीश्वरभट्टाचार्यकृता मुग्धबोधटीका समाप्ता ॥

For another (apparently incomplete) MS. see Rāj. Mitra, Notices, iii., p. 178.,

[H. T. COLEBROOKE.]

857.

229. Foll. 178 (paged 179, no. 144 having been omitted); size 15½ in. by 5 in.; small, neat, recent Bengālī handwriting; 7-9 lines in a page. Foll. 70-85, 108b-116a, 173-178, and a few other passages, have been supplied by a different hand.

Govindarāma Vidyāśiromani's commentary on the *Mugdhabodha*, entitled *Śabladīpikā*.

It begins:

नत्वा शम्भुपदद्वन्द्वं नास्मा गोविन्दशर्मणा ।

टीकेयं मुग्धबोधस्य क्रियते शब्ददीपिका ॥

रामानन्दप्रमुखकवयः शब्दपारं गता ये

नृत्यत्वाश्चलवणकमलोद्भाषिवाचो नतेन ।

एतेषां तन्मतमभिसमालोक्य टीका सदर्थं

गोविन्देनोच्यत इति सतां भ्रान्तिघातिन्यदूष्या ॥

श्रीवोपदेवनाम्ना पण्डितेन भूवाचम्पतिना माहेशभाष्यादिभ्यः सारमाकृत्य संक्षेपेण मुग्धबोधनाम व्याकरणं कुर्वता तत्रादाव-
शेषविम्विधाताय मुकुन्दशिवनमनरूपमङ्गलमाचर्यते । मुकुन्द-
मिति । तत्र व्याख्याक्रमः ।

उपोद्घातः पदं चैव पदार्थः पदविग्रहः ।

चालना प्रत्यवस्था च व्याख्या सूत्रस्य पद्विधा ॥

मया लक्ष्म्या सह वोपदेवेन मुकुन्दं प्रणिपत्य मुग्धबोधनाम व्याकरणं प्रणीयते प्रकाशयते इत्यन्वयः ॥ मया वोपदेवेन वा । उग्र अथ चो हरिहरौ उपदेवौ यस्य स वोपदेवः तेन । मुकुं मुक्तिं महेशे मुः कुः पृथिव्यामशोभने । इति हङ्कुचन्द्रः । मुकुं मुक्तिं ददातीति मुकुन्दस्तं । हनननाशमादेः । मनीषादिवात् साधुत्वं । अथवा द्वितीयाया अलुक्समासः । कृद्योगे कर्मपक्षभाष्यदर्शित्वादिति सूचितं । मुकुन्दं किंभूतं सच्चिदानन्दं । सन्नित्यं चिज्ज्ञानं आनन्दः

सुखस्वरूपः । संश्यासौ चिन्नासावानन्दश्चेति सच्चिदानन्दस्तं ।
अथवा चिन्नासावानन्दश्चेति चिदानन्दः । संश्यासौ चिदानन्द-
श्चेति सच्चिदानन्दस्तं । अथवा चिच्च आनन्दश्चेति चिदानन्दौ
सन्तौ चिदानन्दौ यस्य सच्चिदानन्दस्तं । प्रणिपत्य प्रकर्षेण
भक्तिश्रद्धातिशयेन नत्वा तात्पर्यार्थं नीयते प्रकाशयत इत्यर्थः ।
अथवा प्रकर्षेणाष्टाङ्गादिना निपत्य प्रणिपत्य । मुग्धान् मूढान्
बोधयतीति ढात् षण् । मुग्धः सुन्दरमूढयोरिति शासनं । ०

The author quotes *Devidāsa* and *Rāmānanda* constantly; in the *sanjñā* and *sandhi* (ends 16b) sections, *Kamalacakra* is quoted fol. 15b; *Kāśīsvara*, 16b; *Kramadīśvara*, 13b; *Śrī-patidattu*, 8b, 12a.

The *āhlyāta* section (ch. viii. seq.) begins fol. 105: अथेत्यादिरुच्यते । अथेति मङ्गलार्थः । इति केचित् ।
अथवा आनन्तर्यार्थं च स्यादेतन्नरं । तादिरुच्यते । धोः । ०

The *krīlanta* section (ch. xxvi.) beg. fol. 155.

It ends: यथा पूर्वभिरित्यादि स्वमन्यत्रापि बोध्यं ॥
इत्यादिपादः ॥ इति श्रीगोविन्दरामविद्याशिरोगणिविरचित
मुग्धबोधटीका नाम्ना शब्ददीपिका समाप्ता ॥

वर्षे बारणवाहुवारिधिविधुव्याप्ते मनस्तोषिणीं
धीराणां धरणीधरेशतनयापादारविन्दं स्मरन् ।
दिङ्मानं दिवसं शुचि रितवति प्रामाण्यमन्दादरम्
टीकां शब्दसमुद्रसंतरति कश्चिन्निलेखोष्णगौ ॥

शकाब्दाः १७२८ आपाठस्य दशमदिवसीया लिपिरेषा ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

858.

1485. Foll. 74; size 16 in. by 5½ in.; good, recent Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Bālābodhānī, another commentary on the *Mugdhābodha*,—which has a considerable amount of matter in common with the preceding one,—by *Śrīvallabha Vidyāvāgīśa Bhāṭṭācūrya* (*Bhagīratha*?), son of *Śyāmadāsa-mukhopādhyāya* and *Bhavānī*. Chapters i.-v.; or to the end of the *kīrāka*-section. It begins:

नत्वा श्रीगुरुपादपद्मयुगलं सर्वाथैसंप्रदं
तावन्नोपबधूजनप्रियपदं श्रीकुङ्कुमैरर्चितं ।
दत्तापोपशमं सुजाततुलसीसम्पन्नरीसेवितं
टीकां बालकबोधिनीं वितनुते श्रीवल्लभो ब्राह्मणः ॥

श्रीवोपदेवनाम्ना पण्डितेन भूवाचम्यतिना माहेशभाष्यादिभ्यः
सारमाकृष्य संक्षेपेण मुग्धबोधनाम व्याकरणं कुर्वता तत्रादावशे-
पविश्रविधाताय मुकुन्दशिवनमनरूपमङ्गलमाचर्यते । मुकुन्दमिति ॥
तत्र व्याख्याक्रमः ।

उपोद्घातः पदं चैव पदार्थः पदविग्रहः ।

चालना प्रत्यवस्था च व्याख्या सूत्रस्य पद्धिः ॥

इति । अतो मुकुन्दं द्वितीया सच्चिदानन्दं तद्विशेषणं प्रणिपत्य
लुप्तप्रथमैकं प्रणीयते क्रियापदं । मुग्धबोधं प्रथमैकं व्याकरणमि-
त्येतस्य विशेषः । परोपकृतये चतुर्थैकं मयेति तृतीयैकं । मया
वोपदेवेन मुकुन्दं प्रणिपत्य मुग्धबोधनाम व्याकरणं प्रणीयते ।
प्रकाशयते इत्यन्वयः । मया लक्ष्म्या सहितं वा । मुकुं मुक्तिं ददातीति
मुकुन्दस्तं हनननाम्नादेर्देः (*Mugdh.* 26, 33) मनीषादित्वात्
साधुत्वं । यद्वालुकममामः कृद्योगे कर्मणि पञ्चभावदर्शितत्वा-
दिति सूचितं क्वचिन्नेति अत्र बीजमपवादे उत्सर्गनिवेशः तेन
भट्टीकारकामिचकार्याणि (*Bhāṭṭik.* 7, 29) इति प्रयोगः ।
तथा च मुकुर्मुक्तौ महेशे मुः कुः पृथिव्यामशोभने इति हङ्कुचन्दः ।
ज्ञानानुक्तिरिति ज्ञानं प्रणिपत्येताशङ्क्याह सच्चिदानन्दं संश्यासौ
चिन्नासावानन्दश्चेति सच्चिदानन्दस्तं सच्चिदानन्दं । सन्नित्यः चि-
ज्ञानं आनन्दः सुखविशेषः सच्चिदानन्दविरहनिवर्त्यः (!) । प्रकर्षेण
अष्टाङ्गादिना निपत्य प्रणिपत्य । मुग्धान् बोधयति यत् ढात् षण् ।
मुग्धं यथा स्यात् बोधयति इति वा । मुग्धः सुन्दरमूढयोरिति
शासनं । ०

Ch. iii. beg. fol. 16 :

नत्वा गङ्गाधरं गौरीसहितं ज्ञानमव्ययं ।

स्यादेर्बालकबोधिन्यां व्याख्यामाह भगीरथः ॥

लेः । सि ०

Fol. 34b: इति बालबोधिन्यां नपुंसकपादः । अजना-
ध्यायः ।; fol. 45b: इति श्रीश्यामदासमुखोपाध्यायसुतश्रीश्री-
वल्लभविद्यावागीशभट्टाचार्यपरिकलितायां बालबोधिन्यां हसना-
ध्यायः ॥

नारायणपदद्वन्द्वमीडे गृहमासिलार्थदं ।

निरीहा यतयो नत्वा यन्मोक्षार्थं गतिं ययुः ॥

स्त्रियां । ०

Quotations have been met with from the works of *Durgādāsa*, *Devidāsa*, *Rāmānanda*, *Vidyā-nivāsa*, and *Vidyāvāgīśa*. [H. T. COLEBROOKE.]

859.

1484. Foll. 25; size 16 in. by 5½ in.; fairly good, recent, Bengālī handwriting; ten lines in a page.

Bālabodhinī. Chapters viii.-xix, comprising the verb-section to the end of the desiderative (*sananta*). It begins:

प्रणम्य ज्ञानवरदं शिवं खड्गेन्दुभूषणं ।

आख्याते बालबोधिन्यां व्याख्यामाह भगीरथः ॥

अथेति । अथशब्द आनन्तर्यार्थः स्यादेरनन्तरं त्वादिरुच्यत इत्यर्थः । तथा तिङादिविच्छेदकारक इति मङ्गलार्थश्चेति ॥ धोरिति पञ्चम्येकवचनं ०

Fol. 1b: इति श्रीश्रीवल्लभाचार्यविद्यावागीशकृतायां मुग्ध-
बोधटीकायामाख्याते संज्ञाप्रकरणं समाप्तं ॥ It ends:

ब्रयन्तत्वात् प्राप्ते खिदखिदसहां निषेधः ।

सिखेदयिषति सिखादयिषति सिखाहयिषति ॥

इति बालबोधिन्यां सनन्तपादः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

860.

1085. Foll. 95; size 13½ in. by 4½ in.; written, in the Bengālī character, by two recent hands; the second of which (foll. 65b-95) is the same which wrote no. 858 (MS. 1485); fol. 22 has been supplied by a third hand; eight lines in a page.

The remaining portions of the *Bālabodhinī*.

a) Foll. 1-50. Chapters vi. (*samāsa*, ends fol. 30) and vii. (*taddhita*).

It begins:

नत्वा गुरुपदद्वंद्वं भक्तानुग्रहकारकं ।

समाप्ते बालबोधिन्यां व्याख्यामाह भगीरथः ॥

दैवं ० ॥

b) Foll. 51-95. From shortly before the end of the *sananta* (xix) to the end of the work. The *kṛit* section begins, fol. 75:

शङ्करं शङ्करं नत्वा शङ्करं शङ्करं तथा ।

रच्यते शङ्करी टीका कृपादे विदुषां मुदे ॥

It ends: अथुना शिष्यो गुरोरीकृत्यमाह द्यौरित्यादि-
श्लोकद्वयेन ।

श्यामदाससुतो नत्वा कृष्णं श्रीवल्लभो ऽकरोत् ।

यथामति शुभां टीकां नास्मा बालकबोधिन्यां ॥

इति श्यामदासमुखोपाध्याय[-भवानी fol. 50 b]सुतश्री-
श्रीवल्लभविद्यावागीशभट्टाचार्यपरिकलिता बालबोधिनीटीका
समाप्ता

[H. T. COLEBROOKE.]

861.

226. Foll. 292 (paged 1-290, nos. 106 and 255 having been used twice); size 15¼ in. by 5 in.; good, modern Bengālī handwriting; eight (foll. 176b-190 ten or twelve) lines in a page.

Another commentary on the *Mugdhabodha*, by *Rāmabhadra Nyāyālamkāra*, son of *Raghunātha*. It begins:

नत्वा भक्त्या भवानीचरणयुगसरोजातरेणूनं नमस्त्रिं

विश्वक्सेनस्वयंभुप्रभृतिपुरगयैरुत्तमाङ्गेषु जुष्टान् ।

यत्नेन स्वल्पसंवित्पिपठिपुशिभुतुष्वर्थमेतां तनोति

टीकां श्रीरामभट्टो विहितगुरुनतिमौग्धवोधोर्ध्वं ततार्थी ॥

विद्यानिवासादिभिराद्यविज्ञैः प्रणीतमार्गे मम गन्तुमिच्छोः ।

सुदुर्गमे शब्दचयार्थवत्ये द्विजाशिपः सन्तु सदा सहायाः ॥

सदा पण्डितैर्मैत्रिदांसंसदं शाब्दिकैर्विचित्रवाक्यं प्रणम्याहमेतत् ।

कदा नोपहास्यं यदि स्यादशुद्धं प्रशोध्यं भवद्भिर्देयावद्भिरेतत् ॥

स्वयंकृतव्याकरणस्य धीरः श्रीवोपदेवः सुदुरुहबुद्धा ।

वित्तं चिकीर्षुर्लघु तत्समीपुः शिष्टागतं मङ्गलमाचारिष्णुः ॥

विनिर्दिशन् शिष्यकुलस्य शिक्षार्थमेतदादौ विदधाति तत्र ।

मुकुन्दमित्यादि ०

In the *saṃjñā* (ends fol. 15b) and *sandhi* (fol. 34) chapters have been found quoted:—

Kāśīśvara, fol. 6b, 7a, 16b, 18a; *Durgasīmha*, 19a, 27b; *Durgādāsa*, 27b, 31b; *Durgādāsa-vidyāvāgīśa* (one writer) 2b, 6, 7a, 12a, 13a, 14b, 16b, 19b; *Rāmātarkavāgīśa*, 18a, 23a, 26; *Rāmānanda*, 6b, 7a, 16b, 19a; *Śrīpatidatta*, 25b.

The *hasantanapumsakapāda* ends fol. 74b; *strītvapāda*, fol. 86; *samāsa*, fol. 142; *taddhita* (and *syādyanta*), fol. 176.

The *ākhyāta* section beg.: शास्त्राणि आदिमध्यस-
माभिर्मङ्गलानि चेत्तदा लोके रुढि[रि]ति ख्यातानि भवन्ती-
त्यतो मध्ये मङ्गलं विधाय स्याद्यन्तानन्तरं त्वाद्यन्तेनन्तरं प्रतिज्ञां
करोति अथेत्यादिरुच्यते इति ० ॥

The *kṛit* section beg. fol. 251:

गोवर्धनधरोद्धारो न दूरे कर्म दुष्करं ।

पापपुञ्जपरीताङ्गं चेन्नोहाङ्गमुमर्हसि ॥

नत्वेऽपदपाथोजं भवाभितरये तरिं ।

विवृणोमि कृतदोषां शिष्यसंतोषवर्धिन्यां ॥

It ends :

विद्वत्श्रीरघुनाथविप्रतनयः श्रीरामभट्टाह्वयो
विद्वान् ग्रन्थकृतां मतान्यनुभवद्वीकां ततार्थी मुदे ।
मुग्धानामकरोद् विचार्य च मुहुः प्रज्ञावतां संसदि
ताताज्ञावशतः समाहितमनोर्धोर्माग्धबोधीमिमां ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

862.

844. Foll. 342; size 13 in. by 4½ in.; fairly good, recent Bengali handwriting; seven lines in a page.

Kūrttikeya-siddhānta's commentary on the *Mugdhabodha*, entitled *Subodhā*. Three incomplete portions. It begins :

प्रणम्य पार्वतीशानौ मूढानां ज्ञानदौ यतः ।
क्रियते मुग्धबोधस्य टीकेयं यत्नतो मया ॥
यद्यहं श्रीकार्तिकेयो मन्दबुद्धिस्तथापि च ।
पूर्वकोविदपन्थानमवलम्ब्याचिकीर्षिषं ॥
धीरा वः प्राञ्जलिर्याचे वरमेकं पदानतः ।
यदर्थं यस्य संचिन्त्य तस्य कार्यं परिष्क्रिया ॥

अन्यो अन्यव्याकरणविद्यावद्विद्वज्ज्ञगुणनिचयाशेषविक्रमव्यू-
हमञ्जुलकुञ्जरवरपराभूतसंस्थावद्विवेकद्विदोदोरनिग्रहीकरणप्र-
कृतमुग्धबोधार्थकठिनकूटयस्याश्रीमन्महामहोपाध्यायो श्लेषबु-
धाहंकारजनशार्दूलचातुर्यार्थवसंतरणैकतरणिविविधविद्याविज्ञान-
संपादकश्रीमन्महेश्वरवोपदेवचरणसरसीरुहं शिरसा विधृत्य
तत्कृतमुग्धबोधव्याकरणाङ्गीभूत अ इ उ इत्यादि बहुलं ब्रह्मणीय-
नर्गतसूत्रावल्या यथामति व्याख्यानमारभते । तत्रादौ ग्रन्थकृद्
ग्रन्थारम्भे प्रचुरतरविज्ञाशङ्कया तद्विधतो ऽयमङ्गद्वयमाचरन्नाह
मुकुन्दमित्यादि । °

A. Foll. 1-112. Chapters i., ii., and iii., *sūtras* 1-169, in the comment of which the MS. breaks off abruptly at the end of the leaf (cf. MS. 1414).

The *saṃjñāpāda* ends fol. 12b; *sandhi-pāda*, fol. 30b.

B. Foll. 1-177. Chapters v., vi., and vii., *sūtras* 1-4 (incomplete, cf. MS. 1402).

इति महामहोपाध्यायश्रीयुतकार्तिकेयसिद्धान्तभट्टा-
चार्यरचितायां मुग्धोपायां मुग्धबोधटीकायां कारकपा-
दटीका संपूर्णा ॥ fol. 72b; ° समासपाद fol. 173b.

C. Foll. 178-230. Chapter viii., *sūtras* 1-115, where the commentary breaks off abruptly at the end of a leaf (cf. MS. 1403).

This section begins :

ध्यात्वा गुरोः पादसरोजयुग्मं
टीकां तिथन्नस्य तनोति यत्नात् ।
आलोक्य दोषज्ञमतं मुबोधं
श्रीकार्तिकेयो [धरणी] दिव्याकाः ॥

Cf. Rāj. Mitra, Notices, iv., p. 169.

Quotations apparently sparse, only two from *Turkarūgīśa* (fol. 7a; -*bhaṭṭācārya* 18a) having been met with in the *saṃjñā* and *sandhi* (ends fol. 30b) sections. [H. T. COLEBROOKE.]

863.

1414. Foll. 15; size 13 in. by 4½ in.; fairly good, small, recent Bengali handwriting; nine lines in a page.

A fragment of *Kūrttikeya-siddhānta's* commentary, viz. from ch. iii., *sūtra* 169, to the end of chapter iv., thus supplying the deficiency of section A. of the preceding MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

864.

1402. Foll. 48; size and writing as in the preceding MS.

Another fragment of the *Subodhā*, supplying the deficiency of section B. of MS. 844, viz. from vii., *sūtra* 4 (partly), to the end of the chapter. [H. T. COLEBROOKE.]

865.

1403. Foll. 88; size and writing as in the preceding MS.

Another fragment of the same commentary, continuing section C. of MS. 844, from viii. 115 to the end of the *tibanta* (or chapter xxv.).

[H. T. COLEBROOKE.]

866.

1165a. Foll. 10 numbered 89-98; size and writing as in the preceding MS.

Another fragment of *Kārttikeya-siddhānta's* *Sūtra* 7, comprising the comment on *sūtras* 1-25, and part of 29 of chapter xxvi. (*kṛidanta*) of the *Mugdhabodha*. [H. T. COLEBROOKE.]

867.

1406. Foll. 82; size 13 in. by 4½ in.; indifferently written, in the Bengālī character, by three or four recent hands; eight lines in a page.

Chapters i.-vii. of a commentary on the *Mugdhabodha*, entitled *Chāṭā* (by *Mīśra*).

It begins: शिष्टाचारप्राप्तप्रारिप्सितग्रन्थमनाप्रतिबन्ध-
कदूरदृष्टसंज्ञनकेश्वरनमस्काररूपमङ्गलं कुर्वन्नादौ शिष्यशिष्यायै
निवभ्राति मुकुन्दमित्यादि । न च मङ्गलं ग्रन्थसमाप्तेः कारण-
मिति वाच्यं कादृश्यादौ तत्सत्वे ऽप्यसमाप्तेः । मायादौ तदसत्वे
ऽपि समाप्तेऽप्येति किन्त्वभिमतग्रन्थसमाप्तेः प्रचुरप्रतिबन्धकध्वंसं
प्रति प्रचुरमङ्गलं कारणं । °

The *saṃjñāṭīkū* ends fol. 8b; *sandhiṭīkū*, fol. 15; *strītyaṭīkū*, fol. 44; *kapāda*, fol. 56b; *samāsaṭīkū*, fol. 69. No quotation from any other commentary has been met with on fol. 1-25.

Neither the title of the work, nor the author's name is given in this MS. On fol. 1a Colebrooke's *Paṇḍits* have named the work *Chāṭā* in Bengālī, and *Chāṭā* in Devanāgarī characters. The author's name is given by Colebrooke, *Misc. Ess.*, ii., p. 46 (2nd ed., 43).

[H. T. COLEBROOKE.]

868.

298. Foll. 196; size 14 in. by 4½ in.; recent Bengālī writing; foll. 17b-117, 130-145, 165-175 by an excellent hand; the rest by two indifferently hands; 7-10 lines in a page.

Mugdhabodha-Subodhinī, another commentary,

by *Rādhāvallabha Tarkapañcānana*. Chapters i.-vii., or to the end of the *nūmaprakaraṇa*.

It begins: इह खलु सकलशिष्टैकवाक्यतया प्रारिप्सित-
ग्रन्थसमाप्तिप्रतिबन्धकसाधारणनाशजनकेश्वरनमस्काररूपमङ्गलं
कुर्वन् शिष्यशिष्यायै आदौ निवभ्राति मुकुन्दमित्यादि । ननु
कथं नमस्कारादभिमतसिद्धिमङ्गलमसत्वे कादृश्यादावसमाप्तेस्त-
दसत्वे शिष्यपालवधादौ समाप्तेऽप्येति कथं मङ्गलादभिमतसिद्धि-
रुच्यते । °

In the *saṃjñā* and *sandhi* (ending fol. 28b) chapters *Durga* (-*ṭīkū*, fol. 7b, etc.), *Kātantra-pariśiṣṭakṛit* (fol. 17a), *Kulacandra* (fol. 28a), *Dhātupradīpa* and *Dhātupārūyaṇa* (fol. 18b), have been found quoted. [H. T. COLEBROOKE.]

869.

1164. Foll. 87; size 13 in. by 4½ in.; recent, indifferent Bengālī handwriting; six lines in a page.

Portions of *Madhusūdana Vācaspati's* commentary on the *Mugdhabodha*, entitled *Madhumatī*.

The MS. begins:

श्रीरामचरणौ नत्वा मधुसूदनशर्मणा ।

टीका श्रीमुग्धबोधस्य तापते नातिविस्तरा ॥

झाहं दीनमतिः ज्ञापि बोधदेवसरस्वती ।

तथापि मे वचो धीराः पूयतामवलोकनैः ॥

सदोषमपि यदूष्यं न हठादिति तन्मम ।

निवेदनं हि निर्दोषं (?) भूयो भूयः कृताञ्जलैः ॥

फलवत्यभिमते कर्मण्यारम्भमाणे सन्नो नियमेन मङ्गलमा-
चरन्ति । श्रुतिरपि ग्रन्थारम्भे विघ्नविघाताय ग्रन्थकृत् समुचि-
तेष्टदेवतां परामृशति । अस्यायैः । °

a) Foll. 1-62 contain chapters i. (*saṃjñā*), ii. (*sandhi*, ends fol. 21b), and iii. *sūtras* 1-168.

b) Foll. 63-87 (numbered 1-25), chapter xxvi. (*kṛidanta*), *sūtras* 1-184.

No other commentator has been found quoted in the first two chapters.

On fol. 18 we read इति गोपीचन्द्रः । नवीनास्तु °

[H. T. COLEBROOKE.]

870.

1078. Foll. 159; size 13½ in. by 4½ in.; good, recent Bengālī handwriting; seven or eight lines in a page.

Mudhusūdana's commentary, from chapter iv., *sūtra* 26 (partly), to the end of chapter xxv.

Ch. iv. (*streptatyaga*) ends fol. 34b; v. (*kāraka*) fol. 34b; vi. (*samāsa*) fol. 59b; vii. (*taddhita*) fol. 78b; etc. [H. T. COLEBROOKE.]

871.

1483. Foll. 107 (of which no. 47 is missing); size 15½ in. by 5½ in.; well written, in the Bengālī character, by two recent hands (foll. 1 46; 48-107 resp.); fol. 34b is left blank.

Part of *Bholañātha's* commentary on the *Mugḍhabodha*, entitled *Sandarbhāmrītatoshīṇā*.

It begins :

नत्वा शङ्कराङ्कुराङ्गुलं ध्येयं सदा सज्जनैर्
भोलानाथधरामरेण रचिता श्रीमुग्धबोधामुधेः ।

टीकेयं विदुषां प्रमोदजननी चेतश्चमत्कारिणी ।

सन्दर्भाभूततोषिणीति विदिता नामा मनोहारिणी ॥

सद्रो विधाय प्रणतिं विनिवेदयामि

भूयो विधाय विनयं विनिवेदयामि ।

श्रान्त्या यदत्र गदितं वितथं विधिज्ञैः

सद्भिस्तदेव दयया परिशोधनीयं ॥

श्रीमुग्धबोधे बहुभिर्बहुसेवितं (!) ।

मया तु तेषां सम्पृष्टमत्कृष्टमुपनीयते ॥

इह खलु माहेशभाष्यपाणिनीयादिव्याकरणावलोकनाद्बहु-
तरतया तत्र तत्र प्रवृत्तिमलभमानानां नानादिदेशीयशिष्याणां
मृडिति प्रवृत्तिमुद्गाढयन् संक्षेपेण व्याकरणं विकीर्णवोपदेवः
प्रारिञ्चितग्रन्थसमार्थं प्रति परिपन्थिप्रत्यूहध्वंसपटौयसि हरिहरे-
ष्टदेवताप्रणामरूपमाचरन् शिष्यशिष्यायै परहिताय च निवभ्रति
मुकुन्दमित्यादि । °

Of other commentators three are referred to in the chapters on *samjñās* and *sandhi* (ends fol. 19); viz. *Durgādāsa-tarkavāgīśa*, fol. 13; *Mudhusūdana (bhaṭṭācārya)*, 13. 16; *Vidyānī-
vāsa*, 13.

The lacuna between foll. 46 and 48 comprises the comment on *sūtras* 165-171 of the 3rd chapter (or the end of the *hasantādhyāya*).

The *kāraka* section (v.) beg. fol. 54b:

मुखराजीविनस्यन्दसुधातिभरतुन्दिला ।

ममानन्दं मुकुन्दस्य करोतु रेणुका कली ॥

The *samāsa* section (vi.) fol. 79b:

समासव्यासव्याख्यायामकिञ्चनजनश्च ।

ज्ञानरायकलध्वंसी भूयान्मे मधुमदनः ॥

The *taddhita* section (vii.) fol. 98b:

तद्धितायैस्य व्याख्यायां कृष्णपादारविन्दकं ।

विभ्राविहन् सततं संसारध्वान्तनाशनं ॥

The MS. breaks off abruptly in the comment on *sūtra* 51 of this chapter.

[H. T. COLEBROOKE.]

872.

1287. Foll. 73; size 13 in. by 4½ in.; fairly good, recent Bengālī handwriting; five, sometimes six, lines in a page.

Kāśīśvara's *Mugḍhabodha-parīśiṣṭa*.

It begins :

नत्वा पदामुजमशेषगुणैकसिन्धो

रामस्य वीक्ष्य मुनितत्त्वमशेषतश्च ।

श्रीवोपदेवकविना कृतमुग्धबोधे

काशीश्वरो वितनुते परिशिष्टमेतत् ॥

च्युतो रलावृत्तोल्लेक् च वा ॥ च्युकारस्य च्युतः परयो
रली यथासंख्यं वा भवतो लुक् च वा । पितृणं होतृत्तकौ ।
कश्चिद् रलावादिश्य परयोर्दधिमाह । पितृणं होतृत्तकौ (?) तु ।
पितृणं होतृत्तकौ । पितृच्युणं होतृत्तकौ । पितृणं होतृत्तकौ । °

The *sandhiprakaraṇa* ends fol. 10; *ṇatvapra.*, fol. 14; *ṣatvapra.*, fol. 17b; *kāraka*, fol. 33b; *samāsa*, fol. 44; *taddhita*, fol. 50b; *iti--tyālyanta-
prakaraṇam*; *atha kṛīḍantāḥ parīśiṣṭagante*, fol. 64.

It ends: सृपथनोरिसुम् । सर्पिवृत्तं । धनुरस्त्रविशेषः ॥
कृपेर्नुक् । कृष्णः ॥ द्रव इः । हर्षिः ॥ इति श्रीकाशीश्वरभट्टा-
चार्यकृतमुग्धबोधपरिशिष्टं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

873.

803b. Foll. 36; size 16 in. by 5½ in.; indifferent, recent Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Mugdhabodhapariśiṣṭa, another supplement to the first seven chapters (or the *sandhi* and noun sections) of the *Mugdhabodha*, by *Nandakiśoraśarmaṇ Bhaṭṭācāryacakravartin*. It begins:

प्रथम्य गौरीचरणौ सुरार्चितौ बहून्निबन्धानवलोक्य यत्नतः ।
सुमुग्धबोधं परिशिष्टमुच्यते समासतो नन्दकिशोरशर्मणा ॥
चूतो रल चूदूति लुक् च वा । चूदूतोः परयोर्चूतः स्थाने
क्रमेण रलौ स्यातां लुक् च वा । धातुद्विः (!) धातुद्विः ।
होत्कारः होतृकारः । पक्षे धातुद्विः होतृकारः ॥ इकोऽर्थे
ऽचि यल न ॥ इकः स्थाने यल न वा स्यादर्धेऽचि परे न इत् ।
दधियच्च मधुवच्च इत्यादि ०

The *sandhiprakaraṇa* ends fol. 3b; *śabdapra-*
karana, fol. 6b; *ṇatva*, fol. 7b; *śhatva*, fol. 9;
strīṭhya, fol. 10b; *kūṛaka*, fol. 16; *samāsa*, fol.
30b. It ends:

प्रियाद्वा ॥ इमन्नलः प्रियः पुंलिङ्गे वा स्यात् । प्रेमा प्रेम ।
स्वार्थे प्रत्ययानानां क्वचिन्नित्त्वान्तरत्वमभिधानात् । यथा त्रिलोकी
एव त्रैलोक्यं । मुक्ता एव मौक्तिकं ॥ इति श्रीनन्दकिशोरभट्टा-
चार्यचक्रवर्तिकृतौ मुग्धबोधपरिशिष्टे तद्धितप्रकरणं समाप्तं ॥

गणनयनकालस्सामिते शाकवर्षे
गतवति हरिमर्के पञ्चतावन्यपक्षे ।

तुहिनशिखरिपुत्रोपादयसं प्रथम्य
प्रततमिदमशेषं ज्ञानदं पाठकानां ॥

If this date (Śaka 1620) does not refer to the composition of the work, it must be that of a former manuscript. No name of any other commentator on *Mugdhabodha* has been met with up to the end of the *kūṛaka* section.

For another MS. of the greater portion of this work, viz. the *kūṛaka*, *samāsa* and *taddhita* sections, see Rāj. Mitra, Notices, vi., p. 276.

[H. T. COLEBROOKE.]

874.

987a. Foll. 52; size 14½ in. by 4½ in.; fair, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Uṇādikoshaṭīkā, a commentary on *Rāmaśar-*
man's Uṇādikosha, by *Rāmatarkarūṅiśa*.

It begins:

ब्रह्मादिदेवासुरवृन्दवन्दिते पञ्चालये शाश्विसरोजराजिते ।
कन्दर्पदर्पान्तकपादनीरजे सन्तु प्रणामा वरदोहद्वज्रे ॥
भगवान् पाणिनिर्यानि ऋणी कात्यायनादयः ।
उज्जहृस्तानि रूपाणि तन्यन्ते रामशर्मणा ॥

उणादयो बहुलमिति श्रीमद्भगवतः पाणिनेः सूत्रं तस्य सूत्रस्य
प्रकृतिप्रत्ययोरूपपदस्य चागमादेशह्रस्वदीर्घकार्याणि प्रत्ययस्य
चानुबन्धकार्याणि बाहुल्याद्भवतीति भाष्यादिभिर्व्यापादितं ॥
नामन्यत्रे तिक् चेति श्रीवोपदेवेन सूत्रितं (xxvi. 43) तस्या-
यमाशयः । ०

The section on suffixes beginning with consonants, begins fol. 35b.

It ends:

हसादित्यानाकाशे ऽत्र कृतः श्रीरामशर्मणा ।
नानाशास्त्रं समालम्ब्य बालानां बुद्धिबुद्धये ॥

अजादित्यानाः ॥ १४९ । ७८ ॥ २७ ॥ श्तिपधोर्निर्देश इच्छ
किञ्चिदुलं । भवतिः अस्तिः दीप्यतिरित्यादि । यजिः रजिः
रजिरित्यादि ॥ तच्चद्रूपस्तत्तद्विकरणानि ॥ भूतत्त्विद्यसुतुदधु-
क्रादिभ्यः शपशुपश्यन्श्रूशश्मनश्चा एते क्रमात् स्युः धुनिर्देशे ॥
हसादित्यानाः ॥ cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 399.

[H. T. COLEBROOKE.]

875.

1417. Foll. 38; size 12½ in. by 3½ in.; well written, in the Bengālī character; four lines in a page.

Kavikalpadruma, a *Dhātuvṛṇṇā* in *anushṭubh*
*śloka*s, in which the roots are arranged alpha-
betically according to their final letter; by
Vopadeva.

See Westergaard's *Radices Linguae Sanscritae*,
pref., p. v; Weber, Cat. Berl., no. 790; Aufrecht,
Cat. Bodl., no. 397.

It ends:

इति स्फोटः सप्तदशशतया षट्पञ्चशतया । १७५४ ।
धातुस्कन्दैर्बुधाः सेव्यः कविकल्पद्रुमः फलन् ॥

विद्वद्वनेशशिष्येण भिषक्केशवसूनुना ।

तेन वेदपदस्येन वोपदेवद्विजेन यः ॥

Editions have been published at Calcutta in 1866 and 1872. [H. T. COLEBROOKE.]

876.

2739. Foll. 64; size 7½ in. by 6 in.; well written, in Devanāgarī, by Lālā Mahtāb Rāj; bound in the European style.

Kavikalpadruma, arranged alphabetically according to the final letter of the roots, each root with its Sanskrit (and to some extent, its English) equivalents occupying a separate line.

It ends: ज्येष्ठे मासि कृष्णपक्षे पंचम्यां तिथावर्जजवासे विचित्रं धातुपाठो महतावरायेनदं चित्रितं शुभं भूयात् ॥

स्वर्गे गीर्वाणनार्यः सुरपतिमभिः शाब्दिकानां वरेखं पाताले नागराजं भुजगयुवतयो यस्य गायन्ति कीर्तिम् । यस्तीर्थः शब्दपाथोनिधिमखिलमिमं गोप्सद् वा सुराद्वौ शिष्यो कार्पण्यनेशः कविकुलतिलकः कैशविवोपदेवः ॥

After this follow the *sautras*.

For an index of the roots contained in this work, likewise arranged according to the final letter, see no. 687 (MS. 434a, appendix).

[SIR CHARLES WILKINS.]

877.

779. Foll. 84; size 10 in. by 4 in.; clear Devanāgarī writing of the early part of last century; 6-8 lines in a page.

Vopadeva's Kāvyaakāmadhenu, a commentary on the author's *Kavikalpadruma*, the text of which is likewise given in full.

The MS. [A] begins:

येना ऽविवद्विषयैराख्यातैर्धातुलोहितैः * ।

प्रकाशः संप्रकाश्यते क्रियास्तं स्तौमि† गोपति ॥ १ ॥

* येन विषयद्वि B.; येन विषय आख्यातधातु Oxf. MS.

† स्तौमि B. O.

कविकल्पद्रुमं धातुपाठं विवरितं निजं ‡ ।

धातुवृत्तिः काव्यकामधेनुना विधीयते § ॥ २ ॥

तत्र प्रयोगा धातूनामक्रमादित्प्रत्ययैकाः ॥

शमिषोऽन्वितां तुल्यप्रयोगाणां सभेदकाः ॥

तत्रादौ ग्रंथकृतचित्तेष्टदेवतामादित्यमुपास्ते । शब्दाकारकरग्रामम् ॥

अथ पूर्वाचार्यान् जयवादेन धिनोति ।

इंद्रश्रद्धः काशकृत्स्नापिशली शाकटायनः ।

पाणिन्यमरजैनेन्द्रा जयंत्यष्टादिशाब्दिकाः ॥

अथ ग्रंथस्वरूपं निरूपयति ।

मतानि तेषामालोच्य सर्वसाधारणः स्फुटः ।

धातुपाठः स्वदाद्याद्यक्रमादंतादिमक्रमः ॥

कविकल्पद्रुमो नाम पद्यैर्निष्पाद्यते ऽत्र च ।

स्वदाद्याद्यक्रमादंतादिमक्रमः । आकार आद्यो येषां धातूनां ते°

The MS. is not quite complete at the end; one leaf being wanting which ought to contain the end of the *sautrāḥ*, and the comment on the concluding *śloka*s, and which has been replaced by a leaf containing the colophon. Fol. 74 has been supplied by a still more recent hand.

Cf. Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 194; Anfrecht, Cat. Bodl., no. 398. [H. T. COLEBROOKE.]

878.

346a. Foll. 86; 4to; size 11½ in. by 9 in.; large Bengālī handwriting; nine lines in a page; European paper (watermark 1805).

Kāvyaakāmadhenu [B.]. The roots and meanings of the *dhātupāṭha* are marked with red chalk; the introductory *śloka*s of the text are not given in full. [H. T. COLEBROOKE.]

879.

726a. Foll. 70; size 12½ in. by 4½ in.;

‡ मया O.; विवरितं मया B.

§ नामाभिधीयते B. O.

॥ read धातूनामित्क्रम°

good, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

[*Kavikalpadruma-tīkā*], a more diffuse commentary on *Vopadeva's Dhātupāṭha*, by *Rāma Rōma Nyāyālaṅkāra*. Incomplete. It begins:

सजलाम्भोदतुल्याभां ब्रह्मादिसुरसेवितां ।
सच्चिदानन्दरूपां तां नमामि परदेवतां ॥
श्रीगुरोश्चरणाम्भोजनान्मय कथितुष्टये ।
कविकल्पद्रुमस्याख्या रामरामेण तन्यते ॥

ग्रन्थारम्भे प्रतिबन्धकत्वरितपरिहरणकारः श्रीमन्महिरमु-
पास्यत्वेन स्तौति । शब्दाकरेति °

The MS. extends to the end of the *ज्ञानवर्गः* ।

Among the authorities quoted may be mentioned *Goyācandra*, *Tarkavāgīśa* (*Mugdhabodha-tīkā*), *Trilocana*, *Durga*, *Bhaṭṭamalla*, *Maitreya*, *Vistaravṛitti*. [H. T. COLEBROOKE.]

880.

418. Foll. 120; size 11½ in. by 9½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 14-17 lines in a page; bound in the European style.

Dhātudīpikā, another commentary on *Vopadeva's Kavikalpadruma*, by *Durgādāsaśarmā*, son of *Vāsudeva Sarvabhauma Bhaṭṭācārya*. The MS. begins:

नत्वा श्रीशगिरीश्री श्रीदुर्गादासशर्मणा क्रियते ।
कविकल्पद्रुमटीका धातुदीपिका नाम (!*) ॥
कति कति सत्यपि सन्तः सन्तोषं नो भजन्त इतरगुणे ।
ये परगुणलवलुब्धा दुर्गादासश्चमो भवन्नेभ्यः ॥
मुखाय ज्ञानवर्गीणामत्रेति परिभाष्यते ।
अन्तस्थाः सूर्यरत्नवा अ आ इत्यादयः स्वराः ॥

जप्माणः स्युः शवसहा अन्त्यात् प्रागुपधा भवेत् ॥

श्रीवोपदेवो धातुपाठं चिकीर्षुः प्रारिप्सितसमाप्तये शिष्टा-
चारप्राप्तं मङ्गलमाचरति ॥ °

* A MS. of this work, described in *Rāj. Mitra's Notices*, iii., p. 232, begins:

नत्वा शङ्करचरणसरोर्जे श्रीदुर्गादासेन धीमता ।

विदधे धातुदीपिका नाम टीका कविकल्पशाखिनः ॥

The concluding *sārdūlavivṛitī* stanza, containing the date of the work, is not given in that description.

It ends:

शाके सोमरसेषुभूमिगणिते श्रीसार्वभौमात्मजो

दुर्गादास इमां चकार विशदां टीकां स्रवोधावधि ।

टीकेयं विशदात्मनां प्रतिपदं संपादयन्तो मुदं

शिष्याणां विदधातु धातुगहने शार्दूलचिक्रीडितं ॥

सर्वस्वं मीग्धवोधानामन्येषामिव कांचनं ।

कविकल्पद्रुमस्याग्रे दीप्यते धातुदीपिका ॥

इति वासुदेवसार्वभौमभट्टाचार्यात्मजश्रीदुर्गादासशर्मविरचिता
धातुदीपिका नाम कविकल्पद्रुमटीका समाप्ता ॥

The commentary was accordingly written in Śaka 1561 (= A.D. 1639). Westergaard, *Radices*, p. vii., makes it Śaka 1581 (= A.D. 1659) taking *रस* as 8).

A leaf at the end contains a list of the authorities quoted in the work from which we extract the following †:

Amaraṭīkā, fol. 106; *Ālaṅkāṭīkā*, 37b; *Uddha-
tāśloka*, 49; *Kāṭambini*, 17b; *Kīratam*, 116;
Kīcakavyanataka, 13; *Kulacandra*, 116b; *Kramad-
āśvara*, 6b; *Kṛiyānighaṇṭa*, 18b; *Uddasiṅha*, 29;
Goyācandra, 9b; *Govardhana*, 33b; *Govinda-
bhaṭṭa*, 14b; *Candrasekhara*, 89; *Caturbhuj*, 14b;
Jagādharma, 21b; *Trilocana*, 11; *Durga*, 21; *Dhā-
tupāṭhāṅga*, 5; *Dhātupradīpa*, 21; *Pāṇineya-
vṛitti*, 15b; *Bhaṭṭamalla*, 14b; *Bhama*, 50b;
Mayūrabhaṭṭa, 73; *Maitreya*, 22; *Raghu*, 21;
Rāmānātha, 13b; *Rāma*, 19; *Vidyānīśa*, 43b;
Vaidyaka, 33b; *Śabdamaṅgala*, 117b; *Śab-
dāṅka*, 1, *Saravādera*, 37; *Sāhityadarpaṇa*, 117b;
Subhāṭi, 51b.

[H. T. COLEBROOKE.]

881.

1172E. Foll. 28; size 13½ in. by 4½ in.; fairly written, in the Bengālī character; seven lines in a page.

† The numbers refer to the first quotations from the respective works and authors.

Dhāturalnākara, a metrical arrangement of the roots according to the final (and initial) letters, composed, apparently in imitation of the *Kavikalpadruma*, by *Nārāyaṇa*, in Śaka 1586 (or possibly 1576), A.D. 1664 (1654).*

It begins :

यन्दं यन्दं पदद्वन्द्वं श्रीरामस्य तयानिधेः ।
 पद्यैर्विधीयते धीरा धातुरत्नाकरो मया ॥
 यशस्कृतकृताद्यं तु परिपाठ्याः समीरिताः ।
 गणसूत्रसूत्रलोकागमोक्ता इह धातवः ॥
 अत्र नेडादिकं कार्यमनुबन्धादिहेतुना ।
 बोध्यं सर्वैरियं यस्मात्सर्वसाधारणी कृतिः ॥
 परोऽनुबन्धः सर्वेषां समानवाक्यशालिनां ।
 न तथा पीनरुक्ते तु परोक्तानां न मध्यमः ॥
 अत्र यादृच्छिकोऽकारो न निष्ठायामिडादितं ।
 आरम्भे च तथा भावे विहितायां विभाषया ॥ ०
 नुम् स्यादिदनुबन्धानां न निष्ठायामिडादितं ।
 वाक्यायामुदितामिडं स्यात् सर्वस्मिन्नूदितां तथा ॥
 ऋदितामनि इहो न ऋदितां स्याद्विभाषया ।
 अगूदितां वेरितां स्यादवृद्धिरेदितां सडि ॥
 ऐदितां स्याद्यजादित्वं निष्ठास्तन ओदितां ।
 औकारानुबन्धकानां शकादित्वं समीरितं ॥
 किञ्चुरादिर्यजादि कोत् क्रियादिर्गोनुबन्धकः ।
 षादिश्च ग्यनुबन्धः स्यात् पूर्वजं स्वादिरेव सः ॥
 घानुबन्धो रुदादि स्यात् कितं स्यादात्मनेपदं ।
 कर्तरि प्रानुबन्धानां तत्कर्त्रर्थक्रियाफले ॥
 उभयानुबन्धकानां हुमितयं समीरितः ।
 भितां क्तो यत्माने तु टोकारेतां ज्ञलादितां ॥
 ऊपुङ् भवेद् टुकारेतां तुकारेतां त्रिमक् तथा ।
 ञीकारेतां फलादित्वं ज्ञादिस्तानुबन्धकः ॥
 दानुबन्धस्तनादिः स्यात् धानुबन्धो रुधादिकः ।
 स्वादिः स्यान्धानुबन्धस्तु मुचादिः पानुबन्धकः ॥
 भानुबन्धः शमादिः स्याद् घटादिर्गोनुबन्धकः ।
 मीढिकर्त्तव्यं यकारे तु दिवादीर्मिददादिकः (!) ॥
 लुकारे तु स्वपादिश्च वानुबन्धो वृदादिकः ।
 ञीकारे तु जुहोत्यादिस्तुदादिर्गोनुबन्धकः ॥
 हानुबन्धः कुदादिश्च वैदिका रानुबन्धकाः ।
 आङ्गवेत् पानुबन्धानां आदयः प्यनुबन्धकाः ॥

* The date (A.D. 1805) given erroneously by Westergaard, *Radices*, p. vii, for the composition of the work, is that of the present MS.

धृडादयः घुकारे तु तः स्यादिर्गोनुबन्धकः (!) ।
 क्रादि कृगृदृधृपृठः खमितः स्युः सुपादयः ॥
 ढिन्मुहादिर्द्युतादिस्तु ड लकारानुबन्धकः ।
 अन्नुस्वारानुबन्धा ये ते विज्ञेया अदन्तकाः ।
 चुरादयोदिने (!) बोध्या मृषज्जरहिता पुनः ॥
 इति परिभाषा† ॥

अर्थङ्गसौ याचने स्यात् अङ्गाङ्गं पदचिह्नयोः ।
 अंशांसं द्वौ समाधाते स्यादन्धं दर्शनक्षये‡ ॥
 अवधीरं तु रीढायाम् अर्थं पापकृतौ मतः ।
 आन्दोलं दोलनार्थोऽसौ स्यादूर्ध्वं परिहानके ॥
 स्यादोजं वलतेजोऽर्थः कथं वाक्यप्रबन्धके ।
 कर्त्रे कर्त्रं त्रयः कर्तृ शैथिल्यार्थाः समीरिताः ॥ ०

इत्यकारान्तवर्गः fol. 4; आदन्तवर्गः fol. 4b; इकारान्तवर्गः ib.; etc. हान्तवर्गः fol. 28b; सौत्रवर्गः fol. 29.

शाकाद्ये रसनागरोपरजनीनाथैर्मिते माधवे
 श्रीरामस्य पदारविन्दयुगलं ध्यात्वा चिरं निर्मितः ।
 ग्रन्थोऽयं शशिराजिनैवगणितः संदर्भे ते धातवः
 श्रीनारायणशर्मणा परमतो बोध्यं प्रयोगात्सतां ॥
 इति श्रीनारायणवन्द्यनिर्मितो धातुरत्नाकरः समाप्तः ॥
 प्राणकान्तारपाथेयं संसारच्छेदभेषजं ।

दुःखशोकपरित्राणं हरिरित्यक्षरद्वयं ॥ श ० ११२७ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

882.

1282b. Foll. 40; size 13 in. by 4½ in.; fair, recent Bengali handwriting; seven or eight lines in a page.

Śabdārūpaprakāśikā, being a collection of declensional paradigms, according to the *Mugdhabodha*.

It begins :

श्रीरामचरणौ नत्वा नामानि लिखति क्रमात् ।
 शब्दानामङ्गस्तनानां रूपाख्यत्वधियां कृते ॥

† For the corresponding verses of the *Kavikalpadruma* see Westergaard, *Radices*, p. 343.

‡ The corresponding verse of the *Kavikalpadruma* runs thus :

अङ्गाङ्गत् क पादलक्ष्यंशाशत् क विभाजने ।
 अर्थत् क याचनेऽन्धात् क दृक्क्षयेऽधत् क तत्कृतौ ॥

रामशब्दः श्रीरामवल्लभपरशुरामवाचो । रामः रामौ
रामाः ० ।

The *ajantādhyāya* ends fol. 18.

[H. T. COLEBROOKE.]

8. SAUPADMA.

883.

75. Foll. 200; size 17½ in. by 3 in.; well written, in the Bengālī character; six lines in a page.

Supadma, a Sanskrit grammar, in aphorisms, with brief explanations; by *Padmanābharatī* (son of *Dāmodaradatta*).

Adhyāya I., on *saṃjñās* and *sandhi*, begins:

प्रथम्य परमं देवं देवीं वाचमृषीन् गुरुन् ।

पञ्चनाभः स्फुटं पूर्णं भाषायामाह लक्ष्यं ॥

अथ विवरणं च तस्य शब्दानुशासनेन सह पाणि-
नीयादिशब्दस्मृती रूपलक्षसौकर्योपाधये । प्रतिसंस्कृतस्य
शब्दलक्ष्यस्य तत्रादौ वर्णोपदेशः शास्त्रप्रयोगाय । अ
इ उ ऋ ए ओ ङ् ए औ ङ् ऐ औ च ॥ आदिरितान्येन
समर्थः । आदिर्वर्णोऽन्येन इता शकारादिना इत्संज्ञकेन
सह संगृह्यमाणः समर्थो ग्राह्यो भवति । अणित्युक्ते
अकारइकारउकारा गृह्येरन् ० ॥ here follow a few
more *sūtras* : अचोऽन्ये हल् ॥ खयादिद्वयं वर्गस्य ॥
तृतीयो जस् ॥ तुर्यो ऋम् ॥ ङम् पञ्चमः ॥ ऋयं वर्णो
ङ्ङम् ॥ यवरलो यण् ॥ शवसाः शर् ॥ खर् खयशरौ ॥
खरुङ्ङितो हल् हस् ॥ ङम् यण्हीनो मूल ॥ अशर्हो
यम् ॥ अङ्गमोऽनुनासिकाः ॥ वर्गस्वरौ सजातीयैः
सवर्णौ ॥ ०

A. II., on *kāraka* and declension, beg. fol. 22 :
कारके ॥ अधिकारोऽयं । क्रियानिमित्तं कारकं कर्त्तृदि । ०

A. III., on conjugation, beg. fol. 53 : गुणित-
क्रियाः सन् बहुलं । गुणितानि धातुभ्यः सन्प्रत्ययो बहुलं
भवति । ०

A. IV., on *kṛit* (and *unādi*) suffixes, beg.
fol. 98b : कृद्बहुलं ।

A. V., on *taddhitas*, fol. 141b : तद्धिते ॥ अधि-
कारोऽयं ॥ शिति वृद्धिरचामादेः । ०

It ends:

वन्द्यश्रीयुक्तराधाचरणवदुधस्तस्य पाठाय पुस्तं

यत्नादेनां व्यलेखीत् चरणपरपदं पार्वतीपूर्वशब्दं ।

यस्याभ्यासोऽपि विप्रो नयनविधुमुनिक्षौणिकासंख्यश्लोके
मासे मेघस्यसूर्ये त्रिपथिममदिवसे शुभ्रपक्षे ऽर्कवारे ॥

शकाब्दाः १११२ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

884.

904. Foll. 199; size 15½ in. by 5 in.; Bengālī character, for the most part indifferently written, by three or four recent hands; 7 or 8 lines in a page.

The same work.

[H. T. COLEBROOKE.]

885.

903. Foll. 318; size 15 in. by 5 in.; transcribed, in the Bengālī character, by four different, recent hands; 7-10 lines in a page.

The *Supadma-maharanda*, a commentary on the *Supadma*, by *Vishyuniśra*; in 20 sections (*vinḍu*), of which there are found four in each *adhyāya*.

This MS. wants the third *adhyāya*.

It begins:

गौरीचरणसरोजं स्मरदनुरागं भजामि भक्तेषु ।

आसाद्यास्मिन् मानसमखिलाभीष्टं जनोऽभ्येति ॥

यच्चिन्ताभ्यसनाज्जनतोः क्षीयन्ते तमसां चयाः ।

उदेति परमं ज्योतिर्ज्योतीरूपं नतोऽस्म्यहं ॥

अपारभवकान्तारविम्वारणकारणं ।

हेरक्षस्य पदाम्भोजं भजामोऽभीष्टसिद्धये ॥

यस्याः प्रसादमासाद्य वाचम्यतिथयश्चिन्ता ।

अशेषजननीमाद्यां भारतीमानतोऽस्मि तां ॥

दुरुहं पञ्चनाभस्य वचनं विदूषोमि यत् ।

खलुमर्हन्ति तत्सन्तो यूयमत्र परीक्षकाः ॥

अथेहाशेषविशेषपदेषु विभ्रान्तानलजनुसंतानोपशिक्षीर्यया
व्याकरणं चिकीर्षुः परमकारुणिको ग्रन्थकृत् सकलशिक्षाचारा-
नुमितवेदप्रामाण्यात् प्रत्यहबृहदारण्यकारणमभीष्टदेवताप्रणतिल-
क्ष्यं मङ्गलं प्रणीय शिक्षान् शिक्षयिष्यन् तत्संबन्धं पद्यं प्रथमं
निबबन्ध प्रणम्येत्यादि । ०

Adhyāya I., ends fol. 47b; II., fol. 118; IV., fol. 203.

It ends : वदादयः समविंशत्यया अथयसंज्ञा इत्यर्थः ॥ शिवमेतत् सर्वं ॥ इति श्रीसुपन्नमकरन्दप्रकाशे विंशतितमो विन्दुः ॥
[H. T. COLEBROOKE.]

886.

1479. Foll. 85; size 15½ in. by 5½ in.; clearly written, in the Bengālī character, by three modern hands; seven or eight lines in a page.

Adhyāya III. (vindus 9-12) of the *Supadma-maharanda*; being the section on the verb.

[H. T. COLEBROOKE.]

887.

1160a. Foll. 32; size 14 in. by 5 in.; fair, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Samāsa-saṅgraha, a versified summary of the chapter on compounds of the *Supadma*, by the physician *Rūpanārāyaṇa Sena*; with a commentary by *Vishṇumīśra*. The treatise begins :

प्रथम्य चाणीचरणारयिन्दं
विचित्रशोभं नखरेन्दुभायं ।
नृणां मनोऽभीष्टफलप्रदायि
ज्ञानार्थमेवाशुतरं शिशूनां ॥ १ ॥
पद्येन सीपसमाससूत्रं
संग्रथ्य वृत्त्या परित्यज्य तस्य ।
अर्थः पयोद्यामकृतालयेन
श्रीरूपनारायणसेनकेन ॥ २ ॥ ० ३ ॥
समर्थानां समासः स्यात् सुसुपाधिकृतं त्वतः ।
वाच्यस्तत्पुरुषात्पूर्वमव्ययीभावसंज्ञकः ॥

The text, the three introductory ślokaś of which are not commented upon, ends fol. 3. The commentary begins:

समर्थानां समासः स्यादस्यार्थः । परस्परसंबन्धार्थानां पदानां समासो वेदितव्यः । समसं समासः संक्षेप इत्यर्थः । ०

It ends :

मनःसंस्थशोभायेन निमैलं कुरुते अधिकं ।
विष्णुभिर्भोज्यवा टीका गङ्गेव सुखदायिनी ॥

तस्य साफल्यभावेन दातुं शक्नोति को ऽपि न ।

स्वल्पपात्रे निधायानु सर्व एव तदहंति ॥

अकरोत् संग्रहं शाके पृथ्वीखाभिविद्यन्मते ।

पयोद्यामनिवासी श्रीरूपनारायणो भिषक् ॥

This would give Śaka 1701 (A.D. 1779)—hardly Śaka 1401 (A.D. 1479)—for the date of *Rūpanārāyaṇa's* composition. [H. T. COLEBROOKE.]

888.

1160c. Foll. 23; size 14½ in. by 5 in.; fairly written, in the Bengālī character, by two recent hands; 5-9 lines in a page.

Supadma-shaṭk-raka, a metrical summary of the *kāraka*-chapter of the *Supadma*, by *Rūpanārāyaṇa Sena*; with a commentary. The MS. begins :

अर्चान्यस्तसहस्रसंख्यकमले नूनैकके तत्क्षणात्
यत्रोत्पाद्य निजाक्षिपन्नमकरोत् साहस्यमस्याञ्जतः (?) ।
तत्शम्भोश्चरणं प्रथम्य विमलं सौपस्यपटकारक-
व्याख्यानं तनुते भिषग् बुधमतः श्रीरूपनारायणः ॥
पट् कारकाणि संबन्धो विभक्तीनां च निर्णयः ।
वक्रव्यानि समासेन शिशूनां बोधहेतवे ॥
लिपिं बोध्य बुधानां यः प्रबन्धः क्रियते मया ।
तच्च दोषे समाधानं कुर्वन् शास्त्रकोविदाः ॥
क्रियानिमित्तं यदि कारकं स्यात्तदास्य संबन्धिनि लक्षणस्य ।
भवेदतिव्याप्तिरिहेश्चरादौ पचत्सौ तन्नुलसीश्चरस्य ॥
अस्यार्थः ॥ यदि क्रियानिमित्तं कारकमिति सामान्यलक्षणं
क्रियते ०

It ends : कृदन्तात् प्रत्ययान्तरे षष्ठी न भवितव्यमिति न तद्धितप्रयोगे इत्यादिदृष्टिः ॥ इति सुपस्यपटकारकं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

889.

1160d. Foll. 45; size 14 in. by 4½ in.; recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Śabdāvali, a versified summary of the chapter on declension of the *Supadma*, by *Rāma-bhadra Nyūyālamkāra*.

It begins:

नौमीशकान्ताचरणाम्बुजद्वयं
विधीशमानासुरेन्द्रवन्दितं ।
वाल्मीकिना रामगुणो निवेदितो
निषेच्य यत्प्राथमिकेन धीमता ॥
ज्ञानदं श्रीगुरोः पादं प्रवन्द्य धरणीसुरः ।
शब्दावलिं शावकृते रामभद्रस्तनोत्तमि ॥
प्रतीता बालबोधिन्यां कातन्त्रप्रक्रिया यतः ।
सुपस्रप्रक्रिया तस्माद्रामभद्रेण तन्यते ॥

The outer page contains the title: कविचन्द्र-
कृतसुपस्रसंमतशब्दावली ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

890.

802a. Foll. 36; size 16 in. by 5½ in.; fairly written, in the Bengālī character, by two recent hands; eight, sometimes seven, lines in a page.

Padmanābhādatta's Paribhāṣā, or general rules on the application of the author's grammatical *sūtras*, with a commentary.

It begins:

हरिं प्रणम्य गोपालं श्रीदत्तात्मजसूनुना ।
द्विजश्रीपद्मनाभेन परिभाषा विभास्यते ॥
तथा हि । सूत्रेष्वेव हि तत्सर्वं यद्वृत्तं यच्च वार्तिके ।
सूत्रं योनिरिहाणीनां सर्वं सूत्रे प्रतिष्ठितं ॥

येन केनचिद्वास्यातुकामेनावश्यमेवाप्युपगन्तव्यं । तथा चा-
र्थतः । अर्थान् सूचयति सूचयति सूत्रे वा । सूत्रमिह भगवा-
नाचार्य इह पञ्चकसुपस्रे ऽर्थोभिधानमभिहितं । सूत्रावलोकनात्
तदिह संक्षिप्याभिधीयते । परितः सर्वतो भाष्यन्ते ऽर्था आभि-
रिति परिभाषाः । ० ॥ असति बाधे ॥ अस्यार्थः ॥ इत्यधि-
क्रियते । असति बाधे बाधविरहे परिभाषान्यायः प्रवर्तते । ० ॥
here follow a few more *paribhāṣās*: सविशेषयो
विधिनियमौ विशेषणमुपसंक्रामतो विशिष्ये बाधिते सति ॥
एकदेशविकृतमन्यवत् (*Paribhāṣaśeṇḍuś*. no. 37) ॥ ना-
स्वशब्दोक्तत्वात् ॥ येन विधिस्तदन्तस्य (*Pāṇ.* I. 1, 72) ॥
न संज्ञाविधौ ॥ विशेषनिधिज्ञानां सामान्यनिषेधपरत्वं ॥

The work concludes with the following *ślokaś*, in which the author gives an account of his literary activity up to that time:

नन्वा श्रीश्रीनिवासं प्रणतजनमनःशत्रुसंहारकालं
सम्यासशमवस्तमन्तदमनं श्रीगोपालदेवेशं प्रभुं (!) ।
पाणिन्यादिप्रणीतान्यतिविमलधिया शब्दशास्त्राणि दृष्ट्वा
पूर्णं मुक्तं सदायतमनगुरुमयाविष्कृतं तृणमेतत् ॥
दिङ्मात्रं दर्शितं किंतु सकलार्थविकाशनं ।
धैर्यवधेयं धीराः श्रीपद्मनाभनिवेदितं ॥
उक्तो व्याकरणादर्शः सुपस्रस्तस्य पञ्चिका ।
ततो हि बालबोधाय प्रयोगाणां च दीपिका ॥
उणादिवृत्ती रचिता तथा च धातुकीमुदी ।
तथैव यंलुको (!) वृत्तिः परिभाषा ततः परं ॥
गोपालरचितं नाम साहित्ये ग्रन्थरत्नकं ।
आनन्दलहरीटीका टीका माघे विनिर्मिता ॥
छन्दोरत्नं छन्दसि च स्मृतावाचारचन्द्रिका ।
क्रोमे भूरिप्रयोगाख्यो रचिता तातयलतः [?] रचिता-
न्यतियलतः] ॥ ० ॥

इति श्रीपद्मनाभदत्तकृता परिभाषा समाप्ता ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

891.

1480. Foll. 45; size 16 in. by 5½ in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Unādivṛtti, a collection of aphorisms on the formation of words derived by means of *unādi* suffixes, with a commentary, by the author of the *Supadma*, *Padmanābhādatta*, son of *Timodaradatta* (and grandson of *Śrīdatta*).

The work begins:

प्रणम्य गोपीजनवत्सलं हरिं
सुपस्रकारेण विधीयते ऽधुना ।
अथो जलकादिक्रमतो ऽभ्युत्थनयोर्
उणादिवृत्तेरिति सारसंग्रहः ॥
बुधैरुणादेर्वैदुषा कृतो ऽस्ति यो
मनीषिदामोदरदत्तसूनुना ।
स पद्मनाभेन सुपस्रसंमतं
विधिः समयः सुगमं समस्यते ॥

अथेष्टसिद्धयर्थमिष्टदेवतायन्दनापूर्वकार्यमाह । गोपीजनवत्सलं
प्रणम्य इदानीं सुपस्रकारेण उणादिवृत्तिरिति सारसंग्रहो वि-
धीयते ॥ इति शब्दः प्राकाशये । केन प्रकारेण । अथो जल

अचरूपं प्रत्ययमुक्त्वा ततः पश्चादजने हलन्ते च प्रत्यये कादिक्रमतः
कादिक्रमेण इति । - - । रुदिशब्दाः पृषोदरादिपाठे निरुक्त-
सिद्धाः । ०

The work consists of two chapters (*pāda*), of which the first treats of vowel-affixes, beginning with *u*, *ū*, *a*, *ā*, etc.; the second of consonantal affixes (first the monosyllabic, then the polysyllabic ones), arranged alphabetically according to the final consonant. Cf. Th. Aufrecht, *Ujjuvaladatta*, p. xvi. The first two *sūtras* उणादयो बहुलं ॥ क्रादिभ्य उण् ॥ are identical with those of the resp. chapters of the *Supadma* (iv. 2), but afterwards there are not many coincidences.

[H. T. COLEBROOKE.]

892.

1475d. Foll. 33; size 15½ in. by 5 in.; modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Śabdābhīkāṭī, a glossary of words formed with *upādi* affixes, by Rāmāyaṇinī (dharmāra), son of Rāpanārāyaṇa cakravartin.

It begins (with the numbers supplied):

उन्मत्तदैत्यगात्रन्यमनन्यहर्षे

विश्वम्भराभवनमोहितमाज्ञरूपं ।

दामोदरं दरधिकस्वरसारसाक्षं

लक्ष्मीपतिं त्रिजगतीगतिमानतो ऽस्मि ॥ १ ॥

अच्युतस्य विमलं पुनः पुनः पादपद्मयुगलं नमस्यता ।

शब्दशास्त्रविदुषां मुदे मया शब्दसागरतरिर्विधीयते ॥ २ ॥

अत्र शिष्टानुशिष्टान्नाह्नसन्तानामदन्तता ।

छविन्न कार्यसमये त्वन्तापादि न पूर्वभाक् ॥ ३ ॥

आदी प्रत्ययमदृपमुक्त्वाजनेहसनयोः ।

कादिक्रमेण कथयाम्युणादीन् प्रत्ययानहं ॥ ४ ॥

पृषोदरादी विद्वद्भिस्तत्र सिद्धा निरुक्ताः ।

रुदिशब्दाः प्रपठ्यन्ते यदिच्छालक्षणांविताः ॥ ५ ॥ ०

कारुः कार्यं करोतीति स्मृतः शिष्यिनि कारके ।

वातीति वायुः पवनः चरन्कारु मनोहरं ॥ १४ ॥

The vowel-affixes, treated of in the first

vicitra, end fol. 8; when the consonantal affixes follow in alphabetical order: fol. 10b, *iti kūn-tavargah*, etc. [H. T. COLEBROOKE.]

893.

218. Foll. 136; size 15 in. by 5 in.; at first well, afterwards fairly, written, in the Bengālī character (but without diacritic *r*-point); by two modern hands.

Dhātupāṭha to the *Supadma*; with a commentary, called *Dhātunirṇaya* (?).

I. Foll. 15 (122–136); eight lines in a page.

The *Dhātupāṭha*. It begins:

भू सत्तायां । पा पाने । घ्रा गन्धोपादाने । आ
शब्दाग्निसंयोगे । ष्टा गतिनिवृत्तौ । स्नाभ्यासे । दान्
दाने । इ गतौ । केचिदिदं दीर्घानं पठन्ति । जि जये ।
क्षि क्षये । जि जि अभिभवे । सु सु गतौ । सु प्रसवे-
श्वरयोः । शु श्रवणे । भु स्वये । दु दु गतौ । च्च गति-
प्रापणयोः । गृ घृ सेचने । सृ गतौ । स्मृ चिन्तायां ।
कृ क्रीडित्ये । झृ हर्षणे । ० - *iti parasmaibhū-*
shāh, fol. 4b; *ātmanebhāshāh*, fol. 6b;
ubhayabhāshāh, fol. 7; *dyutādayah*, fol. 7b;
vrītādayah, *ghatādayah*, *phalādayah*, *jvalā-*
dayah, *yajādayah*, इति शब्दिकरणा भूवादयः
समाप्ताः fol. 8b; अशब्दिकरणा अदादयः fol. 9, etc.

It ends: वर्ये वर्येक्रियाविस्तारवचनेषु । अप
प्रेरणे । लाभ इत्येके । अथ पापक्रियायां । परस्मैभाषाः ।
वृह स्वार्थे णिजन्ताश्चुरादयः समाप्ताः ॥ The back
of the last leaf contains the title, in De-
vanāgarī, सुपसक्रो धातुपाठः ० श्रौ ३३९ ॥

II. Foll. 1–121; seven lines in a page.

Dhātunirṇaya; wanting the *curādi* section.

It begins:

अज्ञानतत्त्वमिथं हिनस्ति यद्विर्नखेन्दूनां ।

यस्मिंस्तदेव गौरीचरणाम्भोजं मुहुः स्तौमि ॥

प्रत्यह्व्यूहविध्वंसिदशनस्य गणेशितः ।

पदारविन्दमङ्गलसाधनं सततं स्तुमः ॥

धातूनां निर्णयः शब्दभिषजामपि दुष्करः ।

अतस्तन्निर्णये यत्नः सुधीभिः सुविधीयते ॥

894.

671a. Foll. 25; size 12 $\frac{3}{4}$ in. by 6 $\frac{1}{4}$ in.; good modern Bengālī handwriting (the same as that of 671b-d); ten lines in a page.

Gaṇapāṇḍikā, a metrical arrangement of the *Dhātupāṭha*, by an unknown Brāhman (*āharū-mara*), the son of *Sundara* and *Jayū*.

It begins:

प्रणम्य राघवं रामं जानकीकमलां सतीं ।
 श्रीविष्णुं गणं ब्रूयाज्जयासुन्दरजः शुभं ॥
 कृतान्नलिरहं सो ऽपि युष्मान् वच्मि धरामरः ।
 सर्वान्दोषान्परित्यज्य ग्राह्या मे गणपङ्क्तिः ॥
 व्याकरणं पुराणानि साहित्यं पठिता स्मृतिः ।
 यता विद्यामु शिष्यन्ते विद्वत्पादाः प्रवेदिताः ॥
 विद्वत्पादान्नमस्ये वे पुढान्नलिरहं मुहुः ।
 पाठनीयाः सदा बाला ममेमां गणपङ्क्तिकां ॥
 वर्णस्यासंभवात्कश्चिद्वर्णभेदः समुच्यते ।
 लघुर्यत्र गुरुस्तत्र लघुस्तत्र प्रकीर्त्यते ॥
 छन्दोभङ्गं भवेत्कापि अपाशिक्ष्यं भवेन्महत् ।
 तदपि स्वीकृतं विद्वद्बालानां बोधनाय मे ॥
 भ्वाद्यदादिर्नुहोत्यादिदिवादिस्वादयो गणाः ।
 तुदादिश्च रुधादिश्च तनुवधादिचुरादयः ॥
 सत्तालज्जाभ्यतिनागरणं वृद्धिश्चभयजीवितमरणं ।
 शयनक्रीडारुचिदीप्यर्षी नैते कर्मणि धातव उक्ताः ॥

अथ गणपङ्क्तिः लिख्यते ॥ अजन्तधातवः कथ्यन्ते ।

पा पाने धेद पिबत्येव धयति ध्या च ज्ञन्दने ।
 धमति अग्निर्भोगे गन्धोपादे च जिघ्रति ॥
 आ हा गतिनिवृत्तौ च तिष्ठति स्वां मनत्यपि ।
 अभ्यासे यच्छतीत्येव दाने दानविदां मतं ॥
 हवेद्ये ग्रायति द्वे द्वे [च] ज्ञायति इत्यपि ।
 गात्रस्यापि धिनामे द्वे न्यकारे धायति स्वये ॥ ०

अथ इकारान्तः fol. 2, etc.

It ends:

आकारादिश्चकारान्तो गण उक्तः श्रीविष्णुना ।
 क्रमेण कथयितुं हि जयासुन्दरजः शुभं ॥

इति चुरादिगणसमाप्तः ॥

The treatise appears to be identical with the

Dhātugana, described by Dr. Rāj. Mitra, in his *Descript. Cat. i.*, p. 35 (which does not seem to contain the introductory *śloka*s 2-5); where, however, he reads the author's name *Jaya-sundarāja*, and identifies the *śrī-Vishṇu* referred to with *Vishnumīśra*, the author of the *Supad-mamakaramda*. The present MS. is followed by three treatises belonging to *Pītāmbara's Sārasaṅ-graha*, copied by the same scribe; and may perhaps have been intended to serve as a *Dhātupāṭha* for that grammar. [H. T. COLEBROOKE.]

9. MINOR GRAMMARS, AND MISCELLANEOUS TREATISES.

895.

2812. Foll. 96; folio; size 12 $\frac{3}{4}$ in. by 4 in.; well written, in Devanāgarī, by *Lālā Mahā Bārūya*, of Benares; about 30 lines in a page; European paper.

Prayoga-ratnamālā, a grammar in *śloka*s, accompanied by a *vṛitti*, composed, in A.D. 1772, under the auspices of *Malla Naranārāyaṇa Deva*, by *Purushottamaśarman Vidyāvāgīśabhaṭṭācūrya*.

It begins:

श्रीनन्दसूनुर्वेदनारविन्दम्
 उपासहे यत्र नितान्तमेव ।
 स्फुरद्भुतीनां परमं रहस्यं
 स्मितश्रियानन्दमयं विभाति ॥ १ ॥
 अमृताधिकमाधुरी धुरीणा
 धरणिर्या सगुणोज्जितेन वेणोः ।
 रश्मितेन जगति रञ्जयन्तं
 भगवन्तं घनकान्तिमलमीडे ॥ २ ॥
 श्रीमद्भदेवस्य गुणैकसिन्धोर्
 महीमहेन्द्रस्य यथानिदेशम् ।
 यत्नात्प्रयोगोन्नमरत्नमाला
 वितन्वते श्रीपुरुषोत्तमेन ॥ ३ ॥

महतामपि हृदिभावनीयैर्
महनीयैर्गुणवृद्धिमत्प्रयोगैः ।
रचितां पुरुषोत्तमेन बालां
प्रतिभायै परिधत्त रत्नमालाम् ॥ ४ ॥
दर्भोदिरादुरधियः सुधियः प्रसाद्य
विज्ञापये यदहमत्र मनो निधत्त ।
एतेषु मन्त्रचनकैरवकोरकेषु
युष्मत्प्रसादशरदिन्दुरुचः स्फुरन्तु ॥ ५ ॥

अकारादिष्वकारानां वर्णमालानुवर्तते ।
स्वरादिसंज्ञा विधानार्थम् ।
उक्तः श्रो वर्णमालायां मन्त्रस्योपचिकीर्षया ॥
कादिसंयोगसंकेतविषयं कश्चिदाह तम् ।
अत्र संख्याविधानानुपयुक्तो ऽपि अकारः पाणिनीयवर्णक्रम-
व्यवच्छेदार्थः ।

तस्यामकारादौकारं यावद्वर्णाः स्वरा अचः ॥
स्वरसंज्ञका अचसंज्ञकाश्च भवन्ति । °
अकारादय लृदन्ताः समानाः स्फुरकश्चते ।
संज्ञाफलम् अकाम् अकारे ह्रस्वः स्यात् °
संस्थानाकौ सवर्णः स्यात् सावर्ण्यम् अलवर्णयोः ।
अ इ उ अ ल ह्रस्वाः स्युर्लघवश्चैकमात्रकाः ।
अन्ये स्वरा दीर्घसंज्ञा ज्ञातव्यास्ते द्विमात्रकाः ॥ °

I. Sandhi and Subanta :

Iti svarasamjñāprakarāṇam, fol. 1b;
svarasandhi, fol. 2b; *svarasandhinishedha*,
fol. 3; *vyāñjanasandhi*, fol. 4; इति° संधि-
विन्यासः प्रथमः fol. 5; *svarāntasūdhya-praka-
raṇa*, fol. 11; *vyāñjanadeśa*, fol. 14; *avya-
yaprakarāṇam*, fol. 20b, etc.; *śatvapra-
karāṇam*, fol. 24b; इति° प्रकीर्णविन्यासश्चतुर्थः ।
fol. 25b; कारकमाला, fol. 34b; समासविन्यासः
षष्ठः fol. 44.

अवहेलितभीमविक्रमश्रीनरनारायणदेवदेशितेन ।
गुणवद्विततद्वितप्रबंधो रचितः श्रीपुरुषोत्तमेन तेन ॥ १ ॥
समाहृतं व्याकरणाभिरूपाः स्कूपारपारात्पुरुषोत्तमेन ।
प्रयोगचिंतामणिमननंतः प्रयोगचिंतामणयो भवंतु ॥ २ ॥
प्रालेयाद्रिसुतापदान्जयुगलं वन्दारुणा संततं
आलेखि द्विजकुंजरेण रचिता रत्नादिमाला शुभा ।

वेदव्याकरणं मुक्ताकिरणेषु केशे भूमिद्युपट् (!)
श्रीलश्रीपुरुषोत्तमेन महता शोके शनौ वासरे ॥ ३* ॥
इति° तद्वितप्रकरणं (तद्वितविन्यासः सप्तमः MS.
466) fol. 58b.

II. *Īkhyāta* begins :

श्रीयदुमणिगुरुचरणस्फुरदरविन्दारलिवन्दारुः ।
श्रीपुरुषोत्तमशर्मा लौकिकपदमञ्जरीं तनुते ॥ १ ॥
दाद्यायणीयमतकात्यसुतप्रबन्ध-
मन्त्रानुरञ्जितगुणा पदमञ्जरीयम् ।
आदीयतां श्रवसि निःश्रमवस्यतायै
व्युपपत्तिपद्मजदलायतलोचनानाम् ॥ २ ॥
Iti vartamānaprakaraṇam; इति° गणसा-
धविन्यासः प्रथमः । fol. 62; *līlātoprakaraṇam*,
fol. 63; लिङादिविन्यासो द्वितीयः fol. 64; *yak-
prakaraṇam*, fol. 64b; *śvaśāntāprakarāṇam*,
fol. 65b; सावैधातुकविन्यासः तृतीयः, fol. 67;
लिङ्प्र° चतुर्थो विन्यासः, fol. 69; लुङ्प्र° पंचमो,
fol. 72; आत्मनेपदादिप्र° षष्ठो, fol. 74b;
सनादिप्र° सप्तमो, fol. 80.

III. *Kṛīḍanta* begins :

नन्दनन्दनपदारविन्दयोः स्यन्दमानमकरन्दतुन्दिलः ।
व्यातनोतु पुरुषोत्तमः कृती सारवत्प्रकरणं कृतानिदम् ॥
कृतः कर्तारि । ° अवस्थाम्, fol. 81b; अष्टा-
चादिप्र°, fol. 83b; खानुबन्ध°, fol. 84b; आदिप्र°
कृतु चतुर्थो विन्यासः, fol. 90b; ह्यादिप्र°, fol. 93.
It ends :

इति महामहोपाध्यायश्रीविद्यावागीशभट्टाचार्यपरना-
मश्रीपुरुषोत्तमशर्मानिर्मितायां प्रयोगरत्नमालायां कृतु
षष्ठो विन्यासः समाप्तः ॥

Rāj. Mitra, Descript. Cat. i., p. 73, where
another MS. of this work is noticed, refers to
Martin's History of Eastern India, vol. iii., p.
136, where it is stated that *Purushottama* was a
Vaidika Brāhmaṇa of *Vihār* in *Kimārūpa*, and
flourished in the time of *Mallanārāyaṇa*, Rājā
of *Coch Behar*. This grammar is said to be
much used in *Assam* and *Eastern India* gene-
rally.

[SIR C. WILKINS.]

* This stanza is omitted by the next MS.

896.

466. Foll. 202; size 16½ in. by 4½ in.; good, cursive, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Prayoga-ratnamālā.

The *ākhyāta* section begins fol. 121; the *krīlanta*, fol. 167b.

It ends:

द्विजकुल कमलप्रकाशकैकभास्करमहामहोपाध्यायश्रीविद्या-
वागीशभट्टाचार्यनिमित्तप्रयोगोत्तमरत्नमालायां कृत्स्न पद्यो वि-
न्यासः सम्पूर्णः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

897.

2734. Foll. 142; size 16½ in. by 4½ in.; indifferent Bengālī handwriting; eight lines in a page.

The same work, without the *taddhita* and *krīlanta* sections. There is some confusion in the order of the different sections.

- Foll. 27-117 (numbered 1-93): from the beginning of the work to the end of the *Samāsa*; Dated Śaka 1706 (A.D. 1784).
- Foll. 128-142. The first three, and beginning of the fourth, chapters of the verb.
- Foll. 118-125. The end of the 4th, the 5th, and beginning of the 6th, chapters.
- Foll. 1-14. The remaining portion of the *ākhyāta*. [SIR C. WILKINS.]

898.

1600d. Foll. 33; size 9½ in. by 4½ in.; good, large Devanāgarī handwriting of the earlier part of last century; seven lines in a page.

Prabodhacandrīkā, an elementary treatise on grammatical subjects, in *anushṭubh śloka*s, composed by king *Vaijala Deva* for the benefit of his son *Hirūdhara*.

It begins:

हरिहरगुरुभक्तः सर्वलोकानुरक्तः
त्रिभुवनगतकीर्तिः कांतकंदर्पमूर्तिः ।
रणरिपुणकालो वैजलद्योणिपालो
जगति जयति दाता सर्वकर्मारथाता ॥ १ ॥
चंद्रावतीवदनचंद्रचकोरविक्र-
मादित्यदेवतनयो नयतंत्रवेत्ता ।
चौहानवंशतिलकः पुटनार्धनाथो (1. पट०)
राजा परं जयति वैजलदेवनामा ॥ २ ॥
रामो मेऽभिहितं करोतु सततं रामं भजे सादरं
रामेणापहतं समस्तदुरितं रामाय दत्तं धनुः ।
रामान्मुक्तिरभीक्षिता सरभसं रामस्य दासोऽस्यहं
रामे रञ्जतु मे मनः कर्णया हे राम मां पालय ॥ ३ ॥
श्रीमद्वैजलदेवेन रामभक्तिरतात्मना ।
इति चिन्तितमेकांते कदाचिन्निष्ठता सता ॥ ४ ॥ ० ६ ॥
संसारंताधितरणं रामनामानुकीर्तनं ।
रामनामान्विता तस्मात्प्रक्रिया क्रियतां मया ॥ ५ ॥
बालकानां प्रबोधाय तोषाय विदुषामपि ।
आकल्पमपि संसारे कीर्त्यवस्थापनाय च ॥ १० ॥
चित्तयन्त्रिनि नियतः क्रीडतं श्रीहिराधरं ।
श्रीमान्वैजलभूपालो विलोक्येत्प्रब्रवीत्सुतं ॥ ११ ॥
विद्यया द्योत्यते राज्यं विद्यया जीयते रिपुः ।
विद्यया ज्ञायते कृत्यं विद्यया लभ्यते यशः ॥ १२ ॥ ० १९ ॥
दानेन दयया चैव युद्धेन निजकर्मणा ।
दानवीरो दयावीरो युद्धवीर इति श्रुतिः ॥ २० ॥
दधीचिर्दानवीरोऽभूद्ययावीरः शिविनृपः ।
हम्मीरो युद्धवीरोऽभून्नदिर्शनममी त्रयः ॥ २१ ॥ ० २४ ॥
एवं वदंतं पितरं विनीतः श्रीहिराधरः ।
कृतांजलिपुटो भूत्वा सत्रीडमिदमब्रवीत् ॥ २५ ॥
मातापितृभ्यां विरसं परिणामरसावहं ।
तित्कं कटु कषायं वा भेषजं पाप्यते सुतः ॥ २६ ॥
अवशांजलिना पीतमुपदेशामृतं मया ।
आज्ञाप्यतां देव मया किमिदानीमधीयतां ॥ २७ ॥
श्रीमान्वैजलभूपालः श्रीहिराधरबालकं ।
सुपीय परितुष्टात्मा सुतमित्यवदत्पुनः ॥ २८ ॥

Having extolled grammar, as ensuring every success, the author begins with the cases and their grammatical value (*kartṛi*, etc.), illustrating the definition by examples:

तत्रोक्ते कर्तरि यथा रामो जयति वैरिणः ।

रणे रामौ च रामाश्च जयतश्च जयति च ॥ ४० ॥

संबोधने ऽपि प्रथमा विभक्तिर्भवति मुवं ।

यथा हे राम हे रामौ हे रामा इत्यनुक्रमात् ॥ ४१ ॥ ० ९० ॥

इति श्री - प्रबोधचंद्रिकायां च कृतौ वैजलभूपतेः ।

विभक्तिचंद्रिकामध्ये समाप्ता स्यादिति चंद्रिका ॥ fol. 8.

अथ त्यादिविभक्तीनामुदाहरणमुच्यते ।

चयः स्युः पुरुषास्त्यादेः प्रथममध्यमोत्तमाः ॥ १ ॥ ० ३० ॥

इति ० समाप्ता त्यादिचंद्रिका ॥ fol. 10.

अथ षट्कारकाणीह कथ्यन्ते कथितान्यपि ।

अर्थीद्यतो विभक्तीनां कारकत्वेन दर्शिताः ॥ १ ॥ ० ५५ ॥

इति ० समाप्ता सकलस्याध्या वरा कारकचंद्रिका ॥ fol. 14.

त्यादिभिस्तद्धितैः कृद्भिः समासैश्च विधीयते ।

यदेव कारकं तत्र प्रथमैव न वाच्यतः ॥ १ ॥ ० ६५ ॥

इति ० इत्युक्तचंद्रिका सम्यक् समाप्तातिमनोहरा ॥ fol. 19.

समासः षड्विधो नाम्नां ज्ञेयस्तत्पुरुषस्तथा ।

कर्मधारः(य)संज्ञश्च बहुव्रीहस्तथैव च ॥ १ ॥ ० ३९ ॥

इति ० समासचंद्रिका ह्येता समाप्ता विश्वकाशिनी ॥ fol. 22.

तद्धितास्त्रिविधा ज्ञेयाः केचित्सामान्यवृत्तयः ।

केचिदव्ययसंज्ञाश्च केचिद्वाच्यैवाचकाः ॥ २ ॥ ० ३९ ॥

इति श्रीप्रबोधचंद्रिकायां तद्धितचंद्रिका ॥ fol. 25.

कृतस्तिष्वपि वर्तते भावे कर्मणि कर्तरि ।

तत्र भावे यथा रामो विजयो विजयस्तथा ॥ १ ॥ ० ३५ ॥

इति प्रबोधचंद्रिका समाप्त्यै सर्वाभीष्टार्थबोधिका ॥ fol. 27.

अथ बालकबोधाय सम्यक्संधिर्विविच्यते ।

रामच्छत्रं हरिच्छाया विष्णुच्छत्रं गुरुच्छविः ॥ १ ॥ ० ४० ॥

It ends :

इति श्री - प्रबोधचंद्रिकायां च कृतौ वैजलभूपतेः ।

एष विशेष सुष्ठु (!) समाप्ता संधिचंद्रिका ॥

For other MSS. of this work, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 370; Raj. Mitra, Notices, viii., p. 12; Weber, Cat. Berl., no. 1635.

[H. T. COLEBROOK.]

899.

828. Foll. 141 (numbered 1-142; no. 41 having been omitted by mistake); size 13 in. by 4½ in.; written in the Bengali character, by different hands; in A.D. 1806; generally seven lines in a page.

Sārāvalī, a grammar in *sūtras*, with a *vṛtti*, by *Nārāyaṇavandyopādhyāya*. Complete in seven *pādas*.

I. Foll. 10. *Sandhi-pāda*, begins :

श्रीरामं जगतामोशं प्रणम्य तस्य नुष्टये ।

सारावलीं प्रतनुते श्रीलनारायणः सुधीः ॥

वृद्धिरादैकारालैजैचो ऽयः । अचः स्याने आत ऐच् आल् आल् ऐच् ऐच् इत्येते आदेशा वृद्धिः परिभाष्यते । अ इ उण् च लक् ए ओङ् रे औच् प्रत्याहारार्थो ऽयं निर्देशस्तेनाजित्यनेन अ इ उ च ल ए औ रे औजित्ये औ एवमन्ये । प्रत्याहारेण ह्रस्वोक्ता दीर्घा ऽपि गृह्यते । ०

II. Foll. 34. *Prānta-pāda*, begins :

धातोस्तिङ् तस् अस्ति मिङ् थस् थ मिङ् थस् मस् ते आते अन्ते से आये ध्ये ए वहे महे लङ् वर्तमाने । वर्तमाने काले धातोः लट् संज्ञकास्तिकादयः स्युः । क्रियाधारः कालो वर्तमानः ।

It ends :

इति श्रीमन्नारायणयन्त्रोपाध्यायकृतौ सारावल्यां द्वितीयः तिङन्तापादः समाप्तः ॥ नभस्यपञ्चदशदिक्से मन्दवारे जमितपक्षे प्रतिपदि तिथौ ग्रन्थसमाप्तिरिति । लिखितं श्रीकृष्णमोहनदेवशर्मणा । श्रीगुरुभरमात्रः । ०

III. Foll. 24 (excellent writing). *Kṛpānta-pāda*, begins :

लङ् लङ् कृतं शतशानी ॥ धातोः कृतसंज्ञकी शतशानी स्यातां तौ लङ् लङ् । कृदित्यधिकारः । भवन् शयानः करिष्यन् करिष्यमायः ॥ हेतुविज्ञे क्रियायाः ॥ भोग्यमायाः पच्यन्ते पच्यमासीत् । क्रियाया इति किम् । यः पचति स चैवः ॥ ०

IV. Foll. 35. *Tadulhita-pāda*, begins :

नाम्नो जतः स्त्रियामाप् तद्धितः ॥ स्त्रियां नाम्नो जतः परे तद्धितसंज्ञक आप् स्यात् । नाम्नस्तद्धित इत्यधिकारः । गङ्गा ॥ अजादेश्च । अजा अडका अष्टा अटका कोकिला मृषिका मृडा जाती कन्या बाला पाका वात्सा ययति ज्येष्ठा कनिष्ठा उत्तमा गोपालिका पशुपालिका सूर्या देवी पुंयोगे ऽस्मिता पलितता विफलत्वादि ॥ ०

Dated : सन १२१३ सालशकाब्दा १७९६ । तारिख ११ भाद्रपद समाप्तश्चायं ग्रन्थः ॥

V. Foll. 9. *Kāraka-pāda*, begins :

क्रिया मुख्यकर्ता ॥ धात्वर्थाः क्रिया । क्रियायां सा-
ध्यायां कारकेषु तदा योजनाहेतवाद् यो मुख्यः स कर्तृ-
संज्ञः स्यात् । चैवः काष्ठैः स्थाव्याभोदनं पचति । ०

VI. Foll. 11. *Subanta-pāda*, begins :

मुपो लुग्व्ययात् ॥ अव्ययात्परस्य लुक् स्यात् । चादि
प्रादि खरादि ओमादि वदाद्यव्ययम् । प्रथमादिसप्तवि-
भक्तीनां सुप्रत्याहारः । खस्तिष्ठति ॥ अव्ययीभावा-
दनदन्तात् ॥ अतिस्ति । अनदन्तात् । उपरामात् । ०

VII. Foll. 18 (by the same hand as III.).

Samāsa-pāda, begins :

तत्पुरुषो नञः मुपा समसो वा ॥ सुवन्नेन सह
नञस्तत्पुरुषसंज्ञकः समसो वा स्यात् । स स्वभावा-
दुत्तरपदार्थप्रधानश्च । समसो वेत्यधिकारः । अनेकपद-
स्यैकपदवत्ता समसः । न ब्राह्मणो ब्राह्मणः ॥ ईपतो
गुणिना ॥ ईपतिपङ्गलः पटः । ईपदनूतः ॥ मानिना
कालस्य ॥ ब्रह्मो जातस्य ब्रह्मजातः । ०

It ends :

इति वन्द्यघाटीय - श्रीनारायणवन्द्योपाध्यायकृतौ
सारावल्यां सप्तमः समासपादः समाप्तः ॥

Fol. 1a has the title : रामनारायणवन्द्यकृ-
तसारावलीव्याकरण १३२ पत्र अक्षर २४६५ ।

[H. T. COLEBROOKE.]

900.

802c. Foll. 81 ; size 16 in. by 5½ in. ;
recent Bengālī handwriting ; eight lines in a
page.

Kārikāvalī, a versified grammar, by Rāma-
nārāyaṇa, son of Kṛṣṇanārāyaṇa.

It begins :

सिद्धिर्दं पुरुषार्थीनां ज्ञानविज्ञानसाधनं ।
नारायणं नमस्कृत्य क्रियते कारिकावलिः ॥
पूर्वैतन्नाशि संलोच्य प्रयोगानुपलब्धम् च ।
स्मरसंक्षेपसारोक्त्वा पद्येनेयं मयोज्यते ॥
अकारादिष्वकारान्ता वर्णाः पञ्चाशद्विरिताः ।
संज्ञार्थमेवां व्यत्यासः प्राक्तनैरवधारितः ॥

पञ्चाशदिति निष्ठासूलीयोपध्मानीयमुतानां स्थानिरूपत्वात्
अकारस्य तु मेरुत्वेनाधिक्याभ्युपगमात् । व्यत्यासो यथा । अ
आ इ ई उ ऋ ए ऋ लृ ऌ ॠ । ए ओ । ऐ औ । ह य

वर ल । ज ण न ड म । ऋ ऌ ध ष भ । ज ड द ग व ।
ख फ छ ठ थ (!) । च ट त क प । श ष स ॥

एषामाद्यन्ता नामानः संज्ञाः स्युरचहसादयः ।

अच्यन्तं परिहायैव हसि तेन समन्विताः ॥

अको ह्रस्वाश्च दीर्घाश्च मुताश्चाचः प्रकीर्तिताः ।

अकां मिथः सवर्णत्वं स्याद् द्वयोर्ह्रस्वदीर्घयोः ॥ ०

The *saṃjñāpāda* ends fol. 2b ; *ac-sandhi*, fol. 4 ;
visargasandhi, fol. 6b ; *śatvapāda*, fol. 8 ; *ṇatvā-*
dhikāra and *sandhivṛitti*, fol. 9b ; *ajantanāma*,
fol. 12b ; *hasantanāma*, fol. 15b ; *tyadādināma*,
fol. 16b ; *stryadhikāra*, fol. 19b ; *kāraḥavṛitti*,
fol. 24b ; *saṃśapāda*, foll. 30 and 34b ; *taddhi-*
tavṛitti, fol. 45 ; *īṇantanapāda*, fol. 51b ; *śapādyanta*,
fol. 53b ; *asītyādyanta*, fol. 57b ; *dvitvap.*, fol. 58 ;
saṃprasāraṇap., fol. 59 ; *guṇap.*, fol. 59b ; *imanta*,
fol. 62b ; *-kṛitsū prathamapādaḥ*, fol. 65b ; *kṛit-*
yapāda, fol. 66b ; *ktvādyanta*, fol. 68 ; *upapadādhikā-*
kāra, fol. 71b ; *kvansvādyanta*, foll. 74b and 77b.

It ends :

अचिप्रवृत्तं अचिदप्रवृत्तं

अचित्तपरे ऽर्थे अचिदन्यथाये ।

विचिन्त्य शास्त्रं मुनिभिः प्रयुक्तं

चतुर्विधा बाहुलका भवन्ति ॥

अजनि धरणिमध्ये विश्वविभ्रान्तकीर्तिः

कविकुलतिलकः श्रीकृष्णारामो ऽस्य सूनोः ।

इह विरतिमगच्छत् तस्य कृतप्रत्ययानां

परिशेष इति कृते (!) श्रीरामनारायणस्य ॥

इति श्रीरामनारायणभट्टाचार्यचक्रवर्तिकृतायां कारिकावलौ
कृत्स्नु ज्ञानाद्यन्तपादः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

901.

805. Foll. 97 ; size 16 in. by 5½ in. ;
indifferent, recent Bengālī handwriting ; eight
lines in a page.

Kārikāvalī-ṭīkā, a commentary on Rāmanārā-
yaṇa's grammar, by his son, Rāmaprasāda
Vidyālaṅkāra Bhaṭṭācārya.

To the end of the *taddhitavṛitti*.

It begins :

ग्रन्थस्य जानकीकान्तं सच्चिदानन्दविग्रहं ।

व्याख्यास्ये शब्दकूटार्थान् पित्रोक्तान् कारिकावले ॥

निर्विघ्नेन ग्रन्थसमाप्तिकामो भट्टाचार्यचक्रवर्ती श्रीरामना-
रायणः शास्त्रस्य वाचनिकत्वात् परमदेवतानुस्मरणपूर्वकं वाचा
नमस्करोति सिद्धिदमित्यादिना । ० । ग्रन्थस्य प्रामाण्ये हेतुमाह
पूर्वेत्यादिना । पूर्वेषां पाणिन्यमरसर्ववर्मप्रभृतीनां तन्त्राणि व्या-
करणाणि संलोच्य सम्यगालोक्य प्रयोगान् श्रीरामायणमहाभारत-
श्रीमद्भागव[त]तादौ उपलब्ध दृष्ट्वा । इयं कारिकावलिः पद्येन
श्लोकेन मयोच्यते कथ्यत इत्यर्थः ॥ ०

The *saṃjñāpāda*, ends fol. 8; *sandhi*, fol. 14b;
śabdavṛtti, fol. 30; *kāraka*, fol. 48b; *saṃśu*,
fol. 89b. [H. T. COLEBROOKE.]

902.

803a. Foll. 89; size 15½ in. by 5½ in.;
good, modern, Bengālī handwriting; eight
lines in a page.

The remaining portion of *Rāmāprasāda's*
commentary.

The *ākhyūtavṛttivyākhyā* ends fol. 52b.

It ends :

विरुद्धं गुरुवाक्यानां मया यद्वापितं क्वचित् ।

तत् क्षणव्यं बुधैः सम्यक् शब्दसिन्धुतितृतीयेभिः ॥

इति श्रीरामप्रसादविद्यालङ्कारभट्टाचार्यविरचितायां कारि-
कावलिटीकायां कृद्वाख्या समाप्ता ॥

Then follow two passages, one from the
Vidagdhamukhamandana, and the other as
follows :

जितः सुचरितच्छेदी स्मरो व्यं दुःसहो मया ।

इतीव देहमकरोदभिन्नं यः सहोमया ॥

इति कीचकयमकस्य ॥ ० ॥ नागरयोगकाव्यः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

903.

593b. Foll. 180; size 11 in. by 4½ in.;
fairly written, in Devanāgarī, by two or three
different hands, about A.D. 1700; 7-9 lines in
a page.

Padacandrikā, an elementary versified Sanskrit
grammar—chiefly based on the *Sūrasvatī Pra-
kriyā*,* with a commentary (*vṛtti*)—composed,
under the auspices of prince *Narottama*, by
Kṛishṇa, son (and pupil) of *Śeṣha Nṛsiṃhasūri*.

I. *Sandhi* and *Subanta*, begins :

नित्यान्तदधनं सर्वकृत्तद्विपरं परं ।

अस्तु वस्तु स्वस्तिकं लीलानिर्मितविग्रहं ॥ १ ॥

भाषादेः सारमुद्धृत्य कृत्वा लक्षणकारिकाः ।

वर्तयिष्ये यथालक्ष्यं स्वतात्पर्यप्रमाणकं ॥ २ ॥

निर्णेतुं वक्तृतात्पर्यं स्यात्प्रमाणगवेषणा ।

वक्तोपदर्शिते तस्मिन् कुतर्कावसरः कुतः ॥ ३ ॥

अर्थप्रकरणाद्यालोचने स्याद्वोधगौरवं ।

प्रायो ऽस्मिन्नादृतं तेन स्पष्टार्थं शब्दगौरवे ॥ ४ ॥

विश्वविघाताय गुरुदेवतेक्यमनुसंधत्ते ।

यच्चिन्ता सूत्रसंचारमनुसृत्य सरस्वती ।

विद्वद्भोगे नरीनर्त्ति तं नृसिंहमहं भजे ॥ ५ ॥

प्रवृत्तेः प्रयोजनविषयावाह ।

सूत्रवृत्तोद्दिवाक्यादिग्रंथग्रंथिग्रमच्छिदे ।

मुखबोधाय बालानां क्रियते पदचंद्रिका ॥ ६ ॥

सूत्राणि पाणिन्यादेः । वृत्तयः काशिकाद्याः । इष्टयो
भाष्यकारस्य । वाक्यानि वार्त्तिकानि । आदिपदान्नविधं-
दयो ग्रंथास्तेषां ग्रंथितुर्वोधो भागस्तत्र अमस्तद्विनाय ।
व्यवहारार्थं संज्ञा आह ।

अच् स्वराः ।

स्वराः प्रसिद्धाः स्वयं राजन्ते ० ॥ [ऽनेमक्. ० ।

इजवर्जास्ते । ० । परे तु हल् । ० । स्वरौ

स्वरा एकद्वित्रिमात्रा ह्रस्वदीर्घमुताः क्रमात् । ० ।

ते ऽप्युदात्तानुदात्तस्वरितनैस्त्रिवैकशः ।

शुद्धानुनासिकाभ्यां ते द्विधेत्यष्टादशादयः । ०

स्युः सघर्णाः सजातीया ऋलवर्णी स्ववर्गजाः । ०

Fol. 5 इति संज्ञाः ॥

संधीक्षायां स्वरौ अस्ये इयस्यैवम् रम् लं ।

इयं । दध्यत्र । उवै । मध्यत्र । ऋ रम् । पित्रर्थे । ल

लं । लाकृतिः । ०

इत्यध्वंसिः fol. 6b; इति प्रकृतिभाष्यः fol. 7b; इति

* Colebrooke, Misc. Essays, 2nd ed., p. 41, makes it
a commentary on the *Sūrasvatī*.

हृत्संधिः fol. 10b; इति विसर्गसंधिः fol. 11b; इति पत्वण्यप्रकरणं fol. 14; इत्यंताः पुङ्गिगाः fol. 20, etc.; इति ° स्याद्यंतविवेकः समाप्तः fol. 109.

II. *Thānta* (with which a new paging commences) begins:

धातोस्तिङ्ः कर्मकर्त्रोर्भावकर्त्रोस्त्वकर्मकात् ।
वक्ष्यमाणास्तिङो धातोः स्युस्ते च सकर्मकात्मैश्चि
कर्तरि च अकर्मकास्तु भावे कर्तरि च स्युः । लट् लिङ्
लोट °

पंचाद्याः शिञ्च सार्धं स्युरार्धधातोः कृताः परे । °

III. *Kṛīḍanta*, fol. 50b (of 2nd part):

अथ कृतं कर्तरि ।

इत ऊर्ध्वं वक्ष्यमाणः प्रत्ययः कृतसंज्ञः स्यात्स च कर्त्रर्थे ।

प्रातः (प्रा)कृत्यो भावकर्मणोः ।

आतृविधेः वक्ष्यमाणात्प्रत्ययः कृतसंज्ञः स्यात्स च कर्त्रर्थे ।

प्राकृत्यो भावकर्मणोः । आतृविधेः कृतसंज्ञो ऽपि स्यात् °

The MS. ends with four couplets, the last three of which run thus:

यत्कृपालेशतो ऽस्ते ऽपि जृम्भते मयि वाङ्मयं ।

नृसिंहं नीमि शेषां कं देवतं पितरं गुरुं ॥

अस्ति विश्वभराभोगभृषणीभूतयैभवः ।

नरोत्तमस्तमस्तो नराजिनाशिलसद्यशाः ॥

आपृष्यापरं पा॥रिराशिवमुधासासाज्यदीक्षागुरोर्

आदेशेन नरोत्तमस्थितिपतेः श्रीशेषकृष्णोन्मुना ।

विन्यस्तास्तमस्तदोपतिमिरा विद्वच्चकोरादराद्

आचंद् पदचंद्रिका कुवलयानन्दाय भूयादियम् ॥

इति श्रीमच्चतुर्दधियपथितवसुंधराधुरंधरश्रीमद्वाजरो-
त्तमादिष्टश्रीशेषनृसिंहसूरितनयकृष्णविरचितायां पदचं-
द्रिकायुक्ती कृतविवेकः समाप्तः ॥

The same author wrote the *Prākṛitacandrikā* (see no. 945). [H. T. COLEBROOKE.]

904.

727. Foll. 155; size 18 in. by 4 in.; good, clear, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Prākṛiyūṇava, another grammatical manual, in *sūtras* with a *vr̥tti*, by *Madanapāṇicūṇana*. The author has adopted most of *Vopadeva's* grammatical terms, and many of his *sūtras*.

The aphorisms of the *Kūtantra* (and probably other grammars) have also been laid under contribution. The MS. begins:

सरस्वतीं नमस्कृत्य शिशुधीवृद्धिहेतवे ।

समाहृत्यान्यतन्त्राणि करोमि प्रक्रियाशीर्षं ॥

सिद्धो वर्णसमाम्नायः ॥ सिद्धः खलु वर्णानां समाम्नायो वेदितव्यः । न पुनरन्यथोपदेष्टव्यः* । वर्णां अकारादयस्तेषां समाम्नायपाठक्रमः । ° ॥ तत्रादौ चतुर्दश स्वराः ॥ ° ॥ पूर्वां ह्रस्वः परो दीर्घः ॥ कादीनि व्यञ्जनानि ॥ ° ॥ अन्तस्था यर-
लवाः ॥ °

The *taddhātāprākṛiyā* (and *subānta*) ends fol. 71b; the *ākhyātāprākṛiyā*, fol. 126b.

It ends: इति कृदन्तप्रक्रिया समाप्ता ।

व्याकरणं मया तेने प्रक्रियाशीर्षसंज्ञकं ।

मदनाख्यद्विजेनेदं समाहृत्यान्यतन्त्रकं ॥

श्रीकोटिनारायणशर्मणः स्वाक्षरं ॥ °

[H. T. COLEBROOKE.]

905.

222. Foll. 156; size 15½ in. by 5 in.; fair, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Jñānāmṛita, another elementary Sanskrit grammar, composed in Śaka 1660 (A.D. 1738), by *Kaśīśvara Śarman*, son of *Rāmanārāyaṇa* and *Bhavānī*.

It begins:

काशीश्वरं भगवतीं प्रणिपत्य वाचं

ज्ञानामृतं त्वरितविद्यमवुद्धिबोध्यं ।

काले दुरन्तचरिते तनुलोकबोधे

काशीश्वरो वदति वैदिकपौतमास्यः ॥

चतुर्दशचतुस्त्रिंशत्कादिसर्गानुकापकं ।

वर्णमुक्ते तदाद्यन्तनाम कार्यानुसारतः ॥

अइउण् ञ्छल्क् एओऐऔच् ॥ इयच् तन्त्रसारे तथा च

नामाञ्छल्कादकठवाङ्मभुक्कशेषं

ज्ञानोभयोरधिकशेषमृणं धनं स्यादिति ।

* Cf. the beginning of the *Kūtantra*, and *Durgasiṃha's Vr̥tti*.

अथ आश्रेति इश् ईश्वर्याकि समाहाराच्चतुर्दशाच् । कादि-
हान्ताश्चतुस्त्रिंशत् । विसर्गः सर्गे आगमे स तु उपर्यधःस्थित-
विन्दुद्वयरूपः । अनुरनुस्वारः स तु वर्णान्तमूर्ध्वस्थित एकवि-
न्दुरूपः । के इति जिह्वामूलीयः पै इत्युपध्मातीयः । तौ यथा
अधोविरेखयुक्तायामा एव द्वयरूपकः ।

जिह्वामूलीय इत्येव गजकुम्भोपमो ऽपरः ॥

एतत् सर्वं चणैसंज्ञं स्यात् । तत् आद्यन्तचणैद्वयघटितं नाम
स्यात् । °

इति ° संज्ञाकद्वयपादः fol. 15 ; इति संधिः fol. 25 ;
इति घत्वसंज्ञेयः fol. 29 ; इति श्रीकाशीश्वरशर्ममर्निभृतज्ञा-
नामृते सङ्करः संज्ञासंधिकपत्वणत्वघटितो ऽध्यायो ऽयमाद्यो गतः
fol. 32b.

The *nāma* portion ends fol. 60 ; the *samūsa*,
fol. 83.

The *ākhyāta* begins : अथाख्यातं । तत्रादावाकृति-
गणगणाः ॥ घटादि । ज्ञा मारलोकस्तुतितोवनिशामने । आ
पाके °

The *kṛit*, fol. 130b : अथ कृद्बहुलं । °

The *taddhita*, fol. 145b.

It ends :

श्रीमद्रायवपश्चितात्मजवरश्रीमदधनश्यामजो

धर्मे निष्ठितमानसो मुनिरिव श्रीरामनारायणः ।

तत्पुत्रो ऽहमकुर्वि तत्पदि हृदा मातुर्भवान्याः स्मरन्

ज्ञाके खर्तुनृपे प्रबन्धसुधया ज्ञानामृतं पूरणं ॥

शकाब्दाः १७२७ । सप्ताक्षिमुनिभूषाके नत्वा कालोपदायुजं ।

अलिखत्पुस्तकं शुभे श्रीमान् रामनिधिर्द्विजः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

906.

1463. Foll. 170 ; size 9 in. by 3½ in. ;
fairly written, in Devanāgarī, about the middle
of the last century ; seven lines in a page.

Bhāvasiṃha-prakriyā, an elementary, ex-
planatory grammar, composed by *Bhaṭṭa Vinā-
yaka*, son of *Bhaṭṭa Govindasūri*, for *Bhāvasiṃha*,
eldest son of *Medinīrāja*.

The *sandhi*, and *subanta* sections. It begins:

रघुपतिमहमिडे भावसिंहासनस्थम्

अनुजयुगलमेकत्रापरस्मिन्धानं ।

दशमुखखबीजां जानकीं चानुजं चा-

निमिपमनिलसूनुं मंत्रमग्रे ऽभ्यसंतं ॥ १ ॥

Three more stanzas have been blotted out ;
the first of which seems to run thus :

ये - - - दशरथगृहे क्षत्रियाः प्रादुरासन्

नूनं तेषामनुकृतिरिमे मेदिनीरादक्षितीशात् ।

तेषां मध्ये गुणमुखरतिव्यातिमान्यैषावाद्यम्

तन्नुष्यर्थं व्यरिच रुचिरा प्रक्रिया भावसिंहो ॥ २ ॥ ° १॥

अ इ उण् ° हल् इति माहेश्वराणि प्रत्याहारसूत्राणि ॥

एषु च सन्ध्यकरणमसंदेहार्थं । छंदोवत्सूत्राणि भवतीति वचना-
च्छादसो विभक्तिलोपश्च । आद्यः प्रत्याहारार्थाः । °

इत्युपयोगिप्रकरणं । अथ संधिः fol. 9 ; अथ स्वादिप्र-
क्रिया । अथैवदधात्वप्रत्ययांतं प्रातिपदिकं स्यात् । ° fol. 22 ;
अथ कारकप्रक्रिया ।

कर्ता कर्म च करणं संप्रदानं तथेव च ।

अपादानाधिकरणे इत्याहुः कारकाणि षट् ॥ fol. 72b.

अथ समासः । समर्थपदविधिः समासः स्यात् fol. 90b ;
अथ तद्धिताः । उपगोरपत्यमिति विग्रहे । पश्यंतसमर्थपदपत्रे
ऽर्थे ऽज्ञा स्यात् fol. 133b.

Many of the examples show a *Vaiṣṇava*
tendency.

It ends :

श्रीमान्यं मेदिनीराट् तनयमजनयद्वायमिहाभिधानं

ज्येष्ठं श्रीश्यामसाहादृषुवरनिरतात्मेररींद्राह्वदान्यात् ।

तस्य श्रीप्रक्रियायां विद्युजननमनोभृगुयुक्ता सुवर्तम्

उक्ता माला मनोज्ञा रघुपतिचरणावर्षितुं पूर्तिमाय ॥

इति श्रीमन्नीमोसकभट्टगोविंदसूरिसूनुभट्टविनायकविरचि-
तायां भावसिंहप्रक्रियायां सुवर्तं समाप्तं ॥

The front page of fol. 1, bears what seems
to be intended for a facsimile of the prince's
official stamp, consisting of a central circle (with
the legend श्रीरामचंद्रराज) and two concentric rings
(with the legends करे कोकनदालया, and मेदिनी-
राजसूनुभावसिंहस्य मुद्रिका).

[H. T. COLEBROOKE.]

907.

1490. Foll. 274 ; size 15½ in. by 4½ in. ;
fairly good, cursive, recent Bengālī handwriting

(omitting the diacritic point of the *r*); seven lines in a page; foll. 209-238 and 242-274, by two different hands from the rest, six lines in a page; in places the writing has suffered from the stickiness of the ink (esp. foll. 18-28).

Drutabodha, a Sanskrit Grammar in aphorisms, with a brief commentary (called *Drutabodhinī*); by *Bharatamalla* (or *Bharatasena*), son of *Gaurāṅgamallika*, and commentator of *Amarakoṣha*. It begins:

प्रणम्य शम्भुं भरतेन बालान्
पदानि विज्ञापयितुं क्रियन्ति ।
स्वयंकृतस्य द्रुतबोधनाम्नो
पितन्यते व्याकरणस्य टीका ॥

निखिलशिष्टैकवाक्यतया प्रारिखितग्रन्थसमानिप्रत्यह्निरा-
सार्थं स्वयंकृतस्य व्याकरणस्य वृत्तिं चिकीर्षुर्ग्रन्थकारः सकल-
गीर्वाणशिरोमणिं श्रीभगवन्तं महादेवं प्रणमति अध्ये[तुं] शिवार्थं
तदादीं निबध्नाति च पद्येन ॥

प्रणम्य पार्वतीनाथं सर्वसिद्धिप्रदायकं ।
द्रुतबोधं व्याकरणं भरतेन विरच्यते ॥ ० ॥

अच् ॥ संज्ञाद्वयकरणं एकस्य ग्रन्थसौकर्यार्थं कृत्वा स्वरसं-
ज्ञया कृत्वा च संज्ञया व्यवहरिष्यतीत्यर्थः । ०

I. *Sanḍhi* and *Sup-prakarana*.—*Iti-saṃjñāpādaḥ*, fol. 9b; *svarasandhīpādaḥ*, fol. 15b; *hulsandhīpādaḥ*, fol. 18b; *sandhivishedhapādaḥ*, इति संधिप्रकरणं fol. 24b;—*śatvaṅga-prakaranaṃ*, fol. 42b; इति संज्ञापादः fol. 47;—*ajantaparakarṇam*, fol. 60b; *pun-lingapādaḥ*, fol. 77b; *strīlingapādaḥ*, fol. 78b; *naṣṇasakapādaḥ*, fol. 79; *avyayapādaḥ*, इति द्रुतबोधटीकायां सुप्रकरणं fol. 80;—*stripratyaṅga*, fol. 102: this last section is paged separately, as are the succeeding ones. Here ought to follow foll. 196-238 (paged 1-43), containing the *kāraṇapāda*. There is no *taḍhlita* section.

II. *Tiṇantaparakarṇa*.—*Iti saṃjñāpādaḥ*, fol. 103b; *bhūvādivivaraṇam*, fol. 132b; *adūdivivaraṇam*, fol. 140b; *śivādīpādaḥ*, fol.

142; *svādīpādaḥ*, fol. 143; *tudādīpādivivaraṇam*, fol. 144; *rudhādīpādaḥ*, fol. 144b; *tanādīpādaḥ*, fol. 145b; *kryādīpādaḥ*—*curādīpādaḥ*, fol. 146b; *ñyantapāda*, fol. 150b; *sanantapādaḥ*, fol. 153b; *yūanta-pādaḥ*, fol. 156b; *lingadhātupādaḥ*—*iti parasmaipadapādaḥ*, fol. 162; *ūtmanepadapādaḥ*, fol. 172; *karmabhārapādaḥ*, fol. 174; *vibhaktipādaḥ*; इति सद्रैद्यहरिहर-
खानवंशसंभवगीराङ्गमल्लोकात्मज-महामहोपाध्यायश्री-
भरतसेनकृतायां द्रुतबोधटीकायां तिङन्तप्रकरणं समाप्तं ॥
श्रीरमानाथशर्मणः स्वास्वरच ॥

III. *Kṛit-prakarana*; foll. 178-195 and 239-274 (paged continuously 1-54).

[H. T. COLEBROOKE.]

908.

1172B. Foll. 40; size 13½ in. by 4½ in.; good, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Āsubodha, an elementary grammar of Sanskrit, in aphorisms, mixed with verse, with a brief commentary by *Rūmakīṃkara Sarasvatī*. The author has followed the model of the *Mugdhabodha*, but with a different system of technical terms.

It begins:

यस्य सव्यभरतः सुबोधदत्तद्वारे क्रममलं निधायके ।

रामकिङ्करसरस्वती सतामाशुबोधमिति संतनोति सत् ॥

सिद्धा आद्याः ॥ अकाराद्या वर्णाः प्रसिद्धा ज्ञेयाः । अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ए ऐ ओ औ ऋं अः क ख इत्यादि ॥ चतुर्देशादौ वाः ॥ आदौ चतुर्देश ये वर्णास्ते चसंज्ञाः स्युः । अ ० औ ॥ दिशां द्वौ द्वौ च सौ ॥ आद्यानामादौ दिशां मध्ये यौ द्वौ द्वौ वर्णौ तौ ससंज्ञौ स्तः । चादुक्तमौ तुल्यौ रलश्रुतौ च । अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ साति सार्थं होतृकारः ॥ प्रागुः ॥ द्वयोर्द्वयोः ससंज्ञयोर्यो यः प्राक् स लुसंज्ञः स्यात् । अ इ उ ऋ ॠ ॥ परो रुः ॥ द्वयोर्द्वयोः ससंज्ञयोर्यो यः परः स रुसंज्ञः स्यात् ० ॥ याद्याश्चामाः ॥ इकाराद्याश्चामसंज्ञाः स्युः । ० ॥ अयाद्या गाः ॥ एकाराद्याश्चामसंज्ञा स्युः । ०

काद्या व्याः । ० ॥ पञ्चशः पञ्च वाः । ० ॥ शपसवाद्यद्वितीयाः
फाः ॥ शषसा वानामाद्या द्वितीयाश्च फसंज्ञाः स्युः । ० ॥ अन्ये
घाः । ० ॥ ०

इत्याशुबोधे मुखसन्धिपादः fol. 4b.

स्याद्यास्त्रिंशः प्रिद्विचिचिपिषिष्यः ॥ ० ib.; etc. *vi-
bhakti, kāraka, samāsa, taddhita*, etc.; इत्याशुबोधे
निनद्विपादः ॥ fol. 20.

शमावौदोत् ॥ ० अपदादौ दाः ॥ etc., on verbal
flektion.

It ends: इत्याशुबोधे शुचिधातुपादः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

909.

1405. Foll. 152; size 13 in. by 4 ½ in.;
fairly good, modern Bengālī handwriting; six
lines in a page.

The *Śuddhāśubodha*, an elementary Sanskrit
grammar, by Rāmeśvara.

It begins:

गौरीशङ्करपादपद्मगुलं चैलोक्यवान्छास्पर्दं
ब्रह्मश्रीशपुरन्दरादिविबुधैः संसेव्यमानं सदा ।
नन्वा बालमुबोधनाय शिरसा रामेश्वराख्यो द्विजो
वक्ति व्याकरणं सदर्थघटितं शुद्धाशुबोधं मुदा ॥

अ इ उ ऋ ल ए ओ ऋ औ खराः ॥ एते खरसंज्ञा
भवन्ति ॥ अन्यो ऽयं तुः ॥ अवर्णभिनो ऽयं खरो नुसंज्ञो भवति ॥
अ इ उ ऋ ल समानाः शेषाः सन्ध्यखराः ॥ ०

The *saṃjñāpāda* ends fol. 13b; *hasanta-puṇ-
liṅgapāda*, fol. 31; *hasanta-napūṇṣakapāda*,
fol. 33b; *strīvīhitapratyaya*, fol. 43b; *kārakapāda*,
fol. 53b; *samāsapāda*, fol. 72b; *taddhitapāda*,
fol. 86.

The *tibantapāda* begins: धातोस्तिप पस अन्ति
स्तिप यस य मिप वस मस । ते आते अने से आये ध्वे ए वहे
महे ॥ वट । यात् यातां ० ॥ विट । तुप तां अन्तु ० ॥ ends
fol. 128.

The *kṛīḍantapāda* begins: धातोः कृन्नाम ॥ धातो-
रुत्तरे वक्ष्यमाणा यावन्तः कृत्प्रत्यया नामसंज्ञा भवन्ति ॥ वटपाद्वत्
शतृशानौ ॥ सर्वधातुभ्यः शतृशानौ भवतस्तौ च वटः परस्मैप-
दात्मनेपदतुल्यौ चिबु लिङ्गेषु ज्ञेयौ ॥ ०

It ends: इति शुद्धाशुबोधं व्याकरणं समाप्तं ॥ शाके
भूतिरसपद्माग्नौ पद्मं मेचकपद्मके । गणयोगे सौम्यवारे
ऽश्विन्यां ग्रन्थः समाप्तः ॥

This date, Śāka 1623 (not expressed in the
usual inverted order), if it does not refer to the
composition of the grammar itself, probably
belonged to the MS. from which the present
was copied. [H. T. COLEBROOKE.]

910.

1175a. Foll. 34; size 13 in. by 4 ½ in.;
clear, modern Bengālī handwriting; seven lines
in a page.

Śīghrabodha, an elementary manual of the
Sanskrit language, by Śivaprasāda. It begins:

प्रणम्य परमानन्दं सच्चिदानन्दविग्रहं ।

शीघ्रबोधं व्याकरणं क्रियते बालबोधकं ॥

अ इ उ ऋ ल ए ओ औ ह य र व ल ञ ग न ऊ
म ऋ द ध घ भ ज ० स । आद्यन्ताभ्यां प्रत्याहारः । आद्या
नव खराः । ते ह्रस्वादिभेदेरनेके । आद्यो ऽन्येषु नामी । ०

The *sanḍhi* ends fol. 3; vowel-bases, fol. 5b;
consonantal bases, fol. 9b; indeclinables, fol. 10;
feminine affixes, fol. 11.

The verb section begins: अथाख्यातप्रक्रिया नि-
रूप्यते ॥ वक्ष्यमाणप्रत्यया धातुतो ज्ञेयाः । भू मत्तायामित्यादि-
शब्दा धातुसंज्ञाः । स च त्रिविधः परस्मैपदी ०

The *kṛīḍanta* begins fol. 29; the *kāraka*,
fol. 32b; the *samāsa*, fol. 33.

The colophon of the *subanta* runs thus: इति
श्रीमद्गुरुनाथपदारविन्दमिलिन्दायितचेतःशिवप्रसादकृते शीघ्र-
बोधे नामवृत्तिः पूर्णः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

911.

325. Foll. 223; size 12 in. by 4 in.;
fair, recent Bengālī handwriting; six lines in
a page.

Prabodhaprakāśa, a Sanskrit grammar, com-
posed, for the use of Śaivas, by Balurāma
Pañcānana.

1. *Nāmaprakaraṇa* begins :

शिवासंतोपसंतुष्टः स्वर्गादेहेतुरीश्वरः ।
शिबो वितनुतां शैवं समस्तशिवसन्निधिं ॥

2. *Īkhyātaprakaraṇa*, fol. 42 :

भवायैवं ययरणं स्मृतेः सुखं
तरन्ति चाख्यातसमुद्रमाविशन् ।
अनादिनाशं सद्यं पदञ्च
पुनः पुनस्तं प्रणमामि नाचिकं ॥
गणोदितानां भ्वादीनां धातुसंज्ञा प्रकीर्तिता ।
भू सत्तायां चिती संज्ञाने इत्यादि ॥ ०

3. *Kṛitiprakaraṇa*, fol. 104 :

कथीकृतपुरातरित्यासीकृतहलाहलः ।
भस्मीकृतमनोयोनिः शंकरः शं करोतु नः ॥
कृद्भातोश्च ॥ ०

4. *Śrīṭṭraprakaraṇa*, fol. 140 :

वन्दे ब्रह्मादिभिर्वन्द्यं देवैर्देवीपदाम्बुजं ।
महात्मा मृतमुत्पुङ्गं सन्मनोधमराकुलं ॥
गौर्युग्रक ०

5. *Kārikāprakaraṇa*, fol. 155 :

प्रणम्य वाङ्मनः कार्यैर्नैहादेवपदं शुभं ।
क्रियते बलरामेण कारकादेर्विनिर्णयः ॥
क्रियादिनिमित्तं कारकं ॥ ०

6. *Samāsauprakaraṇa*, fol. 178 :

धेया ब्रह्मादिभिर्देवैर्योगिगम्या सनातनी ।
शिवाङ्गिनखशुभ्रांशुचन्द्रिका हृदि भासतां ॥
पदानां मिलितं ज्ञेयः समासः स्यात्तदन्वये ।
वचनमतन्त्रं ॥ ०

7. *Pañcābhītaprakaraṇa*, fol. 207b :

भक्तात्मा कल्याणसिन्धुः शरण्यो मङ्गलप्रदः ।
सुखाता जगतां ज्ञातो रामो नो ऽभीष्टसिद्धये ॥
वाहवाद्य ०

Soo Rāj. Mitra, Descriptive Cat. of Sanskrit MSS., i., p. 70. [H. T. COLEBROOKE.]

912.

410a. Foll. 39; size 12½ in. by 4½ in.; modern Bengālī writing; six lines in a page.

Dhātuprakāśa, a *dhātupāṭha* arranged according to the final letters, by *Balarāma*.

It begins :

नमः श्रीगुरुवे तस्मै य उद्धर्ता भवार्थेवात् ।
यो मूलं जपयज्ञादेरज्ञानध्वान्नाभानवे ॥
नत्वा शिबं शैवदमाश्रुतोपं बालोपकृत्यै प्रतनोमि यत्नात् ।
सपाठलोकागमसूचधातुं धातुप्रकाशं बहुवादिसिद्धं ॥

After two more introductory couplets, the author explains his anubandhas, some of which are peculiar, as फ = फणादि, क = क्रयादि, चु = चुरादिरिचत्ता :

Then follow the verbs अङ्क्चि अङ्क्चि लक्षणसंख्या-
स्यानयोः । अङ्कयति अङ्कययति ० ॥ अर्थचि याङ्गायां । अर्थयते
अर्थीयते ० 132 roots in अ; 24 in आ; 19 in इ; 25 in ई; 23 in उ; 13 in ऊ; 21 in ऋ; 16 in ॠ; 6 in ए; 25 in ऐ etc.

It ends: द्विचत्तारिंशत्सौत्राः ॥ १७५९ ॥ इति धातुप्रकाशः
समाप्तः ॥ गङ्गे मां चाहि ते मनः ॥ इति द्विजश्रीबलरामविर-
चितधातुप्रकाशसंग्रहः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

913.

410b. Foll. 82; the same size; written in A.D. 1806, in the Bengālī character; seven lines in a page.

Dhātuprakāśaṭṭippanā, a commentary on the preceding work. It begins:

शिबं प्रणम्य सर्वेशं सर्वादरनमस्कृतं ।
धातुप्रकाशग्रन्थस्य टीकां कुर्वे यथामति ॥

ग्रन्थस्य निर्विघ्नसमाप्यर्थं कृतं गुरोर्नमस्काररूपमङ्गलं
ग्रन्थादी शिष्यशिक्षायै निबध्नाति । ०

It ends: इति धातुप्रकाशटिप्पणी समाप्ता ॥ ० शकाब्दाः
१७२६ ॥ after which, added by a different hand :
श्रीबलरामशर्मणः कृतिः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

914.

1172F. Foll. 14; size 13½ in. by 4½ in.; recent, indifferent, Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Dhātucintāmaṇi, a *dhātupāṇi* by *Viśvanātha*.
Not quite complete.

The author follows the order of the *Pāṇinīya*, but with many various readings (apparently chiefly derived from *Kāśinātha's Dhātumañjarī*).

It begins :

यत्रोदेति जगज्जीवः परमेश्वरताम्रमः ।

तमखण्डं चिदानन्दमद्वितीयमुपास्महे ॥

अथ प्रणम्य सर्वेषां गुरुणां चरणानुजं ।

धातुचिन्तामणिः श्रीलविश्वनाथेन तन्यते ॥

चिन्तामणिं कुरुते कयदमणिं प्रयोगं

जिह्वासवः खलनीरं परिहाय भूवे(1) ।

आस्थातज्ञातमपि मानवकस्य येन

विज्ञानमेकमधिरुह्य मुदं तनोति ॥

तत्रास्थातज्ञानस्य धातुज्ञाननिदानत्वात् प्रथमं धातव एव निगद्यन्ते । ते ऽपि गणस्थसौत्रसनाद्यन्तशिष्टप्रयोगमात्रमूलभेदाच्चतुर्थी भवन्ति । गणस्थास्तावन्निगद्यन्ते ॥

भू सत्तायां ॥ परस्मै उदात्तः ॥ एधङ् वृद्धौ ॥ स्पर्धे संहर्षे ॥ माधृ प्रतिष्ठालिप्सयोः ग्रन्थे च ॥ बाधृ लोटने ॥ गोधृ (! probably णाधृ) नाधृ याज्जोपतापैश्वर्याशीःपु ॥ दध धारणे ॥ खबुदि (!) आप्रवणे ॥ श्रिदि ज्ञेये ॥ वदि अभिवादनस्तुत्योः ॥ भदि कल्याणे सौख्ये च ॥ (om. 22 गुदे, 23 गुद) ° *bhū-vādayah* ends fol. 8; *adūdayah*, fol. 8b; *ju-hotyādayah*, fol. 9; *divādayah*, fol. 10; *svādayah*, fol. 10b; *tudādayah*, fol. 11b; *rudhādayah*, fol. 12; *tanādayah*, ib.; *kryādayah*, fol. 12b.

The MS. breaks off abruptly at यु जुगुप्सा (Westerg. 33, 36), after which a different hand has added the colophon: इति विश्वनाथन्यायालङ्कार-विरचितधातुचिन्तामणिः समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

915.

3242. Foll. 96; size 12 in. by 4 in.; excellent Devanāgarī writing, of about A.D. 1500; thirteen lines in a page; the paper dark brown, as if from long exposure to heat, and hence very brittle; space left in the middle

of each leaf for a hole to be punched through; the first and the last two leaves slightly defective.

Gaṇaratnamahodadhī, or 'great ocean of *gaṇa* pearls,' being a metrical arrangement of the *gaṇas*, with a commentary; composed by *Var-dhamāna*, disciple of *Govindasūri*, in A.D. 1140.

Edited, for the Sanskrit Text Society, by J. Eggeling (1879-81). This is the MS. K. referred to in the preface to part II., p. iii.

[F. KIELHORN.]

916.

949a. Foll. 30; size 10½ in. by 4 in.; fairly good Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Gaṇaratnamahodadhī. The text only.

This is MS. E. of the edition.

It ends :

गजहुताश्रितिप्रमिते शक्रे मधुयमासि सिते तथा ।

अथ भुजंगतिथौ गुरुवासरे शुभदिने पठनाय विपश्चितं ॥ °

संवत् १८६३ मिति माघवदी १२ रोजबुधवार ॥

The date, Śaka 1538, was probably that of the MS. from which this was copied.

[H. T. COLEBROOKE.]

917.

949b. Foll. 121; size 12 in. by 4½ in.; excellent, recent Devanāgarī writing; foll. 118-121 supplied by a different hand; ten lines in a page.

Gaṇaratnamahodadhī, with the commentary, in a shorter recension; extremely inaccurate; numerous corrections, evidently made entirely from conjecture, having considerably added to the original incorrectness.

MS. D. of the edition.

It ends : इति श्रीगोविंदाचार्यचरणकमलनिहितपरम-

क्लिबिदितसकलवेदांतसिद्धांतविरुद्धमतश्रीमज्जगदखिलकृतपद्द-
र्शनादशीसावेभौममंडलीमंडितपार्श्वयुगलश्रीगोविंदपंडितशिष्यश्री-
वर्द्धमानपंडितविरचितायां गणरत्नमहोदधिवृत्तौ आख्यातकृता-
श्रितप्रत्ययगणनिर्णयो नामाष्टमो ध्यायः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

918.

1933. Foll. 23; size 10½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī; seven lines in a page.

Samāsacakra, an elementary treatise on compound nouns, consisting of three couplets, followed by brief explanations and numerous examples.

It begins :

षोढा समासः संक्षेपादष्टाविंशतिधा पुनः ।

नित्यानित्ययोगेन लुगलुक्तेन च द्विधा ॥ १ ॥

तत्राष्टधा तत्पुरुषः सप्तधा कर्मधारयः ।

सप्तधा च बहुव्रीहिर्द्विगुणाभाषितो द्विधा ॥ २ ॥

द्वंद्वश्चतुर्विधो ज्ञेयो ज्येय्यभावा द्विधा मतः ।

तेषां पुनः समासानां प्रधान्यं स्याच्चतुर्विधं ॥ ३ ॥

अस्यार्थः । समासः संक्षेपात् षड्विधो भवति । तत्पुरुषः कर्मधारयो बहुव्रीहिर्द्विगुर्द्वौ ज्येय्यभावश्चेति । तत्र उत्तरपदार्थप्रधानस्तत्पुरुषः । द्विगुकर्मधारयो तत्पुरुषप्रभेदी । °

This treatise should end fol. 22b: राजानं यो धितवान् राजयुध्वा । सहयुध्वा । वेदस्यानुवचनं कृतवान् अनूचान इत्यादि ॥

Then follows a short chapter on *Kāraka*: अथ प्रयोगाः कथ्यन्ते ॥ क्रियायाः कारकसंबन्धप्रयोगत्वादितानि वाच्यः क्रिया । कारकस्तु कर्तृकर्मकरणसंप्रदानापादानाधिकरणभेदेन षड्विधः । स कारकः प्रथमांतादिपदवाच्यः प्रयोगश्चतुर्विधः । कर्तरि प्रयोगः । °

It ends: अकर्मकर्तरि प्रयोगो वा ।

रानो विराजते रानो भूमंडलमपालयत् ।

रानेणोपाज्यते कीर्त्ती रामचंद्रेण भूयते ॥

रामचंद्रो दशग्रीवं परलोकमनीनयत् ।

जनकणीद्रामचंद्रो मुमुचे स्वयमेव हि ॥

अस्ति श्रीनृपशालीवाहनशके १११० कलिकलनामसंवत्सरे भाद्रपदशुद्ध ६ भृगुवासरे इदं पुस्तकं समाप्तं ॥ ° ॥ लिखित्वा

पुस्तकं यस्य कष्टेन लिखितं मया । पुण्यश्रमेन(!) लिख्यंते वासुदेव स्वयं वहि (!) ॥ ° इदं पुस्तकं हस्ताक्षर आपाजिगो-
विंदवैद्यवस्तिकसवेनागोठणे ॥

Fol. 1a, and a fly-leaf at the end, give the title *Samāsacakra*; and the leaves are marked

[DR. JOHN TAYLOR.]

919.

2191b. Foll. 2 (foll. 164 and 165 of vol.); size 10½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, about A.D. 1650; ten or twelve lines in a page. The second leaf has been inverted by the binder.

Samāsacakra, another elementary treatise on the same subject.

It begins :

चतुःप्रकाराः समासाः । तत्पुरुषो बहुव्रीहिर्द्विगुर्द्वौ ज्येय्यभा-
वश्चेति । तत्र तत्पुरुषो द्विविधः । अधिकरणपदः समानाधिक-
रणश्चेति । ततश्च षोढा समासा उच्यन्ते तत्पुरुषो बहुव्रीहिः कर्मधारयो द्विगुर्द्वौ ज्येय्यभावश्चेति । तत्र तत्पुरुषो अधिक-
रणसंज्ञायामष्टविधो भवति । प्रथमाद्वितीया°सप्तमीनञ्प्रभेदाश्चेति । °

It ends: सह वनं गच्छति नरैरिति सवनं । सह सागरं गच्छतीति ससागरं ॥ इति समासचक्रं समाप्तं ॥ ° ॥

लज्जासत्तास्थितिजागरणं वृद्धिस्त्रयभयजीवितमरणं ।

शयनक्रीडारुचिदीप्त्यर्थं धातुगणं कर्मकमाहुः ॥ १ ॥

गुञ्जरस्थे सरसपुरवासिना भट्टोपपदशिवशंकरात्मज-भट्टोप-
पदमुखानन्देन लिखितो ज्यं ग्रंथः वाराणस्यां ॥ समर्पितमे
संवत्सरे पुरुषोत्तमे मासे सिते पक्षे द्वादश्यां भृगौ लेखः ।
रामचंद्रशरणं ॥ [GAIKAWAR.]

920.

464. Foll. 154; size 16½ in. by 6½ in.; Bengālī character, European paper; 4-6 lines in a page.

Rāvaṇabadha, commonly called *Bhaṭṭikāvya*, an artificial epic on the adventures of *Rāma*, composed with a view to practical instruction in the less common grammatical forms, and ascribed to *Bhaṭṭi* (who is usually identified

with *Bhartṛihari*, whilst others take him to be the son, or even the brother, of that grammarian. See Rāj. Mitra, Notices, vi., p. 144 seq.).

The text of the *Bhaṭṭikāvya* was published, with the commentaries of *Jayamaṅgala* and *Bharatamallika*, Calc. 1828 (reprinted 1868, etc.).

[H. T. COLEBROOKE.]

921, 922.

544, 545. Foll. 754 and 702 resp.; size 17 in. by 10½ in.; well written, in the Bengālī character; European paper; number of lines varying.

Bhaṭṭikāvya, with the commentaries of *Rāmacandra*, *Vidyāvinoda*, *Kandarpaśarman*, *Jayamaṅgala*, *Puṇḍarikāksha*, *Bharata*, *Harīharācārya*; and an epitome of the work, called *Vyākhyāsāra* (or *Sthūlavākhyā*).

Each page contains one (or in the latter part two) *śloka* of the text in the middle, with the commentaries written (in smaller letters) above and below the text. Vol. ii. begins at ix. 19. We subjoin the beginning and colophon of the commentaries:—

I. *Jayamaṅgala's Jayamaṅgalā* :

प्रणिपत्य पदाम्बुजे गुरोर्विदुषां तोषविशेषसाधनं ।

तनुते जयमङ्गलः कृती निजनामाभिधमद्विटिप्पनीं ॥ १ ॥

कविकुलकृतिकैरवकरहाटः । श्रीभट्टहरिः कविर्भट्टिकाव्यं चिकीर्षुः । तस्याशेषाम्बुभ्रमनेकप्रयोजनश्री-
रामचन्द्रचित्तरूपस्य । स्वत एव निष्प्रसूहेन समाप्तिं
निश्चिन्वन् स्वतन्त्रेण मङ्गलाचारं परिहरन् साकाङ्क्षपद्येन
ग्रन्थार्थमुत्पापयति । अभूदिति ॥ स्वयं सनातनो विष्णुः ०
(differs altogether from the printed edition in the first *śloka*, and very considerably after that).

The colophon usually runs: इति भट्टहरि-
(or भट्ट)काव्यटीकायां जयमङ्गलाख्यायां ०

II. (*Nārāyaṇa*) *Vidyāvinoda's Bhaṭṭibodhinī* :

नत्वा रामपदद्वन्द्वमरविन्दभवजिह्वं ।

द्विजो हरिहराचार्यः* कुरुते भट्टिबोधिनीं ॥ १ ॥

पूर्वग्रामिकुले कलानिधिनिभं कृत्वा सुमेरुस्थितो

भ्राता तस्य जटाधरो द्विजवरो वाणेश्वरस्तत्पुत्रः ।

[तत्पुत्रः प्रथितोऽभवत् कविवरो नारायणो नामतः
सोऽभूद्भ्यसनेन शास्त्रनिचयविद्याविनोदार्थतः ॥ २ ॥]

प्रायो हि मत्सरधियः कवयः पृथिव्यां

सन्ति क्वचित् क्वचिदपि प्रियसाधुवादाः ।

एकं भिया प्रणयिकर्म करोमि नित्यं

मध्ये द्वयोरपरमादरवत्तयेव ॥ ३ ॥

अधिकृता पाणिनिमुनिकृतलक्षणलक्षणेऽपि सति ०

On this writer see above, no. 830.

III. *Puṇḍarikāksha's Kalāpādīpikā* :

नत्वा शङ्करचरणं ज्ञात्वा सकलं कलापतत्त्वं च ।

दृष्ट्वा पाणिनितन्त्रं वदति श्रीपुण्डरीकाक्षः ॥ १ ॥

पाणिनिप्रक्रियायां मे प्रसिद्धत्वात् कौतुकं ।

कलापप्रक्रिया तस्मादप्रसिद्धा च कथ्यते ॥ २ ॥

कुलिवन्धतमस्तोममपहस्तमियं मया ।

कलापदीपिका चक्रे सत्यपालोकनाय च ॥ ३ ॥

अत्र कविना सर्गबन्धो लक्षणमूचनाय ०

It ends: इति महामहोपाध्यायश्रीकानपयिता-
त्मजश्रीपुण्डरीकाक्षकृतायां भट्टिकाव्यटीकायां कला-
पदीपिकाख्यायां अयोध्याप्रयागमनं नाम द्वाविंशः
सर्गः समाप्तः ॥

IV. *Kandarpaśarman's Vaijayantī* :

बालं पुराणपुरुषं व्रजकुलरमणीमनोभवानन्दं ।

सजलजलदश्यामं कामं श्रीनन्दनन्दनं वन्दे ॥ १ ॥

नत्वा गौरीनाथपादादरविन्दं

ज्ञात्वा भावं परमाभस्य सम्यक् ।

सौपसानां प्रीतये भट्टिकाव्ये

चक्रे टीकां धीरकन्दर्पैश्वरी ॥ २ ॥

अत्यन्तदुर्गममे किल भट्टिकाव्ये

हास्याय केवलमसौ खलु मे प्रसङ्गः ।

किन्त्वेकमस्ति शरणं सुहृदोऽनसूया

दोषास्पृशो गुणलवणहिला हि सक्तः ॥ ३ ॥

* A MS. described by Rāj. Mitra, Notices iv., p. 209, reads विद्याविनोद आचार्यः; cf. above, no. 830.

† The MS. omits this half-stanza.

विद्यासागरटीकायां कातन्त्रप्रक्रिया यतः ।

सुपन्नप्रक्रिया तस्मात् तस्यामेव प्रणीयते ॥ ४ ॥

अत्र तावन्महामहोपाध्यायश्रीभर्तृहरिकविना शब्द-
काव्ययोर्लक्षणलक्षितानि महाकाव्यतयाभिधेयानि । अतः
सर्गबन्धः काव्यबन्धश्च कृतः । ०

It ends : इति श्रीकन्दर्पचक्रवर्तिकृतायां भट्टिटी-
कायां [other colophons here add वैजयन्त्यां] ०

V. *Vidyāvinoda's Bhaṭṭicandrikā* :

वन्दे दूवौदलश्यामं रामं राजीवलोचनं ।

जानकीलक्ष्मणोपेतं भक्ताभीष्टफलम् ॥ १ ॥

नत्वा तातपदद्वन्द्वं ज्ञात्वा ग्रन्थकृदाशयं ।

विद्याविनोदः कुरुते टीकां श्रीभट्टिचन्द्रिकां ॥ २ ॥

यत्र रामं घनश्यामं कृपारामं मुखेन सा ।

कौशल्या सुपुत्रे सूनुं सर्गं आदिः प्रकाशयते ॥ ३ ॥

अत्र कविना श्रीधरस्वामिसूनुना भर्तृहरिणा सर्ग-
बन्धो महाकाव्यलक्षणसूचनाय काव्यबन्धश्च शब्दकाव्य-
लक्षणसूचनाय कृतः । ० । आसीमेत्यादिश्रग्धराछन्दसा
समापनमिति पञ्चीत्यादिमालिनीछन्दसा सर्गनिर्वाह इति
दर्शितं ॥ अभट्टित्यादि ॥

It ends : इति श्रीविद्याविनोदाचार्यकृतायां
भट्टिटीकायां तिङ्गलकाखे लुङ्गिलसितो नाम द्वाविंश-
तितमः सर्गः ॥

VI. *Bhūrata (-sena, or mallā)'s Mugdhabodhinī* :

नत्वा शङ्करमद्यगौराङ्गमल्लिकात्मजः ।

भट्टिटीकां प्रकुरुते भरतो मुग्धबोधिनीं ॥ १ ॥ ०

It ends : इति सद्मैद्यगौराङ्गमल्लिकात्मजश्रीभ-
रतसेनकृतायां मुग्धबोधिनीं भट्टिटीकायां ०

VII. *Rāmacandra's Vyākhyānanda* :

नत्वा श्रीनयनानन्दचक्रवर्तिपदामुजं ।

व्याख्यानन्दो मया ग्रन्थस्तन्यते यत्प्रसादतः ॥ १ ॥

वारेन्द्रवंशसंभूतश्रीरामचन्द्रशर्मणा ।

तन्यते भट्टिकाव्यस्य टीकेयं स्वान्तकारिणी ॥ २ ॥

सौपसका नवं मूलं शिष्यान् बोधयितुं मया ।

रचिता बहुशो यानात् सुधीभिर्दृश्यतामियं ॥ ३ ॥

बन्धः श्रीचक्रवर्ती निगमगणगुणैर्वैगंसतोषिता श्रीर-
धीराः सर्वैश्च सभ्याः समीतिषु कथिते नामधेये तु तस्य ।

जानन्त्यज्ञानधारातिभिरततिरविं शब्दसंतानसिंधुं

न जातो यो धरिष्यां पदनिष्करकलापाठवीकेशरी

[सः ॥ ४ ॥

अनुशास्त्रा वयं धीरा दृश्यतां यन्ततो मुदा ।

व्याख्यानन्दो न जायते पण्डिताः परनिन्दकाः ॥ ५ ॥

महाकाव्यस्य आदौ आशीर्नमस्कारस्तु निर्देशो वा
कर्तव्यः । ०

This commentary only extends to vi. 20,
where it ends : सार्वधातुक इति दीर्घो न स्यात्
अधिकं कातन्त्रे प्रपञ्चितं ॥

The colophon of *Sarga* II. runs :

व्याख्यानन्दे मनोरमे श्रीरामचन्द्रनिर्मिते ।

संपूर्णो द्वितीयः सर्ग आदृत्ये धीमतां सदा ॥

of *Sarga* V :

समाप्तः पञ्चमः सर्गो व्याख्यानन्दे विनिर्मिते ।

जहार रावणो यत्र सीतां श्रीरामशर्मणा ॥

For another commentary (*Subodhinī*)
by *Rāmacandra Vācaspati*, see Rāj. Mitra,
Notices viii., p. 220.

VIII. The last nine leaves contain an
epitome, or *anukramanikā*, written in an
excellent, larger hand :

अथाशेषविशेषेण बालान् व्युत्पिपादयिषुश्रीमद्भर्तृह-
रिकृतस्य रामायणानुयायिभट्ट्याख्यग्रन्थस्य विषयसंख्या-
छन्दसां प्रकाशेन तद्वन्धस्य व्याख्यायां कस्यचिज्जनवर-
स्यातिशयानुरागः समजनि । अनन्तरं च तदभिप्रायविदा
केनचिद्विप्रेण तदादिष्टेन च तद्वन्धस्य व्याख्यासंपर्केण
व्याख्यासाराभिधो ग्रन्थः समकारि ॥ तत्र प्रथमं रुचि-
राछन्दसा अभूत्प इत्यादिना ०

It ends : समाप्तेयं भट्टिकाव्यस्य स्थूलव्याख्या ॥

At the end of the above seven commentaries,
(fol. 693b), a note has been added, likewise in
the Bengālī character, enumerating the autho-
rities (*pramāṇika*) referred to by the several
commentators. We extract the more modern
and less common names :—

Jayamaṅgala :—*Durgasiṃha*, *Vardhamāna-
miśra*, *Śrīpatidatta*.

Harihara :—*Kūtantrapradīpa*, *Kshīrasvāmīn*,
Goyācandra, *Jayamaṅgalā*, *Ratnamālā*.

Puṇḍarikāksha :—*Kūtantrapradīpa*, *Krama-
dīśvara*, *Jayamaṅgalā*, *Durga*, *Durghaṭa*, *Bhā-
gavṛittikāra*, *Vidyānanda*, *Śrīpatidatta*, *Svāmīn*.

Kandarpa :—*Kāvyaaprakāśa*, *Kramadīśvara*, *Kṣhīrasvāmin*, *Govindabhāṭṭa*, *Jayamaṅgalā*, *Daṇḍin*, *Durgasiṃha*, *Durghaṭa*, *Bhāgavṛttikāra*, *Rabhasa*, *Ramānātha*, *Vardhamānamīśrāḥ*, *Vidyānanda*, *Vidyāsāgara*, *Śrīpadma*, *Supādmapariśiṣṭa*.

Vidyāvinoda :—*Ujjvaladatta*, *Kalāpa(h)*, *Kīcakayamaka*, *Kṣhīrasvāmin*, *Gadasīṃha*, *Goyīcandra*, *Candravṛttikāra*, *Jayamaṅgalā*, *Durgasiṃha*, *Durghaṭa*, *Devamīśra*, *Dhātucandrodaya*, *Ratnamālā*, *Rāmārcanacandrikā*, *Vidyāsāgara*, *Śārādātīlaka*, *Śrīpatidatta*, *Samgītadāmodara*.

Bharata :—*Kramadīśvara*, *Kṣhīrasvāmin*, *Jayamaṅgalā*, *Durgasiṃha*, *Devīdāsacakravartin*, *Dhātucandrodaya*, *Rantideva*, *Rāmananda* (ācūrya), *Vidyānivāsa*, *Śrīpatidatta*.

For yet another commentary on the *Bhāṭṭikāvya* (*Subodhinī*, by *Kumudānanda*), see Rāj. Mitra, Notices iv, p. 209.

[H. T. COLEBROOKE.]

923.

2537. Foll. 417; size 10 in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī, in the 16th century; nine lines in a page.

Bhāṭṭikāvya, with the commentary of *Jayamaṅgala*.

Colophon as in the Calcutta edition (1828).

[GAIKAWAR.]

924.

730. Foll. 112; size 12½ in. by 4 in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Bharata's commentary (*Mugdhābodhinī*) on the *Bhāṭṭikāvya*.

The author is said to have lived at Kāncrāpārā in the Hoogly district, about 150 years ago. Rāj. Mitra, Notices vi, p. 145.

[H. T. COLEBROOKE.]

925.

2525b. Foll. 11; size 10½ in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī, in the earlier part of last century; twelve lines in a page; the writing has suffered, apparently from damp, in several places, especially on the first three leaves.

Kavirūhasya, a poem in praise of a Dekhan king *Kṛishṇarāja*, composed by *Halāyudha*, with the view of illustrating the meaning and present-stem formation of roots similar in sound and form. [A.]

It begins :

जयन्ति मुर्जित्पादनखदीधितिदीपिकाः ।

मोहान्धकारविध्वंसान्मुक्तिमार्गप्रकाशिकाः ॥ १ ॥

लोकेषु शास्त्रेषु च ये प्रसिद्धाः

काव्येषु ये सत्कविभिः प्रयुक्ताः ।

उच्चैश्च तान्निश्चितविनोदनाय*

शब्दानहं धातुभिरुद्धराणि ॥ २ ॥

एकार्थो एकशब्दाश्च नानार्थश्चैकवाचकाः ।

सदृशार्थोभिधानाश्च भिन्नार्थाः सदृशाक्षराः ॥ ३ ॥

एकार्थोस्तुल्यशब्दाश्च निवध्नन्ते ऽत्र धातवः ।

धातुपारायणाभ्योः पारोक्ष्योर्धिया मया ॥ ४ ॥

अस्त्यगस्त्यमुनिज्योत्स्नापवित्रे दक्षिणापथे ।

कृष्णराज इति ख्यातो राजा सास्त्रान्यदीक्षितः ॥ ५ ॥

गोपायति क्षितिमिमां चतुरत्रिंसीमां

पापाज्जुगुप्सत उदारमतिः सदैव ।

विज्ञं न गोपयति यस्तु वनीपकेभ्यो†

धीरो न गुप्यति महर्षिर्वा कार्यजाते ॥ ६ ॥

अग्निं पृणाति पृणति द्विजदेवताश्च

प्रीणाति बान्धवजनानतिथीन् पृणोति ।

यः प्रीयते प्रणयिषु प्रयते च भृत्यान्

यं प्राययन्ति‡ कविमूकैरसायनानि ॥ ७ ॥

* B. orig. विपश्चितां चित्तं ०, corrected (by Colebrooke) to उच्छिद्यताम्; तच्चिद्यतां A. C.; उच्चैश्च तान् निश्चितविनोदनाय D.

† वनीपकेभ्यो A.

‡ Thus B (see comm.); प्रीणयति A. C. D.

धूनीति चम्पकवनानि धुनोत्यशोकं
 चूतं धुनाति धुवति स्फुटितातिमुक्तं ।
 वायुर्विधूनयति चम्पकपुष्परेणून्
 यत्कानने धवति चन्दनमञ्जरीश्च* ॥ ८ ॥
 कायो न जीर्यति जृणाति न यस्य शक्तिर्
 नो जीर्यते भुजवलं न जृणाति तेजः ।
 यद्विद्विषां जरति चेतसि भोगतृष्णा
 तेषां वपूषि विपिनेषु न जारयति ॥ ९ ॥

The work consists of 272-274 ślokas ; in the present MS. the numbers run up to 273; no. 262 having been omitted. The last two ślokas read as follows:

नयन्ते यद्गुणाः सर्वान् † यस्तावयति दिङ्मुखं ।
 श्रिया मृडति मृडति सरस्वत्या च संपदा‡ ॥
 इति समाप्तमवाप्तगुणोदयं
 कविरहस्यमिदं रसिकप्रियं ।
 सद्भिधाननिधानहलायुध -

द्विजवरस्य कृतिः सुकृतात्मनः ॥
 इति हलायुधकृतं कविरहस्यं समाप्तं ॥ [GAIKAWAR.]

926.

346b. Foll. 17; 4to; size 11½ in. by 9 in.; large, clear Devanāgarī writing; thirteen lines in a page; European paper (watermark 1802).

Kavirahasya [13].

In the margins of the first few pages, Colebrooke has noted the roots with their (Sanskrit) meanings and class-numbers.

[H. T. COLEBROOKE.]

927.

890c. Foll. 10; size 9½ in. by 4½ in.; fair, small Devanāgarī writing; 10-12 lines in a page.

The same work. [C.]

The MS. is dated Samvat 1811.

[H. T. COLEBROOKE.]

* केशरपुष्परेणून् ° चन्दनवल्लीश्च B. C.

† नर्यति ° A; तद्गुणाः सर्वे A. C.

‡ यो मृडति मृडति सरस्वत्या च यः सदा B.

928.

726b. Foll. 16; size 12½ in. by 4½ in.; good, recent Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Kavirahasya-īkā, an explanation of the verbs used in the above recension of the *Kavirahasya*.

The MS. begins with the first two ślokas of *Halāyudha's* introduction, after which it proceeds:

प्राक्पदार्थो विभजते हंसः स्त्रीरोदकं यथा ।

विदुषां शब्दसिद्धयै सा नः पातु सरस्वती ॥

जयन्तीत्यादिश्लोकद्वयमतिमुबोधे ॥ एकार्थो ° ॥ एकार्था
 एकशब्दश्चेति । यथा पुष्यति पोषति पुष्पाति नानार्थाश्चैकवा-
 चकाः । श्लिष्यति श्लेपति आलिङ्गनदहनार्थौ । सदृशार्थोभ्या-
 नाश्चेति सदृशार्थः शब्दाश्च । यथा पुष्यति पूषति । अत्र पुषप-
 पशब्दौ पुष्टिवृद्धयौ नानार्थभेदे ऽपि सदृशौ ॥ भिन्नार्थः सदृ-
 शाक्षरा इति यथा पिवति पीवति अत्र वर्णसाम्ये ऽपि स्यौत्य-
 पानाभ्यामर्थभ्यामत्यन्तविसदृशौ ॥ ° ॥ एकार्थास्तुत्यशब्दाश्चेति
 यथा निवस्ते निवासयति । अत्र निवस्त इत्यादौ निवस आच्छादने
 इति चुरादौ । उभावपि आच्छादनार्थौ । अत्र सदृशशब्दायैत्वमु-
 पदेशापेक्षया ग्राह्यं धातूनां विकरणादिजनितवैकृत्यसंभवात् ।
 धातु । ° अनेनोपासितगुरुत्वमाह । उपासितगुरुणां हि मुंसां
 प्रबन्धाः सुखचरित इत्युपादेया भवन्ति ॥ अस्त्यगस्त्य ° ॥ मुबोधे ॥
 गोपायतीति गुप् रक्षणे नित्यायः परस्मैपदी । जुगुप्सत इति गुप्
 गोपनकृत्स्नयोः भूवाद्यात्मनेपदी नित्यं सन्नतः । गोपयतीति
 चुरादौ पठ पठ इत्यादि दशकपाठे गुप्धातुरप्रकाशनार्थः ।
 गुप्ति इति गुप् व्याकुलत्वे दिवादौ ॥ पृणतीति पृ तर्पणे
 ब्रवादी पृणतीति पृण प्रीणने तुदादौ प्रीणातीति प्रीञ् तर्पणे
 ब्रवादी पृणोतीति पृ तर्पणे स्वादिः प्रीयत इति प्रीञ् प्रीतौ
 दिवादिः । प्राययन्तीति प्रीञ् तर्पणे चुरादौ आधृषादिषु पठ्यते
 यत्र निजपक्षे वा रहणसामर्थ्यात् न्यादिविकरण शब्देव भवति ।
 प्राययन्तीति प्रीणयन्ति अत्र स्वार्थदेव धातोश्चुरादिनिचि कृते
 वृद्धादिः आदित्वात् धीञ् प्रीञ् क्रातन्तसूत्रं च (iii. 6, 24)
 धूञ्प्रीणातो[र्नि] नृताति धातुवृत्ते (!) धातुप्रदीपादिष्वेव धातु-
 पारायणे नैव सामान्ये ग्रहणं सत एव प्रीणयन्तीति क्क्षिपाठः ॥ °

It ends: ॥ २७१ ॥ नीञ् प्रापणे भुवादिः नय क्षरणे
 भुवाद्यात्मनेपदी मृड क्षरणे भुवादिब्रवाद्योः ॥ [२७२] ॥ समाप्तेयं
 टीका ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

929.

45b. Foll. 16; size 9 in. by 3½ in.; indifferent Devanāgarī writing of the latter part of last century; 10-13 lines in a page.

Kavirahasya-vivṛiti, another commentary on the same recension of the *Kavirahasya*.

It begins: गोपायतीति । गुपू रक्षणे भौवादिकः । जुगुप्सते निंदति । गुप गोपनकुत्सनयोरयनपि भौवादिको निंदायां नित्यसन्नतः । जुगोपयतीति गुपू रक्षणे चौवादिकः । गुप्यतीति गुप व्याकुलत्वे दैवादिकः ॥ ६ ॥ अग्निं पृणातीति पृ पावनपूरणयोः ब्रवादिः ब्रवादित्वाद्ब्रुवः । ०

It ends: ॥ २७२ ॥ नयंत इति शीघ्र प्रापणे भवादिरुभयपदी । अतो नयतीत्यपि सिद्धं ॥ [२७३] ॥ इति कविरहस्य-विवृतिः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

930.

2539c. Foll. 20; size 9½ in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1650; 10-12 lines in a page.

Halāyudha's Kavirahasya, in a different recension from that contained and explained in the foregoing MSS. The MS. (D) begins:

जयति ० १ ॥

प्राणायामश्रमोद्धूतस्वेदाद्रेः पातु वः शिवः ।

गंगोपगूहनभ्रांता पार्वता वीरिणः क्षणम् ॥ २ ॥

लोकेषु शास्त्रेषु च ० ॥ ३ ॥

एकार्थो एकशब्दाश्च भिन्नार्थो एकवाचकाः ।

तुल्यार्थो तुल्यशब्दाश्च नानार्थोः सदृशाक्षराः ॥ ४ ॥

एकार्थोः समशब्दाश्च ० ॥ ५ ॥ युग्मम् ॥

अस्त्यगस्त्यमुनिज्योत्स्नापवित्रे ० ॥ ६ ॥

गोपायति क्षितिमिमां चतुरास्त्रिणीमां

धीमान् धर्मवचनाच्च जुगुप्सते यः ।

विज्ञं न गोपयति यस्तु वनीपकेभ्यो

वीरो न गुप्यति महत्यपि कार्यजाते ॥ ७ ॥

अग्निं पृणाणि पृणति द्विजदेवताश्च

प्रीणाति सज्जनमनांसि पृणोति धर्मं ।

यः प्रीयते प्रणयिषु प्रयते च बंधून्

यं प्रीययति कविसूक्तिरसायनानि ॥ ८ ॥

धर्मे व्याप्रियते विपश्चि पृथिवीं यः पारयत्याश्रमं

शश्वत्पारयति व्रतानि विधिवद् ब्रह्मेकताने स्थितः ।

सर्वस्यापि च पूरयत्यभिमतं यः किंपितृपूरयेत्

पूर्यते च मनोरथाः सुकृतिनो यस्मार्थमंशेनात् ॥ ९ ॥

यस्यांहः क्षयति क्षयति रिपवः ० ॥ १० ॥

धूनोति चंपकवनानि ० केसरपुष्परेगून् ।

० चंपकमंजरीश्च ॥ ११ ॥

यो धर्मं श्रुतिनिर्मलेन मनसा मीमांसते ० ॥ १२ ॥

This seems to be the recension referred to by Prof. Bhandarkar in his Report (1887) on the Search for Sanskrit MSS. in the Bombay Pres., 1883-4, p. 9. *Śloka* 168 of the present MS. (164 of the comm.) runs as follows :

तोलयत्यतुलं शतत्रा यो भारं भुवनेश्वरः ।

कस्तं तुलयति स्यान्ना राष्ट्रकूटकुलोद्भवम् ॥

and *śl.* 185 (comm. 182):

सोमं मुनोति यज्ञेषु सोमवेशविभूषणः (!) ।

पुरः सवति संग्रामे संदंनं स्वयमेव यः ॥

The corresponding *ślokas* (206 and 242) of the other recension read thus :

यस्तोलयति दादिद्व्यकर्तमे पतिताश्वरान् ।

तुलयत्यपि देवेन्द्रं संग्रामे भुजयिष्मतात् ॥

यथा सुवति संग्रामे स्वयमेव जयेन यः ।

सोमं मुनोति यज्ञेषु परलोकजिगीषया ॥

This MS. has 301 couplets, ending thus:

अनुकूलति यो धर्ममनुकूलयति द्विजान् ।

इधे यस्य मतिर्नित्यमेधते श्रीश्च सर्वदा ॥ ३०० ॥

इति समाप्तसदामगुणोदयं

कविरहस्यमिदं रसिकप्रियं ।

सदभिधानहलायुधसंज्ञक-

द्विजवरस्य कृतिः सुकृतात्मनः ॥ ३०१ ॥

इति कविरहस्यं कार्यं समाप्तं ॥

[GAIKAWAR.]

931.

2539d. Foll. 20; size and handwriting as of preceding MS.

Kavirahasya-tīkāvacūri, a commentary on the second recension of the *Kavirahasya*.

It begins :

गोपायातीति । गुप् रक्षणे भ्वादी । गुपि गोपनकुत्सनयो-
र्भादिः । लोकोक्तकैरधुलधुलोचूधगुपधूपेति । चुरादी दंडकधा-
कधातुस्तादर्थ्ये चतुर्थी । विज्ञदानेन याचकान्न वंचयति । गुप च
व्याकुलत्वे । कार्यमेव कार्यजातं । स्वार्थे जातप्रत्ययः ॥ ७ ॥ अतिनं
पृणातीति । पृश पालनपूरणयोः व्रथादौ । पृणात् प्रीणने तुदादौ ।
पृं ट प्रीती स्त्रादौ । प्रीग् च प्रीती दिवादौ । ०

The system followed by the commentator is evidently that of Hemacandra's *Dhātupārīyaṇa*.

The MS. ends : अनुपूर्वः कूल वरणे भ्वादी । अनुकू-
लान्करोति णिञ् बहुलमिति णिग् । मि इध्वे प्रदीमौ [P. I. मि
इध्वे दीमौ *Dhātup.*] रुधादौ । रुधि वृद्धौ भ्वादी । श्रीशब्दः
समाप्तौ मंगलार्थः ॥ इति कविरहस्यटीकावचुरिः ॥

[GAIKAWAR.]

932.

3244. Foll. 33; size various; well writ-
ten, by Jālā Mahatā Barāya; European paper.

I. a. c. Foll. 4 and 9 resp.; size 8½ in.
by 6½ in.; 14-16 lines in a page.

Grammatical fragments.

a) Rules and examples regarding the forma-
tion of denominatives and intensives.

Beg. कण्ठेव श्यामायते दुःखादयो वृत्तिविषये तद्वति
वर्तते ०

c) The beginning of a *Dhātupāṭha* : भू सत्तायां ॥
चिह्नी संज्ञाने ॥ अत सातत्यगमने ॥ ०

From fol. 3, roots arranged alphabetically
(in separate lines), with *anubandhas* and
meanings : अथ त् क् तत्कृतौ ॥ अंक अंग त्
क पदे लक्षणे ॥ ०

II. b. d. Foll. 3 and 17, size 9½ in. by
7 in.; and 12½ in. by 7½ in. resp.; 15-23
lines in a page.

Fragments of poetry, and copies of
inscriptions; in fact, specimens of pen-
manship; d) also including three leaves,
containing the names of the days of the
fortnight; the *lokapālas*, and the numerals.

[SIR CH. WILKINS.]

933.

2542c. Foll. 2; size 10 in. by 4½ in.;
well written, in the Jaina type of Devanāgarī,
about A.D. 1650.

I. Foll. 1 and 2a contain the *gaṇas svarāḍi*
(Pān. I., 1. 37), *cādi* (I. 57), and a *gaṇa*,
beginning with *tataḥ, atra*; and, finally,
a number of declensional and conjuga-
tional forms [*prathamādivibhaktiyanantapra-
tirūpakāḥ* and *tibādīvibh.*]. The margin
of these pages contains glosses, partly
in Sanskrit, partly in Bhāṣā.

II. Fol. 2b (19 lines) contains a passage of
28 ślokas from a *Kośa*, beginning :

रुक् शोभाकिरणेच्छासु वाग् भारतां वचस्यपि ।

सद् विद्यमाने सत्ये च प्रशस्तार्चितसाधुषु ॥

ककुद् भूपतिचिह्ने स्यात् प्रधानवृषभाङ्गयोः ।

धूर्वानवदने भारे पूः शरीरे पुरे तथा ॥

[GAIKAWAR.]

934.

2924. Foll. 10; size 13½ in. by 3 in.;
4-16 lines in a page.

Specimens of various alphabets, viz. Grantha,
Uṛiyā, Tibetan, Devanāgarī (the ordinary
modern character as well as that used in
Buddhist books and the lapidary character in
Chinese Buddhist inscriptions), Bengālī, Guja-
rātī and Telugu.

The description on the title-page is 'Various
sorts of letters found in *Karaṇḍavyūha*.'

[B. H. HODGSON.]

935.

3243. Foll. 131; size 14½ in. by 9 in.;
Devanāgarī character; written by a European
hand, for the most part in three columns;
many pages left blank.

Grammatical notes and paradigms.

Foll. 1-2 contain the alphabet and conjunctions of letters; 3-9 blank; fol. 10, case-endings, and some grammatical terms; foll. 11-32, declensional paradigms; foll. 32b-33, degrees of comparison; foll. 34-37, formation of feminines; foll. 38-43, pronominal declension; foll. 44-45, personal terminations; foll. 46-131, conjugational paradigms.

[H. T. COLEBROOKE.]

936.

1086. Some sixty folio leaves of European and Indian paper.

Various grammatical and lexicographic materials, compiled by, and for, Colebrooke.

[H. T. COLEBROOKE.]

937.

3109. Foll. 93; size various; Devanāgarī and English.

Some of Colebrooke's grammatical materials.

a) Foll. 43; size 19½ in. by 12 in.; Colebrooke's manuscript copy of the 24th chapter of his Sanskrit grammar; treating of the 2nd and 3rd classes of verbs.

b) Foll. 12; size 17 in. by 11 in.; a compilation of derivatives from verbs of the first class of the *Dhātupāṭha*, with references to, and quotations from, commentaries, *Kośhas* and grammatical works; and English equivalents both of the roots and derivatives.

c) Foll. 38; size 15 in. by 9½ in.; derivatives from verbs of the remaining classes.

[SIR E. T. COLEBROOKE.]

938.

2873. Foll. 65; size 12 in. by 8 in.

The MS. copy of a Sanskrit grammar; in

the Grantha character, explained in Latin. It bears the same title as that of *Paulinus a S. Bartholomæo*, viz.

Sidharubam seu *Grammatica Sanscritanica*.

It is similarly arranged, and contains on the whole the same paradigms, though it is much more concise in the explanatory part.

[MACK. COLL.]

10. PRĀKRIT GRAMMAR.

939.

1120c. Foll. 18; size 12 in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī, towards the end of last century; ten lines in a page.

Prākṛita-prakāśa, a grammar of the *Prākṛit* dialects, by *Vararuri*; with *Bhāmaha's* commentary, entitled *Manoramā*.

The work has been edited by Prof. H. B. Cowell (1854).

[H. T. COLEBROOKE.]

940.

2160. Foll. 21, the first of which is missing; size 11 in. by 4 in.; legibly written in Devanāgarī; ten lines in a page.

Another copy of the *Prākṛita-prakāśa*, with the *Manoramā*.

The MS. begins from *एकादशो* in the comment on I. 5.

Dated: संवत् १६९० भाद्रपदद्वितीया लिखितं ॥

[GAIKAWAR.]

941.

1503c. Foll. 77; size 11½ in. by 4 in.; legibly written, in Devanāgarī, in the latter part of last century; eleven lines in a page.

Prākṛita-saṃjēvanī, a commentary on the *Prākṛita-prakāśa*, by *Vasantarāja*. Imperfect at the beginning; the MS. commencing in the middle of the comment on i. 2.

It ends: इति वसन्तराजविरचितायां प्राकृतसञ्जीवनी-
वृत्तौ निपातविधिरष्टमः परिच्छेदः समाप्तः ॥

Cf. Cowell, *Prākṛitaprakāśa*, p. x.; *Pischel, De Grammaticis Prācibis*, p. 17.

[H. T. COLEBROOKE.]

942.

563. Foll. 88; size 12½ in. by 4½ in., indifferent, modern Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Hemacandra's Prākṛit grammar in four *pādas* of *sūtras*, with a *vr̥tti*; forming the eighth and last adhyāya of the author's *Śabdānuśāsana*, or *Siddhahemacandra*. A complete, but very inaccurate, copy.

The work has been edited, in the Roman character, with a German translation and notes, by R. Pischel, 1877, 1880. See also Aufrecht, *Cat. Bodl.*, nos. 410, 411.

At the end this MS. contains the four *ślokas* (referred to by Aufrecht and Pischel), according to which *Hemacandra* (A.D. 1088-1172, acc. to *Bhāo Dājī*) composed this grammar at the request of *Jayasimhadēva*, or *Siddharāja*, a descendant of *Mūlarāja*, of the *Čālukeya* family.

इत्याचार्यश्रीहेमचंद्रविरचितायां सिद्धहेमचंद्राभिधानसोपज्ञ-
शब्दानुशासनवृत्तौ ० अष्टमाध्यायः समाप्तः । समाप्तेयं वृत्तिः ।
अथ सूत्रसंख्या सूत्र १११९ ॥

आसीद्विज्ञापितरमुद्रचतुः स[मुद्र]-

मुद्रांकितक्षितिभरखमबाहुदंडः ।

श्रीमूलराज इति दुर्धरवैरिर्कुंभि-

कंठीरवः अश्विचुलुक्यकुलावतंसः ॥ १ ॥

तस्यान्वये समजनि प्रबलप्रताप-

तिग्मश्रुतिः क्षितिपतिर्जयसिंहदेवः ।

येन खड्गशसवितयैपरं सुधांशी

श्रीसिद्धराज इति नाम निजं व्यलेखि ॥ २ ॥

सम्यग्निषेध्य चतुरश्रतुरो ऽप्युपायान्

क्षितोपभुज्य (I. जि ०) च भुवं चतुरस्रिकांची ।

विद्याचतुष्टयचिनीतमतिजितात्मा

काष्ठामवाप पुरुषार्थचतुष्टये यः ॥ ३ ॥

तेनातिविस्तृतदुरागमवि[प्र]कीर्ण-

शब्दानुशासनसूत्रकदर्थितेन ।

अभ्यर्थितो निरवमं विधिवद्वाधत्त

शब्दानुशासनमिदं मुनिहेमचंद्रः ॥ ४ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

943.

784b. Foll. 36; size 9½ in. by 3½ in.; fair Devanāgarī writing of about the middle of last century; eight lines in a page.

Pādas I. and II. of the same work. A good MS. with numerous marginal glosses.

[H. T. COLEBROOKE.]

944.

2900. Foll. 288; 4to.; size 9½ in. by 7 in.; European paper (watermark 1806).

The *Prākṛit* words, cited as examples in *Hemacandra's Prākṛit* grammar, written in one column on each page, with the *Saṃskṛit* equivalents, both of them written in the Bengālī character. These two columns are followed by the English equivalents, and, from p. 10, also by the transliterated *Prākṛit* and *Saṃskṛit* words written in lead pencil.

According to Prof. Pischel (*Hemacandra's Grammatik der Prākṛitsprachen* I., p. vii.), this list is incomplete and compiled from untrustworthy MSS.

[BIBL. LEYDENIANA.]

945.

3213. Foll. 88; size 10½ in. by 3½ in.; fairly written, in Devanāgarī, about A.D. 1550; seven, from fol. 17 eight, lines in a page.

Prākṛita-candrīkā, a *Prākṛit* grammar, by *Kṛishṇa Paṇḍita*, son (and pupil) of *Śeṣha Nṛisimha*.

The work is modelled after the author's *Paḍacandrīkā* (above, no. 903).

It begins:

अलिकुलमंडितगण्डं प्रत्यूहव्यूहतिमिरमतिखंडं ।
सिन्दूरारुणपुण्डादंडं वेतखडगुण्डमवलम्बे ॥ १ ॥
कलितकलमपुस्तन्यस्तहस्ताग्रमुद्रा
दिशतु लिखनशुद्धिं शारदा सारदा नः ।
प्रतिवदनसरोजं या कवीनां नवीनां
वितरति मधुधारां भाधुरीणां धुरीणां ॥ २ ॥
श्रीनृसिंहगुरोर्नैत्वा पदपङ्कजतल्लजं ।
विशदार्थं शिषुहितां कुर्वे प्राकृतचंद्रिकां ॥ ३ ॥
प्रकृतिः संस्कृतं तत्रभवत्वात्प्राकृतं स्मृतं ।
तद्वचं तत्समं देशीयेवमेतत्त्रिधा मतं ॥ ४ ॥
प्रकृतिप्रत्ययांशाभ्यां विकृतं तद्वचं यथा ।
गोरीआ देव सोहगा सामिद्धिं पाखंडं सई ॥ ५ ॥
यत्केवलप्रत्ययांशे विकृतं तत्समं यथा ।
हरिणो चरणे चारु नुमो कमलकोमले ॥ ६ ॥ ०

इति सामान्यविधिप्रकाशः fol. 11; follow modifications of letters to fol. 35b; इत्यव्ययानि fol. 38; declensions, numerals, etc; इति ० स्थाद्यंतप्रकाशः संपूर्णः fol. 58 (numbered 57; two leaves being marked 28).

The *Tinanta* (paged separately 1-30) begins:

अथ तिङो निरूप्यते ॥ धातोर्हलंतस्यादंतः । हलंतस्य धा-
तोर्हन्ते अकारः प्रयोक्तव्यः । भमइ । उवसमइ । तुधइ । कुणइ ।
किणइ । हणइ । हलंतस्य किं । होइ । जम्भाइ । लोप्या विकरणाः
कृचित् । संस्कृते सिद्धरूपे प्राकृताः शवाद्यो विकरणा निवर्त्तयाः ।
होइ । तुधइ । सुमइ । मरइ । करइ । कृचित् किं । जपइ ॥ ०
Fol. 81 इति तिङन्तप्रकाशः ॥ * ॥ ज्ञातुमन्तव्येषु ये ग्रहेः ।
ज्ञादिषु परेषु ग्रहेष्वेदित्यादेशः स्यात् । घेत्तूणा । यत्तुआण ।
कृचिन्न भवति । गिणिहृत् । तुम् घेत्तुं । तव्य । येत्तद्वं ॥ वचेस्तु
चोत् ॥ ० It ends:

तदिमां पदचंद्रिकानुजातां

प्रयुतां प्राकृतचंद्रिकां विदग्धाः ।

परिशील्य चिरादपास्ततापाः

कविगोष्ठीषु विहारमातनुर्ध्वं ॥ १ ॥

इति कृतिपरितोषप्रार्थनालंपटेन

प्रकटितपरभागा शेषकृष्णो न सेयं ।

रचयतु गुरुतोषं शेषवंशावतंसं

गुरुमिह नरसिंहं प्रार्थिता तपदाब्जे ॥ २ ॥

इति श्रीकृष्णपंडितविरचिता प्राकृतचंद्रिका समाप्ता ॥

[P]

946.

1106. Foll. 47; size 12½ in. by 4 in.; modern Bengālī writing, by two or three different hands; seven or eight lines in a page.

Prākṛita-kalpataru, a grammar of the *Prākṛit* dialects, by Rāma Tarkarājīśa.

It consists of three chapters (or branches, *sūkhā*), which are subdivided into (10, 3, 3) clusters (*stavaka*), consisting again of paragraphs or stanzas (called flowers, *kuṣuma*).

The work begins with an introductory section, which is, however, incomplete: of 14 *kuṣuma* only a few *ślokas* remain, and these partly in a very corrupt condition, the first two leaves being written more carelessly than the greater part of the MS.

It begins:

नमो गणेशाय ॥ प्राच्यभवदिवा आभोरकर्णाटकमध्यदेशजाः ॥
स्युर्गुर्जरद्राविडपश्चिमेभता इतिमिकं सखितवचसम्मात् ।
दे भूयाम इतीह सूरवोपण्यन्याहं मूलोपवमिता मम ॥
कांककयकशूरसेन (1. कैकेयक ०) पाञ्चालगौडप्रभवक्रमेण ।
समागधद्रावडसूक्ष्मभेदं भापाविशुद्धं मतमर्थशुद्धं ॥ २ ॥
तथा चतुःपादविशुद्धमन्यदत्तत्वेकादशधा तदित्यर्थं ।
तेषां स्थितानामशिष्येदी न मन्ति बोधे सघयोद्युपाया ॥ १२ ॥
एतासु लक्ष्मेश्वरभापितासु भापासु कौतूहलशालिनो ये ।
तेषां प्रमोदाय कृतिर्ममैषा सेत्वादिकाभ्यानि पदान्यकारि ॥
सर्वासु वाचास्त्रिह हेतुभूतां भापां महाराष्ट्रभवां पुरस्तात् ।
निरुदयिष्यामि यथोपदेशं श्रीरामशर्माहमिमां प्रयत्नात् ॥ १३ ॥
इति प्राकृतकल्पतरौ चतुर्दशकुसुमैः स्वरूपनिरूपणं ॥ * ॥

तत्राग्रे वक्ष्यते । अदनात्सुरोत् (*Varar.* 5, 1) । नपुंसका-
त्तोर्विन्दु (5, 30) । इदुदन्तयोः सो दीर्घः । पदान्यस्य हलो
लोपः (4, 6) । ०

इति ० चतुर्विंशतिभिः कुसुमैरुत्सवकं fol. 6b; इति ०
षोडशकुसुमैर्द्वितीयस्तवकः fol. 8b; इति ० विंशतिकुसुमैर्यु-
क्तस्तवकः fol. 12; ० विंशतिकुसुमैः सन्धिलस्तवकः fol. 14b;—
(?) some omission at fol. 19, where parag. 24
is followed by 14; the end of the 6th and be-
ginning of 7th *stavaka* apparently wanting;—

इति ° पञ्चत्रिंशत्कुसुमैः सुवनस्तवकः fol. 22; ° पञ्च[दश]
कुसुमैस्तिङ्गस्तवकः fol. 26; ° द्वाचत्वारिंशत्कुसुमैर्लोदिस्तवकः
fol. 33b; इति ° प्राकृतशासने कल्पतरौ दशभिः स्तवकैः
प्रथमशाखा निरुक्ता ॥ fol. 34.

विरच्यते संप्रति सौरसेनी

पूर्वैव भाषा प्रकृतिः किलास्याः । °

इति ° अष्टत्रिंशत्कुसुमैः प्रथमस्तवकः fol. 37; ° द्वात्रिंशत्कुसु-
मैर्द्वितीयाख्यायां मागध्यर्धमागधीदाक्षिणभाषानिर्णयो नाम
द्वितीयस्तवकः fol. 39b; इति ° एकत्रिंशत्कुसुमैस्तृतीयस्तवकः ।
इति ° त्रिभिः स्तवकैर्द्वितीयशाखा निरुक्ता ॥ fol. 42.

निरुच्यते संप्रति नागरादि-

क्रमादपभ्रंश इह प्रसिद्धा । °

इत्यपभ्रंशस्तवकः fol. 45; ° द्वावज्जाद्यपभ्रंशस्तवकः fol. 46;
follow the *Pañśicā* and *Pāñcālī*.

It ends: एवं लब्धदृष्ट्या सर्वासां भाषाणां संकरो द्रष्टव्यः ॥
इति प्राकृतशासने कल्पतरौ पञ्चदशकुसुमैस्तृतीया शाखा निरुक्ता ॥
इति श्रीरामतर्कवागीशभट्टाचार्यविरचितसमस्तपञ्चाशत्त्रिंशती-
विनिर्मितशास्त्रात्रयेण फलवान् कल्पतरुः संपूर्णः ॥

Then follow three *indravajra* half-stanzas,
the last two of which run thus :

तुमेव (?) तुष्टे फलवान् सुपद्यैर्

आयोदितः (?) आरोपितः) कल्पतरुस्त्रिंशतः ॥

ननम्य लघोदरपादपद्मं

दन्त्यध्रूपालमिमे शकाब्दे ॥

If this date (*Śaka* 1608 = A.D. 1686) does
not refer to the composition of the book, it
must belong to a former MS.

On this MS. cf. Lassen, *Institutiones Linguae
Pracriticae*, p. 19 seq. [H. T. COLEBROOKE.]

II. Lexicography (Kosha).

947.

258. Foll. 93 (one of which, 77, is left
blank); size 11 in. by 9 in.; good, large De-
vanāgarī handwriting; 14 lines in a page;
European paper (watermark 1802); bound in
the European style.

Amarasimha's Nāmalingānuśāsana, usually
called *Amarakosha*. Carefully corrected through-
out.

Edited by H. T. Colebrooke (1808 and 1825)
and A. Loiseleur Deslongchamps (1839); as
also repeatedly in different parts of India.

A new edition of the text, with the com-
mentaries of *Kshīrasvāmin* and *Bṛihaspati Rūya-
mukūṭa*, is now being brought out by Anun-
doram Borooah, at Berampore (part ii. to i. 5, 5.).

[H. T. COLEBROOKE.]

948.

2808. Foll. 86; size 9 in. by 7 in.;
modern Devanāgarī writing; 17-19 lines in a
page; bound in the European style.

Amarakosha, with a partial interlinear En-
glish translation.

A note on the cover states, that "the whole
was fairly copied out by Sir Charles Wilkins,
with the addition of notes and renderings."

[SIR C. WILKINS.]

949.

2413. Foll. 112; size 7½ in. by 4½ in.;
fairly good, modern Devanāgarī writing; 8-10
lines in a page; foll. 37b and 38 are left blank.

Amarakosha.

A note, written in red pencil, on the fly-leaf,
and signed C. W., states that it is "a very im-
perfect copy," though a former owner had called
it, on the same leaf, "The *Ammar Kosha* com-
pleat (!) in 3 parts." The MS., though pro-
bably not very defective in extent, is certainly
not very correct. [R. JOHNSON.]

950.

2336. Foll. 114; size 10 in. by 4 in.;
good, modern Devanāgarī writing; seven or
eight lines in a page; foll. 14a and 27b are left
blank.

Amarakosha. Incomplete, and rather incorrect. The MS. ends with *śloka* 31 of the 10th (*śūdra*-) *varga* of *kāṇḍa* II.

[GAIKAWAR.]

951.

2475. Foll. 87; size 11 in. by 8 in.; legibly written, in Devanāgarī; seven lines in a page; modern; bound in the European style.

Amarakosha. *Kāṇḍa* II. [R. JOHNSON.]

952.

2776. Foll. 268; size 12½ in. by 4½ in.; legibly written in Devanāgarī; 9-11 lines in a page.

Amarakosha, with *Kshīrasvāmī*'s commentary, entitled *Amarakoshodghāṭana*. The text occupies the middle of the leaves, enclosed at the top and bottom by the commentary, in somewhat smaller writing.

The commentary begins:

दिश्याच्चिवा नि शिवयोस्तिलकायमान-

गोरोचनारुचिललाटविलोचनं नः ।

अन्योन्यागाढपरिरंभनिषीडनेन

पिंडीभवन् बहिरिव स्फुटितो अनुरागः ॥ १ ॥

अद्याप्यभिन्नमुद्रो यो ऽर्थाभिभरमरकोप एव बुधाः ।

उद्धाद्यते यथेच्छं गृह्णीध्वं नामरत्नानि ॥ २ ॥

प्रकृतिप्रत्ययवाक्यैर्वैस्तसमस्तैर्निरुक्तनिगदाभ्याम् ।

इति सप्तष्टैः पथिभिर्नाम्नां पारायणं कुर्मः ॥ ३ ॥

भगना अभिधानकृतो विवरीतारश्च यत्र विभ्रंताः ।

नामानि तानि भक्तुं गहनमहो अध्यवसिताः स्मः ॥ ४ ॥

सहजो यः समुल्लासः क्षीराग्नेः सो ऽपि संस्यते ।

चांद्र इत्यत्र किं कुर्मो गतानुगतिकं जगत् ॥ ५ ॥ ०

जाता विश्वसृजः क्रमेण मुनिभिः संस्कारमापादिताः

शब्दाः संवसनादसाधुभिर्दपभ्रष्टाः स्थ भो भ्रातरः ।

वाग्देव्याश्च कृता मदेकशरणा मात्रा यतो ऽस्मान्

मया न्याय्ये वर्त्तन्ति वर्त्तनाय षड् वृत्तयः कल्पिताः ॥ ६ ॥

Cf. Prof. Aufrecht's paper on the commentaries on the *Amarakosha*, *Zeitsch. d. Deutschen*

Morg. Ges. xxviii. (1874), p. 103 seq., where a list of the authorities quoted by *Kshīrasvāmī* is given.

Kāṇḍa III. is pagged separately (1-80); fol. 8 of which (or fol. 190 of the vol.) is left blank, the commentary on III., *śl.* 4-9 having been omitted.

It ends: इति भट्टक्षीरस्वाम्युपेक्षिते अमरकोषोद्धने सामान्यकांडस्तृतीयः संवत् १८५८ आषाढे मासि समाप्तः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

953.

495. Foll. 268; size 12½ in. by 6 in.; clear Devanāgarī writing; 8-12 lines in a page.

The same work, apparently copied from the preceding MS., each page containing the same amount of matter. On fol. 190 (or fol. 2 of book iii.) the same omission occurs.

Dated Samvat 1867. [H. T. COLEBROOKE.]

954, 955.

541, 542. Foll. 182 and 243 resp.; size 17 in. by 5 in.; well written, in the Bengālī character, towards the end of last century; eight, sometimes ten, lines in a page.

Padacandrikā, a commentary on the *Amarakosha*, by *Bṛhaspati*, surnamed *Rāyamukula*, son of *Govinda*.

It begins:

अध्यास्ते यः सर्वे भुव ईदृश इत्यगोचरो वचसः ।

अहमिति संविद्धिषयः पुरुषः [स] परं पुरातनो जयति ॥ १ ॥

हेतुर्नेहः* सूक्ष्मा सत्पि जगदुपरि गौरवं यस्याः ।

श्रुतिपथनवप्रतिमा (!) शक्तिः सा किल करोतु मे कुशलं ॥ २ ॥

* The introductory *śloka*s 2 seqq. (which are not numbered in one MS.) are omitted by MS. 558, as also by a MS. described by Rāj. Mitra, *Notices* iv, no. 1702.

श्रीवत्सलाञ्जनपदद्वयपद्मभृङ्गाद्

गङ्गापयोऽन्वहविगाहनहीनपङ्कजत् ।

मायाप्रतिग्रहनिवर्तनसप्तप्रतिज्ञाद्

गोविन्दनामजनकाञ्जनकानुकारात् ॥ ३ ॥

भर्तृव्रतागणशिरोमणितां गतायाः

सीमन्तिनीगणशतैरपि नन्दितायाः ।

दानव्रतीर्घविधिसाधितकीर्त्तिसीम्नो

मातुश्च शीलधृतनीलसुखापिदेव्याः ॥ ४ ॥

यो भूद् यस्य च योपिद्विगुणा भूयो रमा निर्वृता

धत्ते यः कविचक्रवर्तिपदमप्याचार्यवर्यश्च यः ।

राढायामपि गाढनिर्मलकुलच्छत्रं कुलीनाग्रणीर्

यः प्रापत् प्रणतः परं हरिपदद्वन्द्वारविन्दे च यः ॥ ५ ॥

ज्योतिष्मन्मणिपुञ्जरञ्जनरुचिं हारं ज्वलन्कुण्डले

रत्नौघञ्चुरिता दशाङ्गुलिजुगः शोचिष्मतीरुमिकाः ।

यः प्राप्य द्विरदोपविष्टसकलज्ञानैरविन्दनृपाच्च *

छत्रेतिस्तुरगैश्च रायमुकुटाभिख्यामभिख्यावतीं ॥ ६ ॥

यत्पुत्रा नृपमन्त्रमूलमणयो विश्रामरामादयः †

ख्याता दिग्जयिनामपीह जयिनो लोके कवीन्द्राश्च ये ।

ब्रह्माख्यमरपादपादिसहितं ये ऽस्तुलूपूरुषं

तत्तद्गन्धविशेषनिमित्तकृतः कृत्स्नेषु शास्त्रेषु ते ॥ ७ ॥

पुण्यां पण्डितसार्वभौमपदवीं गौडावनीवासवाद्-

यः प्राप्तः प्रथितो बृहस्पतिरिति क्षालोकवाचस्पतिः ।

कोपस्यामरनिमित्तस्य विविधव्याख्यानदीक्षागुरुः

सानन्दं पदचन्द्रिकां स कुरुते टीकाभिमां कीर्त्तये ॥ ८ ॥

इयं षोडशटीकाद्यैसारमादाय निर्मिता ।

अतोऽभिलिखितोऽर्थोऽस्या न हेयः सहसा बुधैः ॥ ९ ॥

Kāṇḍa I. ends vol. i., fol. 105; *kāṇḍa* II.

vol. ii., fol. 148b.

The second volume begins with the *śiṃhādī-*
varga (ii. 5).

It ends: इति महिनापनीयकविचक्रवर्तिराजपण्डित-
पण्डित सार्वभौमकविपण्डितषडामणि महाचार्य-रायमुकुटमणि-
श्रीमद्बृहस्पतिकृतयाममरकोपपञ्चिकायां पदचन्द्रिकाख्यायां
लिङ्गादिसंग्रहवर्गः समाप्तः ॥ समाप्ता चयममरकोपपञ्चिकेति ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

* (P) द्विरदोपविष्टसकलज्ञानैरविन्दनृपाञ्जवे ° MS.;
Anundoram Borooah reads द्विरदोपविष्टकनकज्ञानैरविन्दन्
परं छत्रे °

† विश्रामरामादयः An. Borooah.

956.

558. Foll. 212; size 12½ in. by 4½ in.;
well written, in Devanāgarī, about A.D. 1750;
ten or eleven lines in a page. The MS. is
paged in three separate parts of 73, 22 and
118 leaves resp.; each of which was copied by a
different hand, with the exception of the latter
half of part 3 (from foll. 168 to end) which is
in the same handwriting, as part 1. In the
paging of part 3, nos. 91 and 92 are found on
one and the same leaf.

Padacandrikā. Incomplete. The MS. breaks
off abruptly in the *brāhmaṇavarga* (II. 7,
śl. 57).

The work was composed in Śaka 1353 (A.D.
1431), as is stated by the author in the Section
on Time and the *yugas*, fol. 49 of our MS.
(MS. 541, fol. 56): एवं चतुर्गुणः कालः चतुसंध्यां शकान्
(! MS. 541 ° संख्याशकाः) स्मृतः । ज्योतिषे तु वसुधैवैका
(i.e. 1728, the *Kṛitayuga* having 1,728,000 years)
चतुरन्ध्रमासाः (=1296, the *Tretā*) वेदा रसाष्टौ (864;
Dvāpara) भुजवर्गवेदाः (432; *Kaliyuga*) । एतानि
भूत्यत्रयभाजितानि युगाब्दसंख्या परिकीर्त्तितानि । एतच्च मानु-
षमानेन सत्यादीनां मानं तदङ्केनापि यथा सत्यस्य १,७२८,०००
चेतायाः १,२९६,००० द्वापरस्य ८६४,००० कलेः ४३२,००० ।
इदानीं च शकाब्दाः १३५३ द्वाविंशदब्दाधिक- (MS. 541
द्वाविंशदधिक) पञ्चवर्षोत्तरचतुःसहस्रवर्षाणि कलिसंध्यायां (MS.
541 ° संध्या) भूतानि ४५३२ । तथा च गणितचूडामणौ (MS.
541 गणितचू °) महिनापनीय (MS. 558 महिना °) राजप-
ण्डित-श्रीनिवासः कलिसंध्यायाः ख (om. 541) समयकर-
कृतवर्षाणि भूतानि ४२६० । According to his state-
ment, *Śrinivāsa*, author of the *Ganitacūḍamāṇi*
(and probably of the *Suddhidīpikā*, Aufr. Cat.,
p. 336b), composed the former work in A.D. 1158.

For a list of authorities quoted by the author
see Th. Anfrecht, Zeitsch. d. D. Morg. Ges.
xxviii., p. 109. [H. T. COLEBROOKE.]

957.

15. Foll. 88; size 9½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī; nine or ten lines in a page.

Kūṇḍa III. of *Rāyamukūṣa's Padacandrikā*.

It ends: इति अमरचंद्रिकायां रायमुकुटसारोद्गारे लिंगा-
दिसंग्रहवर्गाविवरणं ॥ समाप्त्यायं तृतीयः सामान्यकांड इति ॥
स्वल्पं धनो वर्धेत भूरिवारि वा जलं समुद्रस्य किमवुदस्य ।
तथाप्युपस्कृतेरपां समुद्रान्न मन्यते कोऽप्य महोपकारं ॥ शुभ-
मस्तु ॥ शंभु १८०७ शमैनाम पुसवदीपरिवा १ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

958, 959.

13, 14. Foll. 150 and 126 resp., numbered 1-276; size 19 in. by 5½ in.; large Bengālī handwriting of A.D. 1803; eight lines in a page.

Padārthakāumudī, another commentary on the *Amarakosha*, composed, A.D. 1619, by *Nārāyaṇa-cakravartin*, son of *Rāma*. It begins:

हृदिस्यमपि दूरस्थं सर्वमावृत्य तिष्ठति ।
यन्महः परमं बीजं तदानन्दपदं नुमः ॥
रहः शशिभृता समं विविधकेलिनातन्वती
मुहुः स्मरमहोत्सवे शिवमुखाञ्चुच्चार्थिनी ।
दिगच्चरद्गतासरा विधुमवेक्ष्य मौलिस्थितं
ह्रियानतमुखी सदा क्षितिथरेन्द्रकन्यावतु ॥
मङ्गलानन्दबीजानि भक्तानामपि सन्ततं* ।
गुरुणां चरणाञ्जलिं पुनः पुनरुपास्महे ॥
ज्ञात्वा शास्त्रमशेषमादिविदुषां चालोक्य नानामतं
हेरद्वाङ्मसरोजयुग्मममलं नानातिभक्त्या सुधीः ।
श्रीनारायणपादपद्मधुलिङ्गं नारायणः श्रीनिधिर्
यत्नेनामरपञ्चिकां वितनुते संक्षेपतः सत्कविः ॥ ० ॥

यस्येति ॥ धैर्यशालिन एव सेवासमर्था इति तान् संबोधाद्वा ।

In the section on *yugas* etc. the author states (fol. 28b): इदानीं शकाब्दाः १५४० । जनविंशत्यधिकसप्त-
चत्वारिंशच्छतानि वर्षाणि कलिसन्ध्याभूतानि ४७१९ । तथा
गणितचूडामणौ श्रीनिवासः कलिसन्ध्यायाः स्वसयकरकृतव-
र्षाणि भूतानि ४२६० ॥

* भक्तानामतिसन्ततं MS. 469; मुक्तानामतिस ० MS. 906.

Fol. 46: पूततुङ्गजलधास्त्वधानिधि-

रामनामविबुधेन्द्रमूनुना ।

निर्मितामरकोपपञ्चिकां

वीक्ष्य सन्तु मुदिता विपश्चितः ॥

इति पदार्थकौमुद्यामरकोपटीकायां स्वर्गवर्गार्थप्रकाशः ॥

Fol. 60: पदार्थकौमुदी नाम पञ्चिकामरकोपकी ।

यत्नतः पश्यतां प्रीतिमनुलां तनुतामियं ॥

इति ० पातालवर्गार्थसंक्षेपः ॥ The *bhūmivargārtha-samkṣhepa* ends fol. 64b; *purāṇa*, 69b; *śailav.*, 71; *vanauśadhiv.*, 104b; *siṃhādīvargasaṅkṣhepa*, 113; *manuṣhyavargārthapariśeṣa*, 140b; *brahmanavargārthapariśeṣa*, 151 (vol. ii. fol. 1); *kṣatriyav.*, 173 (inserted, by mistake, between 197 and 198); *vaiśyav.*, 194b; *sūdrav.* (and 2nd *kūṇḍa*), 202; *prāṇav.*, 210; *viśeṣhyamāglav.*, 219b; *anekārthav.*, 258b; *vyaya*, 261b.

See Th. Aufrecht, Zeitsch. d. Deutsch. Morg. Ges. xxviii, p. 121. [H. T. COLEBROOKE.]

960.

906. Foll. 245; size 15 in. by 5 in.; fairly written, in the Bengālī character; eight lines in a page; modern.

Padārthakāumudī. [H. T. COLEBROOKE.]

961.

469. Foll. 158; size 14½ in. by 3½ in.; neat, small, modern Bengālī handwriting; 9-13 lines in a page; foll. 10b and 101b left blank; foll. 155-158 supplied by a later hand.

Padārthakāumudī. [H. T. COLEBROOKE.]

962.

1324. Foll. 362 (paged 1-128 and 1-234); size 12 in. by 9 in.; modern Bengālī handwriting; 17 lines in a page; bound in the European style.

Trikūṇḍa-viveka, (or *Trikūṇḍarahasyaprakāśa*), another commentary on *Amarakosha*, by *Rāma-*

nātha Vidyāvācaspati. Not quite complete at the end.

For the introduction which is omitted by this copy, see the next MS.

It begins : यस्येत्यादि ॥ हे धीराः पण्डिताः यस्य गुणाः ऐश्वर्यादयो ऽनघा निष्पापाः स विष्णुः श्रिये त्रिवर्गसंपाद्यै च समताय मोक्षाय च सेव्यतां ०

The *svargavarga* ends fol. 91; *pātālavarga* (and 1st *kāṇḍa*), fol. 111; *bhūmivarga*, fol. 117; इति महामहोपाध्याय-श्रीरामनाथविद्यावाचस्पतिभट्टाचार्यविरचिते त्रिकाखडग्रहस्ये द्वितीयकाण्डे भूमिवर्गः ॥ *purav.*, fol. 125b; *śailav.*, fol. 128; *vanashadhiv.*, fol. 175b; *simhādīvarga*, fol. 190b; *nṛivarga*, fol. 231b [० त्रिकाखडग्रहस्यप्रकाशे ०]; *brahmanav.*, fol. 248; *kshatriyanav.*, fol. 291b; *vaiśyav.*, fol. 313b; *śūdrav.* (and 2nd *kāṇḍa*), fol. 322; *prāṇiv.*, fol. 328b; *niśeshyanighnav.*, fol. 337; *saṃkīrṇav.*, fol. 342b.—The MS. terminates at the conclusion of the *anukārtha* ending in द.—

[H. T. COLEBROOKE.]

963.

832. Foll. 139; size 13 in. by 4½ in.; modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Trikāṇḍaviveka. The first (or *svarga*-) *varga*. In the explanation of *Amarasīṃha*'s introductory couplets, and of part of the first *varga*, this MS. differs so much from the foregoing MS., that they hardly appear to be copies of the same work. They agree, however, in the end.

This MS. begins (with the numbers supplied):

व्रजशिशुच्छन्दवयस्यं सततमुपास्यं विरिञ्चादेः ।
वेदाधिदितरहस्यं गिरिशनमस्यं नमस्यामः ॥ १ ॥ ०
निःशेषतन्त्रसारं वारं वारं विचार्य चिन्वानः ।
अमरटीकाकां (!) विद्यावाचस्पतिर्विदधे ॥ ४ ॥
भाषावृत्तिमनुन्यासं रक्षितं भागवृत्तिकां ।
भाष्यं धातुप्रदीपं च तट्टीकां वर्णदेशनां ॥ ५ ॥
उपाध्यायस्य सर्वस्वं सुभूतिं देवनन्दनं ।

जुमरीयं सुपसं च वोपदेवीयमेव च ।

कातन्त्रं तस्य टीकां च पञ्जिकां परिशिष्टकं ॥ ७ ॥

सारस्वतं तद्विस्तारं वर्धमानस्य तद्वितं ।

दुर्गोज्ज्वलाद्युणादिं च पुरुषोत्तमदेशनां ॥ ८ ॥

उत्पलिनीशब्दार्थवसंसारवर्तनाममालाख्यान् ।

भागुरिवरुचिशश्वतवोपालितरन्निदेवहरकोशान् ॥ ९ ॥

अमरहलायुधगोवर्धनरभसपालकृत(?) कृतान्) कोषान् ।

रुद्रामरदत्ताजयगङ्गाधरधरणिर्कोषाश्च ॥ १० ॥

हारावत्यभिधानं त्रिकाखडशेषं च रत्नमालां च ।

अपि विश्वरूपरत्नकोषविक्रमादित्यनामलिङ्गानि ॥ ११ ॥

मेदिनिकरकृतकोषं विश्वप्रकाशकोषं च (!) ।

वाग्भटमाधववाचस्पतिधर्मव्याडितारपालाख्यान् ॥ १२ ॥

कात्यायनरामचन्द्रगोमिरचितानि (च) लिङ्गशास्त्राणि ।

भारतपुराणशास्त्राख्यासोकाशास्त्रलोच्य (!)

श्रीरामनाथेन । रचितं तन्त्रमुत्तमं (?)

संशयसंहारकयलाता गृह्णन्तु सूक्ष्मतयो ० ॥

यस्येत्यादि । हे धीरा उधैर्यादिगुणशालिनः शिष्याः धीरानामेव तत्सेवनं पूज्यात इति योग्यपदोपपत्त्यः ॥ ०

The *svargavarga* ends fol. 138b इति श्रीरामनाथविद्यावाचस्पतिविरचिते त्रिकाखडविवेके स्वर्गवर्गविवेकः ॥ Fol. 139 contains the beginning of the *pātālavarga*.

See Th. Aufrecht, Zeitsch. d. D. Morg. Ges. xxviii., p. 122. [H. T. COLEBROOKE.]

964.

713. Foll. 284; size 15½ in. by 5 in.; copied, in the Bengālī character, by different hands; 8-10 lines in a page; fol. 231a left blank.

Śabdārthasandīpikā, another commentary on the *Amarakośha*, by *Nārāyaṇa Vidyāvīnoda*.

It begins :

पूर्वग्रामिकुले कलानिधनिभश्छत्री सुमेरुस्थितो (!)

भ्राता तस्य जटाधरो द्विजवरो बाणेश्वरस्तनुतः ।

तत्पुत्रः प्रथितो ऽभवत्कविवरो नारायणो नामतस्

तेनेयं क्रियते हिताय सुधियां शब्दार्थसंदीपिका ॥

सन्ति यद्यपि भूयांसः शब्दलक्षणचक्षुषः ।

प्रायो हि मत्सरधियः कवयः पृथिव्यां
सन्ति [क्वचित्] क्वचिदपि प्रियसाधुवादाः ।
एकं प्रियाप्रणयिकर्म करोमि नित्यं
मध्ये द्वयोरपरमादरवत्तयैव ॥

शास्त्रान्तरेषु सास्त्रपि तत्सकाशा(च्) शास्त्रं ज्ञेयं संक्षेपेणै-
वात्राभिहितमिति नामलिङ्गानुशासनमभिदधदमरसिंहः परहि-
तव्यपदेशेनेष्टदेवतां नमस्कुर्वन्नपि प्रथमं श्लोकमेकं चकार ॥
यस्येत्यादि । हे धीराः यस्य ज्ञानदयासिन्धोः ०

Kāṇḍa I. ends fol. 49 ; *Kāṇḍa* II., fol. 179b.

It ends :

इति पूर्व्यामिकुलकलानिधिमहामहोपाध्याय-श्रीनारायण-
विद्याविनोदाचार्यविरचितायाममरकोषटीकायां शब्दार्थसंदी-
पिकायां सामान्यकाण्डसूतीयः समाप्तः ॥ शकनरपतेरतीताब्दादिः
११३०. In the margin references to *varga* and
śloka are given throughout.

For other works by the same author see
above, no. 830. [H. T. COLEBROOKE.]

965.

674. Foll. 398; size 10½ in. by 6 in.;
carelessly copied, for Colebrooke, in Devanā-
garī; 10-22 lines in a page; fol. 398 by a
later, good hand.

Amarakosha, with a commentary, called *Vyākhyāṣudhā*, compiled—at the request of *Kīrti-
sīṃhadeva*, prince of *Mahādhara* (?)—by *Bhānu-
jīdikshita*, son of *Bhaṭṭojīdikshita*.

It begins:

वल्लवीवल्लभं नत्वा गिरं भट्टोजिदीक्षितं ।
अमरे विदधे व्याख्यां मुनित्रयमतानुगां ॥

Kāṇḍa I. ends fol. 107b.

Kāṇḍa II., fol. 320 : इति श्रीचण्डेलवंशोद्भवश्रीमही-
परविषया(चि)धिपश्रीमहाराजकुमारश्रीकीर्तिसिंहदेवाश्रया श्री-
भट्टोजिदीक्षितात्मजश्रीभानुजीदीक्षितविरचितायाममरीकीयां(१)
व्याख्यासुधाख्यायां द्वितीयः काण्डः संपूर्णोत्तमागात् ॥ इति श्री-
नृपविक्रमाकैसमयातीतिशुभसंवत्सराः १८५८ तथा श्रीनृपशालि-
वाहनशाके १७२२ ॥ स्वस्ति श्रीश्रीमीश तामस हिंद्री श्रीक-
मलवुरुगसाहेवस्य पुस्तकनिर्दं ॥

At the end of the work the author's name
is spelled *Bhānujīdikshita*, and that of *Kīrtisīṃha-
deva*'s country *Mahādhara*; in the two remaining
places, where the colophon occurs, viz. at the
end of Book I. and II. 4, sect. 5, the latter is
called *Mahāpara* (in the former place perhaps
Mahāyara), and at the end of MS. 2474: *Mahā-
yara*.

According to Wilson (Dict., preface, p. xxiv),
the king was of the *Bundhula* or *Bundel* family;
the colophon, wherever it occurs, reads *Yaghula*
(Weber, Cat. Berl., no. 792, has *Farula*).

On the front page, Colebrooke remarks that
“a similar commentary bears the name of *Rāmā-
śrama*”; for which see the next MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

966.

1424. Foll. 400; size 12 in. by 5½ in.;
copied, in Devanāgarī, by two different hands;
4-17 lines in a page.

Amarakosha, with the *Vyākhyāṣudhā*.

At the end of *kāṇḍa* I. (fol. 94), and II.
(fol. 307b), the author is called *śrī-Rāmabhadra-
śrama*, which Prof. Aufrecht (Cat. Bodl., nos.
415, 416) supposes to have been the name as-
sumed by *Bhānujī* on entering the order of
religious mendicants.

Kāṇḍa II. is dated *Samvat* 1862; *kāṇḍa* III.
Samvat 1858. [H. T. COLEBROOKE.]

967.

2474. Foll. 190; size 11 in. by 8 in.;
copied in a quaint, rather large, modern De-
vanāgarī hand; 12-15 lines in a page; bound
in the European style.

Kāṇḍa III. of the same works.

The front page of fol. 1 has the title: ‘*Amara
Kosā*, Book 3, with a comment by *Kīrti Singha*.’

[R. JOHNSON.]

968, 969, 970.

1589, 1590, 1591. Size 16½ in. by 5 in.; good, modern Bengālī handwriting; eight lines in a page.

Sārasūnī, a commentary on the *Amara-kosha*, composed by *Mathureśa Vidyānikāra Bhāṭṭa* (son of *Śivarama-cakravartin* and *Pār-vatī*), in A.D. 1666.

Complete in three volumes.

Vol. i., foll. 144. The *Svarga-* and *Pātāla-*vargas. It begins:

ब्रह्मोपेन्द्रमहेशशक्रवरुणादिवेद्यपादद्वयां
देवद्वेपिपिशाचदानवचमूरूमूलयन्त्रीं परां ।
वन्दे ऽहं परमेश्वरीं प्रभजतां संसारपीडाहराम्
उग्र्यां सूर्यशतप्रभां त्रिनयनां भृत्यानिहामस्रिकां ॥
यः सर्वानन्दबन्धः क्षितिगलविदितः सत्कुलो मेलवीजी
सनुस्तस्याथ जज्ञे कृतविविधकुलो माधवो माधवानः ।
काशीनाथो ऽपि यस्मात्समजनि कुलवांश्चन्द्रबन्धस्ततो वै
तस्मात् सुख्यातनामा समजनि शिवरामोऽर्थविचक्रवर्ती ॥

शिवरामतनूद्गतविद्यालङ्कारधीमता ।
क्रियते मन्दबोधाय टीकेयं सारसुन्दरी ॥
टीका यद्यपि भूयस्यो विद्यन्ते ऽत्र मनीषिणां ।
तथापि सर्वसारार्थज्ञानाय क्रियते ऽधुना ॥

रायमुकुटटीकादिः कलापादिक्रिया यतः ।
सुप्रसन्नक्रिया तस्मान्मथुरेशेन तन्यते ॥
धीरान् प्रणम्य बहुशो विनिवेद्यामि
ब्रह्माक्षरिः सकलशास्त्रविचारदद्यान् ।

किंत्वत्र नूतनवचः सहसा न दूष्यं
यस्मात् प्रबोधविहितो न दुनोति दोषः ॥

The *svargavarga* ends fol. 118:
गजाष्टतिथिगणस्यान्दे विद्यालङ्कारधीमता ।
रचिता स्वर्गवर्गस्य टीकेयं सारसुन्दरी ॥

इति श्रीमथुरेशविद्यालङ्कारभट्टाचार्यविरचितायां ना-
मलिङ्गानुशासनटीकायां सारसुन्दरी स्वर्गवर्गः ॥

The *pātālavarga* ends: इति नपाडीय-श्रीम-
थुरेश ०-पातालवर्गः समाप्तः ॥

Vol. ii., foll. 233, numbered 144²-377 (the first leaf being a later transcript of the

beginning of the *kāṇḍa* contained on the last leaf of vol. i.); fol. 171a is left blank. Fol. 7: इति नपाडीयवन्द्यघटीय-श्रीमथुरेश ० भूमिवर्गः ॥ *puravarga* ends fol. 14b; *śailav.*, fol. 17b; *vanauśadhiv.*, fol. 66 [इति नपाडीवन्द्य ०]; *siṃhādhiv.*, fol. 85; *nṛiv.*, fol. 136; *brahman.*, fol. 154; *kshatriyav.*, fol. 193; *vaiśyav.*, fol. 221b.

Vol. iii., foll. 82, paged 378¹ (a later tran-
script of part of the last leaf of vol. ii.),
378²-458. *Kāṇḍa* III.

The *prāṇivarga* ends fol. 12; *viśeṣhya-*
nighnav., fol. 21b; *saṃkīrṇav.*, fol. 28b;
nānārthav., fol. 61; *avyayav.*, fol. 64b.

It ends:

गजाष्टतिथियुक्ताके विद्यालङ्कारधीमता ।
लिङ्गादिसंग्रहे टीका निर्ममे सारसुन्दरी ॥
शिवरामचक्रवर्ती जनकः पार्वती प्रसूः ।
यस्य श्रीमथुरेशो ऽसौ चकार सारसुन्दरीं ॥

इति नपाडी[य suppl. in the margin] वन्द्यघटीय ०
लिङ्गादिसंग्रहवर्गः ॥ समाप्तेयं टीका ॥

For another MS. of this commentary see
Rāj. Mitra, Notices, vol. vii., p. 221.

[H. T. COLEBROOKE.]

971.

1115. Foll. 174, one of which (fol. 76) is
wanting; size 12¾ in. by 4½ in.; fairly written,
in the Bengālī character; modern; six lines in
a page.

Vaiṣaṃyakaumudī, a concise commentary
on the *Amarakosha*, by *Rāmaprasāda Tarkū-*
lanikāra.

It begins:

अनादिमध्यनिधनमवाङ्मनसगोचरं ।
कारणं कारणाणां च तन्मीश्वरमुपासहे ॥

प्रारिप्सितप्रतिबन्धकप्रबलदुरितप्रणमनं भगवदुपासनोपदेशं
निब्रूयति ॥ यस्येत्यादि । हे धीराः स ईश्वरः सेव्यतां तत्र
नान्यः ०

Kāṇḍa I. ends fol. 29b: काण्डप्रस्तावः ॥

K. II., fol. 116b : पाणिनेन समाप्तिमनुगतः प्राप्तः ॥

It ends : इति वैषम्यकौमुद्या लिङ्गादिसंयहवर्गः समा-
न्यकाख्यश्च समाप्ता चेयं वैषम्यकौमुदीति आख्या टीका ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

972.

1758. Foll. 242; size 8 in. by 3½ in.; legibly written, in Devanāgarī; modern; ten lines in a page.

Amarakosha, with a concise commentary, by *Lakṣmaṇa-śāstrin*, son of *Viśveśvara-śāstrin* and *Bhavānī*. Each *kāṇḍa* is paged separately.

It begins :

श्रीमद्वीरीसुतगिरौ भवानि मातरं वरं ।
विश्वेश्वरं च पितरं प्रियकाशीपुरं भजे ॥ १ ॥
कर्नाटकानां (!) बोधाय लक्ष्मणो ज्ञेयं यथानति ।
सर्वेश्वरकोशस्य भाषयार्थान्नकाशये ॥ २ ॥

Kāṇḍa I. ends fol. 54b : इति श्रीमद्विश्वेश्वरशा-
स्त्रितनयेन लक्ष्मणशास्त्रिणा विरचिते अमरकोशव्या-
ख्यानं कर्नाटकप्रिये (!) स्वरादिः प्रथमः काण्डः समाप्तः ॥
Foll. 48-54 are wrongly paged ५६-६४.

Kāṇḍa II. ends fol. 158. Fol. 84 of *kāṇḍa* III. which has been inserted between foll. 71 and 72 of *kāṇḍa* II. (fol. 126 of the 'vol.) is marked 85; its second page having been left blank, except the title and number of *ślokas* अमरसटीकयां ६०००, while the last leaf (242) is marked 84 instead of 85.

At the end there is an additional page, written in a large, slovenly hand, containing a passage from another commentary on खोडे खड्गः (*Am. K. II.*, 6, 1 §. 49), and quoting *Dhātupāṭha* 15, 44, *Mādhava*, *Kaumudikāra* and *Vopadeva*.

[H. T. COLEBROOKE.]

973-976.

458-461. Size 17 in. by 5 in.; on the whole well written, in the Bengālī character; modern; eight lines in a page.

Mugdhabodhinī, another commentary on the

Amarakosha, by *Bharata Sena* (or *Bh. Mallika*), a physician, son of *Gaurāṅga Mallika*,* of the *Harikara-Khāna* family.

The author—who follows the grammatical system of *Vopadeva's* *Mugdhabodha*, and composed the *Dvirūpakosha*, and commentaries on various *kāryas* (cf. above, p. 261a)—lived about the middle of the 18th century.

Vol. i., foll. 157; *Kāṇḍa* I. It begins :

नत्वेशं कुरुते उच्चगौराङ्गमन्त्रिकालम्भः ।
टीकामरकोपस्य भरतो मुग्धबोधिनीं ॥

याः पाणिनीयादिभिरत्र टीकाः

कृता महद्भिर्विदुर्भिर्महयः ।

ताभिः प्रहृष्यन्ति न मोग्यबोधास्

तेषां नियोगेन मनोद्यमो ज्ञेयः ॥

यथा कथंचिद् व्युत्पत्तिः संज्ञाशब्दस्य पश्चिदतिः ।

प्रकृतेरपगत्यै† कृता तत्ता विधास्यते ॥

The *svaryavarga* ends fol. 127b : इति
वैद्यमालाखीयविनायकसेनसंतानसंभूतहरिहरखानवंशसंभ-
व†-गौराङ्गमन्त्रिकालम्भ-श्रीभरतसन्तकृतायामरकोपटी-
कायां मुग्धबोधिन्यां स्वर्गवर्गविवरणं समाप्तं ॥

The *prātibhāvavarga*, paged 1-30, ends :

इति ग्रन्थान्वहन्वीक्ष्य मुग्धबोधानुसारतः ।

स्वरादिकाख्यव्याख्यानमकरोद् भरतो भिषक् ॥

Vol. ii., foll. 125 (and a *krodhapatra* between foll. 118 and 119). *Kāṇḍa* II. *vargas* 1-5.

The *bhāṣṇavarga* ends fol. 10; *puravarga*, fol. 23b; *śailavarga*, fol. 27b; *vaṇavarga*, fol. 111b; *siṅghādivarga*, fol. 125.

Vol. iii., foll. 144, numbered 126-269. *Kāṇḍa* II., *vargas* 6-10.

The *nṛivarga* ends fol. 45; *brahmanavarga*, fol. 63b; *kṣatriyanavarga*, fol. 95b; *vaiśya-
varga*, fol. 129b; *śūdravarga*, fol. 144.

* Also often spelled *Mallika*.

† Read with MS. 9 प्रकृतेरपगत्यै

‡ ० संभूतहरिहरखानवंश ० vol. ii., fol. 23b; ० संता
नसरोजाकैहरिहरखानवंश ० vol. iii., fol. 68.

Vol. iv., foll. 117. *Kāṇḍa* III.

Between foll. 83 and 84 there are two blank leaves, the comment on III., sect. 27, having been omitted.

The *prāṇivarga* ends fol. 14b; *viśeshya-niglnavarga*, fol. 28b; *saṃkīrṇavarga*, fol. 39b; *anekārthavarga*, fol. 88; *avyayapradhānavarga*, fol. 92b.

It ends:

इति नानाग्रन्थदृष्ट्या मुग्धबोधानुसारतः ।
सामान्यकाण्डव्याख्यानं चक्रे भरतमल्लिकः ॥
इति हरिहरखानस्यान्वयप्रभूतो
मुरहरपदसेवासक्तगौराङ्गजातः ।
स्रमरविहितकोपं मुग्धबोधानुसाराद्
व्यवृत्त भरतसेनः पूर्वटीकादिदृष्ट्या ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

977, 978, 979.

9, 10, 11. Foll. 127, 116 and 71 resp.; size 19 in. by 3½ in.; well written by two different hands, in the Bengālī character; nine or ten lines in a page.

Mugdhabodhinī. Each volume contains one *kāṇḍa*.

These volumes were probably transcribed from the same MS. as the preceding volumes (the writing of which appears to be more modern). Each *varga* has a separate paging.

In vol. ii. the first leaf is by a later hand, and repeats the beginning of the 2nd *kāṇḍa* from the last page of vol. i. Besides, the same *kroḍhapatira* occurs in this volume (fol. 62), as in MS. 459, though in a different handwriting.

In vol. iii. the same omission occurs in the *anekārtha* portion (viz. fol. 29 of that *varga*), as in the 4th vol. of the foregoing copy; and two blank leaves have likewise been inserted instead (between foll. 50 and 51 of the volume).

[H. T. COLEBROOKE.]

980.

342. Foll. 364; bound in the European fashion; size 11½ in. by 9 in.; modern Bengālī handwriting; 12-25 lines in a page.

Subodhinī, another commentary on the *Amara-kosha*, by *Nīlakaṇṭha-śarman*. It begins:

सान्द्रस्फुरत्सजलनीरदचारुमूर्तेर्
भक्त्या मुहुर्नूरिपोः पदपद्मयुग्मं ।
नत्वाभिधानविवृतिं विदुषामपीष्टां
कुर्वे मुदा धरणिदेवकुलोद्भवोऽहं ॥
श्रीनीलकण्ठकृतिनः परिहीनदोषा
तोषानिश्चिन्तितद्वदो हृदैकगम्या (?*) ।
एषा निवन्धुः शतसारप्रवर्द्धिता मे
हर्षं तनोतु विदुषां कृतिरुत्तमा च ॥
कृतयः सन्ति धीराणामभिधानेऽत्र भूयसां ।
तथापि तत्त्वविज्ञानान्निवन्ध इह तन्यते ॥ ० ॥

यस्येत्यादि ॥ हे धीराः पण्डिताः स भगवान् विष्णुः सेव्यतां
उपास्यतां भवद्भिरर्थात् । ०

Kāṇḍa I. ends fol. 276b [*svargavargasadar-thaprakūśa*, fol. 84; *pātālavarga* wanting].

The initial *aksharas* of the *vargas* and the number of the *śloka*s are marked in the margin throughout.

[H. T. COLEBROOKE.]

981.

489. Foll. 135 [foll. 9 to the end numbered 1-127, though written by the same hand]; size 13 in. by 4½ in.; modern Bengālī handwriting; generally seven lines in a page.

Pradīpamañjarī, a very concise commentary on the *Amara-kosha*, by *Ramesvara-śarman* *Nyāyavāgīśa-bhaṭṭācārya*. Not quite complete at the end; the MS. breaking off abruptly in the *strīliṅga*. It begins:

नत्वा रमेशचरणं श्रीरमेश्वरशैलया ।
रच्यते स्मरकोषस्य टीका प्रदीपमञ्जरी ॥ ० ॥

* Prof. Aufrecht suggests तोषानुसृततद्वदो हृदैकगम्या ।

यस्येत्यादि । हे धीराः स विष्णुः सेव्यतां आराध्यतां धैर्यशा-
लिन एव सेवनयोग्या भवन्तीति ०

Kāṇḍa I. ends fol. 24, II., fol. 86b.

[H. T. COLEBROOKE.]

982.

1161. Foll. 220 (numbered 230, nos. 141, 145-153 having been omitted); size 14 in. by 5 in.; modern Bengālī handwriting; seven lines in a page.

Amarakosha-Kaumudī, a commentary on the *Amarakosha*, by *Nayanānanda-śarman*. Incomplete. It begins:

विचार्य शब्दशास्त्राणि नयनानन्दशर्मणा ।

यत्नादमरकोषस्य कौमुदी परित्यजे ॥

यस्येति । हे धीराः । स विष्णुः सेव्यताम् । अकारो वासुदेवे
स्यादिति कोषः । ०

At fol. 53b, after stating the duration of the *yugas*, the author gives the same passage quoted above from *Rājamukha's Padacandrikā* [इदानीं च शकाब्दाः १३५३ । ० कलिसन्ध्यायाः ० भूतानि ४२६० ॥] without any indication of its being taken therefrom.

The *pātālavargavistāra* (and 1st *kāṇḍa*) ends fol. 95; the *sūdrav.* (and 2nd *kāṇḍa*), fol. 214. The MS. breaks off abruptly shortly after the conclusion of the *prāṇivargavivēka* (III. 1).

[H. T. COLEBROOKE.]

983.

569. Foll. 187; size 13 in. by 4½ in.; transcribed, in the Bengālī character, by two recent hands; 6-8 lines in a page.

Padamañjarī, another commentary on the *Amarakosha*, by *Lokanātha-śarman*. Incomplete at the end.

It begins:

यशोदागुरुवक्षोजकनकाचलचारिणं ।

अपूर्वं जलदं वन्दे नन्दन्यङ्गे निवेशितं ॥

वाग्देवतापरमूर्तेर्लक्षणं (!) भर्तुरादाय सुतं ।

श्रीलोकनाथशर्मा तनुते पदमञ्जरीमचिरात् ॥

ग्रन्थमाचक्षाणो ग्रन्थकृद् निम्नविधाताय कृतमिष्टदेवतास्त-
वनादी निबध्नाति यस्येति । हे धीराः स भगवान् सेव्यतां ।
आराध्यतां । धैर्यशालिन एव तमुपासितुमीशत इत्युचितपदं ०

The MS. breaks off abruptly in sl. 30 of the *śiṃhādibhūṛga* (which begins fol. 177b).

[H. T. COLEBROOKE.]

984.

1391. Foll. 161; size 13 in. by 4½ in.; modern Bengālī handwriting; eight or nine lines in a page.

Trikāṇḍacintāmaṇi, a commentary on the *Amarakosha*, composed, at the injunction of *Kṛṣṇavallabha*, by *Raghunātha-cakravartin*, of *Sāmantasāragrāma*. Very defective.

a) Foll. 1-119. *Kāṇḍa* I., complete.

It begins:

नत्वा गिरिशचरणान्नुज्जमाकलय्य

तन्त्राणि तन्त्रविदुषां रघुनाथनामा ।

श्रीकृष्णवल्लभमहाशयमन्त्रियोगाद्

धीरस्तनोति विमलामरकोषटीकां ॥

याचे विधाय विनयं कृतिनो ऽहमेतद्

दृष्यं मया यदिह शास्त्रयिरुद्धमुक्त्वा ।

आलोच्य सम्यगवधानपरैः कृतैर्

मात्सर्यमत्र कृपया परिहेयमेव ॥

ग्रन्थारम्भे विम्नविधातायाभिमतदेवतासंकीर्तनेन धर्ममु-
त्पादयन् शैववेष्णयबौद्धान् प्रयत्नयितुं शिष्यशिष्यायै आदौ
निबध्नाति यस्येत्यादि । तस्यार्थः । हे धीर सः विष्णुः
सेव्यतां । अकारो वासुदेवः स्यादाकारश्च पितामहः ।
इत्येकाक्षरकोषः । ० It ends: इति

सामन्तसारनिलयो* रघुनाथनामा

स्वर्गादिकाशदिवृतं रचयामि बभूव ।

नालोक्य सम्यगिह ये प्रथयन्त्यवज्ञां

तेभ्यो नमो ऽस्तु मम तान् प्रति नैव रोषः ॥

इति त्रिकाशद्विनामणी पातालविधरणां ॥

* सामन्तसारग्रामवासि at the end of the *sargavargya*, fol. 98b.

Fol. 119 also contains the comment on the first three *śloka*s of *kāṇḍa* II.

- b) Foll. 120-161 (numbered 1-42). *Nānar-thavarga* from the beginning (? it begins with the word *śloka*) to near the end of the *पान्ताः* ॥

For an apparently complete MS. of this commentary, see Rāj. Mitra, Notices, vol. v., p. 5.

[H. T. COLEBROOKE.]

985.

377. Foll. 284 (numbered 291; nos. 105-111 having been omitted); size 16 in. by 7 in.; Bengālī character; two different hands, the first of which wrote foll. 1-72a; ten lines in a page.

Another commentary on the *Amarakośha*, by *Ṭāma-śarman Tarkavṛgiśa*.

It begins:

यत्पादपत्रं प्रणिपत्य धाता

भूतानि चक्रे तदहं प्रणम्य ।

सन्निष्ठासोरनुशासनस्य

टीकाभिमां बालधिये तनोमि ॥

इह विप्रविधातायोचितेष्ट[देव]सेवां कुर्वन् शिष्यशिष्याया
आदौ निबध्नाति यस्मैत्यादि । ज्ञानं विशिष्टज्ञानं ददाति ज्ञान-
दावाचा तथा सिन्धुरिव सिन्धुः शब्दार्थैः स सेव्यतां ०

Fol. 43b: टीका सारादिवर्गस्य नामलिङ्गानुशासने ।

श्रीरामशर्मेणाकारि सुमतिप्रतिपत्तये ॥

The *pātālvarga* ends fol. 56b; *bhāmiv.*, fol. 60; *purav.*, fol. 64; *vanauśadhi*, fol. 104b; *simhādi*, fol. 114b; *nṛiv.*, fol. 144; *brahman.*, fol. 157; *śāstrīyav.*, fol. 183; *vaiśyav.*, fol. 207; *śūlṛav.*, fol. 216b; *prāṇiv.*, fol. 225; *viśeṣya-nighna*, fol. 235b; *saṃkīrṇa*, fol. 242b; *nā-nārtha*, fol. 265. It ends:

लिङ्गसंग्रहवर्गस्य टिप्पणी बहुसंमता ।

श्रीरामशर्मेणाकारि सुमतिप्रतिपत्तये ॥

Dated: *Śatābdāh* 1727.

The latter half of the MS., from the *simhādi-*

varga, abounds in blanks, when words, or not unfrequently whole lines, have been omitted.

For another MS. of this commentary see Rāj. Mitra, Notices, vii., p. 263.

[H. T. COLEBROOKE.]

986, 987.

3146, 3147. Foll. 374 and 75 resp.; size 19 in. by 11 in.; fairly written, in Devanāgarī; European paper (watermark 1804 and 1805).

Amarakośha, with extracts from the principal commentaries. The words of the *kośha* and the extracts are arranged in parallel columns, with the exception of vol. ii., pp. 11b-52 (*anekārthavarga*), 63-75 (*liṅgādisaṃgraha*), where they are written in continuous lines.

Vol. i. *Vanauśadhi*varga, ends fol. 243; *simhādi*varga, fol. 251; *nṛivarga*, fol. 272; *brahman*varga, fol. 284; *śāstrīyavarga*, fol. 310; *vaiśyavarga*, fol. 341; *śūdra*-*varga*, fol. 352; *viśeṣanighnavarga*, fol. 375.

Vol. ii. *Samkīrṇavarga*, foll. 11; *anekārtha*-*varga*, fol. 52; *avyaya*, fol. 62; *liṅgādi*-*saṃgraha*, fol. 75.

The commentators, from whom extracts are given throughout, are *Rāyamukha*, *Bharata-malla*, *Mathureśa*, *Ramānātha*, *Bhānudīkṣita*. They are further given from *Kṣhīrasvāmin* (except vol. i., pp. 244-352); *Nārāyaṇa* (exc. vol. i., pp. 244-284), *Nīlakaṇṭha* (exc. vol. i., pp. 244-151, 342-352); from *Acyuta* only on vol. i., pp. 244-251; *Rāma Tarkavṛgiśa* only vol. i., pp. 252-284; *Deśabhāṣā*, vol. i., pp. 244-251.

[H. T. COLEBROOKE.]

988.

3162. Foll. 236; size 18½ in. by 11 in.; well written, in the Bengālī character; two lines in a page.

Amarakosha. Colebrooke's hand-copy, on thick paper, with broad margin containing an English translation as well as Sanskrit notes and extracts from commentaries, written in Devanāgarī.

Dated : शाके १७९६ ॥ ० ॥

व्रजनन्दनधारेण लिखिते विनिर्मिता ।

आलेखिता विनोदाय साहेबानां भवेच्चिरं ॥

धमदाहाग्रामवासिना श्रीव्रजनन्दनेन महोपाध्यायश्रीमन्मा-
तुलाइया महामहिमश्रीश्रीकुलबुरुकसाहेबावरोधनार्थमेतस्य
निर्मितिः कृता ॥

After this Colebrooke has added, 'Finished in January 1795. For a supplement, see *Hārīvali* etc.' [H. T. COLEBROOKE.]

989.

3175. Foll. 179; size 15 in. by 4½ in.; written in Devanāgarī and English; European paper and binding.

Amarakosha, with an English translation, made, by Wilkins, between the years 1790 and 1810.

From the beginning to the end of *Kāṇḍa* II. chapter 8.

The synonyms are placed below one another; the several groups of synonyms being numbered (1-2202) and headed by one or more English equivalents. [SIR C. WILKINS.]

990.

2814. Foll. 108; size 14½ in. by 9 in.; bound in the European style.

The words contained in the *Amarakosha*, beautifully written, in Devanāgarī character, and arranged alphabetically in two columns, with spaces left after them for their English equivalents, some of which have been supplied by Wilkins's hand. The synonyms are placed under the word of most common occurrence,

to which reference is made at the proper alphabetical place of each of the others.

It ends :

श्रीमद्वाक्यपति-मिस्तर-उड्डिक्कन्त-साहिब-आइया ददिय-
स्यकायस्येन महतावरायआख्येन चित्रनिदमद्रुतं अमरकोपा-
भिधानं चित्रितम् शुभं भूयात् । [SIR C. WILKINS.]

991.

2827. Foll. 158; size 8½ in. by 6 in.; bound in the form of a memorandum-book with a clasp; Bengālī character.

The words of the *Amarakosha*, written singly in two parallel columns, with space left behind them for their English equivalents, some of which have been added. Incomplete. The MS. breaks off abruptly in the midst of the homonymous words ending with ट.

[SIR C. WILKINS.]

992.

2846. Foll. 145; size 23 in. by 8 in.; fol. 1 much torn; fol. 2-4 slightly injured at the ends.

Amarakosha, arranged alphabetically, and written in the Bengālī character; mostly with English equivalents added after them.

[BIBL. LEYDENIANA.]

993.

1575b. Foll. 44 (47-90 of vol.); size 9½ in. by 3½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Trikāṇḍa-śeṣha (also called *Amaraśeṣha*), a vocabulary of words of less common occurrence, intended as a supplement to the *Amarakosha*, by *Purushottamadeva*. It begins :

जयन्ति सन्तः कुशलं प्रभानां

नमो मुनीन्द्राय सुराः स्मृताः स्य ।

स्तुतानि वाग्देवि दयस्व

मातृर्विधेहि विद्याधिप मङ्गलानि ॥

अलौकिकत्वादमरः स्वकोपे
न यानि नामानि समुल्लिखे ।
दिलोक्य तैरप्यधुना प्रचारम्
अयं प्रयत्नः पुरुषोत्तमस्य ॥

The *svargavarga* ends fol. 53; *pūtālav.*, fol. 54b; *bhūmiv.*, fol. 55b; *vanaushadhi.*, fol. 57b; *simhādhi.*, fol. 59b; *nṛiv.*, fol. 61; *brahman.*, fol. 62b; *kshatriyav.*, fol. 64b; *vaiśyav.*, fol. 66; *sūdrav.*, fol. 67; *viśeshyanighna.*, fol. 68; *sam-*
kārṇa., fol. 69; *anekārtha.*, fol. 89.

It ends: इति लिङ्गादिसंग्रहः ॥

दृष्टप्रयोगा ये शब्दाः प्रायस्त इह कीर्तिताः ।

अप्रयुक्तास्तूपलिन्यादिदृष्टा अप्युपेक्षिताः* ॥

इति श्रीपुरुषोत्तमदेवविरचितम् त्रिकांडशेषाभिधानको-
शसंग्रहः समाप्तः ॥

Printed at Calcutta 1807; in the *Saṃskṛita-*
koshacatusṭaya., Bombay 1854; and in the
Dvāḷaśaḥkośasamgraha., Benares 1865.

[H. T. COLEBROOKE.]

994.

993. Foll. 58; size 13½ in. by 3 in.; fairly
good, modern Bengālī handwriting; 5-7 lines
in a page.

Trikāṇḍaśeṣha.

It ends: इति ० त्रिकाण्डशेषं नामाभिधानं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

995.

809. Foll. 26; size 16½ in. by 5½ in.;
Bengālī character; eight lines in a page;
European paper (watermark 1801.)

Ajāyapīla's homonymical vocabulary, entitled
Nānārthasamgraha.

* MS. 993 reads अप्रयुक्तास्तूपलिन्यादिषु दृष्टाप्युपेक्षिताः;
the Indian editions read अप्रयुक्तास्तु पाणिन्यादिषु दृष्टा-
प्युपेक्षिताः ॥

It begins:

जयति शास्तुः पदपङ्कजाङ्कुरा
नखांशवश्चन्द्रमरीचिकोमलाः ।
विनम्रदेवासुरमौलिषु श्रियं
वहति ये प्रसूतमालतीस्रजः ॥

वीक्ष्य पूर्वकविग्रन्थानकाराद्यादिभिः पदैः ।

क्रमादजयपालेन कृतो नानार्थसंग्रहः ॥

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 427.

[H. T. COLEBROOKE.]

996.

1512A. Foll. 36; 4to; size 11½ in. by 9 in.;
well written, in Devanāgarī; fifteen lines in a
page.

The same work.

Dated: Samvat 1861, Śāke 1726.

[H. T. COLEBROOKE.]

997.

1361. Foll. 77; size 10½ in. by 5 in.; good,
Devanāgarī writing of the latter part of last
century; eight lines in a page.

Abhidhānaratnamālā, a synonymic and homo-
nymic dictionary, by *Halāyudha.*

Edited, by Th. Aufrecht, 1861.

[H. T. COLEBROOKE.]

998.

588. Foll. 90; size 11½ in. by 4 in.; well
written, in Devanāgarī, at the beginning of the
present century; six lines in a page.

Abhidhānaratnamālā.

[H. T. COLEBROOKE.]

999.

1576a. Foll. 72; size 9½ in. by 3½ in.;
good Devanāgarī writing of the beginning of
the present century; eight lines in a page.

The same work.

According to Prof. Aufrecht, this and the preceding MSS. were copied from the same original, and are very incorrect.

[H. T. COLEBROOKE.]

1000.

246. Foll. 77; size 12½ in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī; nine lines in a page.

Viśvaparakūṣa, a dictionary of words of various meanings, composed by *Maheśvara*, son of *Brāhma*, and grandson of *Keśava*, in A.D. 1111(?).

It begins:

स्तुवीमहि महामोहक्षेपान्तकभिषग्वरं ।
त्रैधातुकनिदानं सर्वज्ञं दुःखहानये ॥ १ ॥ ०

For the complete introduction (23 *ślokas*), see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 428.

The *avyayapariccheda* begins fol. 65b; *śabdabheda*, fol. 68.

Dated: Samvat 1854.

[H. T. COLEBROOKE.]

1001.

1539. Foll. 128; size 10½ in. by 4½ in.; good modern Devanāgarī handwriting; ten lines in a page.

The same work.

The *avyayānekūrthavargāḥ* beg. fol. 106b; *śabdabheda*, fol. 111; *lingabheda*, fol. 118.

[H. T. COLEBROOKE.]

1002.

322. Foll. 172; size 12 in. by 6 in.; large, clear, modern Devanāgarī writing; eight lines in a page.

The same work. This copy begins:

शब्दाकारकरग्राममर्थमंडलमंडलं ।
ज्ञानात्मानमनाद्यंतमादित्यं तमुपास्महे ॥

स्तुवीमहि ०

Of the 23 introductory *ślokas* this MS. c

contains 12, and these in the following order: 1, 2, 19-23, 10-13, 15.

In the earlier part of the *anekūrthapariccheda*, there are several interpolations, probably all of them quotations from other works. Thus *Italā-quṭṭha* is quoted fol. 33b; *Śūśvata*, fol. 46b, fol. 132b; *Jayanta*, fol. 18.

The latter part, on the other hand, especially from the end of the *lālūḥ*, is considerably abridged; the *avyayapariccheda* being reduced to only 4 *ślokas* (from upwards of 70 in other MSS.).

At the end of the *avyayas* (fol. 157) this MS. likewise gives the four *ślokas*, the last of which contains the date of the work:

रामानलप्योनरूपेः शककाले अभिलक्षिते ।
कोशं विश्वप्रकाशाख्यं निरमाच्छ्रीमहेश्वरः ॥

The MS. is dated, but the figures have become illegible. The scribe's name is *Kalanirāyaṇa*.

[H. T. COLEBROOKE.]

1003.

1937. Foll. 37; size 7 in. by 4½ in.; neat, small Devanāgarī handwriting of A.D. 1672; 15-23 lines in a page.

Viśvaparakūṣa.

This MS. terminates at the end of the 2nd (or *avyaya*-) *pariccheda*, where the date of the work is usually found in the MSS.; thus favouring Prof. Aufrecht's conjecture that the subsequent portion may be of later origin. The present MS., however, omits the verse containing the date, and concludes with the first three *ślokas*, followed by the colophon.

It ends:

संवद् वस्तीक्ष्णार्चिद्वयं मायाभुने दले ।
नवम्यां वासरे भानोरिमं गिरिधरो ऽलिखत् ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

1004.

1602. Foll. 146, two of which (foll. 20 and 21) are wanting; size 10 in. by 4½ in.; fairly written, in the Jaina type of Devanāgarī; nine or ten lines in a page.

Abhidhānacintāmaṇi, the first, or synonymous, part of *Hemacandra's* dictionary (*Haimakosha*).

The key-word of each group of synonyms is written in red ink, or marked in red. Besides, there are numerous marginal and interlinear glosses in Devanāgarī and Bhāṣhā.

The gloss begins: अहमिति हेमचन्द्रसूक्तिर्नाना मालां तनोमि । अभिधानचिन्तामणिनामिति ज्ञेयः । °

Kāṇḍa I. ends fol. 8; II., fol. 27; III., fol. 90b; IV., fol. 128; V., fol. 128b.

The passage missing comprises *śloka*s 229-254 (Bochtlingk-Rieu).

It ends: इत्याचार्यश्रीहेमचंद्रविरचितायामभिधानचिन्तामणी नाममालायां सवीजक (alias बीजक-) युक्तायां सामान्यकाण्डः पष्ठः ॥ ° ॥ संबत् १६२३ वर्षे । ज्येष्ठशुद्धि १२ गुरुवासरे ॥ सकलपंडितशिरोमणि १००६ पन्नासजीश्रीप्रमोदविजयजी । तत्-शिष्यमहोपाध्यायश्री १०६ श्रीचंद्रविजयजी तत्शिष्यं भगवान् विजयपठनार्थं ॥ तत्शिष्यमुनिभूषणविजयलिपिकृतं । कृष्णगढ-नगरे ॥

The gloss ends: तथा चोक्तं । निपाताश्चोपसर्गाश्च धातवश्चेति ते त्रयः । अनेकार्थाः स्मृताः सर्वे पाठः तेषां निदर्शनमिति ॥ इत्यव्ययानि ॥

At the end there are, besides, three leaves, each page of which is divided into six columns, containing a *sūcīpattra* in Bhāṣhā, dated: श्रीचंद्रविजयग । लिपीकृत । सं १६१७ ॥

Of this *Kosha* there are several Indian editions (the first published under Colebrooke's supervision, together with *Hemacandra's Anekārthasamgraha*, Calc. 1807); and a critical edition by O. Bochtlingk and C. Rieu, St. Petersburg, 1847.

[H. T. COLEBROOKE.]

1005.

257. Foll. 135; size 11½ in. by 4½ in.; large, modern Devanāgarī handwriting; six lines in a page.

The same work.

It begins: सकलपंडितशिरोरत्नपंडित-श्री ५ श्रीधनकुशलगणितगुरुभ्यो नमः । प्रणिपत्याहृतः °

Kāṇḍa I. ends fol. 9b; II., fol. 31b; III., fol. 81b; IV., fol. 117b; V., fol. 118.

[H. T. COLEBROOKE.]

1006.

2053a. Foll. 55; size 12 in. by 4½ in.; good old Jaina Devanāgarī writing; 10-13 lines in a page.

The same work. With scholia in the margins of foll. 1-19.

Kāṇḍa I. ends fol. 5; II., fol. 14; III., fol. 33b; IV., fol. 48b; V., ib. [GAIKAWAR.]

1007.

2053b. Foll. 48; size 9½ in. by 4 in.; well written, in Devanāgarī, about A.D. 1580; but much blurred in places through rubbing; 15 lines in a page; part of foll. 22 and 23 has been torn off.

The same work.

[GAIKAWAR.]

1008.

2698a. Foll. 24; small quarto; size 10 in. by 7½ in.; small, modern Devanāgarī writing; 29-35 lines in a page; bound in the European style.

The same work.

Kāṇḍa I. ends fol. 2; II., fol. 6; III., fol. 15b; IV., fol. 21b; V., fol. 22. [MACK. COLL.]

1009.

1575a. Foll. 46; size 9½ in. by 4 in.; good, Jaina Devanāgarī writing; 13 lines in a page.

Hemacandra's Abhidhānacintāmaṇi. Beginning as in MS. 257.

Kāṇḍa I. ends fol. 4; II., fol. 11; III., fol. 29; IV., fol. 41; V., fol. 41b.

Dated: संवत् १७९४ वर्षे भाद्रवा सुदि ६ चंद्रवासरे लिखिता सकलपंडितशिरोरत्नपंडितश्री ५ श्रीधनकुशलगणि-
शिष्यं ० सुमतिकुशलगणिना भावचारिवियां चिरंजीवसुखरा-
मपठनार्थं श्रीरूपनगरमध्ये श्रीशांतिजिनप्रसादात् । ० ॥ by a
different hand: चिरंजीवबुद्धकुशलपठनार्थं १७९० ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1010.

102. Foll. 121; size 9½ in. by 4½ in.; excellent Devanāgarī writing of about A.D. 1700; eight lines in a page.

Anekārthasamgraha, the second, or homonymous, part of *Hemacandra's* dictionary (*Haima-
kosha*). The nouns are arranged in six *kāṇḍas*, according to the number of syllables; a seventh *kāṇḍa* containing the indeclinable homonyms.

It begins:

आत्माहृतः कृतैकार्यैश्चसंदोहसंग्रहः ।

एकस्वरादिषट्पादभा कुर्वे ज्ञेकार्यसंग्रहं ॥ १ ॥

अकारादिक्रमेणादावत्र कादिक्रमस्ततः ।

उद्देश्य वचनं पूर्वं पश्चादर्थप्रकाशनं ॥ २ ॥

The *ekasvarakāṇḍa* ends fol. 2b; *dvīsvarak.*, fol. 41; *trisvarak.*, fol. 90; *catuḥsvarak.*, fol. 113; *pañcasvarak.*, fol. 116; *ṣaṭsvarak.*, fol. 116b. The numbering of the *śloka*s of the several *kāṇḍas* is rather faulty (as it is also in MS. 2053c).

It ends: इति आचार्यश्रीहेमचंद्रविरचिते ज्ञेकार्यसंग्रहे
अव्याप्तेकाशोधिकाः । समाप्तश्चायं हैमकोपः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1011.

2698b. Foll. 25; small quarto, size 10 in. by 7½ in.; small, modern Devanāgarī handwriting; 30-45 lines in a page.

The same work. [MACKENZIE COLLECTION.]

1012.

2053c. Foll. 79; size 11 in. by 4½ in.; fairly good Devanāgarī writing of the earlier part of the seventeenth century; 11-13 lines in a page.

The same work.

Incomplete, by 49 *śloka*s, at the end.

[GAIKAWAR.]

1013.

2533a. Foll. 53; size 10 in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī, at the beginning of the present century; four lines in a page, with small interlinear writing, by the same hand.

Hemacandra's Anekārthasamgraha, with an interlinear gloss in Bhāṣā. Incomplete.

The MS. extends from the beginning of the work to *kāṇḍa* II., *śl.* 406 (Calc. ed. of 1807), numbered 396 in this MS.; followed by one additional *śloka*, viz. VII. 38 (कथं प्रश्ने प्रकारार्थे ०), here numbered (3)97. Then follows the colophon: इति श्रीधनेकाशर्थे नाममालायं द्वितीयकाण्डः समाप्तः ॥

[GAIKAWAR.]

1014.

1576b. Foll. 73-86; size 9½ in. by 3½ in.; legibly written, in Devanāgarī; nine lines in a page.

Dhanamjaya's glossary of synonymous words, entitled *Nāmamālā* [A].

It begins (slightly corrected with the help of MS. B. and the Ben. ed.):

तन्नामनि परं ज्योतिरवाङ्मनसगोचरं ।

उन्मूलयत्यविद्यां यद्विद्यामुन्मीलयत्यपि ॥ १ ॥

द्वयं द्वितयमुभयं यमलं युगलं युगं । [-नाम* ॥

युगं द्वन्द्वं यमं द्वैतं पादयोः पातु जैतयोः ॥ २ ॥ युग-

चुषिर्धैतिर्मुनिर्भिद्युस्तापसः संयतो* व्रती ।

तपस्वी संयमी योगी वर्णी साधुश्च पातु वः† ॥ ३ ॥

यतिनाम‡ ॥]

दीक्षितं मौंडे§ शिष्यं च तमंतेवासिनं विदुः ।

कृतांतागमसिद्धांता ग्रंथाः शास्त्रमतः परं ॥ ४ ॥

The work consists of 200 *ślokas*; after which it concludes as follows:

वक्ता वाचस्पतिर्यत्र श्रोता शक्रस्तथापि तौ ।

शब्दपारायणस्यान्तं न गतौ तत्र के वयं ॥ २०१ ॥

तथापि किञ्चित् कस्मैचित् प्रतिबोधाय॥ सूचितं ।

बोधयेत् किञ्चिदुक्तिज्ञे॥ मार्गज्ञः सह याति किं ॥ २०२ ॥

प्रमाणमकलंकस्य पूज्यपादस्य लक्षणं ।

द्विःसंधानं कवेः काव्यं रत्नत्रयमपश्चिमं ॥ २०३ ॥

कवेर्धनञ्जयस्यैव सत्कवीनां शिरोमणोः ।

प्रमाणं नाममालेति श्लोकानां च शतद्वयं ॥ २०४ ॥

ब्रह्माणं समुपेत्य वेदनिनदव्याजानुपाराचलः

स्यानस्यावरमोश्चरं सुरनदीव्याजानुपाराचलः ।

अप्यम्भोनिधिशासिनं जलनिधिध्वानापदेशादहो**

मूलकुर्वन्ति धनञ्जयस्य पुरतो†† शब्दाः समुत्पीडिताः

[॥ २०५ ॥

Dated : संवत् १८६० साके १७२५ वैशाखसुदी ९ शनौ ॥
लिखितं लक्षणदास ॥

The work has been printed, as *Dhananjaya-kośa* (or *nighaṇṭu*), in the Benares *Dvādaśa-kośasamgraha* where it contains the same number of couplets as in the present MS.; Dr. Burnell (Index of Tanjore MSS., p. 47) calls the work *Pramāṇanāmamālā* ('200 *ślokas* of synonyms for usual objects with about 10 more of introduction'). [H. T. COLEBROOKE.]

* संशितो B; संशितो व्रते Tanjore MS.

† नः B.

‡ Om. B., Ben. ed.

§ मोखं B.; मोक्षशिष्यं Tanjore MS.

॥ प्रतिबुद्धाय B.

॥ बोधयेति यदुक्तिज्ञो B.; बोधोक्तियदुक्तिज्ञं Ben. ed.

** जलनिधि ध्यानोपदेशादहो MS.

†† च भिया Ben. ed.

1015.

2841a. Foll. 17; size 8½ in. by 6 in.; European paper (watermark, Gior. Magnani); Telugu character; 9-13 lines in a page.

Dhananjaya's vocabulary (*Nighaṇṭusamaya*), here consisting of two chapters (*pariccheda*), a synonymous and an homonymous one. [B].

The MS. originally commenced with the second half of the first *śloka*; the first half-verse having been supplied in the margin by a different hand.

P. I. contains 200 *ślokas* (numbered by fives); the last three of which correspond to *ślokas* 201-203 of A.

P. II. begins fol. 13 :

गंभीरं रुचिमच्चित्रं विस्तीर्णार्थप्रसाधकं ।

शब्दं मनाक् प्रवक्ष्यामि कवीनां हितकाम्यया ॥

अर्हेत्पिनाकिनौ शंभुजिनावर्हत्त्रयागतौ ।

वेधःसूर्यौ विवस्वतौ विष्णुरुद्रौ वृषाकपि ॥

वैकुण्ठाविन्द्रगोविंदावनतौ शेषशार्ङ्गिणी ।

जीमूतौ करिकुलीलौ (!) पञ्चनौ शक्रवारिदौ ॥

वनमंभसि कांतारे भुवनं विष्टपे श्लेसि ।

घृतं सर्पिषि पानाये विषं हालाहले जले ॥

तत्स्यं दारेषु शय्यायां ज्योतिश्चक्षुषि तारके ।

धवले सुंदरे रामो वामं वक्रं मनोहरे ॥ ५ ॥ ०

It ends :

कवयः कवयश्चेति बहुलं दूरमागतं ।

विनिवृत्तं चिरादेतत्कवी जाते धनंजये ॥

प्रज्ञासिधारयाक्रम्य चिरं नानार्थधारिणः ।

शब्दाः सुखं वसंतत्र यज्ञः श्लेषे धनंजयः ॥ ५० ॥

The colophon is almost the same in both chapters :

इति धनंजयस्य कृतौ निघंटुसमये शब्दसंकीर्णप्ररूपणे
द्वितीयः [० पणं प्रथमः] परिच्छेदः ॥ श्रीजिनाय नमः ॥

In a Tanjore MS., noticed in Burnell's Index, p. 47, the work is divided into three chapters, viz. 1, *śabdasaṃkīrṇarūpaṇa*-, 2, *śabdasaṃkīrṇa-prarūpaṇa*-, 3, *śabdavistārṇarūpaṇapariccheda*.

[MACK. COLL.]

1016.

1585. Foll. 105; size 16½ in. by 6½ in.; well written, in the Bengālī character (but without the diacritic *r* - point); A.D. 1804; ten lines in a page; European paper.

Śabdaratnāvalī, a dictionary of synonyms and homonyms, composed by *Matlureśa*, under the patronage of *Mucchā* (or *Murchā*) *Khān*, in A.D. 1666 (according to Colebrooke and Wilson). Not quite complete.

It begins:

वन्दे सदानन्दमयं समन्ताज्ज्योतिः परं ब्रह्म भवादिसेव्यं ।
ध्यानैकगम्यं जगदेकरम्यं यदिच्छया कारणकार्यभावः ॥
आसीत् क्षातलमखडले नृपकुलैः संसेवितः श्रीयुतैर्
भूपालः शिलमानखान इति सत्कीर्तिप्रतापोज्ज्वलः ।
तद्दोर्दण्डयुगप्रतापदहनैः कल्याणसूर्यप्रभैः
प्रत्यर्पिक्षितिपालका रणभुवि शोभाकुलाः शेरते ॥
जातो ऽस्माज्जगदेकवीरतनुजः ख्यातो जगन्मखडले
श्रीशाखानमहोपति स्थिरमतिर्वज्रैकरज्जोत्सवः ।
तृन्नेर्द्धादशभूमिपैश्चरतरं तीक्ष्णानुचखडप्रभैः
शौलेन प्रतिदेशपालनकृते संसेवितो यो भवत् ॥
एतस्मादजनि प्रतापमिहिरः सत्कीर्तिशीतद्युतिर्
दानश्रीवलिभूपतिः सुमहिमा श्रीरामदेवः स्वयं ।
मुच्छाखानमशनन्दरत्ननृपतिः* श्रीमान् महीमखडले
यो ऽशाद् द्वादशभूमिपैर्जनकतो ऽप्यायज्ञतां नापितैः ॥
तस्याज्ञावशतः सुधारसमयीं सत्काच्यसंतोषिणीं
नानातन्त्रविचारसारललितां ज्ञानप्रदानोज्ज्वलां ।
धीरश्रीमथुरेश एव तनुते श्रीशब्दरत्नावलीं
सन्तः सन्तु विनोदिता नृपसभं संतोषयन्तो जनया ॥
विलोक्य बहुतन्त्राणि शब्दरत्नावलीमिमां ।
वैगैरेव निबध्नाति प्रायः पर्यायविसृतैः ॥ ०

The *svargavargaparakūśa* ends fol. 20; *Uhmī-*
varga, fol. 21; *puravarga*, fol. 22b; *śailavarga*,

MS. 1512 and other MSS. read मूर्खीखान; our MS. seems to read here मूर्च्छा ० अन्निनृपतिः but in numerous colophons it reads इति श्रीधृतमहावाजपय्याश्रीनमशनन्दरत्नविविचितायां शब्दरत्नावली (or जलिविविचितायां), the signs for ए and च being the same in this MS.

fol. 23b; *vanavushadhivarga*, fol. 32; *simhādī-*
varga, fol. 35; *śūdravarga*, fol. 41b; the last two *vargas*, *viśeshvarga* and *sankirṇa*, are wanting.

The *nānārtha* section begins:

द्वित्रिचतुःपञ्चपट्टवर्गैकान्तादिचिह्निताः ।
स्वराना व्यञ्जनानाश्च नानार्थाः स्युरिहोदिताः ॥
एकवर्णो ऽपि नानार्थः क्रमादादौ निबध्यते ।
नानार्थः प्रथमान्तः स्यात् सभ्रम्यन्ते तु वर्तते ॥

क एकः ॥

को ब्रह्मवायुमूर्याग्निमदक्षात्मवर्हिषु ।
कामे ध्वनौ च पुंसि स्यात्तलमृधमस्तेषु कं ॥

क द्वि ॥ ०

The colophon is followed by these stanzas:

यत्नस्वीधरवैरिणां कुलवधूंसिन्दूरविध्वंसिनी
यद्वायो ललिता सतां गुणवतामानन्दकिञ्चोलिनी ।
यद्ब्रह्मोत्तरकल्पना विजयिनी कर्णादिपृथुभुजा
सो ऽयं श्रीमशनन्दरत्ननृपतिर्जीयाश्चिरं भूतले ॥
श्रीमत्खानसहो (3) ददस्तदनुजो मध्याह्नखडद्युतिर्
वैरिप्रोढिघनान्धकारशमनो गाम्भीर्यधैर्यव्रतिः ।
शश्वद्विजययो महेन्द्रसदृशः सो ऽयं चिरं जीयताद्
यद्भक्तस्मितवीक्षितान्धनितरां ध्यायन्ति दिग्योपितः ॥
एतस्मादनुजश्चिरं विजयतां वीरेन्द्रचूडामणिः [चा ०] ।
श्रीमत्कामसहोदरोतिरसिकः खानायकव्याह्वयः (?) रतु-
उद्यद्भोगजेन्द्राभितरणीमङ्गी नमत्कामको
यद्भूभङ्गतरङ्गितैर्विचलिताः प्रत्यर्पिपृथुभुजः ॥
तस्मादप्यनुजाः कृपाजैनवलिद्रोणाधिकर्णोपमा
युज्जानन्दखानप्रमुखाः सानन्दमद्युवताः ।
सौधान्त्रेण चिरं जयन्ति नितरामन्योन्यमुत्कण्ठिताः
संतोषं दधतु क्षितिप्रणयने दीर्घायुविक्रान्तयेः (!) ॥
शब्दरत्नावलीकोपस्तोपणः सुमहात्मनां ।
मत्तराणां बुद्धिनाशवन्प्रपातो विजृम्भते ॥
भूपश्रीमशनन्दरत्नसमनुज्ञातो चिरं जीयतां
श्रीमद्ब्रह्मभराय उज्ज्वलमतिः श्रीरूपदासो ऽपि च ।
याभ्यामर्थविभागतः क्षितिपतेः श्रीशब्दरत्नावली
नित्यं सत्कीर्तिशोभनी शुभकरी यत्ने(न) निर्वोदिता
शाकाब्दे रसदोधराधरधरामाने धरानिर्धरः
को ऽप्येतामलिखन्न कोविदमतां श्रीशब्दरत्नावलीं ॥

For other MSS. of this work see Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 439, 440; Rāj. Mitra, Notices, iii., p. 65; i., p. 200. [H. T. COLEBROOKE.]

1017.

1512. Foll. 242; size 9 in. by 11½ in.; large, modern Devanāgarī writing; fifteen lines in a page; European paper; bound in the European style. Foll. 126 and 127 are left blank.

Śubhāratnāvalī; copied from some Bengālī MS. or MSS. (in part at least from the preceding one *) not very correctly, the letters *r* and *v* being frequently confounded.

The *ekūrtha* section wants the *samkīrṇavarga*, breaking off (fol. 125b) with the same verse (मार्गलं मृगनासार्गौ भवेद्विचयनं मृगः।) as the Oxford MS.

Of the *nūnārtha* section the beginning is wanting, viz. the monosyllables, dissyllables and part of the trisyllables in *k*, as far as the word *kramuka*, spelled *kraṅghaka* in this MS., the Bengālī sign for *mu* having been misread.

This MS. concludes with the same stanzas as the preceding one, including the half-*śloka* containing the date of that MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

1018.

217. Foll. 118 (and a *sūddhipattra* between foll. 69 and 70); size 15 in. by 5 in.; good, modern Bengālī handwriting; generally eight lines in a page.

Abhidhānatānta (or *Nāmalīṅgānuśāsana*), a synonymous and homonymous dictionary, chiefly made up of verses of the *Amarakośha* with additions; by *Jatūdhara*, son of *Rāghupati* and *Mandodarī*.

* MS. 1512 having been in India now for some years, it has not been possible to compare again the two MSS.

It begins:

भागीरथीं जलमयीं जगतामधीं
मन्दोदरीरघुपती पितरौ च नत्वा ।
दिग्दीयविप्रकुलजः स जटाधरो ऽसाव्
आचार्य एतदकरोदभिधानतन्त्रं ॥
श्रीचन्द्रशेखरगिरिप्रभवास्ति चाटि-
ग्रामे क्लीति तटिनी निकटे ऽदस्ये ।
उत्पत्तिभूमिरपि देवकडाभिधानो
ग्रामो ऽस्ति यस्य पितृभूमिरतिप्रसिद्धः ॥

For an analysis of the work see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 434 (where the Oxf. MS. is stated to have been copied from the same original as the present one); for another MS. see Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 44.

[H. T. COLEBROOKE.]

1019.

1511a. Foll. 114; size 11½ in. by 9 in.; large, Devanāgarī writing; ten lines in the page; European paper (watermark 1801).

Dharaṇī, a vocabulary of homonymous words, arranged according to their finals and the number of syllables, by *Dharaṇīdāsa*.

It begins:

विशुद्धिज्ञानदेहाय भूतनाथाय वेधसे ।
हिताय सर्वलोकानां नमस्ते सर्ववेदिने ॥
यस्य ज्ञानदायसिन्धोः पारार्थिकफला गुणाः ।
स चेत्करोतु कल्याणं सर्ववित्परमेश्वरः ॥
सा ते भवतु सुप्रीता वागर्थप्रतिपत्तये ।
हेतवे सर्वभूतानां सर्वशुक्ला सरस्वती ॥
देवदेवं प्रणम्यादौ सर्वज्ञं जगतो गुरुं ।
समाप्पान्यानि तंत्राणि क्रियते सारसंग्रहः* ॥
पादैः पादद्वयैः श्लोकैरनेकार्थसमुच्चयः ।
एष कृतिर्न वर्गेण कवीनां सुखहेतवे ॥
एकद्वित्रिचतुःपञ्चषड्दशैः क्रमशस्त्विह ।
शब्दाः पादेषु चार्थेषु श्लोकेषु सति संभवे ॥

* समाप्पान्यानि तंत्राणि बालसारसंग्रहः MS.; (?) अभ्यस्या a.

It ends : इत्यनेकार्थसारोयं समाप्तः ॥

पूर्वाचार्याभिधानेभ्यः सारमाकृष्य यत्नतः ।

कृतो धरणिदासेन वर्णानुसमसंग्रहः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1020.

1577C. Foll. 18; size 9½ in. by 3¼ in.; in-different, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

Hārūvalā, a collection, in 278 ślokas, of words not in common use, by *Purushottamadeva*.

Between foll. 17 and 18 a leaf is inserted containing the last six ślokas of the same work, written by a different hand, and apparently dated in the *Newar* era : नैपालीये ° ९३३ (? A.D. 1814) युते कार्तिकशुद्धे नवम्यां लिखितं ॥

Again, after fol. 18, there is another leaf containing part of the contents of fol. 7, written by the same hand.

The work has been printed repeatedly in India; the first edition, under Colebrooke's guidance, Calc. 1807. [B. H. HODGSON.]

1021.

1567a. Foll. 11; size 10½ in. by 4½ in.; Devanāgarī character; 11-14 lines in a page.

The same work.

Dated : संवत् १८६२ ।

करतर्कजनेन्दुवैक्रमे ऽब्दे

नभसशुक्लादिने शसन्तिथौ ।

शुभहारावलिकामयं गुरौ

अलिखद्विष्णुसमाह्वयो द्विजः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1022.

1511d. Foll. 19 (149-172 of vol.); size 11½ in. by 9 in.; large, modern Devanāgarī; ten lines in a page.

The same work. [H. T. COLEBROOKE.]

1023.

2786c. Foll. 30; size 11½ in. by 5¼ in.; clear, modern Devanāgarī writing; seven lines in a page.

I. *Hārūvalā*, ends fol. 24b.

II. A glossary of words containing one of the three sibilants, either as an initial, medial or final letter.

It begins :

अथ तालव्यमूर्धन्यदंतानामपि लेशतः ।

शपसानां विशेषेण निर्देशः क्रियते ऽधुना ॥

श्यामकशाकशुकशीकरशोकशूक-

शालूकशंकुशकशंकरशृङ्गशक्राः ।

शौटीरशीटशकटाः शिपिविष्टिशिष्ट-

शाखोटशाटकशटीशाटितं शटालुः ॥ °

Fol. 27b : इति चतुर्विंशतिश्लोकेस्तालव्यशकारनिर्देशः ॥

Fol. 29 : इति मूर्धन्यनिर्देशः ॥

Incomplete at the end; the MS. terminates abruptly in the second half-śloka of words with final स. [Coll. of Fort William.]

1024.

951. Foll. 145; size 11 in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī; seven or eight lines in a page.

Medinī, a homonymous dictionary, by *Medināṅkara*, son of *Prūṇākara* (?).

It begins : वृषाकाय नमस्तस्मै °

It concludes with the well-known six stanzas, containing a list of the authorities used by the author, and ending thus :

षट्शतगाथाकोषप्रणयनविख्यातकौशलेनायं ।

मेदिनिकरेण कोषः प्रायःकरसूनुना * रचितः ॥ ६ ॥

* Though not fitting in with the metre, this is the form of the name usually found in MSS. and editions. One of *Somanātha's* MSS. gave the form *Pandunākara*, while a MS. of the *Roy. Asiatic Soc.* (Todd Coll. 93) reads *Pātūṇākara*.

लीखितं बाबुरामब्राह्मण (!) शंवत् १८५२ शाके शालिवाहन
१७१७ शमैनाम मार्गशीर्षकृष्णे षष्ठ्यां गुरुवासरे ॥

This work has been printed repeatedly in India; the first edition, under Colebrooke's guidance, Calc. 1807; another, edited by *Somanūtha-Śarman Mukhopādhyāya*, Calc. 1869.

Regarding the author's name, Wilson states that the names in *kara* are peculiar to the Kāyastha class in Bengal, and to Mahratta Brāhmins; while *Somanūtha* remarks that there are also Vaidya families which take this appellation. [H. T. COLEBROOKE.]

1025.

2810. Foll. 314; size 6½ in. by 8¾ in.; modern Bengālī handwriting; 15-18 lines in a page; the first page of each leaf being left blank for English renderings; bound in the European style.

Medinā-kosha; with an English translation of the first few pages, and occasional notes.

[SIR C. WILKINS.]

1026.

2835. Foll. 292; size 9 in by 7½ in.; bound in the European style.

Medinā-kosha, with an English translation; written in two columns, one of which contains the Sanskrit words in *Medinā-kara's* arrangement, in a native Devanāgarī hand; whilst the other gives the meanings in Sanskrit and English, written by the late Capt. Edw. Foll, Secretary to the Brāhmanical Coll. at Benares.

[SIR C. WILKINS.]

1027.

2813. Foll. 90; size 14½ in. by 8½ in.; beautifully written, in Devanāgarī, by *Lālā Mahtab Rāy*; bound in the European style.

Medinā, arranged alphabetically, according to the initial letters; with the Sanskrit meanings after them, and a partial English translation.

[SIR C. WILKINS.]

1028.

1334f. Foll. 2 (foll. 37 and 38 of vol.); size 12 in. by 9 in.; clear Bengālī handwriting; fifteen lines in a page; European paper (water-mark 1802).

Sūrasvatūbhidhāna, a small vocabulary of thirty-five ślokas.

It begins:

सारस्वताभिधानं तु प्रवक्ष्यामि विशेषतः ।

गोपनीयं कवीन्द्राणां आयुषोऽपि कलत्रतः ॥

वनेमत्तः षष्ठिमत्तो मद्वृन्दो महामृगः ।

स्थूलपादो मत्तकीशः कुञ्जरो वारणः(ः) करी ॥

दन्तावलो दीर्घमुखो हस्तिन्येते प्रतिष्ठिताः ।

पञ्चवीरश्च रोल्लो भ्रमरः षट्पदः खलः ॥

इन्दीवरः कृष्णदेहो भ्रमरे तु प्रकीर्तिताः ।

Then follows a homonymic portion, giving the meanings of the following twenty-three words:

किंकिरात, मराल, बलाक, लङ्का, कलि, किरात, अज, रसिका, मार्जार, सृगाल, किङ्किर, श्यामल, वनराजी, यक्षस्, मन्दर, माकन्द, कशीरव, विकगी (?), गरल, कलविङ्क, वीजन, खुदाः, दादाः ॥

It ends:

खुदाः स्यात् डिङ्गरे नीचे दादाः स्यात् युवतीपतिः ।

सारस्वतमिदं शास्त्रं प्रोक्तमेतत् समाप्तः ॥

विचित्य सकलान् लोकान् विचरन्ति महीमिमां ।

कवयो ये न जानन्ति तेषां मोहः सदा भवेत् ॥

इति श्रीसारस्वतीकृतं सारस्वताभिधानं समाप्तं ॥

For other MSS. of this vocabulary see Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 39 (eleven ślokas), iii., p. 79 (forty-seven ślokas).

[H. T. COLEBROOKE.]

1029.

2533b. Foll. 4; size 10 in. by 4½ in.; well written, in Devanāgarī; about the latter half of the 16th century; 15 or 16 lines in a page.

Anekārthadhvanimanjarī, a homonymous vocabulary, in three chapters (of 180 ślokas).

I. *Ślokaḍhikāra* (92 ślokas), treating of words the meanings of which take up not less than a couplet, begins:

शब्दाभोधियतो नन्तः कुतो व्यागमसंभवात् ।
स्वानुवाचैकमाधाय* तस्मै वागात्मने नमः ॥ १ ॥
शिवं भद्रं शिवः शंभुः शिवा गौरी शिवाभया ।
शिवः कीलः शिवः क्रोधा भवेदामलकी शिवा ॥ २ ॥
गौरी शिवप्रिया प्रोक्ता गौरी गोरोचना मता ।
गौरी स्यादप्रसूता स्त्री गौरी शुद्धोभयान्वया ॥ ३ ॥
हरिरिन्द्रो हरिर्भानुर्हरिर्विष्णुर्हरिर्मैरुत् ।
हरिः सिंहो हरिर्भक्तो हरिर्वीजो हरिः कपिः ॥ ४ ॥
हरिर्भुङ्क्तिर्भिरुहैरिः सोमो हरिर्यमः ।
हरिः शुक्रो हरिः सर्पः स्वर्णवर्णो हरिः स्मृतः ॥ ५ ॥

It ends:

खजूरः फलभेदः स्यात् खजूरं रजतं मतं ।
खजूरः द्युद्रजातिः स्यात् खजूरं तृणगोधिका ॥ ९१ ॥
गुरुः पिता गुरुर्ज्येष्ठो गुरुर्देवपुरोहितः ।
दुर्वहो ऽपि गुरुः प्रोक्तो गुरुः शिष्याभिषेकदः ॥ ९२ ॥

II. *Ardhaślokaḍhikāra* (69 ślokas of words taking up half a couplet) begins:

तटो वप्रः पिता वप्रो वप्रः केदार एव च ।
सर्पो व्यालः शूरो व्यालो व्यालो ज्ञेयश्चतुषदः ॥ १ ॥
अंगे दारेषु शय्यायां तत्पञ्चान्दो ऽभिधीयते ।
ताराखण्डौ गृहस्थाने धिष्यमाहुर्विचक्षणाः ॥ २ ॥

It ends:

करिणां बन्धनस्थानं वारि वारि जलं मतं ।
प्रचुरं भूरि विज्ञेयं भूरि काचनमेव च ॥ ६६ ॥
भयको दुर्जनो ज्ञेयो भयकः सरमासुतः ।
सूदः स्यात्सूपकारश्च सूदो ज्ञेयः कुटुम्बिकः ॥ ६९ ॥

III. *Pādāḍhikāra* (19 ślokas) begins:

राजा चन्द्रो नृपो राजा पयः स्त्रीरं पयो जलं ।
मित्रो भानुः सुहृन्मित्रं दरं द्विदं दरं भयं ॥ १ ॥

श्रीकण्ठस्यावरौ स्यात् हरिश्चागाच्युता अजाः ।

गोविन्दो हरिगोसंख्यो शिवकृष्णौ वृषाकपि ॥ २ ॥

शरीरोत्सेधयोः कायः ० ॥ ३ ॥ सरित्समुद्रयोः

सिंधुः ० ॥ ४ ॥ पिपासालोभयोस्तृष्णा ० ॥ ५ ॥ नि-

स्तृशो ० ॥ ६ ॥ इला भूमिर्भक्ता गौश्च ० ॥ ७ ॥

It ends:

दुमो वृद्धः पुराणे ऽन्ने भुवो निश्चितनित्ययोः ।

संघाते पूरणे पूरः सूरः सूर्यनरेन्द्रयोः ॥ १६ ॥

वृक्षजातिगजौ षीलू प्रदरी रागमार्गणौ ।

कमरः कोमले काम्ये समरो युद्धसंघयोः ॥ १९ ॥

A similar work of the same title, but consisting of 320 ślokas (viz. I. of 104; II. of 82; III. of 34 ślokas, many of which are identical or very like those of the present treatise), and ascribed to the Kāśmīrian *Mahākṣhapanaṇaka*, has been printed in the *Dvādaśakoshasamgraha* (Benares 1865). See also Rāj. Mitra, Notices iv., p. 28. [GAIKAWAR.]

1030.

2544a. Foll. 14; size 9½ in. by 4 in.; in-different, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

The same work, with an additional (fourth) chapter, of 43 ślokas. Very incorrect.

It begins:

शुद्धवर्णमनेकार्थं शुद्धमौक्तिकमौक्तिकं ।

कंठे कुर्वति विद्वान्मनः अर्धधाना दिवानिशां ॥ १ ॥

शब्दाभोधियतो ० ॥ २ ॥

सरस्वत्याः प्रसादेन कथिर्वैभवाति यत्पदं ।

प्रसिधमप्रसिधं (!) वा तत्प्रमाणं च साधुभिः ॥ ३ ॥

शिवं भद्रं शिवं (!) शंभुः शिवा गौरी (!) शिवाभयाः । ०

Chapter iv. begins:

शिवः सर्वः शिवः शुक्रः शिवः कीलः शिवो व्यसुः (!) ।

शिवा गौरी शिवा धात्री शिवं श्रेयः शिवा क्षुपा ॥

तिलं पृष्ठे (!) मले मसि जंबाले कोमले स्थितिः ।

प्रधाने राजलिंगे च ककुदाख्या प्रचक्षते* ॥ ०

* This is a complete jumble. The first half-śloka, containing meanings of पल्ल, belongs to śl. 24 of the

It ends :

छत्रे सिंहासने स्वर्णे चमरे पुंडरीकताः (l. ० री मता) ।

पुंडरीको भवेत् व्याघ्रः पुंडरीकस्तु दिग्गजः* ॥ ४२ ॥

क्रोडा द्युतिस्तुतिर्कांतिविजिगीषुगतिस्तथा ।

व्यवहारपरमार्थश्च देवशब्दोऽभिधीयते ॥ ४३ ॥

इत्यनेकार्थमंजरी समाप्ता ॥

[GAIKAWAR.]

1031.

2089c. Foll. 6; size 9½ in. by 4 in.; in different Devanāgarī writing; 11-14 lines in a page.

Portions of the same work.

The leaves are out of order, viz., foll. 2, 5, 4, 1, 3, 6.

Foll. 1 and 2 contain from I. śl. 25 to I. 68; foll. 3-5, from I. 97 to III. 7; fol. 6, from IV. 34 to the end (IV. 39).

It ends :

कमलं क्रमयुगं च कमलं कमलं विदुः ।

पुंडरीको भवेत्सिंहो पुंडरीकं सरोरुहं ॥

छत्रे सिंहासने स्वर्णे चमरे पुंडरी मता ।

क्रोडा द्युतिर्वृत्तिः कांतिविजिगीषुगतिस्तथा ॥ ३९ ॥

इति श्रीअनेकार्थध्वनिमंजरी चतुर्थः श्लोकाधिकारः समाप्तः ॥
संवत् १७४८ वर्षे पौषमासे कृष्णपक्षे षष्ठीभाते । लिखिता
अनेकार्थध्वनिमंजरी व्यासलक्षणाख्येन ॥ [GAIKAWAR.]

1032.

1475f. Foll. 6; size 13¼ in. by 3¼ in.; careless, modern Bengālī handwriting; six or seven lines in a page.

Nānārthadhvanimāñjarī, a short homonymous vocabulary, here ascribed to *Durgasimha*; while

Anekārthadhvanimāñjarī (Ben. ed.), and should read तिलपिष्टे ० कोमले इमनि(?); whilst the 2nd line is the first of śl. 120 of that edition.

* For the 2nd half-śloka see Ben. ed. (*Dvādaśa-kośasamgraha*), śl. 104.

in a MS., described in Rāj. Mitra's Notices, ii., p. 155, the treatise is ascribed to *Gadasimha*.

It consists of about 88 ślokas, corresponding to the first chapter of the *Anekārthadhvanimāñjarī*. It begins :

शब्दाभ्योर्ध्वतोऽनन्तोऽप्यतो (l. यतो) व्याख्या प्रवर्तते ।

गुरवे शम्भवे तस्मै नित्यं वागात्मने नमः ॥

शुद्धधर्ममनेकार्थं शुद्धमौक्तिकमौक्तिकं ।

कण्ठे कुर्वन्ति विद्वांसः श्रद्धानाः शुभाशुभं ॥

सरस्वत्याः प्रसादेन कविर्विभ्राति यत्तदं ।

प्रसिद्धमप्रसिद्धं वा तत्प्रमाणमिहोच्यते ॥

शिवः शुक्रः शिवः सर्वः शिवः कीलः शिवो वसुः(ः) ।

शिवा गौरी शिवा क्रीडती शिवं भद्रं शिवं शुभं ॥

गौरी शिवप्रिया देवी गौरी गोरचना मता ।

गौरी कन्या प्रसूता स्त्री गौरी शुद्धोभयान्वया ॥

It ends :

अजयद्रुगङ्गाधरधरशिरालको-

षानालोक्य संक्षेपात् ।

नानार्थध्वनिमञ्जरीयमभिहिता

श्रीमद्दुर्गसिंहेन परमयत्नात्† ॥

For another MS. (consisting of 75 ślokas), in which the author's name is not given, see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 445.

[H. T. COLEBROOKE.]

1033.

1334d. Foll. 25b-33b of vol.; size 12 in. by 9 in.; large Bengālī handwriting; 14 or 16 lines in a page; European paper (watermark 1802).

I. Foll. 25b-29. Collections of words containing the letters श (end fol. 27), ष (fol. 27b), स (fol. 28b), and ख; ascribed to *Purushottamadeva*.

† अमरद्रुगङ्गाधरधरश्री ० श्रीगदसिंहेन परमयत्नात् Rāj. Mitra, Notices ii., p. 156, more in accordance with the (*arupacchandastika*) metre.

The MS. begins :

श्रेयःशर्मनिशातशातशकटं शौरीशिशोचिचैशः ।
स्वच्छं शीपदभुद्धशोभनभृशं शून्यं शरख्यं शिवं ॥

Fol. 28b : इति महामहोपाध्यायश्रीपुरुषोत्तमदेव-
विरचितः सकारभेदः समाप्तः ॥

This portion ends : इति एकारभेदः । नाम-
विशेषः शर्मन्निशित शब्दविशेषः । वर्मेण चर्मेण कर्मणि-
त्यादि ।

वाशब्दोच्चारणादेव वह्निर्निर्वाति पातकाः ।

पुनः प्रवेशनायैव मकारस्तु कराटवत् ॥

II. Foll. 29-33b. *Nānārthamañjarīkosha*.

It begins :

शिवः शुक्रः शिवः सर्वः शिवः कामः शिवो वसुः ।

शिवा गौरी शिवा क्रोद्धी शिवं शुभं शिवं शुभं ॥

गौरी शिवप्रिया देवी ०

[H. T. COLEBROOKE.]

1034.

2826b. Foll. 9; size 7 in. by 9 in.; well
written, in Devanāgarī, by *Lālā Mahtāb Rāy*;
fifteen lines in a page.

Three small *koshas* :

I. *Nānārthamañjarīkosha*, 76 *ślokas*; beg.:

शिवः शुक्रः शिवः सूर्यः शिवः कामः शिवो वसुः ।

शिवा गौरी शिवा क्रोद्धी शिवं शुभं शिवं शुभं ॥

गौरी शिवप्रिया देवी गौरी गोरोचना मता ।

गौरी कन्याप्रसूता स्त्री गौरी शुद्धोभयान्वया ०

It ends fol. 5a :

गंधर्वो जातिभेदः स्यात् गंधर्वश्च तुरंगमः ।

गंधर्वं च स्मृतं गीतं गंधर्वो देवपुंगवः ॥

इति क्रोधप्रधानं सा नानार्थमंजरी मया ।

लुकवेरपि सत्कार्थं भाव्यया हृदयस्थया ॥

इति नानार्थमंजरीकोषः समाप्तः ।

II. *Nakshatrakosha*, an enumeration of dei-
ties and *nakshatras*, in 26 *ślokas* beg.:

अश्विनी तुरगो वाजी तुरंगश्च तुरंगमः ।

योढको ऽश्वो हव्यवाहो यजुः (I. ययुः) सतिर्निगद्यते ॥

यमो ऽंतकः कृतांतश्च याम्यः प्रेतपतिः स्मृतः ।

भरणी पालनादीशो मांसादाधिपतिस्तथा ॥

It ends fol. 8a :

इति नक्षत्रकोपो ऽयं व्यलिखे परया मुदा ।

यदभ्यासप्रसादेन कवयः स्युर्जनाः स्फुटं ॥

III. *Śrūtīśabdānām ślokaḥ*. The first ten
ślokas of the treatise noticed under part I.
of the preceding MS.; rather incorrect.
Beg.: श्रेयः शर्मणि शातशात ०

[SIR C. WILKINS.]

1035.

2544b. Foll. 46; size 10 in. by 4 in.; fairly
written, in Devanāgarī, about A.D. 1550; thir-
teen lines in a page.

Śrūtīśabdasamuccaya, or *Śrūtīśabdārtham-
ghanṭu*, a homonymous glossary of (supposed)
Vedic words in sixteen *vargas*, by *Someśvara*,
pupil of *Yogeshvara*.

It begins :

उक्तानुक्तदुरुक्तापैशब्दानामनुशासनं ।

निघंटुज्ञानकोपेभ्यः प्रवक्ष्यामः समासतः ॥ १ ॥

वैदिकव्यवहारेण नामलिङ्गप्रमाणतः ।

अपैप्रकाशदीपाभप्रभाप्रत्ययवेदनं ॥ २ ॥

राजा शशिन्यहोद्रे स्यात् पार्थिवे कृष्णयस्मिनि ।

गुरौ कृष्णे शृंगबरे कालशये मधायपि ॥ ३ ॥

आत्मन्यात्मसमे स्यात् त्राणे ऽन्ने पंडिते ऽभिके ।

मंडूके मन्मथे धूके सिंहे हंसे बलोत्तरे ॥ ४ ॥

स्तोमो ऽध्वरे परेशाने विधिवेदांतयोः स्वरे ।

वाङ्मये प्रेम्णि सञ्छीले योगे संरभरत्नयोः ॥ ५ ॥

आशुः कूर्मे द्वादशानां समाहारे ऽर्कचंद्रयोः ।

मंडले महसि श्रेष्ठे मंक्षुसंस्थानयोरपि ॥ ६ ॥

शलभे संमते शंभु देहे दैवात्मनोरपि ।

प्रणामे परिसंख्यायामातिथेयवृषे शिवे ॥ ७ ॥

मद्यं तक्रे घृते क्षीरे दधिन्यामेक्षुके (० मिषुके) रसे ।

परिसृत्यारनाले स्यात् तास्रगव्यं ऽमृते रसे ॥ ८ ॥

नालिकेरिजले सर्वमादके वस्तुनि स्मृतं । ॥ ९ ॥

क्षौद्रे खानूरकद्रास्या (० के द्राक्षा) मधुरद्रव्यवारिणि

सर्वपीपेरसे क्षार्थे सौरभे ऽहंकृतौ कलौ ।

क्रोधे प्रमोदे कामे च संभ्रमे रतिहावयोः ॥ १० ॥ ०

Chapter 1 (*varishtho vargaḥ*), consisting of 114 ślokas, ends fol. 4b. The next chapters are named from the first word explained. 2. *rañjanādir vargaḥ* (108 śl.), ends fol. 8.—3. *lo-kādi* (104 śl.), fol. 11b.—4. *āmnyādi* (116 śl.), fol. 14b.—5. *ūrjādi* (113 śl.), fol. 17b.—6. *ākṛiti-samjñako v.* (83 śl.), fol. 20.—7. *śayādiḥ* (83 śl.), fol. 22b; ch. 8–15 contain the meanings (many of them of a most extraordinary kind) of the various vowels and consonants, the latter in combination with each of the vowels:—8. *kādi* (66 śl.), fol. 24b.—9. *cādi* (75 śl.), fol. 27.—10. *īdi* (72 śl.), fol. 29.—11. *tādi* (73 śl.), fol. 31b.—12. *pādi* (78 śl.), fol. 34.—13. *adbhuto vargaḥ* (containing the vowels 155, śl.), fol. 38b.—

इमे स्वरा अनन्तार्थाः समासात् कथिता इह ।

बुधबुद्धिविलासाय सर्वकोपविलोडनात् ॥

14. *yādi* (63 śl.), fol. 40.—15. *sādi* (121 śl.), fol. 44.—16. *kāmādi* (80 śl.).

This chapter begins:

कामः कमलिनीतंती कामः कामाश्रितश्रियां ।

कामः संततिवर्गे स्यात् कामः कमलकूपयोः ॥ १ ॥

कमः (!) परमसंसिद्धोः कामः कीर्तिप्रिये जने ।

कामः (:) सर्वाभिलाषे स्यात् कामः कंकणपत्रयोः ॥ २ ॥

कामो विभूषणे रम्ये कामो वामाभिरामयोः ।

कामः किञ्जल्कवदुले कामः सामसरस्वतोः ॥ ३ ॥ ०

It ends:

सर्वशब्दनिधानाम्यकोपकोटिर्निर्दिशनात् ।

विलोड्य शब्दवार्धभोनिर्भितोऽयमुपक्रमः ॥ ६० ॥

श्रीयोगेश्वराचार्यस्य शिष्येण मुनिनामुना ।

सोमेश्वरेण व्यरचि श्रुतशब्दसमुच्चयः ॥ ६१ ॥

मंत्रतंत्रोभयास्त्रायसमासात्तविनिश्चयः ।

निर्घटुरर्थसंभूतिश्रुतिशब्देकवेदकः ॥ ६२ ॥

सोमेश्वरेण सिद्धार्थस्वात्मात्मकृतिसिद्धये ।

प्रायः स लौकिकज्ञो ऽपि बुधमानसदीपनः ॥ ६३ ॥

इति श्रीश्रुतिशब्दार्थमहनीयसमुच्चये ।

निर्घटावभवद्वर्गैः कामादिः षोडशः क्रमात् ॥ ६४ ॥ १५०८ ॥

[GAIKAWAR.]

1036.

3107. Foll. 40 (but meant to make up 20 leaves, and paged accordingly; one page of each leaf being left blank); size 12½ in. by 2 in.; fairly good, cursive, rather old Bengālī writing which has faded in places (the letter *r* being distinguished by a stroke drawn across the letter); 5–7 lines in a page.

Varṇaprakāśa, collections of vocables, containing the same consonant, and of words of different spellings; compiled, by *Karṇapūra*, for *Rājādhara*, son of *Amaramāṇikyā* of *Traipur*? (i.e. Benares). Incomplete.

It begins (the numbers being supplied):

कलुषगृहतयोरसः* सुरारे

नखदमितादसृगालिकैतवेन ।

विनिहितमयमानयन्त्रपाङ्ग-

निखिलनवं नरकेशरी पुनातु ॥ १ ॥

साधारणसुधाभोगैर्विबुधैर्विबुधालयैः ।

पुरन्दरपुरीवान्वा धन्यास्ति त्रैपुरी पुरी ॥ २ ॥

सोमसंतानसंभूतः पुरुहूत इवापरः ।

तस्याममरमाणिक्कनाभूतपनायकः ॥ ३ ॥

कमलानन्दिनोऽनलकैरवज्ञमकारिणः ।

सर्व एवाभवच्छूराः घौरा यस्य प्रतापतः ॥ ४ ॥

यदीयालापपीयूषं पिबन्तः सुखशालिनः ।

लेभिरे स्वमनोभारं सर्वे सविधवर्तिनः ॥ ५ ॥

हिते रतः समस्तानां भूतानां भूतिभूषितः ।

तस्य राजाधरो नाम सूनुः स्यादुरिवाजनि ॥ ६ ॥

नानाविधगुरुग्रन्थविचारेण रसप्रदां ।

विबुधा यस्य सेवन्ते सभां सुरसभामिव ॥ ७ ॥

सर्वशास्त्रातिशूरेण कर्णपूरेण मूर्खिणा ।

अयं तस्यानुबन्धेन निबन्धः क्रियते मया ॥ ८ ॥

आनन्द[लोक marg.] विज्ञानामज्ञानां ज्ञानदायकः ।

कर्णपूरकवेः कस्मै कोष एष न रोचते ॥ ९ ॥

संदेहध्वानसंदोहच्छेदे विज्ञानचक्षुषि ।

वर्णप्रकाशदीपेन लिपिकर्म प्रयुज्यतां ॥ १० ॥

* ? The MS. seems to read कर्णपूरक

पुराणयमकशेषान् क्रोमानेकोनविंशतिं ।
धातुवृत्तीरुणादिं च समाकृत्यायमुच्यते ॥ ११ ॥

जयजल्पाकजीमूता जीवनं जवनं जवः ।
जिह्वगोजृम्भणं जम्भा जनको जननं जनः ॥
जन्म जनुर्जनुर्जन्युजाघनं (!) जननी जनिः ।
जलं जुष्टं च जहलजिह्वालजम्भजम्भलाः ॥ ०

Fol. 3a: इति त्रिपुरपुरुहूता(म)मरमाणिक्यदेवमहामात्यश्री-
कविकर्णपूरकृते वर्षप्रकाशे वर्गीयजकारादिप्रकरणं ॥ * ॥
राजीवं राजिलो राजा वृजिनं व्यञ्जनाजिरे । ०

Fol. 3b: इति वर्षप्रकाशे एकाक्षरान्तरवर्गीयजकारप्रकर-
णम् ॥ * ॥

सायुज्यमादि सायुज्यमुत्सर्जनविसर्जने । ०

Fol. 4a: इति द्व्यक्षरान्तरजकारप्रकरणं ॥ * ॥

स्मान्महाराजनं हे स्मि महाराजतमित्यपि ।

इति वर्षप्रकाशत्र्यक्षरान्तरवर्गीयजकारप्रकरणं ॥ * ॥

द्विजपञ्चज्यशोभाजस्तनूजभुजभूजः । ०

Fol. 4b: इति ० जकारान्तप्रकरणं ॥ ० ॥

Then follow, treated in the same way, य (ends fol. 5b), ण (fol. 7a), न (fol. 9a), व (and व fol. 11a), श (fol. 13b); words with either श or व (ib.), श or स (fol. 14a), प (fol. 18a), स, incomplete.

It ends: इति वर्षप्रकाशे दन्त्यसकारादिप्रकरणं ॥ * ॥

द्विर्दन्ते साहसं स्वस्यः संस्था सारससीसके ।

स्रोतः स्रोतस्वती सस्तं साध्वसं सरसीसरः ।

संसारः सहसा सर्पिः स्रसा संसरणं ससः ॥

समञ्जसं समस्या च सं-

[?]

1037.

1334e. Foll. 33b-37 of vol.; size 12 in. by 9 in.; clear Bengālī handwriting; sixteen lines in a page; European paper (watermark 1802).

Dvirūpakosha, a vocabulary of words spelled in two different ways, here ascribed to *Puru-shottamadeva*.

It begins:

भवेदाषाढ आशाढो विषुवद्विषुवं च तत् ।

मातुःखसा मातुःष्वसा कषया कथिता कशा ॥

शस्त्रं सधरं प्रोक्तं कुशलं कुसलं तथा ।

वासवो वाशवो ऽपि स्याद्वशिष्ठस्तु वसिष्ठकः ॥

It ends:

दवालश्च तथा तत्र दलो ऽपि विहितो मरा (!) ।

क्रौञ्चापि च तथा क्रौञ्चस्तथा च प्रतिपद्यते ॥

हलन्तो गीयते कश्चिद्दन्तो ऽपि च गीयते ।

दुर्लभो ग्रन्थतो लोके धातुवीजप्रमाणातः ॥

इति पुरुषोत्तमदेवविरचितो द्विरूपकोपः समाप्तः ॥

This is the second of the two treatises of this kind printed in the *Dvādaśakosasaṃgraha* (Ben. 1865), where, however, not this one, but the other (see next MS.), is ascribed to *Puru-shottama*.

For other MSS. in which however the author's name is not given, see Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 449, 450.

This MS. differs very considerably from the printed text, especially in the latter part.

[H. T. (OLDBROOKE)]

1038.

1334a. Foll. 3; size 12 in. by 9 in.; Bengālī character; 12-14 lines in a page.

Śabdabhedaprakāśa, another vocabulary of the same kind. It agrees pretty closely with the first part of the first supplement to *Maheśvara's Viśvaparakāśa*.

It begins:

प्रबोधमाधातुमशाब्दिकानां

कृपामुपेत्यापि सतां कवीनाम् ।

कृतो मया रूपमवाप्य शब्दभेद-

प्रकाशो ऽखिलवाङ्मयार्थः ॥

विद्यादगारमागारमपगामापगामपि ।

अरातिमारातिमयो अम आमः प्रकीर्तिताः ॥ ०

It ends:

शफे खुरं कवर्गीयं क्षकारश्च क्षुरप्रके ।

नापितस्योपकरणे कपसंयोग इष्यते ॥

जामाता चैव यामाता जीषा योषा च कीर्तिता ।

अव्ययानव्ययो दोषाशब्दो रात्रौ प्रचक्ष्यते ॥

इति शब्दभेदप्रकाशः ॥

शाके ऽग्निदीर्घास्यपङ्केतमाने
पुस्तं स्वपाठाय लिखेत् यत्नात् ।
नत्वा महादेवपादाराविन्दं
कोपि द्विजः शब्दभेदप्रकाशं ॥

This date depends on the meaning of *dir-ghāsya* (? *Gaṇeśa*, or elephant). It cannot, however, be the date of the present MS., as the paper bears the watermark 1802.

In the *Dvādaśakośasamgraha* this treatise is ascribed to *Purushottamadeva*, as it also is in a MS. described in Rāj. Mitra's Notices, vi., p. 298; whilst in another, ib. i., p. 118, the author's name is not given. In Dr. Burnell's Classif. Index to the Tanjore MSS., p. 51, the same, or a similar, tract is assigned to *Śrīharṣu* (the author of the *Naishadhīya*). In the Benares print it consists of 56 *ślokas*, the last 13 of which are wanting in the present MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

1039.

1475e. Foll. 7; size 15½ in. by 5½ in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; 8-12 lines in a page.

I. Foll. 1-6b. *Varṇadeśanā*, or *Deśanā*; a third collection of differently spelled words, likewise ascribed to *Purushottamadeva*.

It begins:

पुरुषोत्तमदेवस्य देशनेयं निश्च्युतां ।
वर्णविभ्रवनाज्ञाय नृपाज्ञेव गरीयसी ॥

अत्र हि प्रयोगे ऽबहुदृष्टानां श्रुतिसाधारण्यमात्रेण
गृह्यतां खुरक्षुरमादौ खकारखकारयोः । शिंहाशिङ्गा-
णकादौ हकारघकारयोः । ययातिजोषादौ यकारजका-
रयोः । वेनपूर्वाह्लादौ वकारनकारयोः । वेदनावन्दनादौ
ओष्ठवदन्त्यौष्ठवकारयोः । केशवेषादौ शकारषकारयोः ।
धूसरोषरादौ सकारषकारयोः । तथा गौडादिलिपिसा-
धारणाद् हिङ्गीरगुडाकेशादौ हकारडकारयोः भ्रान्त्य
उपजायन्ते । अतस्तद्विवेचनाय क्वचिद्भातुपारायणे धातुवृ-

त्तिपूजादिषु प्रव्यक्तलिखनेन प्रसिद्धोपदेशेन धातुप्रत्ययोणा-
दिव्याख्यालिखनेन क्वचिदामवचनेन श्लेषादिदर्शनेन वर्ण-
देशनेयमारभ्यते । ०

II. Foll. 6b-7b. A kind of supplement to the above treatise, containing words collected on the same principle.

It begins: दिव । दिव् । दुहण । दुषण । दुहित ॥
विरिच्च । विरिच्चि ॥ नरायण । नारायण ॥ सूर । शूर ॥
शस्त्ररः । सस्त्रर ॥ The concluding pairs of words are: पाककृष्ण । कृष्णपाक ॥ फलकृष्ण ।
कृष्णफल ॥ फलपाक । पाकफल ॥

The margin of the last page has the title *Varṇadeśa*. [H. T. COLEBROOKE.]

1040.

1511c. Foll. 25 (128b-52 of vol.); size 11½ in. by 9 in.; large Devanāgarī writing (watermark of paper 1801); very incorrect and apparently copied from the preceding (or some other Bengālī) MS.; ten lines in a page.

Varṇadeśanā, followed (on the last three leaves) by the same supplement, here called *Akṣharā-vaṭā* on the margin. [H. T. COLEBROOKE.]

1041.

1334b. Foll. 18 (foll. 4-21a of vol.); size 12 in. by 9 in.; large, clear Bengālī handwriting; fourteen lines in a page; European paper (watermark 1802).

Dvirūpa-dhvanīsamgraha, another vocabulary of words of different spelling, by *Bharatasena*, son of *Gaurāṅgamallika*.

The work consists of some 275 *ślokas*.

It begins:

नत्वा गौरीं गिरिशं च गौराङ्गमज्ञितकामजः ।
करोति भरतो वैद्यो द्विरुपध्वनिसंग्रहं* ॥

* In the Oxford MS. the first *śloka* runs thus:

पुनस्तस्मै द्विरुपाख्यं कोषं लिखितुमारभे ।
भारतं भारते नत्वा गौरीशङ्करमादरात् ॥

द्विरूपा बहुरूपाः स्युर्ध्वनयो ये स्व्यश्च्यतः ।
 कियन्तस्ते ऽपि वक्तव्याः सतामिह नियोगतः ॥
 ईश्वरी स्यादीश्वरा च काली काला च कालिका ।
 चण्डिश्वरणी च चण्डा च चण्डिकाश्चापि अष्टिका ॥

It ends :

अवगाहो वगाहश्च विश्रामो विश्रमो भवेत् ।
 शर्वः सर्वश्च शम्भौ तु तत्र हारो हरे भवेत् ॥
 द्विरूपाः कतिचित् शब्दाः प्रसिद्धाः कथिता मया ।
 अपरे बहवो ज्ञेयाः प्रयोगेण मनीषिणां ॥
 हरिहरखानकुलाब्जद्युमणेरौगाङ्गमल्लिकाज्जातः ।
 भरतो द्विरूपकोषं चक्रे विदुषां (वि)नियोगेन ॥

इति श्रीभरतसेनकृतो द्विरूपकोषं चक्रे ध्वनिसंग्रहः
 समाप्तः ॥ ० ॥

For a fragment (61 śloka) of this work see
 Aufrecht, Cat. Bodl., no. 447.

[H. T. COLEBROOKE.]

1042.

1475a. Foll. 3; size 18½ in. by 3¼ in.;
 careless, modern Bengali handwriting; six lines
 in a page.

Ekākṣharakoṣha, a homonymous vocabulary
 of syllabic signs or monosyllables used as words,
 by *Purushottamadeva*.

It begins: अक्षैकाक्षरकोषः ॥

अकारो वासुदेवः स्यादाकारश्च पितामहः ।
 इकारः कथ्यते कामो लक्ष्मीरीकार उच्यते ॥
 उकारः शङ्करः प्रोक्त ऊकारश्चो ऽपि रक्षणे ।
 चकारो देवमाता स्यादृकारः स्वर्ग उच्यते ॥
 लकारो देवघेनूनां माता सङ्निनिगद्यते ।
 लकारो देवमाता स्यात् लृकारो दनुजप्रभूः ॥
 कः प्रजापतिरुद्दिष्टः को वायुरिति शब्दितः ।
 क आत्मा च समाख्यातः प्रकाशे क उदाहृतः ॥
 कं शिरो जलमाख्यातं कं सुखे ऽपि प्रकीर्तितं ।

A lithographed edition, differing considerably
 from this MS., is contained in the *Dvādasa-*
kośa-saṃgraha (Ben. 1865). For other MSS.

see Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 431, 432; Cat.
 of Trinity Coll. MSS., p. 18; Raj. Mitra,
 Notices, ii., p. 337 (cf. viii., p. 101).

[H. T. COLEBROOKE.]

1043.

2841b. Foll. 2; size 8½ in. by 6 in.;
 European paper (watermark, Gior. Magnani);
 Telugu character; 13 or 14 lines in a page.

Ekākṣharābhidhāna, another recension of the
 same work, here ascribed to *Vararuci*.

It begins: श्रीमदनंततीर्थकराय नमः ॥

अभिधानं प्रवक्ष्यामि नानाशब्दार्थवित्तरं ।
 शाक्यं वारुचं यत्तदेकाक्षरमुदाहृतं * ॥ १ ॥
 अकारो वासुदेवः स्यादाकारश्च पितामहः ।
 इकार उच्यते कामो लक्ष्मीरीकार उच्यते ॥ २ ॥
 उकारः शंकरः प्रोक्त ऊकारो विष्णुरुच्यते ।
 चकारो देवमाता स्यादृकारो दनुजप्रभूः ॥ ३ ॥
 लकारो देवमाता स्यात्त्वमाता च लृ स्मृता ।
 एकार उच्यते विष्णुरेकारश्च पितामहः ॥ ४ ॥
 ओकारो देवनिर्गुणः औकारः शास्त्रसंग्रहः ।
 अं भवेत्परमं ब्रह्म अः स्याच्चैव महेश्वरः ॥ ५ ॥
 कः प्रजापतिरुद्दिष्टः को वायुरिति कीर्तितः ।
 कश्चात्मा च समाख्यातः प्रकाशः क उदाहृतः ॥ ६ ॥
 कं शिरोऽबु समाख्यातं कं सुखे परिकीर्तितं ।
 पृथिवी कुः समाख्याता सोम सूर्यौ च कः स्मृतः ॥ ७ ॥
 हि हे संबोधने प्रोक्तः छः छेच राक्षसे मतः ।
 जिह्वामूलीयसंबुद्धौ छैमित्येवं प्र(च)क्षते ॥ ८ ॥
 उपध्मानीय शाब्दिकेभ्य इति शब्दिको मतः ।
 एकाक्षरमिदं प्रोक्तमभिधानोक्तं बुधैः ॥ ९ ॥

It ends: इत्येकाक्षराभिधानं समाप्तं ॥

In Burnell's Index of Tanjore MSS., p. 52,
 no. xlv., this tract is called *Aimbranighaṇṭa*,
 and likewise ascribed to *Vararuci*. [MACK. COLL.]

* The Tanjore MS. of the *Aimbranighaṇṭa* begins :

पूर्वं पदेनभुवा(!) प्रोक्तं शुक्लेन्द्रेण प्रकाशितं ।
 तद्बुधेभ्यो वारुचिः कृतवानैन्द्रनामकं ॥
 अकारो वासुदेवः स्यादृ

1044.

1334c. Foll. 21b-25 of vol.; size 12 in. by 9 in.; large clear Bengālī handwriting; fourteen lines in a page; European paper (watermark 1802).

Ekavarṇārthasaṅgraha, another vocabulary of monosyllables, by *Bharatasena*, son of *Gaurāṅgamullika*. It begins:

नमस्कृत्य शिवं वैद्यगौराङ्गमल्लिकात्मजः ।
भरतः कुरुते पद्यैरेकवर्णार्थसंग्रहं ॥
न हलः केवलस्यास्ति उच्चारणमिति स्वरैः ।
अनस्यैश्चैकता तस्य मताः ककादयो यथा ॥
अः श्रीपतौ वर्तते ऽथो स्वल्पार्थप्रतिषेधयोः ।
अभावे ऽप्यनुकम्पायामनव्ययमुदीरितं ॥
आ ब्रह्मणश्चाव्ययं तु स्मृतौ वाक्ये समुच्चये ।
सीमायामपि कारुण्ये स्वल्पार्थाभिविधिष्वपि ॥ ०

It ends:

ख्यातानामेकवर्णानामर्थानां कियतां कृतः ।
संग्रहो ऽयं परे त्वर्था ज्ञेयास्तन्वानरेक्षणात् ॥ ० ॥
लिखितं श्रीचन्द्रनारायणशर्मेणः स्वाक्षरमिदं पुस्तकं च ॥
[H. T. COLEBROOKE.]

1045.

2544d. Foll. 1; size 10 in. by 4½ in.; written, in the Jaina type of Devanāgarī, about A.D. 1650; twenty lines in each page.

Ekākṣharanāmamālikā, or *Ekākṣharanighaṇṭu*, a similar treatise consisting of 49 ślohas, by (*Nudhākalaśa*) a disciple of *Rājasekhara-sūri*.

It begins:

श्रीवर्धमानमानस्य सर्वातिशयसुन्दरं ।
एकाक्षरनाममालां कीर्तयामि यथाश्रुतं ॥ १ ॥
अः पुल्लिङ्गः शाङ्गधारिण्यस्वल्पार्थे ऽव्ययः पुनः ।
विरचावाश्च पुल्लिङ्ग आवाक्ये स्मरणे ऽव्ययः ॥ २ ॥
आः संतापे ऽव्ययः क्रुध्यामव्ययो ऽवधृतौ स्मृतौ ।
इः कामे पुल्लिङ्ग इवाव्ययः कोपोक्तिलेदयोः ॥ ३ ॥
ईः पश्यामव्ययस्त्री प्रत्यक्षे दुःखभावेन ।
प्रकोपे सन्निधौ चैव पुल्लिङ्ग उर्वृषध्वजे ॥ ४ ॥

रोषोक्तौ मंत्रणे ऽप्यर्थे ऽव्यय उं त्वय्यस्तथा ।
ग्रन्थे चांगीकृतौ रोपे पुल्लिङ्ग ऊस्तु रक्षणे ॥ ५ ॥
ऊमव्ययः प्रकोपोक्तौ ग्रन्थे ऋदेवमातरि ।
अव्यय ऋ तु कुत्सायां वचने ऽपि तथैव च ॥ ६ ॥
ऋम्वजे दानवावायां लृश्च स्यादेवमातरि ।
लृवोराज्ञां भवेदेस्तु विष्णावैस्तु वृषध्वजे ॥ ७ ॥
ओहृर्ध्वलिंग आहृताव्ययः स्यादनंत औः ।
संबोधने चाव्यय औ परः ब्रह्मत्यमः शिवे ॥ ८ ॥
कः सूर्यवायुमित्राग्निब्रह्मात्मयमकेकिपु ।
प्रकाशवक्त्रयोश्चापि कं नीरसुखमूर्धसु ॥ ९ ॥
कुर्भूकुत्सितशब्देषु पापीयसि निवारणे ।
ईषदर्थे च किंशब्दः कुत्सने क्षेपग्रन्थयोः ॥ १० ॥ ०

It ends:

राक्षसे क्षत्तया क्षेत्रे शब्दाये त्वक्षरादयः ।
स्वरांता व्यंजनांताश्च ज्ञेया ग्रंथांतरास्तु ते ॥ ४९ ॥
मलधारिण्यम्भुः सूरिश्रीराजशेखरस्य गुरोः ।
शिष्यः सुधाकलश इत्येकाक्षर[नाम marg.]मालिका-
इत्येकाक्षरनिर्यटुः समाप्तः ॥ [मत्तनोत् ॥ ५० ॥

For a different treatise of the same title, by *Viśvaśambhu*, see *Rāj. Mitra*, Notices, viii., p. 101.
[GAIKAWAR.]

1046.

1511b. Foll. 15 (114b-128b of vol.); size 11½ in. by 9 in.; Devanāgarī character; ten lines in a page; European paper (watermark 1801).

Varṇābhīdhāna, a similar treatise, by *Śrī-Nandanabhaṭṭa*.

The MS. begins:

ओंकारं वहुलं तारं रामश्च हंसकारणं ।
मंत्राद्यः प्रणवः सत्यं विन्दुशक्तिस्त्रिदेवतं ॥
सर्वजीवोत्पादकं च पंचदेवं भुवं त्रिकं ।
सावित्री त्रिशिषं ब्रह्म त्रिगुणं गुणजीवकं ॥
आदिवीजं देवसारं देववीजमतः परं ।
पंचरश्मित्रिकूटं च त्रितारं भवनाशकृत् ॥
गायत्री वीजपंचांशौ मंत्रविद्या प्रभुः प्रभुः ।
अक्षरं मातृकणीश्च नादिवाहतामोक्षदौ ॥

अः श्रीकंठः सुरेन्द्रश्च ललाटं चैकमातृकः ।
पूर्णंदरी मृष्टिमेधौ सारस्वतप्रियंवदः ॥
महाब्राह्मी वासुदेवो धनेशः केशवो मृतः ।
कीर्तिनिवृत्तिर्वागीशो नरकारिहैरो मरुत् ॥ ०

[H. T. COLEBROOKE.]

1047.

2544c. Foll. 4; size 8½ in. by 4½ in.; fairly good Devanāgarī writing; 9-14 lines in a page.

Mātrikānighaṇṭa, another homonymous vocabulary of monosyllables, by *Mahādāsa* (i.e. *Mahādharma*). It begins:

श्रीनृसिंहं गणेशानं भारतीमोक्षरं शिवं ।
नत्वा वक्ष्ये मात्रिकाया निधंतं बालबुद्धये ॥ १ ॥
भुवस्तारस्त्रिवृद्धजवेदादिस्तारको ऽव्ययः ।
प्रणवश्च त्रिमात्रो ऽपि ओंकारो ज्योतिरादिमः ॥ २ ॥
श्रीकंठः केशवांकस्यो निवृत्तिश्च स्वरादिकः ।
अकारो मात्रिकाद्यश्च वात इत्यपि कीर्तितः ॥ ३ ॥
नारायणस्तथानंतो मुखवृत्तौ गुरुस्तथा ।
विष्णुशैवा (I. शय्या) तथा शेपो दोर्ध्व आकार एव च ॥ ४ ॥
माधवमूर्त्तिसंज्ञश्च विद्यादक्षिणलोचनं ।
गंधर्वः पांचजन्यश्च इकारश्च मुखांकुरः ॥ ५ ॥
गोविंदश्च त्रिमूर्तीशः शान्तिः स्याद्ग्रामलोचनं ।
नृसिंहास्त्रं तथा माया ईकारो ऽपि सुरेश्वरः ॥ ६ ॥ ०

The consonantal *aksharas* begin *sl.* 19:

क्रोधीशो धातृसंज्ञश्च चक्री मृष्टिः करादिगः ।
वर्गादिगो यादवेशः ककारः कामगः स्मृतः ॥

It ends:

संवर्तको नृसिंहश्च हृदयाम्मुखसंस्थितः ।
अनंता परमात्मा च वज्रकार्योत्तमः शकः ॥
अथ कादिमते प्रोक्ता शंकरेण शिवां प्रति ।
अकारादिस्वकारांतवर्णसंज्ञाः क्रमाद् ब्रुवे ॥
अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऋ ॠ
वातो मरुच्चाग्निवह्नी धरा क्ष्मा जलवारिणी ।
ल लृ ए ऐ ओ औ सं अः
विभुः खं च चरभुची भूर्वनं खं च शक्तियुक् ॥ ० ॥ ० ॥
श ष स ह ठ ड
वियत्पश्यिश्च हृद् हंस इच्छायासाः क्रमात् स्मृताः ।
मातृकावर्णसंज्ञास्तु तां ज्ञात्वा चोद्धरेन्ननून् ॥

अंथाननेकानालोक्य महोदामेन धीमता ।

मातृकाक्षरसंज्ञेयं बद्धा स्वपरबुद्धये ॥

इति मातृकानिधंतः ॥

Fol. 1a has the date Samvat 1832, written by a different hand. [GAIKAWAR.]

1048.

2816. Foll. 221; European paper, foolscap; excellent Devanāgarī writing.

The words of the *Bhūrīpragoga*, a dictionary by *Padmanābhadatta*, son of *Dāmodarabhaṭṭa*, arranged alphabetically, in two parts, for Wilkins, by *Lālā Mahtāb Rāy*.

For an analysis of the dictionary itself see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 435.

The homonymous portion is contained on 329, the synonymous on 112 pages.

The MS. ends: इति श्रीभारत्यांतरंगार्थतत्त्वपरिपूर्णः श्रीमञ्जालस्य विवर्त्तनस्य साहित्यनियोगात् श्रीलाला महता वरायेण दक्षिणदेशवासिना भूरिप्रयोगाख्यात् कोपादिदमेकार्थं हरचूडा-मणिवामरे भाद्रपदे मासि तृतीयायां तिथौ कलकत्ताभिधेयनगरे स्वरूपनैपरपदक्रमैर्विचित्रितं शुभं भूयात् ॥

According to a note on the fly-leaf, 'the first part of this dictionary contains about 3730 words.' [SIR CH. WILKINS.]

1049.

153. Foll. 335; size 15½ in. by 10½ in.; good, modern Bengālī handwriting; 50-60 lines in a page.

Śabdamaulīmahārṇava, a dictionary of Sanskrit words, arranged alphabetically; with a commentary. The compiler's name (? *Tārāmaṇī Śarman*) is not given.

The text begins:

अथव्ययं अभावे अल्पे निषेधे कृपायां च अ पुं विष्णौ ॥ १ ॥
अंश पुं भागे कृषिास्त्वये च ॥ २ ॥ अंशुक पुं शतौ ॥ ३ ॥
अंशुल त्रि बलवति ॥ ४ ॥ ०

The commentary begins:

अशब्दः स्यादभावे च स्वस्वार्थप्रतिषेधयोः ।

अनुकम्पायां च तथा वासुदेवे त्वनव्ययमिति मेदिनी ॥१॥

अंशयति विभाजयति पचादित्वाद् ०

The last word of the text is ह्रीकु वाच्ये लज्जिते
पुं जतुनि त्रपुणि च ॥

Two leaves, inserted at the beginning of the volume, contain an index to the initial letters of the words. [H. T. COLEBROOKE.]

1050-1054.

2849-2853. Size 15 in. by 10 in.; modern Bengālī handwriting; 10-18 lines in a page.

Another copy of the same work in five volumes:

Vol. i., foll. 214, contains to the end of अ; besides an index verborum to this portion on 16 leaves at the beginning.

Vol. ii., foll. 513, contains to the end of ख; also the index verborum on 38 leaves.

Vol. iii., foll. 575, contains to the end of न.

Vol. iv., foll. 645, contains to the end of र.

Vol. v., 850, contains to the end of ह.

[H. T. COLEBROOKE.]

1055.

3159. Foll. 190; size 16 in. by 10½ in.; Bengālī character.

An alphabetical *index verborum* to the preceding volumes. [H. T. COLEBROOKE.]

1056.

3150. Foll. 118; size 16½ in. by 10½ in.; modern Bengālī handwriting; 12-15 lines in a page.

A portion of the same dictionary; comprising the first letter; with an index to the same portion, on 7 leaves, inserted at the beginning.

[H. T. COLEBROOKE.]

1057, 1058.

3148, 3149. Foll. 112 and 226 resp.; size 18½ in. by 11 in.; clearly written, in the Devanāgarī character; 20-28 lines in a page. European paper and style.

Śabdāmuktāmālārṇava, another Sanskrit dictionary with a commentary; compiled, for Colebrooke, by *Paṇḍit Tārāmaṇi*, son of *Jaya Rāmacandra*, and grandson of *Bhaṭṭa Gaṅgārāma*.

The words are arranged alphabetically; but so that the words beginning with the same letter are again arranged (though not quite strictly) according to the number of syllables, and alphabetically according to the last radical. The compilation is incomplete, these volumes only comprising the letters अ-त.

The commentary begins:

नसोपेन्द्रप्रमुख्यामरवरविसरश्रेणि कोटीरकोटि-

स्त्रिष्टस्पष्टेन्द्रनीलामलमणिमधुपद्मातसंजातसंगम् ।

श्रीदेवीपादपद्मं नखमुखविसरत्तांति किंजल्ककांत-

भ्राजत्संवित्पुधाञ्जलद्वन्द्वचयचितं मंगलं वः कृपीष्ट ॥ १ ॥ ० ॥

तेनोर्वीपालमालालिमकुटेन मनीषिणा ।

कुल्लुरुकसाहेबेन्द्रेण प्रार्थ्यमानः पुनः पुनः ॥ ६ ॥

पाणिन्यादिमुनीन्प्रणम्य पितरं श्रीरामचन्द्राभिधं

व्याडिं वामनमाधवादिर्वाचतग्रन्थानथालोक्य च ।

प्राच्यान्प्राच्यतरांस्तथाप्यभिनवाकोषांश्च काव्यान्पथं

ग्रन्थं सूरिसुखावहं धितनुते तारामणिः पण्डितः ॥ ७ ॥

etc. Eleven introductory *ślohas*.

The text begins:

आनन्दमात्रमनिशं रसिकावयन्तीं

दिष्टप्रदिष्टनियमानवमानयन्तीम् ।

अत्युत्तमैर्नैवरसै रूचिरामनिष्ठां

सृष्टिं कवेर्विदधतीं गिरमानमामः ॥ १ ॥

सर्वोर्वीपाल ० २ ॥

ताराकुलसमुद्भूतस्तारामणिपदाभिधः ।

कुरुते कोपमतुलं शब्दमुक्तमहारण्यम् ॥ ३ ॥

क्रमकुञ्चिकया हीनः कोषो ऽलं किञ्च कासते ।

क्रमकुञ्चिकयाहीनः कोषो ऽलं किञ्च कासते ॥ ४ ॥

अ अच्ययम् अभावे अत्ये निषेधे कृपायां च । अः पुं विष्णौ ०

At the beginning of the volume there are, besides, eight leaves, containing an alphabetical index written in the Bengālī character, of the words from अ to अन्ति, and references to page and line where they are explained.

[H. T. COLEBROOKE.]

1059-1064.

3169-3174. Foll. 1209; size 15 in. by 11 in.; European paper and style; Roman character.

A dictionary of Sanskrit proper nouns, occurring in the *epics* and *purāṇas*, with explanations and references to the passages where they occur; compiled by (or for) H. H. Wilson.

There are generally between four and seven entries in each page, pasted on thick paper.

Vol. i. (foll. 1-182), contains from *Abhaya* to *Dadhīca*.

Vol. ii. (foll. 183-398), contains from *Dadhīca* to *Īśvara*.

Vol. iii. (foll. 399-598), contains from *Jada* to *Mādhava*.

Vol. iv. (foll. 599-822), contains from *Mādhava* to *Rāma*.

Vol. v. (foll. 823-1006), contains from *Rāma* to *Śyenajit*.

Vol. vi. (foll. 1007-1209), contains from *Tadaka* to *Yuyutsa*.

[H. H. WILSON.]

1065.

2857. Foll. 173; folio; size 12½ in. by 7½ in.; Bengālī character; European paper.

A *Prākṛit* and *Saṃskṛit* glossary, arranged alphabetically.

It consists mainly of the words occurring in *Hemācandra's Prākṛit* grammar, augmented by vocables drawn from *Piṅgala*, and seven Jaina

works, viz. *Kalpasiddhānta*, *Kṣhetrasamāsaṭīkā*, *Meghakumāracarita*, *Munipaticaritra*, *Samgrahāṇiratna*, *Uttarādhyayanāsūtra*, *Karmagrantha*.

The first few words of each letter are written in Devanāgarī.

See R. Pischel, *De grammaticis Prācriticis*, p. 20, where this volume is described under the title of 'Lexicon Leydenianum.'

Cf. no. 944, above. [BIBL. LEYDENIANA.]

1066, 1067.

156, 157. Foll. 189 and 185 resp.; oblong folio; size 12½ in. by 9¼ in.; Devanāgarī character.

A Polyglot Vocabulary, prepared for Colebrooke. It consists of a list of Sanskrit words selected from the *Amarakosha*, with their equivalents, arranged in parallel columns, in thirteen modern Indian dialects, viz.

Vol. i., containing 1, *Saṃskṛita*; 2, *Mahārāṣṭrabhāṣā*; 3, *Gujjarabhāṣā*; 4, *Karṇāṭakabhāṣā*; 5, *Taṭṭāṅgabhāṣā* (Telugu); 6, *Draviḍabhāṣā* (Tamil).

Vol. ii.: 1, *Saṃskṛita*; 2, *Kāśmīra*; 3, *Pañjābī - antargata - Jālandhārabhāṣā* (Jullandhur); 4, *Madhyadeśabhāṣā* (Hindī); 5, *Parvatībhāṣā* (Highland dialect); 6, *Mithilābhāṣā*; 7, *Baṅgalābhāṣā*; 8, *Utkalābhāṣā* (Urīyā). [H. T. COLEBROOKE.]

1068.

155. Foll. 227; folio; size 12½ in. by 9½ in. Another volume of comparative linguistic materials.

Foll. 1-152 contains the *Saṃskṛit* words with their equivalents in the *Kāśmīrabhāṣā* and *Madhyadeśabhāṣā*.

Foll. 153-227 contains the *Saṃskṛit* words with those in the *Pañjābī* dialect of *Jālandhara*

These seem to be the original lists from which the respective columns in the preceding volumes were derived. [H. T. COLEBROOKE.]

1069.

3110. Devanāgarī and English.

This volume contains a portion of Colebrooke's inedited lexicographic manuscript material.

- a) The manuscript copy of a portion of an alphabetical dictionary, Sanskrit-English, with reference to native authorities, from अ to अत्यन्तीन. The portion from अ to अय्य occurs twice, the first being a rough copy.
- b) Foll. 2. The same from ए to ऐषमस्तन.
- c) Foll. 5. Derivatives from कृ; viz. those in which कर is the first or last member of a compound.
- d) Foll. 4. Another copy of the beginning of the dictionary; as far as अग्निह.
- e) Fol. 1. Derivatives from भू.
- f) Foll. 16. A collection of compound verbal forms, made from some MS. of the *Mahābhārata* with reference to the page where they occur. The passages run from Book I. 1622 to 6226, and the reference to the pages from pp. 96 to 326, thus:

अभि तड सन्मुखताडने वज्रैर्दो भ्यताडयत् ९६. १

[SIR E. COLEBROOKE.]

1070-1081.

3114-3125. Twelve stout folio volumes, containing Professor Wilson's lexicographic materials, generally written in half-margin and interleaved.

Vol. i. contains the words अंशु to ओलुडि (उत्क्षेपणे).

Vol. ii. from कक to कूहा.

Vol. iii. from कृ to खोत्य.

Vol. iv. from ख्या to घा.

Vol. v. from कुइ to कृ.

Vol. vi. from टकि to वृ.

Vol. vii. from धक्क to नृ.

Vol. viii. from पक्ष to वृन्.

Vol. ix. from भक्ष to द्वै.

Vol. x. from वकि to ह्वी.

Vol. xi. from यक्ष to शकि.

Vol. xii. from शंसु to ह्वे.

From occasional entries these volumes appear to have been compiled between the years 1827 and 1830.

III. Prosody (Chandas).

1082.

1520c. Foll. 4; size 10½ in. by 4½ in.; fairly written, in Bengālī; 8 or 9 lines in a page.

Śrutabodha, a treatise on prosody, ascribed to *Kālidāsa*.

It consists of 41 stanzas, each of which is composed in the metre it describes.

The treatise has been frequently printed.

The MS. was copied by one *Gaṅgādhara*, for his own use, in Samvat 1732 (A.D. 1675).

[H. T. COLEBROOKE.]

1083.

2826a. Foll. 7; size 7 in. by 9 in.; well written, in Devanāgarī, by *Lālā Mahtāb Rāy*; fifteen lines in a page.

Śrutabodha.

[SIR C. WILKINS.]

1084.

434b. Foll. 6; size 11 in. by 5 in.; Bengālī character; European paper; 6-8 lines in a page.

The same treatise, copied for Colebrooke, by *Citrapatiśarman*.

[H. T. COLEBROOKE.]

1085.

2525e. Foll. 7; size 9½ in. by 5½ in.; in different Devanāgarī writing of about A.D. 1750; nine lines in a page.

Another copy of the *Śrutabodha*, here preceded by three introductory verses on terminology not belonging to it. [GAIKAWAR.]

1086.

2106c. Foll. 6; size 9½ in. by 4½ in.; fairly written, in the Jaina type of Devanāgarī; fifteen lines in a page.

Śrutabodhavṛitti, a commentary on the *Śrutabodha*, by *Harshakīrti Upādhyāya*, pupil of *Candrakīrti Sūri*.

It begins:

श्रीमत्सारस्वतं धाम नत्वा स्तुत्वा च सद्गुरुं ।

टीकां श्रीश्रुतबोधस्य छंदसः क्रियते मया ॥

छंदसामिति । अहं श्रुतबोधं नाम छंदःशास्त्रं संप्रवक्ष्यामि कथयिष्यामि किंविशिष्टं अविस्तरं न विद्यते विस्तरो यस्मिन् स न तत् किं येन श्रुतबोधमात्रेण सत्ताप्रस्तारादिनैव छंदसां आर्यानुष्ठुवादीनां लक्षणं ह्रस्वगुरुलघुवर्णमात्रगणस्वरूपं बुध्यते ज्ञायते ॥ १ ॥

It ends:

श्रीमन्नागपुरीयपूर्वकतपागङ्गावृक्षाहस्कराः

शूरौद्राप्रभुचंद्रकीर्तिगुरवो विश्वचयीविश्रुताः ।

तत्पादांबुरुहप्रसादपदुगीः श्रीह(वि)कीर्त्याह्वयो-

पाध्यायः श्रुतबोधवृत्तिमकरोद्वालावबोधाय वै ॥ १ ॥

श्रीमन्नागपुरीसत्तपागङ्गाधिराजः श्रीचंद्रकीर्तिशूरिशिष्यह-
र्वकीर्त्याध्यायविरचिता श्रीश्रुतबोधछंदटीका । संवत् १६६०
श्रीगङ्गावरं लेखीतं ॥

For commentaries on some Jaina treatises, by the same *Harshakīrti*, cf. Rāj. Mitra, Notices, ix., pp. 154, 157. For other commentaries on the *Śrutabodha*, viz. *Subodhinī* by *Manohara*, ib. iv., p. 297; *Bālāvivēkinī*, by *Tārācandra*, ib. v., p. 278; *Bālābodhinī*, by *Haṃsarāja*, ib. viii., p. 196. [GAIKAWAR.]

1087.

2531d. Foll. 9; size 8½ in. by 4½ in.; good Devanāgarī writing of about A.D. 1700; eleven lines in a page.

Vṛttaratnākara, a manual of prosody, in six chapters, by *Kedāra*, son of *Pabbeka* (or *Pabyeka*).

It begins:

मुखसंतानसिद्धार्थं नत्वा ब्रह्माप्युताचिंतं ।

गीरीविनायकोपेतं शंकरं लोकशंकरं ॥ १ ॥

वेदार्थशैवशास्त्रज्ञः पथ्यको भूद् द्विजोत्तमः ।

तस्य पुत्रो जस्ति केदारः शिवपादार्चने रतः ॥ २ ॥ ०

See Aufrecht, Cat. Bodl., no. 462.

[GAIKAWAR.]

1088.

2106d. Foll. 5; size 9½ in. by 4½ in.; fairly written (A.D. 1710), in Devanāgarī; thirteen lines in a page.

The same work.

The name of the author's father is spelt *Pavveka* in this and the next two MSS.

[GAIKAWAR.]

1089.

235b. Foll. 7; size 12½ in. by 4½ in.; in different, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page.

The same work.

[H. T. COLEBROOKE.]

1090.

1446b. Foll. 6; size 11½ in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī (A.D. 1770); ten lines in a page.

Vṛttaratnākara. Not very correct.

[H. T. COLEBROOKE.]

1091.

235c. Foll. 21; size 12½ in. by 4½ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; eleven lines in a page.

Vṛttaratnākara setu, a commentary on *Kedāra's* work, composed, at Benares, in Samvat 1733 (A.D. 1676), by *Hari Bhāskara Śarman*, son of *Āyājī* (or *Āpājī* *) *Bhaṭṭa*, grandson of *Hari Bhaṭṭa*, and great-grandson of *Purushottama Bhaṭṭa*.

It begins : श्रीभास्करं नमस्कुरु ॥

प्रस्तुतमधुपचुंबितपद्मापंकजातजनपंकजनीयं ।

बुध्यते किल जडापि च यस्मात्सारुणं तदिह धाम नमामः ॥

श्रीगुरुन् पितरौ चापि नत्वा भास्करश्चर्मणा ।

वृत्तरत्नाकरे सेतुयैथामति विरच्यते ॥

ग्रंथारम्भे यमयैमधिकृत्य प्रवर्तते तत्प्रयोजनमिति गौतमसू-
त्रोक्तेः सप्रयोजनं शिवप्रणामरूपं मंगलं निबध्नन् ग्रंथस्य संबंध-
योजने श्लोकत्रयेणाह । सुखसंतानेति ०

For the six concluding verses, giving an account of the author, see Rāj. Mitra, Notices, ii., p. 127.

The colophon runs : इति श्रीमत्कश्यपायन्यसंभवा-
ग्निहोत्रिकुलतिलकायमानश्रीमदापाजिभट्टसूनुपराभिधानहरि-
भास्करविरचितो वृत्तरत्नाकरसेतुः समाप्तिमगात् ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1092.

1520d. Foll. 35; size 10 in. by 6 in.; legibly written, in Bengālī, about A.D. 1700; 5-13 lines in a page.

Vṛttaratnākara, with *Hari Bhāskara's* commentary.

A leaf or two are wanting at the end. The name of *Kedāra's* father is spelled *Pavyeka* in this MS.

* In this MS. the letters य and प are written alike throughout; in the next MS. the colophon is wanting. Weber, Cat. Berl., no. 810 writes the name *Āpājībhāṭṭa*; Aufrecht, Cat. Bodl., no. 466, *Āyājībhāṭṭa*; Rāj. Mitra, Not., ii. 127, *Āpoji Bhaṭṭa* (but *आपाजिभट्ट* in the text).

On the first and last leaves the title of the work is given, in Devanāgarī, as *Prastāvācintāmaṇi* and *Prastārac.* resp., by different hands; the mistake being probably due to the definition of the term *prastāra* in the last adhyāya.

[H. T. COLEBROOKE.]

1093.

2340. Foll. 40; size 10 in. by 6½ in.; good, modern Devanāgarī writing; fourteen lines in a page.

Vṛttaratnākara, with a commentary, entitled *Bhāvārthadīpikā*, by *Janārdana Vibudha*.

The commentary begins :

नत्वा विनायकं देवमनंतं च गुरुं तथा ।

प्रीत्यर्थं कृष्णदेवस्य छंदोवृत्तिं करोम्यहं ॥

The work has been printed at Bombay (1864). Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., no. 465.

[GAIKAWAR.]

1094.

56a. Foll. 35; size 10 in. by 5 in.; small, clear Devanāgarī writing of 1753 A.D.; twenty lines in a page.

Vṛttaratnākara, with a commentary, composed, in 1545 A.D., by *Nārāyaṇa Bhaṭṭa* of *Kāśī*, son of *Bhaṭṭa Rāmeśvarasūri*. The genealogy is carried farther up to *Govinda*, *Āṅgadeva Bhaṭṭa*, and *Bhaṭṭa Nāgapāśa* (for which Aufrecht, Cat. Bodl., no. 467, reads *Nāganābha*).

The commentary begins :

नत्वा गणेशं वाग्देवीं पिंगलं मातरं गुरुं ।

सन्धानपि च भाष्यादिकर्तृछंदोविशारदान् ॥ १ ॥

श्रीभट्टरामेश्वरसूरिसूनुर्नारायणः स्वामनुरुध्य बुद्धिं ।

संक्षेपवृत्त्या विवृतिं सुवृत्तरत्नाकरे व्यक्ततया तनोति ॥ २ ॥

It ends :

भट्टः श्रीनागपाशात् समजनि विबुधश्चांगदेवाख्यभट्टः

प्रासोद्यासौ त(नू)जं रघुपतिनिरतं भट्टगोविंदसंज्ञं ।

विश्वामित्रान्ववायांबुधि विधुरधिकं वर्धते तन्नूनो

विद्याम्बौ लब्धपारः प्रथितपृथुयशाः भट्टरामेश्वराख्यः ॥ १॥

नारायणेन सुधिया काश्यां निवसता सता ।
वृत्तरत्नाकरे टीका तद्वत्वा रचिताचिता ॥ २ ॥

ग्रंथे ऽस्मिन्गुणगणवत्त्वमुच्यते चेत्
स्वं कार्यं गुणगणवत्त्वमन्यते कः ।
तत्संतः शिरसि कृतांजलिस्तु याचे
शोधं तत्सदसदिहोदितं मया यत् ॥ ३ ॥

याति विक्रमशके द्विषवद्भू-
संमिमे १६०२ सितगकाक्षिकरुद्रे ।
ग्रंथपूर्तिमुकृतं किल कुमो
रामचंद्रपदपूजपुर्णं ॥ ४ ॥

इति श्रीमद्विद्वन्मुकुटमाणिक्यश्रीमद्भट्टारामेश्वरसूरिसूनूनाराय-
णभट्टविरचितायां वृत्तरत्नाकराख्यायां प्रस्ताराद्यध्यायं षष्ठः ०

राधाकृष्णेन लिखिता वृत्तरत्नाकरस्य वै ।
टीका काशीपुरे गंगाश्रीविश्वेश्वरसन्निधौ ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1095.

1555b. Foll. 43; size 11 in. by 5 in.; legibly
written, in Devanāgarī, 1777 A.D.; 12-14 lines
in a page.

Vṛttaratnākarādarśa, a commentary on Ke-
dāra's prosody, composed, in A.D. 1740, by
Divākara, son of Mahādeva Bhaṭṭa, and grandson
of Bhāradvāja Bālakrishṇa Bhaṭṭa.

It begins :

प्रातर्भूमिरुहान्विभज्य पृथिवीं प्राप्तांस्तु परीक्षिका
रत्नानां निचयभ्रमेण परितश्चरन्ती यास्तवैदा ।
कांतानां कुचमंडलेषु पतिता बाल्हीकरूपं गतास्
ताभिः पृष्ठतराश्च ते अमकराः सौराः कराः पांतु मां ॥ १ ॥

रामधामकमनीयमूर्ध्वं ज्ञानदानमखसन्मुखपूर्व ।
सेवितं पितृमुखैर्मम पूर्वं तन्ममास्तु हृदये मतिपूर्वं ॥ २ ॥

नत्वा भट्टान् गुरुंश्चापि मातरं पितरं परं ।
आलोच्य सुमुनेनः सन् कौमुदीं वृत्तकौमुदीं ॥ ३ ॥

वृत्तरत्नाकरादर्शमुदाहरणनिर्मलं ।
संपश्यंति च ये काव्यं मुदा पश्यंतु ते जनाः ॥ ४ ॥

अथ तत्राशीनेर्मास्त्रिया वस्तुनिर्देशो वापि तन्मुखमित्युक्त्वा-
न्मूलग्रंथकृद् ०

Besides his own (*mama kṛita*) *śrī-Sūryapra-
stāva* fol. 12b, the author quotes : *Kavikalpalatā*,
fol. 6; *Kālidāsa* (*Śrutibodha*), fol. 5, 6, etc.;
Kāvyaaprādīpa, fol. 4b; *Gopāla*, fol. 24; *Chando-
govinda*, fol. 7a; *Chandovicitī*, fol. 25; *Chando-
manjari*, fol. 22b; (*Chāṅgādāsa*'s ch.), fol. 29;
(*Śvetāmbara*'s) *Chandomātāṅga*, fol. 2b; *Chando-
mūrtanḍa*, fol. 21, etc.; (*Śārṅgadharā*'s) *Chando-
mālā*, fol. 20b; *Durghaṭṭanṛpti*, fol. 6b; (*lakṣmī-
dhara*'s) *Piṅgalatīkā*, fol. 3; *Vāṇībhūṣaṇa*, fol. 3b;
(*Jagadguru*'s) *Vṛttakavimūḍa*, fol. 20b; *Sambha*,
fol. 25; *Sarasvatīkaṇṭhābhāraraṇa*, fol. 6a; *Sāhi-
tyadarpaṇa*, fol. 4b; *Halāyudha*, fol. 2b.

It ends :

भारद्वाजकुले श्रुतिस्मृतिपटुः श्रीसूर्यभक्तस्तथा
ऽयमारोधनतत्परो ऽपि च महादेवो भवतार्किकः ।

तत्पुत्रेण दिवाकरेण रचिते श्रीवृत्तरत्नाकरा-
दर्शे भट्टमतानुसारिणि परं षष्ठः समाप्तिं गतः ॥ १ ॥

उक्तं नात्र मया स्वयं स्वरचितं यद्भट्टपादैः कृतं
कौमुद्यां गहनार्थकं तदुदितं स्पष्टं परब्रह्मण्यं ।
ज्ञात्वा शेषमतं विशेषरचितं त्यक्त्वा परं तद्विद्या
तेन श्रीरविमंडलांतरगतो नारायणः प्रीयतां ॥ २ ॥

सज्जितो भूपितः सत्प्रसंगैर्मया वृत्तरत्नाकरादर्शं रचयिष्यः ।
मंडितानां सदा पंडितानां म ये दर्शनेनाखिलं मंगलं संक्रि-
स्तीयाभिमानमदविधममानमानां [यात् ॥ ३ ॥

साध्यो ऽपि वै मम गिरो विमता यदि स्युः ।

किं तावता मयि विलोचनपीतबुद्धेर्
दुग्धस्य कुंदधवलस्य विदूषणं स्यात् ॥ ४ ॥

पूर्णाब्जिसत्त्वैकमिमे प्रययौ सत्कार्तिके मासि विष्णुपक्षे ।
तातीयपूर्णे दिवसे सुपुण्ये सादृशे इत्यं यदितः समाप्तः ॥ ५ ॥

इति श्रीमद्भारद्वाजबालकृष्णभट्टात्मजमहादेवभट्टसूनुदिवा-
करकृतो वृत्तरत्नाकरादर्शः संपूयितामाटीत् ॥ ० ॥

कीलकाद्ये सिते पक्षे साषाढे भानुवामरे ।

वृत्तरत्नाकरादर्शमध्यामुद्धवो (!) ऽलितत् ॥

सस्ति श्रीमन्भूपशालिवाहनशके १६९९ कीलकनामसप्तमरे
साषाढशुक्लाष्टम्यां भानौ काश्यां पंचमगायत्रे दुग्धविनायकस-
न्निधौ वृत्तरत्नाकरस्येदं पुस्तकं गोदातीरवासिनोद्धवेन लिखितं ०

[H. T. COLEBROOKE.]

1096.

1847. Foll. 14; size 11½ in. by 5½ in.; clear, modern Devanāgarī writing; 8-16 lines in a page.

Vṛttaratnākara, with a marginal gloss ending, on the last three pages, in an independent treatise on the subject matter of the last chapter, the combinations of metres.

The gloss begins: सुखं निर्विघ्नसमानिजन्यं तस्य संतानं परंपरा ॥ १ ॥ वेदार्थश्च शैवशास्त्राणि चेति द्वंद्वः शिवप्रतिपादकानि शास्त्राणि ॥ २ ॥

The supplementary treatise begins:

गलाभ्यां वाङ्मयं प्राप्तं शिवाभ्यामिव विष्टयम् ।
तद्भेदाः स्युर्नीदिगणाः क्षिप्याद्यादमूर्तयः (!) ॥ १ ॥

मस्तिगुरुर्मुखलश्च यकारो रो लघुमध्य इहांतगुरुः सः ।
तो ललघुः खलु मध्यगुरुर्जो भो मुखगुस्त्रिलघुश्च नकारः ॥ २ ॥^०

It ends: एवमन्यत्रापि ज्ञेयं । इति मात्रोद्दिष्टं ॥

[DR. JOHN TAYLOR.]

1097.

1367a. Foll. 28; size 9½ in. by 5½ in.; good, modern Devanāgarī writing; nine lines in a page; European paper.

Vāṇībhūṣhaṇa; a treatise on prosody, in two *pariccheda*, by *Dāmodara*, of the *Dīrghaghosha* family. It begins:

राजकुञ्जरराजकृत्तिविमलोदचहुकूलावृत्ति-
भ्राजद्भोगिफणामणिप्रविलसन्मुक्तामणिग्रामणि ।

पादाम्भोजभुजङ्गफूत्कृतिरणन्मञ्जरीरन्मुद्युति
श्रेयो वः शिवशैलराजसुतयोर्देयादभिन्नं वपुः ॥ १ ॥

सन्तीह यद्यपि महाकविसंप्रणीत-

ग्रन्थास्तथापि मम बालिशताविलासः ।

संपूर्णेशारदविधावुदयं प्रपन्ने

किं नाम नाभ्युदयमञ्जति तारकापि ॥ २ ॥

अलसधियः प्राकृतमपि सुधियः केचिद्भवन्तीह ।

कृतिरेषा मम तेषामातनुतामीषदपि तोषं ॥ ३ ॥

दीर्घघोषकुलोद्भूतदामोदर इति श्रुतः ।

अन्दासं लक्षणं तेन सोदाहरणमुच्यते ॥ ४ ॥^०

The first *pariccheda* (*mātrāvṛttam*) ends fol. 11b.

It ends:

मात्रावृत्तमिह प्रोक्तं चत्वारिंशत्त्रयाधिकं ।

वर्णत्रयोदशाधिकं वर्णवृत्तमिहोदितं ॥

इति दामोदरविरचितं बाणीभूषणं समाप्तं ॥

Cf. Weber, Cat. Berl., no. 816.

[H. T. COLEBROOKE.]

1098.

2721b. Foll. 39; small 4to; size 8½ in. by 6½ in.; thick, modern Devanāgarī writing; fourteen lines in a page.

Vāṇībhūṣhaṇa. Rather incorrect.

The first 'ullāsa' ends fol. 17.

[MACK. COLL.]

1099.

584b. Foll. 26; size 11 in. by 4½ in.; fairly written, in Devanāgarī, in 1657 A.D.; eight, sometimes seven, lines in a page.

Chandomañjarī, a concise manual of prosody, by *Gaṅgādāsa*, son of the physician *Gopālādāsa* and *Santoshā*.

It begins:

देवं प्रणम्य गोपालं वैद्यगोपालदासजः ।

संतोषातनयश्चंदो गंगादासस्तनोदः ॥

The subject is treated in six chapters, (*stavaka*), viz.—1. *mukhabandha* (ends fol. 3b).—2. *samavṛtta* (fol. 21).—3. *ardhasamavṛtta* (fol. 22).—4. *vishamavṛtta* (fol. 23).—5. *mātrāvṛtta* (fol. 25).—6. *gadyavṛtta-stavaka*.

Colophon: इति श्रीकवींद्रगोपालदाससूनोः श्रीगंगादासस्य कृतिश्चंदोमंजरी समाप्ता ॥ संवत् १७३५ ॥ after which another hand has added: इदं पुस्तकं भारद्वाजदिकरेण संपादितं बाणाग्निहृयैकमित्रे वर्षे मखसूतयामे ॥

For a fuller notice of the treatise see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 468. Several editions of it have been published at Calcutta.

[H. T. COLEBROOKE.]

1100.

1715c. Foll. 22; size 9½ in. by 3½ in.; fairly written, in Devanāgarī, c. 1700 A.D.; nine lines in a page.

The same work.

Colophon : इति श्रीगोपाललीलावलीने छंदोमंजरी गद्यलक्षणो नाम षष्ठः स्तवकः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

1101.

1491e. Foll. 34; size 16 in. by 5½ in.; fairly good, modern Bengālī handwriting; 14 or 15 lines in a full page.

Chandomañjarī, with a copious commentary (*ṭīkā*), by Jagannātha Sena, son of Jatādhara, both members of the medical profession, with the title of *Kavirāja*.

The commentary begins :

सुकृतिमनःकमलालं त्रिभुवनमुकुटस्थलीन्द्रनीलमणिं ।
कमलाविद्युज्ज्वलितकानवचनमिन्द्रानुजं (i.e. कृष्णं) वन्दे ॥

प्रमुदुर्पाचतये भवन्तु लक्ष्मी-

कुचकुरुवकाश्रयिणो हरेर्लेतानां ।

कनककमलकोरकोपकण्डा-

कुलमधुपावलि कोमलाः कटाक्षाः ॥

आराधितहरिचरणः कविराजश्रीजटाधरस्य सुतः ।

श्रीदेवकीप्रसूतः कविराजश्रीजगन्नाथः ॥

अन्नेवासिप्रणयात्तेषामशेषतोषाय (I) ।

छन्दोमञ्जरीटीकां कुरुते विदुषां च कुतुकाय ॥

असूयकानां गुरुनिन्दकानां

नोत्पत्स्यते यद्यपि कौतुकाय ।

तथापि नेयं हृदयानुशिष्ट-

व्युत्पन्नये किं नितरां भविषी ॥

कोपमल्यकम्पिता छन्दोमञ्जरीति विचयानन्तरान्येन सुन्दरी-
कृतायामेतस्यामेतादृशधियो मम प्रलपितमुदारबुद्धयः खलुमहेन्ति।
कविगङ्गादासो निर्विघ्नमेव प्रारिप्सितनिर्वीहार्थमिष्टदेवतामारा-
धयन्नेतं ग्रन्थमारभते । देवं प्रणम्येत्यादि ।

It ends : इति कविराजश्रीजगन्नाथसेनकृतायां छन्दोम-
ञ्जरीटीकायां गद्यप्रभेदेनाम षष्ठस्तवकविचरणं समाप्तं ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1102.

1289. Foll. 46; size 13 in. by 5 in.; good Bengālī handwriting of c. 1750 A.D.; nine lines in a page.

Chandomañjarījīvana, another commentary on *Guṇḡādāsa*'s manual, by *Chandraśekhara*.

It begins :

वाणीं कमलामभितो दोर्म्यामालिङ्गितो यो ऽमी ।

तं नारायणमादिं सुरतरुकल्पं सदा वन्दे ॥

छन्दसां मञ्जरी तन्नाभिधेया स्फुटभानुना ।

तस्याः किं जीवनं न स्याच्छन्दोखरभारती ॥

अथ ग्रन्थकृद् विम्वविधाताय शिष्टाचारपरंपरापरिप्राप्तं
नमस्काररूपं मङ्गलं ग्रन्थारम्भे विद्वद्ब्रह्मसमयस्वर्गस्थानाय पित्रो-
र्नाम स्तनाम चानुष्ठुप्यथावत्केनाह । देवमिति ।

The end of the 6th *stavaka* is followed (fol. 45a, l. 4) by a discussion on certain modifica-
tions of metres such as are detailed in the last
chapter of the *Vṛttaratnakura*.

It begins : अथ प्रस्ताराद्यष्टी प्रत्ययानभिधातुं स्नेहदेव-
तास्मरणरूपमङ्गलमाचरति । प्रेयसीभ्यामिति । येन महसा
ज्योतीरूपेण समकाशेन नारायणेन प्रेयसीभ्यां श्रीयादेवता-
भ्यामिदं तन्मायया विभूतं जगत् भुवनं मोदितं हर्षितं तन्महः-
स्मरणं अहं [प्र]स्तारस्य उपयोगिन उपकारका उद्दिष्टादयः
समप्रस्तारं च वदामि । इत्यन्वयः । °

It ends : एकाक्षरसमसंस्थाया ङी भेदी द्वयो यगो-
चतुःसंस्थाकः ॥ After this a more recent hand has
added : इति छन्दोमञ्जरीजीवने षष्ठः ॥

For three other commentaries on the *Chando-
mañjarī*, by *Dātārāma*, *Chandradharmadāsa* and
Vaṃśīdhara, see Rāj. Mitra, Notices, vi., p. 130;
vii., pp. 246, 286. [H. T. COLEBROOKE.]

1103.

92a. Foll. 63; size 10 in. by 6 in.; fairly well written, in Devanāgarī; ten lines in a page.

Prastāracintāmaṇi, an exposition of the science of prosody, mathematically developed in the calculation of all its possible combinations, composed, in A.D. 1630, by *Cintāmaṇi Jyotirvid*

दैवज्ञो ज्योतिर्विद्भो गोविन्दस्तस्य तनूद्भवः ० इति शिवं ॥

अत्रोपपत्तिः सुगमा सुधीर्भिर्विज्ञास्यते ज्ञो न मयोदितेयं ।
परेगितज्ञानफलं हि बुद्धेः प्रयोजनज्ञस्य न बालिज्ञस्य ॥ १ ॥
इदं सदुक्तं यदिवासदुक्तं मात्सर्यमुत्सार्य विचार्यमर्यैः ।
गृह्णाति दोषं पिप्पुनः सदुक्तौ रक्तं जलौकेव पयोधरे
[अपि ॥ २ ॥

श्रीगोविंदो जगत्यां जयति नृपतिभिः पूजितो ज्योतिषे र्समन्
साक्षादेवेति गर्गैः प्रवरबुधजनो मन्यते यं समयः ।
यद्वाणीकामधेनोः सुतवचनसुधां सादरं साधु पीत्वा
साक्षाद्वाद्यां क्षणेन क्षिपति बुधजनः किंत्वहो साधु
[माध्वी ॥ ३ ॥

तज्जो व्याकरणाणीवस्य तरणे किं मारुतिर्ज्योतिष-
क्षीरोदन्वति चक्रपाणिश्च यः शेते सुखैकास्पदे ।
सद्युक्तिव्रजमंदराद्रिमयिताच्छंदस्सुदध्वबुधेः
सौधास्वादमयं पृथक् समकरोत्प्रस्तारचिंतामणिं ॥ ४ ॥
ध्यात्वा गाणपतं पदाब्जयुगलं बुद्ध्या विचार्य स्फुटं
छंदःशास्त्रमनंतभेदसहितं श्रीपिंगलाद्योदितं ।
शाके द्वीयुतिथीमिमे शिवपुरे दैवज्ञचिंतामणिर्
भार्य तोषकरं सतां स निरमात्प्रस्तारचिंतामण्यः ॥ ५ ॥

इति श्रीमन्नोविंदज्योतिर्विद्वरतनूजचिंतामणिज्योतिर्विद्वि-
चित्ते प्रस्तारचिंतामणिभाष्ये छंदप्रस्ताराख्यस्तुतीयः परिच्छेदः ॥ ०
संवत् १७५१ शके १६९६ ज्येष्ठपुष्य २ बुधे लिखापितं प्रस्तार-
चिंतामणिभाष्यं [fol. 1a, ज्योतिर्विन्माकंडेयपुत्र-]आत्माराम-
ज्योतिर्विद्विः ॥ [H. T. COLEBROOKE.]

1104.

1238a. Foll. 12; size 10½ in. by 4½ in.;
fairly written, in Devanāgarī, c. 1700 A.D.; nine
lines in a page.

Chandomālā, an elementary treatise on San-
skrit prosody, by *Śaraṅgadhara* (*Śārṅgadhara*)
Agnihotrin. Not very correct.

It begins:

श्रीशारंगधरेणाग्निहोत्रिणा नन्दका[न]ने ।
सुखबोधाय बालानां छंदोमाला विरच्यते ॥ १ ॥
प्रकृतानुपयोगित्वात्तद्विद्वद्विद्युपेक्षितं ।
तत्रादौ व्यवहारार्थं सम्यक् संज्ञा विधीयते ॥ २ ॥
संयुक्ताद्यो विसर्गो च दीर्घो ऽनुस्वारवान्तरुः ।
लघुरेककलो वर्णः पादान्तस्यो विभाषया ॥ ३ ॥

गुरुद्विमात्रे वक्रः स्यादृजुर्लघुरुदीरितः ।
ताटंकहारकेयूरनूपुराख्या गुरोः स्मृता ॥ ४ ॥
मेनुकाहलदंतेतिशरसंज्ञा (!) लघोः स्मृता ।
मयरसतजभणगणा इत्यष्टसंज्ञकाः ॥ ५ ॥ ०
आदौ सर्वगुरुं कृत्वा प्राप्ते सर्वलघुर्भवेत् ।
प्रस्तार एव कथितः सर्वलघुधरावधि ॥ १२ ॥

अथ मात्रावृत्तं ॥ आद्यनृतीयपादे द्वादशमात्रा भवन्तीह ।
द्वितीययोः पंचदशगाहूवृत्तं विजानीयात् ॥ १ ॥ यथा ।
किं कस्मै कथय कस्य मनःप्रत्ययो भविता ।
रमयति गोपवधूटीकुंजकुरीरे परब्रह्म ॥

The *gāthāprakaraṇam* ends fol. 3. Then fol-
low *dohā*, *sorajīhā*, *catuṣpadikā*, etc. इति वर्णवृत्तं
समाप्तं fol. 11b.

It ends:

श्रीशारङ्गधरेणाग्निहोत्रिणा (!) रचिततामिमां ।
छंदोमालां सदा कंठे धारयन्तु सदा जनाः ॥
[H. T. COLEBROOKE.]

1105.

2917. Foll. 54; size 16½ in. by 2½ in.;
modern Nepalese Devanāgarī.

Chandoratnākara, a similar treatise, by an
unknown author.

Each page contains one line of text, with
parallel Tibetan transliteration (in red ink) and
translation. The writing is of an almost lapi-
dary character and difficult to read.

The MS. begins: छन्दरत्नाकरकारिकस्य नाम विहरति
स । अग्रस्कन्दद्र (?) छन्दरत्नाकरनाम श्री नमो वागीश्वराय
जिनाय मुनिमुखाय परमज्योतिरात्मने सन्निर्निशि मित्राणाम-
नर्दी[न suppl.] कृते नमः पद्यं चतुष्पदी तच्च वृत्तजातिप्र-
भेदतो द्विविधं अक्षरसंख्यं वृत्तं मात्रासंख्यं भवति जातिः ॥
ह्रस्वः खरो लघु लज्जुः पदान्तेषु बहुलं गुरु ग्वकुः पूर्वैः खर-
रहितव्यञ्जनश्च दीर्घमुतौ चैव ०

Samavṛttāni, fol. 22; *ardhasamavṛttāni*, fol.
26; *viśhamavṛttāni*, fol. 35b; *āryajātayah*, fol.
41; *vaikāryajātayah*, fol. 43; *mātrāsamavṛttā-
nayah*, fol. 46; *varṇavṛttāni*, fol. 50b.

It ends: तत्परमाश्च परमंजरातो विद्यां प्रसादयन्तु ॥
कृतिरियं कलिकलसर्वेश्वरत्नाकरशान्तिपादानां ॥

[B. H. HONGSON.]

1106.

1415a. Foll. 49; size 12½ in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī, in the latter part of the 16th century; fourteen lines in a page.

Vṛittokīratna, a metrical paraphrase of *Piṅgala's* rules of Sanskrit prosody, by *Nārāyaṇa Bhaṭṭa Tūrū*; with a commentary (*Parīkṣā*), by the same author, in which the verses of the treatise are throughout interpreted in a double sense. Incomplete.

It begins:

शिवौ नत्वा तयोः पुत्रौ स्मृत्वा ध्यात्वा गुरुनपि ।

निजवृत्तोक्तिरन्तार्थपरीक्षां विदधे ऽधुना ॥ १ ॥

अन्तर्गता यत्र हलायुधीया

वृत्तिः समस्तां विवृतिं समस्तां ।

दृष्ट्वा विपश्चिन्नु कदापि कश्चिन्

मुदं नवोढामिव किं नवोढा ॥ २ ॥

अर्थे परीक्षा विवृणोति केवलं

बाहुल्यभीत्या न तु दोषभूषणे ।

विद्वज्जना रत्नजिघृक्षवः स्वयं

जानन्ति दोषानपि भूषणानि यत् ॥ ३ ॥

यदि रत्नपरीक्षायां प्रमादः को ऽपि मे भवेत् ।

न्यूनाधिकत्वमर्थस्य विद्वद्भिः क्षम्यतां तदा ॥ ४ ॥

इह खलु यशोर्थादिहेतुत्वात् ° शिष्यशिष्यार्थमुपनिबध्नाति ।

शिवाङ्गिपद्मोत्पत्तत्परागं

कुर्वे सरागं हृदयाङ्गरागं ।

यदङ्गसंगेन विशुद्धबुद्धिः

स पिङ्गलो धीमत्स्वमङ्गलो ऽभूत् ॥ १ ॥

शिवेति । °

Adhyāya I. (17 ślokaś), ends fol. 7: इति श्री-
मत्तारावशोद्भवनारायणकृतौ स्त्रीयवृत्तोक्तिरत्नविवृतौ
सूत्रार्थप्रकृतौ सभ्यार्थसंस्कृतौ परीक्षेति नामाकृतौ संज्ञा-
धिकारः प्रथमो ऽध्यायः ॥

II. (30 śl.), *mātrāchando'dhikāra*, fol. 14b.

III. (24 śl.), *laukikākṣharavṛittādhikāra*, fol. 20b.

IV. (20 śl.), *viśamavarṇavṛittārdhasama-varṇavṛittādhikāra*, fol. 25b.

V. (72 śl.), *samavṛittādhyaṇya*, fol. 41b.

VI. This chapter begins: अथानुक्तान्यपि वृत्तानि
सामान्यसंज्ञया संगृह्यन्तेकेन अत्रेति । अथानुक्तं गायायुक्तं
१ अत्रेह शास्त्रे नामोद्देशेन यत्नोक्तं वृत्तं युक्तं महाक-
विभिः प्रयुक्तं तद्वाचासंज्ञं । अथानुक्तं गायेति सूत्रं । तत्र
वृत्तगाथा °

The last few pages are illustrated by diagrams.

Fol. 69b: इत्थं मर्कटी निष्पन्ना सा चैकवर्षशतमात्रिका °
at the bottom of which page the MS. breaks off:
तत्र कश्चिदैहिकसुखानुरागेण कला कौ.

[H. T. COLEBROOKE.]

1107.

1694a. Foll. 47; size 9 in. by 3½ in.; good old Devanāgarī writing (of the 16th or 15th century); seven lines in a page.

Prākṛita - Chandahśāstra, or *Prākṛita - Piṅgala*; a manual of Prākṛit metres ascribed to *Piṅgala*, and forming the second part of the *Chandahśāstra*,—for the first (or Samskr̥it) part of which see under *Vedāṅga*, above, p. 153.

The present MS. calls the treatise *Piṅgala-vṛitti*; and this, according to Colebrooke (*Misc. Ess.*, 2nd ed., ii., p. 60), would indeed seem to be its real title, it being apparently a paraphrase of the original rules by *Piṅgala* (referred to in commentaries), by a writer patronized by *Ham-mira*,* of *Śākambharī* (14th cent.), whose praises are sung in several of the stanzas.

It is composed in *prākṛit* stanzas illustrative of the several metres explained, and consists of two parts (*pariccheda*), treating of *mātrāvṛitta* and *varṇavṛitta* respectively.

It begins:

जो विविहमत्तसाक्षरपारं पत्तो विमलमइ हेले । °

* In the MS. of the *Piṅgalaprakāśa* (1694b) the name is spelled *Hamvira*.

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 457-9; Weber, Cat. Berl., nos. 1353-4.

It ends : इति श्रीपिंगलवृत्तौ द्वितीयपरिच्छेदः ॥ संवत् १९२ (!) समये फागुनवदीपंचमी लिपितं अज्ञोद्धाकारेस्थेन सीवपुरवासीनां मानसरोवरे नीकटगृहे ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1108.

584e. Foll. 24; size 11 in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī; 11 or 12 lines in a page; fol. 2 supplied by a more recent hand.

Prākṛita-Piṅgalam.

Colophon : इति श्रीपिंगलकृतौ वर्यवृत्तपरिच्छेदः ॥

शाके स्वविधुवाणरात्रिपमिते मासे सहे शुक्लपक्षे
पक्षे पृथ्विमया युते भृगुदिने कर्षे च सिद्धेर्युतौ ।
गोविंदः खलु नीलकण्ठतनयो दैवज्ञचूडामणी
रम्यं प्राकृतपिंगलं तमलिखन्मंदस्वधीवृद्धये ॥

This gives Śaka 1510 (A.D. 1588) for the date of the MS.

[H. T. COLEBROOKE.]

1109.

235a. Foll. 25; size 12½ in. by 4½ in.; careless Devanāgarī writing (A.D. 1799); ten lines in a page.

The same work. [H. T. COLEBROOKE.]

1110.

2169. Foll. 61; size 13 in. by 4¾ in.; fairly good, modern Devanāgarī writing; 9-13 lines in a page.

The same work, with a Sanskrit commentary, the *Piṅgalasāraṅgikāśīnā*, by Ravi-Kara, son of Harihari, and grandson of Bhīmeśvara.

The commentary begins :

गौरीकृत्यलताविभक्तवपुर्षं श्रीकण्ठकृत्यद्रुमं
भक्तानामचिरादभीष्टफलदं नत्वा सतां प्रीतये ।

वेदे वृत्तमदीपयद् ग्रथितवान्यो वृत्तरत्नावलीं

श्रीमत्पिंगलनागराजरचनां व्याख्याति स श्रीपतिः ॥

तर्काभियोगरणकर्कशतामतीं चेत्

सूक्तिः कुतो अमधुरा मधुरा न मंत्रे ।

दृष्टं यतो ऽस्ति सुकुमारशिरिषपुष्पे

वृत्ते निसर्गकण्ठिनं खलु चिन्ततो ऽपि ॥ २ ॥

टीकास्ति पिंगलग्रंथे यद्यप्यन्ये पुरातिनी ।

विशेषं तदपि ज्ञात्वा धीराः पश्यत मन्कृतिं ॥ ३ ॥ ०

इति पिंगलाचार्यकृते पिंगले मात्रावृत्तपरिच्छेदः प्रथमः ।
fol. 35.

It ends : इति सन्निधयश्रीरविकरकृतायां पिंगलसारवि-
काशिन्यां वर्यवृत्तं नाम द्वितीयः परिच्छेदः समाप्तः ॥

पिंगलसारविकाशिन्येषां केषां मनः सधियां ।

न हरति रविकररचिता निचिता रुचितार्थसंभारेः ॥ १ ॥

आसीच्छ्रीशृङ्गाणिभुवि विविधगुणग्रामविश्रामभूमिस्

तत्पुत्रो भूमिदेवांयुज्यनतरणिमिश्ररत्नाकरो ऽभूत् ।

तस्यादासीमभूमौवल्लभमुपदिशतानंतकीर्तिप्रदानः

पुत्रः साक्षात्पुरारिगुणगणसहितो दोहविः पंडितो

ऽभूत् ॥ २ ॥

धंदेशस्तस्य पुत्रो अयदतिमहितो निध्रभीमेश्वरो ऽभूत्

तत्पुत्रः सूरिसंसन्नशितगुणगणः सुप्रतिष्ठो ऽतिनिष्ठः ।

जातस्तस्मात्पुत्रो हरिहरसुकपिः माधुसाधारणे यद-

विज्ञं नित्योपकारा हितमतिरुचितः श्रीरविस्तत्सुतो

तेनोपकाराय सतां विधाय ऽस्ति ॥ ३ ॥

टीकामिमामत्यगुणेन संतः ।

सैषा मदीया मदनुग्रहेण

[? संपाद]नीयेति कृतिः प्रमाद्या ॥ ४ ॥

सागरसुतविलोकनसादरनयनांचलस्तरलः (!) ।

मधुरसुधाकरसोदरसुंदरवदनो हरिर्नयति ॥ ५ ॥

Then follows a leaf containing an index of metres.

For another MS. of this commentary see Aufrecht, Cat. Bodl., no. 457.

The title page contains the following description : 'Piṅgala, a treatise on Prosody in the *Śarpabhaṣa* or dialect of Ifell, with a commentary in *Saṅskṛita* copied from a MS. in the library of the Palpa Raja at Gorakhpur, April 1814.'

[Dr. F. BUCHANAN.]

1111.

1694b. Foll. 108; size 9 in. by 3½ in.; in different Devanāgarī writing, of about 1650 A.D.; eight lines in a page.

[Prākṛita-] *Piṅgalaprakāśa*, another commentary on *Piṅgalu's* work, by *Viśvanātha* (son of *Vidyānivāsa**).

The first leaf has been supplied by a modern hand, but a considerable portion of the original MS. (probably foll. 1-51) seems then to have been missing; foll. 2-108 having originally been paged 52-158. It now begins with the comment on verse 92 (लोहंगिणिहंसिणि ०), viz.:

अन्ये भेदाः कथं भवन्तीत्यत्राह गुरु यद्वैत इति लघुहासगुरुवृद्धिभ्यां तत्र नाम ज्ञातव्यमित्यर्थः । नामान्याह । लोहर्हिनिहंसिनि ०

According to a MS. described by Rāj. Mitra, Notices, vii., p. 221, the work begins: अथशब्दः शास्त्रकर्तुः पिङ्गलाचार्यस्य स्तुतिरूपं मङ्गलं निर्विश्वग्रन्थपरिसमाप्तये ग्रन्थादौ करोति । विविधेति ।

Fol. 51: इति श्रीविश्वनाथभट्टाचार्यकृते पिङ्गलमतप्रकाशे प्रथमो मात्रावृत्तपरिच्छेदः ॥

It ends: इति समाप्तोऽयं पिङ्गलप्रकाशः ॥

कच्छदेशकुटीरांतनितांतवासकीतुकी ।

लिलेख रघुदेवोऽतियत्नतः पिङ्गलोपरि ॥ ०

अलेखीत् पिङ्गलं शास्त्रं - - inked over ।

महद्वंशप्रसूतस्य गोविंदो वैद्यवंशजः ॥

The former *śloka* was probably copied from the original MS. [H. T. COLEBROOKE.]

1112.

1713b. Foll. 28; size 9 in. by 3½ in.; small, indifferent Devanāgarī writing of c. 1750 A.D.; 13 or 14 lines in a page.

* Thus according to Rāj. Mitra, vii., p. 220. In the present MS. the father's name is not given.—Colebrooke, Misc. Ess. (2nd ed.), ii., p. 60, no. 4, makes the author's name by mistake *Viśnaratha*.

Vṛttamuktāvalītarāla, a commentary, by *Kavidhuraṇḍhara Mallāri*, on some work on prosody, called *Vṛttamuktāvalī*, but different from *Durgādatta's* work of that name.

It begins:

आर्या यदीयभार्या वैतालीयं च यस्य चरितं तं ।

अभिवंद्य वृत्तमुक्तावल्यास्तरलं तनोति मल्लारिः ॥

सकलेति । अये नकुलवाग्वादिनि शुभगणाद्या शुभैर्गणैः सारस्वतैः शुभानां वृद्धिर्वा आद्या एतादृशीयं भवती न येन संश्रिता सती सकलेभ्यो लघुमपि वरं अपूर्वं लोकोत्तरं कवीनामिं कवीश्वरं तन्वती सती सुखहेतुस्तोपकरी प्रभवति । अपि च व्यालोकस्य दुर्वादिभुजंगलोकस्यावमानं विरामं कलयती विरचयतीत्यर्थः । छंदसां वृत्तानां मध्ये यथा मालिनी माप्येतादृशी । तथा हि । सकललघुः सकला लघवो यस्मिन् । ईदृशो नो नगणे । मो मगश्च तयोस्ताभ्यां वायुर्वै ईदृग्यो नो नगणस्तं तन्वती येन येन यगणेन यगणेन संश्रिता संवद्धा प्रभवति । कीदृशी कवीनां सुखहेतुः । पुनः कीदृशी शुभगणाद्या । न नमयगणानां शुभफलकत्वात् व्यालैरष्टभिलोकैः सप्तभिरवसानं यतिः कलयत्यंगीकरोति । अयमेव श्लोको मालिनीछंदस उदाहरणं ॥ १ ॥

युक्तोत्तरस्येति । युक्तमुत्तरं अक्षरं यस्य तस्याक्षरस्य लघोरपि शास्त्रेषु छंदः शास्त्रेषु गौरवं गुरुत्वं स्यात् । संयुक्ताद्यमिति तल्लक्षणात् । यथा युक्तेऽन्यत्र युक्ते तस्यैव युक्तानि उत्तराणि प्रवचनानि यस्य शास्त्रेषु तस्य लघोरपि गौरवं महत्त्वं स्यादित्यर्थः ॥ २ ॥

संयोगविद्विति । संयोगपूर्वत्वानधिकरणत्वे सति बिंदुपूर्वत्वानधिकरणं ह्रस्वं लघुत्वर्थः । एतदन्यद्वमिति (!) । संयोगपूर्वत्वात्तंताभावविशिष्टबिंदुपूर्वत्वात्तंताभावविशिष्टह्रस्वभिन्नमक्षरं गुर्वित्यर्थः । ० ॥ ३ ॥

The work is divided into eight chapters (*guccha*):—

I., without title, ends fol. 6b.

II., *vaitālīyavaktranirūpaṇa*, fol. 9.

III., *mātrāsamakāḍḍhinirūpaṇa*, fol. 11.

IV., *uktāḍḍhinirūpaṇa*, fol. 22.

V., *lunḍakanirūpaṇa*, fol. 24b.

VI., *ardhasamavṛttanirūpaṇa*, fol. 25b.

VII., *vishamaupittanirūpaṇa*, fol. 27.

VIII., *prastārūḍḍhinirūpaṇa*, fol. 28.

The comment on the last verse of the text runs as follows :

अथः कुर्यादित्यादिना । उडुपरिमितानित्याद्युक्तखंडमेवैभि-
प्रायेणानुष्टुभि नवपरिमितान् चतुरक्षरजातौ शरपरिमितान्
इत्याद्यवगंतव्यं । तत्रानुष्टुप् जातौ खंडमेवैष्या । अत्रानुष्टुप्
खंडमेवावेकः सर्वगुणः एकगा अष्टौ । द्विगुरवो ष्टाविंशतिः ।
त्रिगुरवः षट्पंचाशत् । चतुर्गुरवः सप्ततिः । पंचगुरवः पट्पं-
चाशत् । षड्गुरवो ष्टाविंशतिः । सप्तगुरवो ष्टौ । सर्वलघुरेकः ।
एवं व्युत्क्रमेण सर्वलघुरेकः । एकला ष्टौ । द्विलघवो ष्टाविं-
शतिः । त्रिलघवः पट्पंचाशत् । चतुर्लघवः सप्ततिः । पंचलाः
पट्पंचाशत् । षड्लघुका ष्टाविंशतिः । सप्तलघुका अष्टौ ।
सर्वगुरुरेक इति । त्रिषैककोष्ठगतैरैकैरेकद्व्यादिलग्नमितिः स्यात् ।
एतेषामैक्यादेकीकृत्य गणनात् पट्पंचाशदधिकं शतद्वयं संख्यासु
ज्ञेया । एकयुक्तेरुद्दिष्टांशैः संख्यासु ज्ञाने ऽतिस्पष्टमेव । द्विगुणया
संख्याया एकरहितया अथवा । प्रस्ताराधिकरणं पीठे ज्ञातव्यं ।
तत्संख्याकांगुलिप्रमाणके पीठे तच्छंदःप्रस्तारो विधेय इत्यभिप्रायः ।
शेषं भाव्यादवगंतव्यं ॥ इति श्रीमत्कविधुरंधरमहाराजविरचिते
वृत्तमुक्तावलीतरले प्रस्तारादितिरूपयं नामाष्टमो गुणः ॥

It is this work to which Colebrooke refers in a note on the first leaf of the MS. of *Durgādatta's Vṛttamuktāvalī* (see next no.), to the effect that "a more ancient treatise under the same title was commented upon by *Mullāri*." MS. 689a contains another *Vṛttamuktāvalī*, but this is a Marāṭhī treatise on Marāṭhī prosody, composed, in Śaka 1683, by *Mādhava Nīraṅjāna*; on which cf. Rāj. Mitra, Notices, iv., p. 50.

[H. T. COLEBROOKE.]

1113.

45a. Foll. 50; size 9½ in. by 3½ in.; legibly written, in Devanāgarī, in the latter part of last century; six lines in a page.

Vṛttamuktāvalī, descriptions of *Prākṛit* metres, by *Māṭhila Durgādatta*, who inscribed his work to his patron *Hindūpati*, a rājā of the Bundela tribe.

The introduction traces *Hindūpati's* origin through *Sabhāsīṃha*, *Hṛdayasāha* and *Chatraśāla* up to *Campatī Rāya*; while his five sons

are called *Sīrāṇḍa Sīṃha*, *Anirudhī Sīṃha*, *Dhaukala*, *Devī Sīṃha* and *Sōmānta Sīṃha*. *Hindūpati's* name is frequently interwoven with the *Sanskṛit* verses which the author composed in illustration of the *Prākṛit* metres. See Colebrooke, Misc. Ess. (2nd ed.), ii., 60.

The work begins :

कालिन्दीजलदन्तशृङ्गवसतिस्कन्दाय वृन्दावने
यद्वन्दारकवृन्दमौलिविलम्बनन्दारमालाश्रितम् ।
सद्यःस्पन्दनभञ्जनाय कलितम्पन्दादिनन्दात्मज-
श्रीगोविन्दपदारविन्दमखिलानन्दाय वन्दामहे ॥ १ ॥

प्रेमाद्रे च विचारचारुचरितं चन्दात्मनश्चक्षुषो
निद्रानुद्रितमन्धकक्षयकृतः शम्भोस्तदर्थं नमः ।
गौरीगामिविकाशितार्धनयनप्रोद्धर्धितम्पथया
यद्भालस्यविशालशशभृद्भानात्ममुत्तृम्भितम् ॥ २ ॥

मुधीमतिविकाशिनी जलदकोटिसंकाशिनी-
निशाचरविनाशिनी करुणया जगच्छाशिनी ।
दिगम्बरविह्वलिनी सकलकालमुद्यामिनी
हिमालयसुयामिनी भवतु मन्मनोयामिनी ॥ ३ ॥

राजन्यवंशाजनिदाघधामा
भूपो भवद्यम्पतिरायनामा ।
तदात्मनो विश्वविजयारिणीतिः
श्रीलज्जालः सुविशालमूर्तिः ॥ ४ ॥

हृदयसाहनृपो ऽजनि तस्मृतः
सकलभूषणुणेन समन्वितः ।
समिति यो धनुषा सह सत्वरं
नमयति स्म परोक्षतकन्धरम् ॥ ५ ॥

विपद्यभृत्करिणः सभायां
सिंहोपमस्तस्य सुतः सभायाम् ।
अतः सभासिंह इति प्रसिद्धिं
जगाम गताखिलकार्यमिदम् ॥ ६ ॥

वृन्देलाभिधवंशमिन्नुशशिनः श्रीमत्सभासिंहता
भूपास्यमजनेरनेकयसुधामामन्तवृडाभयोः ।
अहिन्दूपतिभूषते तव शुभं गौरीशशैलात्मजा
नित्यं निर्मलपद्माननमुदाकुर्वन् संवर्द्धितम् ॥ ७ ॥

ज्येष्ठः श्रीसिरनेतसिंह इह यः सिंहोपमः संगरे
भूभास्वाननिरुद्धसिंह उदितः श्रीमासतो धीकलः
देवोसिंहसहोदरेण सहितः सामन्तसिंहस्तथा
पक्षेते तव बालका नृप चिरं समु अमापालकाः ॥ ८ ॥

It begins :

युष्मान्मातु चिरंतनं किमपि तत्सत्यं चिदेकात्मकं
 प्रोतं यच्च चराचरात्मकमिदं वाक्चेतयोर्नित्यं ।
 यस्माद्विष्णुमुदेति भाति च यतो यस्मिन्नुत्तरीयते
 तद्विष्णुं श्रुतिश्रुतं दातमनसामानंदकं दं महः ॥ १ ॥
 अमुष्मिन्ने दर्वीकरकलितदुर्बोधविषये
 मतिच्छंदःशास्त्रे यदपि चरितुं नास्ति विपुला ।
 तथाप्याराध्य श्रीपितृचरणसेवासुमतिना
 तदीयाभिर्वाग्भिर्विचितपथे गम्यत इह ॥ २ ॥
 श्रीलक्ष्मीनाथभट्टस्य पितुर्नत्वा यदंबुजं ।
 श्रीचंद्रशेखरकविस्तनुते वृत्तमौक्तिकं ॥ ३ ॥
 श्रीमत्पिंगलनागोक्तच्छंदःशास्त्रमहोदधिः ।
 पितृप्रसादाद्भवन्मम गोप्यदसन्निभः ॥ ४ ॥
 अलसाः प्राकृते केचिद्भवन्ति सुधियः क्वचित् ।
 तत्संतोषाय भवतु वार्तिकं वृत्तमौक्तिकं ॥ ५ ॥
 यो नानाविधमात्राप्रस्तारात्सागरं प्राप्य ।
 गरुडमवंचयदुलः स हि नागः पिंगलो जयति ॥ ६ ॥
 दीर्घैः संयुक्तपरः पादांतो विसर्गविंदुयुतः ।
 स गुरुर्वैको द्विकलो लघुरन्यः शुद्ध एककलः ॥ ७ ॥ यथा ॥
 गौरीवरं भस्मविभूषितांगमिदुप्रभाभासितभालदेशं ।
 गंगातरंगावलिभासमानमूर्धनमानंदितमानमामि ॥ ८ ॥
 रेफहकारार्थजनसंयोगात्पूर्वसंस्थितस्य भवेत् ।
 वैकल्पिकं लघुत्वं वर्णस्योदाहरति विद्वांसः ॥ ९ ॥ यथा ॥
 जयति प्रदीपितकामो मम मानसहृदिमज्जनावित्तं ।
 यस्य गलगरलदंभान्मालित्यं मे अन्तरस्थितं लग्नं ॥ १० ॥
 यद्यपि दीर्घं वर्णं जिह्वा लघुः पठति भवति सोऽपि लघुः ।
 वर्णोऽस्वरितं पठितान् द्वित्रानेकं विज्ञानीत (1) ॥ यथा ॥
 अरेरे (l. अहह) कथय वाचं दूति तस्यातिचित्रां
 मम सविधमुपेयत्येव कृष्णः कदा नु ।
 इति वटु (l. बत) कथयत्या राधिकायां तदानीम्
 अतिडगडमगाहाहः केशवोऽप्याधिरासीत् ॥ १२ ॥ ०

The author's father, who appears as his instructor here, is alluded to as an author on prosody at fol. 5a, l. 9 :

कीर्तिः सिद्धिर्मानिनी रामा
 विभवा च वासिता च मता ।
 शोभा हरिणी चक्री कुररी
 हंसी च सारसी च मता ॥ १०० ॥
 इति भेदाभिदाः पित्रा रचितायामतिस्फुटं ।
 उदाहरणमंजरीं बोधयतासमुदाहृतिः ॥ १०१ ॥

The work is divided into six *prakaraṇa*, denominated after the principal metre occurring in each, viz.:

- I. *Gāthā-prakaraṇa*, including the following metres :—*gāthā*, *vīgāthā*, *gāha*, *udgāthā*, *gāhīnī*, *siṃhīnī*, *skandhaka*.
- II. *Shatpada-prakaraṇa*, fol. 6:—*dohā*, *rasikā*, *rolā*, *gandhāṇa* or *gandhānaka*, *rupaiyā*, *ghattā*, *ghattānanda*, *ullala*, *shatpada*.
- III. *Raḍḍā-prakaraṇa*, fol. 9b:—*pañhatikā*(?), *aḍḍā* (*avilā*), *pādukulaka*, *conbolā*, *raḍḍā*, *karabhā*, *nandā*, *mahina*, *varasena*, *bhadra*, *rājaseṇā*, *tālanikina*.
- IV. *Padmāvalī-prakaraṇa*, fol. 10b:—*padmāvalī*, *kuṇḍalikā*, *gaganāgana*, *dripada*, *jhallupā* (?), *khaṇḍja*, *sikha*, *mala*, *culika*, *soraṭhī*, *hākulī*, *madhabhāra*, *adhara*, *daṇḍakulā*, *kinnakula*, *racira*, *deputa*, *simharilokita*, *placangana*, *lavate*, *harijata*, *harajita*, *manoharam*, *harajalam*, *tribhāṅga*, *darmilakā*, *kera*, *janaharāṇa*, *madanagriha*, *marakaṭhī*.
- V. *Savayā-prakaraṇa*, fol. 16:—*savayā*, *madirā*, *māḍatā*, *madli*, *mullika*, *mādhara*, *māḍadhī*.
- VI. *Gatika-prakaraṇa*, fol. 17:—*gatitaka*, *vigatitaka*, *samgatitaka* (two kinds), *sundara*, *bhāṣaṇa*, *nakha*, *vilambita*, *sama* (two kinds), *lambita* (two kinds), *vikshipitika*, *lalita*, *nishamitā*, *māhagatitaka* and *udgatitaka*.

It ends : इति वृत्तमौक्तिके गलितप्रकरणं पद्यं ॥

रंभसूर्याश्रमस्यातं ७९ मात्राछंद इहोदितं ।

सप्रभेदयसुदृढशतद्वयं २८८मदीरितं ॥ १ ॥

सोदाहरणमेतावदस्मिच्छंदं मयोदितं ।

प्रस्तारसंख्यया तेषां भाषयो पिंगलः छमः ॥ २ ॥

श्रीचंद्रशेखरकृते रुचिरतरे वृत्तमौक्तिके अमुष्मिन् ।

मात्रावृत्तविधायकसंक्षेपं संपूयितामगमत् ॥ ३ ॥

इति वृत्तमौक्तिके प्रथमो मात्राखंडः ॥ ०

संवत्समदशे वर्षे शते पद्याधिके (? षष्ठा ०) तथा ।

आपादस्य सिते पक्षे दशमीभृगुवासरे ॥ १ ॥

इति वृत्तमौक्तिकं नाम खंडः संपूर्णः ॥

[GAIKAWAR.]

1115.

2089a. Foll. 5; size 9 $\frac{1}{4}$ in. by 4 $\frac{1}{4}$ in.; well written, in Devanāgarī; fifteen lines in a page.

The *Chandaḥkośa*, an exposition of the *Prākṛit* metres in *Prākṛit* stanzas, serving as examples of the particular metres explained.

It begins:

अजोयणद्वियाणं । मुरनरतिरयाणहरससंजण्णी ।

सरसमुरबन्नछंदासु । महत्थाजयोजिणबाणी ॥ १ ॥

The *somakrānta*-metre is thus explained in sl. 4:

नायाणं ईसेणं उन्नो सञ्चेहिं दीहेहिं जुन्नो ।

मं मं गं गं पादिज्जंतो एसो छंदो सोमक्रंतो ॥ ४ ॥

Then follow the *doḥaka*, *muttidūma*, *toḥaka*, *bahulasa*, *bhayaṅgaprayāti*, *kāmīṇāmohaṇa*, *mānūla*, *śaṭpaulabanḍha*, *rāsūla*, *narādhasomakrānta*, *panasāmura*, *dhūmīlāha*, *ābhūṇaka*, *gītū*, *biṇyaka*, *besara*, *dosadodhaka*, etc. The number of metres described is about 70.

The MS. ends: इति छंदकोस समाप्तः ॥ संवत् १६७३ वर्षे द्विती अश्विनशुद्धिमासस्यां सोमवासरे लिपतं जटूचुपि । ० ॥

[GAIKAWAR.]

1116.

1487. Foll. 18; folio; size 15 $\frac{1}{4}$ in. by 9 $\frac{1}{4}$ in.; European paper.

A portion of Colebrooke's manuscript materials on Indian prosody; chiefly consisting of the synoptical tables appended to his Essay on Sanskrit and Prākṛit Poetry.

[H. T. COLEBROOKE.]

IV. Music (Samgīta).

1117.

3000. Foll. 229; size 14 $\frac{1}{4}$ in. by 5 $\frac{1}{4}$ in.; fair, modern Devanāgarī writing, by different hands; nine lines in a page.

Samgītaratnākara, a compendium of the musical science, in seven adhyāyas, by *Śūrāṅga-deva*, son of *Soḥhala* (or *Soḥhala*), and grandson of *Bhāskara*, a Kāśmīrian.

The order in which the chapters follow each other is that proposed in the introduction to adhy. I., viz.:—

I. *Svaragatādhyāya*, foll. 37 (wrongly numbered 1-13, 17-40); on musical notes, beg.:

ब्रह्मग्रंथिजमास्तानुगतिना चित्तेन हृत्पंकजे

सूरीणामनुरंजकः श्रुतिपदं यो ऽयं स्वयं राजते ।

यस्माद्भागविभागवर्णरचनालंकारजातिक्रमो

वन्दे नारदतनुमुद्गरजगद्गीतं मुदे शंकरं ॥ १ ॥

अस्ति स्वस्तिगृहं वंशः श्रीमत्काश्मीरसंभवः ।

चृपेवैषगणाज्जातः कीर्तिधालितदिङ्मुखः ॥ २ ॥

यच्चभिर्धर्मधीर्युर्वेदसागरपारगैः ।

यो द्विजैर्द्वैलं चक्रे ब्रह्मभिर्भूतैरिव ॥ ३ ॥

तत्राभूद् भास्करप्रख्यो भास्करस्तेजसां निधिः ।

अलं कर्तुं दक्षिणाशां यच्चक्रे दक्षिणायनं ॥ ४ ॥

तस्याभून्नयः प्रभूतविनयः श्रीसोढलः प्रौढधीर्

येन श्रीकरणप्रवृद्धविभवं भूवल्लभं भिल्लनं ।

आराध्याखिललोकशोकशमनी कीर्तिः समासादिता

जैत्रे जैत्रपदं न्यधापि महती श्रीसिंघणे श्रीरपि ॥ ५ ॥

एकः स्थावलये क्षितीश्वरमिलन्मीलीन्द्रनीलावलि

प्रोदं चङ्गुवि चित्रितांघ्रिनखरज्योतिर्नृपालाग्रणीः ।

श्रीमत्सिंघणदेव एव विजयी यस्य प्रतापानलो

विश्वं व्याप्य निदं दहोति हृदयान्येव द्विपामुद्गरः ॥ ६ ॥

तं प्रसाद्य सुधीर्यो गुणिनां गुणरागिणां ।

गुणग्रामेण यो विश्वमुपकारैरतीतृपत् ॥ ७ ॥

ददौ न किं न किं जज्ञी न दधौ कां च संपदं ।

कं धर्मं विदधी नैष न बभौ कैर्गुणैरयं ॥ ८ ॥

तस्माद्गुणानुभवेर्जातः शाङ्गदेवः सुधाकरः ।

उपर्युपरि सर्वान्यः सदोदारस्करस्करः ॥ ९ ॥

कृतगुरुपदसेवः प्राणिताशेषदेवः
 कलितसकलशास्त्रः पूजिताशेषपात्रः ।
 जगति विततकीर्तिर्मन्मथोदारमूर्तिः
 प्रचुर[तर]विवेकः शाङ्गदेवो ज्यमेकः ॥ १० ॥
 नानास्थानेषु संघाता परिश्रान्ता सरस्वती ।
 सहवासिप्रिया शश्वदुपकारैरतीतृपत्* ॥ ११ ॥
 स विनोदैकरसिको अमंग्य वैदग्ध्यभाजनं ।
 धनदानेन विप्राणामार्त्तिः संहृत्य शास्वतीः ॥ १२ ॥
 जिज्ञासूनां च विद्याभिर्गदाज्ञानां रसायनैः ।
 अधुनाखिललोकानां तापत्रयजिगीषया ॥ १३ ॥
 शाश्वताय च धर्मीय कीर्तिं निःश्रेयसाश्रये ।
 आविष्करोति संगीतरत्नाकरमुदारधीः ॥ १४ ॥
 सदाशिवः शिवाब्रह्मा भरतः कश्यपो मुनिः ।
 मत्तंगो यादृको दुर्गा शक्तिः शार्दूलकोहली ॥ १५ ॥
 विशाखिलो दंतिलश्च कंबलो अश्वतरस्तथा ।
 वायुविश्वावसू रंभाजुनौ नारदातुंबुरु ॥ १६ ॥
 अजनेयो मातृगुप्तो रावणो नंदिकेश्वरः ।
 ज्योतिर्गाणो देवराजः क्षत्रराजश्च कोहलः ॥ १७ ॥
 रुद्रसेनान्यभूपालो भोजो भूवल्लभस्तथा ।
 परमर्दो च सोमेशो जगदेकमहीपतिः ॥ १८ ॥
 व्याख्यातारो भारतीये लोहदोड्डशंकुलाः ।
 भट्टाभिनवगुप्तश्च श्रीमत्कीर्तिधरो ऽपरः ॥ १९ ॥
 अन्ये च बहवः पूर्वे ये संगीतविशारदाः ।
 अगाधबोधमंथने तेषां मतपयोनिधिः ॥ २० ॥
 निमैथ्य श्रीशाङ्गदेवः सारोद्धारमिं व्यधात् ।
 गीतं वाद्यं तथा नृत्तं त्रयं संगीतमुच्यते ॥ २१ ॥ ० ३१ ॥
 तत्र स्वरगताध्याये प्रथमे प्रतिपाद्यते ।
 शरीरं नादसंभूतिः स्थानानि श्रुतयस्तथा ॥ ३२ ॥ ०
 अथ रागविवेकाध्याये वक्ष्यामहे क्रमात् ।
 ग्रामरागाश्चोपरगान् रागान्भाषाविभाषिकाः ॥ ३३ ॥ ०
 अथ प्रकीर्णकाध्याये तृतीये कथयिष्यते ।
 वाग्गेयकारो गंधर्वः स्वरादिगायनस्तथा ॥ ३४ ॥ ०
 तद्गोचो गमकशब्दाया आलम्बिर्वृद्धलक्षणं ।
 ततः प्रबंधाध्याये तु धातवोगानि जातयः ॥ ३५ ॥

तालाध्याये पंचमे तु मार्गीतालकलास्तथा ।
 पाता मार्गीश्च चत्वारस्तथा मार्गे कलाष्टकाः ॥ ३५ ॥ ०
 निःशंकं शाङ्गदेवेन तालानां प्रत्ययास्तथा ।
 पष्ठे ना(ना)विधं वाद्यमध्याये कथयिष्यते ॥ ५० ॥
 सप्तमे नर्तनं नानारसभावाः क्रमेण च। इति पदार्थसंग्रहः।
 गीतं नादात्मकं वाद्यं नादव्यक्त्या प्रशस्यते ॥ ५१ ॥ ०

II. *Rāgavivēkhādhyāya*, foll. 28; on musical modes or melodies, beg.:

श्रीचिणुं कमलोद्भवं दैत्यादिभाष्यं परं (!) ।
 नानामार्गलयाकिकगृहकतालनिरूपण-
 कृतमतां मोदर्थमात्महे (!) ॥ १ ॥

Very corrupt.

III. *Prakīrṇakādhyāya*, foll. 11; on music in connection with the human voice, beg.:

अथ प्रकीर्णकं कर्णरमायनमनाकुलं ।
 देशीमार्गाश्रयं वक्ति शाङ्गदेवो विदां वरः ॥ १ ॥
 वाङ्मयारुच्यते गेयं धातुरित्यभिधीयते ।
 वाचं गेयं च कुरुते यः स वाग्गेयकारकः ॥ २ ॥ ०

IV. *Prabandhādhyāya*, foll. 19; on musical compositions, beg.:

रंजकः स्वरसंदर्भो गीतमित्यभिधीयते ।
 गंधर्वं गानमित्यस्य भेदद्वयमुदीरितं ॥ १ ॥
 अनादिसंप्रदायं यत्तर्धर्वः संप्रयुज्यते ।
 नियतं श्रेयसो हेतुस्तर्धर्वं जगुर्मुधाः ॥ २ ॥
 यच्च वाग्गेयकारेण रचितं लक्षणाच्चितं ।
 देशीरागादि च प्रोक्तं तज्ज्ञानं जगद्वनं ॥ ३ ॥

V. *Tālādhyāya*, foll. 23; on musical time and measure, beg.:

नानामार्गल्यो यत्र यतीनां स्यात्कलाविधिः ।
 तं दक्षिणं शिवं नीमि चित्रवृत्तिमयं मुयं ॥ १ ॥
 तालस्तलप्रतिष्ठापामिति धातोर्धमि स्मृतः ।
 गीतं नृत्तं तथा वाद्यं यतस्ताले प्रतिष्ठितं ॥ २ ॥
 कालो लघुादिमितया क्रियया संमिमे मिति ।
 गीतादेर्विदधस्तालः स च द्वेधा बुधेः स्मृतः ॥ ३ ॥

VI. *Vādyādhyāya*, foll. 53; on instrumental music, beg.:

ततं येनावनद्धं च भुवनं निजमायया ।
आनन्दधनमध्येन तं ब्रह्मसुखिनः* हरं ॥ १ ॥
चित्रा वाचः प्रवर्तते धातुवृत्तिविचित्रिताः ।
यतस्तं नौमि विस्तारतश्चौ धातुगतं शिवं ॥ २ ॥
गीतं चतुर्विधाद्वाद्याज्जायते चोपरज्यते ।
मीयते च ततोऽस्माभिर्वाद्यमद्य निगद्यते ॥ ३ ॥

VII. *Nṛitādhyāya*, foll. 58; on dancing and acting, slightly incomplete at the end, beg.:

आंगिकं भुवनं यस्य वाचिकं सर्ववाङ्मयं ।
आहार्यं चंद्रतारादि तं नुमः सात्त्विकं शिवं ॥ १ ॥
शिवप्रसादसंप्राप्तनिःसीमज्ञानसंपदा ।
तन्यते शास्त्रदेवेन नर्तनं तापकर्तनं ॥ २ ॥
It ends :
स्वभावादभयौ तौ हि स्वामिनं च गुरुं प्रति ।
भयं विनयं बोधाय दर्शये नाम तात्त्विकं ॥ २५२ ॥

The colophon of the chapters runs thus: इति श्रीमदनवद्यविद्याविनोदश्रीकरणाधिपतिश्रीसोढल [adhy. 1, 5; सोढल adhy. 2, 3, 4; सोढल adhy. 6] देवन्दन-निःशंकश्रीशास्त्रदेवविरचिते संगीतरत्नाकरे ०

See Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 471-474.

[P]

1118.

2383. Foll. 175; size 9½ in. by 5 in.; excellent, modern Devanāgarī writing; ten lines in a page.

Samgītaratnākara, an incomplete, but on the whole, more correct copy.

1. Foll. 35: *tūlādhyāya*, first part as far as *mārgatūlaprakaraṇa* (foll. 15a of A).
2. Foll. 12: *rāgavivēṭhādhyāya*, fragment.
3. Foll. 15: *prakāśnakādhyāya*.
4. Foll. 26: *prabandhādhyāya*.
5. Foll. 15: *tūlādhyāya*, second part to the end.
6. Foll. 72: *vādyādhyāya*, as far as fol. 46a, l. 7 of MS. A.

* ? सुखिनं suppl.; सुखिरं 2383.

The full colophon (as given in the preceding number) with the name of the author's father, occurs twice (viz. at the end of 4 and 5) where it is both times spelled *Soḍhala*. [R. JOHNSON.]

1119.

1503a. Foll. 82; size 11½ in. by 4 in.; fairly written, in Devanāgarī, by two recent hands; nine and eleven lines in a page respectively.

Samgītaratnākara. The *nṛitādhyāya*.

It ends :

गुंफाश्चो रसानां स्यान्नाट्ये कुसुमगुंफवत् ।
स्थायी तु सूत्रस्थानीयो रसो रसविदां मतः ॥ १६६९ ॥
सूरिश्रीशास्त्रदेवेन नाट्यवेदांबुधेरिदं ।
समस्तादुद्धृतं सारं धीरैरातृभिः सेव्यतां ॥ १६७० ॥
ग्रंथे मदीये यदि कश्चिदस्ति
गुणस्तत्तस्य परिग्रहाय ।
नोऽभ्यर्थये वः सुधियः परेषां
गुणोऽगुरुरप्यद्रिसमो भवतु ॥ १६७१ ॥
सावद्यताया निरवद्यतासु
ग्रंथे नयान्न (?) ग्रथिते तथा किं ।
आराधने वः प्रवणा नतिर्मे
संतो गुणं करनुनीति ज्ञेते (!) ॥ १६७२ ॥
युक्तक्षौद्रे क्षेमं वस्तु किमनास्ति जगन्नुये ।
किंतु मत्प्रमत्तः (!) संतः पुरस्कुरुत मे क्षतिं ॥ १६७३ ॥
यद्वा पुराणं पंथानं मुनीनामहमन्वगां ।
क्षिप्तमिति च निसर्गेण समः स मार्गागामिनि ॥ १६७४ ॥
आराधयिष्यतः साधून् किं प्रज्ञाविभवेन मे ।
राममानंदयति स्म तिर्यंचोऽपि कवीश्वराः ॥ १६७५ ॥
न विद्यादर्पतो ग्रंथप्रवृत्तिर्मेम विविद (!) ।
विद्वन्नानयनायाय गंतुं यात्वेयमासितं (!) ॥ १६७६ ॥

इति श्रीमदनवद्यविद्याविनोदश्रीकरणाधिपतिश्रीसोढलदेवन्दन-निःशंकश्रीशास्त्रदेवविरचिते संगीतरत्नाकरे नृत्ताध्यायः संपूर्णः ॥

[H. T. COLEBROOKE.]

1120.

2231. Foll. 73; 8vo.; size 8½ in. by 4½ in.; legibly written, in Devanāgarī; 20-25 lines in a page.

Saṃgītadarpaṇa, a manual of instrumental music, singing and dancing, in seven chapters, by *Dāmodara*, son of *Lakṣmīdhara*.

It begins :

प्रणम्य शिरसा देवौ पितामहमहेश्वरौ ।
संगीतशास्त्रसंक्षेपः सारतो ज्यं मयोच्यते ॥ १ ॥
भरतादिमतं सर्वमालोभ्यातिप्रयत्नतः ।
श्रीमता हरिभट्टेन सज्जनानन्दहेतवे ॥ २ ॥
प्रचरदूषसंगीतसारोद्धारो विधीयते ।
गीतं वाद्यं नर्तनं च त्रयं संगीतमुच्यते ॥ ३ ॥
मार्गदेशीविभागेन संगीतं द्विविधं मतम् ।
द्रुहिणेन यदन्विष्टं प्रयुक्तं भरतेन च ॥ ४ ॥
महादेवस्य पुरतस्तन्मार्गाख्यं विमुक्तिदम् ।
तत्तद्देशस्थया रीत्या यस्याल्लोकानुरञ्जकं ॥ ५ ॥ ०

I. *svaraṅgātādhyāya*, śloka 1-162.

II. *rāgaivivēkādhyāya*, śl. 163-305, beg. fol. 8b:
यो यं ध्वनिविशेषस्तु स्वरवर्णविभूषितः ।
रंजको जनचित्तानां स रागः कथितो बुधैः ॥

III. *prakīrṇakādhyāya*, śl. 63, beg. fol. 16b:
अथ गीतोपयोगित्वादात्मिर्गमकादयः ।
निरूप्यन्ते मया सम्यक् लक्ष्यदृष्ट्या तु तत्त्वतः ॥

IV. *prabandhādhyāya*, śl. 188, beg. fol. 19b:
स्वररागादिकं सर्वं गीयते करणं यतः ।
निरूपितं प्रधानत्वादथ गीतं निरूप्यते ॥

V. *vādyādhyāya*, śl. 94, beg. fol. 29:
गीतं निरूपितं तच्च वाद्याधीनमतो मया ।
वाद्यं निरूप्यते गीतनृत्ययोरनुरंजकं ॥

VI. *tālādhyāya*, beg. fol. 34:
श्रीविष्णुं सुखदं दीप्तं गुरुं व्यापकरूपकं ।
सुवृत्तमखरं नत्वा वक्ष्ये तालस्य लक्षणं ॥

VII. *nrityādhyāya*, beg. fol. 58:
प्रणम्य सर्वदेवेशं शिवब्रह्मादिकं ततः ।
संगीतशास्त्रं वक्ष्यामि ब्रह्मणा यदुदाहृतं ॥
दामोदरेण विदुषा चतुरेण कलाविदा ।
संगीतदर्पणो नाम क्रियते कृतिनां मुदे ॥ ०

Dated : संवत् १८३९ शाके १९०४ ॥

Cf. Aufrecht, Cat. Bodl., nos. 476-479.

[R. JOHNSON.]

1121.

1709b. Foll. 55; 8vo.; size 9 in. by 6½ in.; fairly written, in Devanāgarī; seventeen lines in a page.

Saṃgītadarpaṇa. Adhyāyas I.—VI.

Dated: सम्वत् १८६४ मासोत्तमे मासे ज्येष्ठमासे कृष्णपक्षे
गुरुवासरे समाप्तम् ॥ लिखितं मगनिरामब्राह्मणसारस्वतः ॥

[H. P. COLEBROOKE.]

1122.

2410. Foll. 107; size 9 in. by 4 in.; fairly good, modern Devanagari writing; eight lines in a page.

A portion of the *Saṃgītadarpaṇa* (viz., adhy. I. and beginning of II.), with a commentary in Bhāṣā.

The latter begins: दोहा प्रथम करतकरनोरिके
नमसकारमुभरूप ०

The *rāgādhyāya* begins on fol. 107a; but the MS. breaks off abruptly at the bottom of fol. 107b.

[R. JOHNSON.]

1123.

2399. Foll. 82; 4to; size 8½ in. by 7½ in.; plain, modern Devanāgarī writing; fifteen lines in a page.

The *rāgādhyāya* and *tālādhyāya* of the *Saṃgītadarpaṇa*, with the same commentary.

[R. JOHNSON.]

1124.

1486. Foll. 52; size 15½ in. by 4 in.; fairly good, modern Bengali handwriting; six lines in a page.

Saṃgītadimodara, a treatise on music and dancing, by *Saṅghamkara*. Apparently an abstract of the preceding work.

It begins :

भावो हारानुभावौ गतिसमयदशास्थानदूतीविभावाः
 श्रीपुंसौ नादगीतस्वरगमकगणा मूर्च्छना वर्गीतालाः ।
 ग्रामो रागाङ्गितालश्रुतिसचिवकला वाद्यमात्राङ्गहार
 नृत्यं निर्दोषगणो नतिनयनरसाः कृष्णलीलां वहन्तु ॥
 गङ्गा यत्पादसङ्गात् सरिदुपरि परिक्रीडते ऽनङ्गहारी
 यस्याधीक्ष्यच्छटाभः सृजति दिवि सदानुत्तमाङ्गे मलित्वं ।
 इन्दुर्यज्ञेवभावं गत इति जगन्निष्करोचिस्तरङ्गः
 पद्मोत्सङ्गाङ्गरागं हरिमृतरुचस्तं तु धिन्वन्तु वाचः ॥
 जनयति सततमिदंमतीव मोदं रसं नाट्यलोचनयोः (!) ।
 सङ्गीतकलावृक्षे दशरूपे नाट्यदर्पणयोः ॥
 सङ्गीतब्रूडामणिरलकोपसङ्गीतसर्वस्वनचौरगीपु ।
 वसन्ति सर्वे च गणाः प्रयुक्ता मुक्तावलीनारदसारदासु ॥
 यद्यच्च सारं भरतोदितेषु तत्तत्समाकृष्य रसाङ्गभावं ।
 शुभङ्करः संवृतमादरेण सङ्गीत[दामोदर]मातनोति ॥ ० ॥
 कार्यं न भावेन विना न भावेन विना रसः ।
 न भावेन विना नृत्यं न भावेन विना जगत् ॥

अतो भावस्य प्रधानत्वात् रसहेतुत्वात् सूत्रनिबन्धत्वाच्च प्रथ-
 मतो भावमेवोदाहरामः ।

कालिन्दीपुलिनाक्रीडे क्रीडन्तं सेवितं हरिं ।
 राधाद्याभीरनारीणां भावाः पञ्चाशदागताः ॥ ०

अथ हाराः fol. 3b : अथ दूतः fol. 6 : अथ नायिकाः
 fol. 7 ; अथ मूर्च्छनाः fol. 10 ; अथ वर्गाः ० तालाः fol.
 10b ; अथ रागाः fol. 11b ; अथ नृत्यं fol. 23b ; भाषा-
 विभागः fol. 27 ; अथ नाट्योक्तयः fol. 29 ; अथ रसाः
 fol. 40b.

It ends :

स्थायतो यः कविचक्रवर्तिपदतो विद्याचलैरञ्जितः
 सौभदे यमिमं यममैतयज्ञाः सो ऽजी[ज]नत् श्रीधरः ।
 तस्य श्रीलशुभङ्करस्य भणितौ सङ्गीतदामोदरे
 साभोगः स्तवकः प्रपञ्चितरसः श्रीमानयं पञ्चमः ॥
 इति श्रीशुभङ्करकृतं सङ्गीतदामोदरं समाप्तं ॥
 भू[२] तृ[३] कोणाब्जिरसद्योषीविमिते शक्यत्सरे ।
 सङ्गीतदामोदरकं व्यलिखत् कोपि लेखकः ॥

This date (Śaka 1644-3) probably belonged
 to the MS. from which this was copied.

For another MS. of the same work see Rāj.
 Mitra, Notices, i., p. 219.

[H. T. COLEBROOKE.]

1125.

1516b. Foll. 20; size 9½ in. by 4½ in.; legibly
 written, in Devanāgarī; eight lines in a page.

Rāgamālā, a description of the various musical
 modes, composed—for *Jāṭavā* (? *Yāṭavā*) *Bhū-*
pati, in Śaka 1492 (A.D. 1570)—by *Kshemakarna*
Pāṭhaka, son of *Maheśa Pāṭhaka*.

In this MS. the treatise has an introductory
 chapter, called '*rāgasūcana*,' which seems to be
 wanting in the Oxford MS. (Aufrecht, Cat.,
 no. 481).

It begins :

मनुजदनुजदेवैर्वेदितं वामदेवं
 धृतशशधरमौलिं खेमकर्णः प्रणम्य ।
 अपहतपुरदैवं सुंदरां रागमालां
 रचयति सुखसिद्धे जाटवाभूपतेऽः (? याटवा ०) ॥ १ ॥

कैलासास्थितशंभुना निगदिता रागाः पुरा प्रत्युमां
 आनंदेन तु सर्वलोकपतिना ये ते निबद्धा मजा (l. मया) ।
 कांताभिः समजज्ञैर्भिस्तु तनजैः (l. ० यैः) सार्धं विचार्य
 तेषां स्थावरजंगमोद्भववैरुक्तानि जन्मान्पि ॥ २ ॥ [क्रमात्

रागादौ भैरवाख्यस्तदनु निगदितो

मालकौशिकिर्द्वितीजो (० यो)

हिंदोलो दीपकः श्रीरपि

चंद्रहनुधैरबुदाख्यः क्रमेण ।

एकैकस्याष्ट पुत्राः मुललित-

नजनाः (० यनाः) पंचभार्याः प्रसिद्धाः

खे खे काले पडते निजकु-

लसहिताः संपदां वो दिशंतु ॥ ३ ॥

श्रीरागस्य वधूवस्त्रे पडहं नव चात्मजान् ।

विशेषात्सर्वरागभ्यः पूर्वग्रन्थानुसारतः ॥ ४ ॥

० १० ॥ इति रागसूचनं ॥ अथ रागस्वरूपवर्णनं ॥

वैकुण्ठब्रह्मभर्गोमरसुरपतिभिः पूजितं पादपत्रं

यस्याजी दैत्यवर्गान् प्रहरति परशुः संततं तीव्रधारः । ०

It ends :

ब्रह्मा येन विमोहितो मधुरिपुः शक्रः शिवावल्लभो

गंधर्वासुरयक्षराक्षससुरा विद्याधराः किन्नराः ।

सिद्धाः पंचजना विहंगमपशून्गंगा मृगा जातकास्

त्रैलोक्यं निखिलं करोतु सततं रागः स वो मंगलं ॥ ११ ॥

प्राचीरेण सुमुद्रितं परिख्या संवेष्टितं दुर्गलं
लोके सो ऽयमचीकरन्निजमुजैर्दुर्गैः(१) हरीयाहलं ।
तस्याधो नगरी विभाति विपुला स्रोतस्त्रिनीसंनिधौ
तत्राभूत्प्रबलः पुरा क्षितिभुजां शास्ता नृपः सूरवा ॥१२॥
तस्यामस्ति नरेन्द्रवदितपदस्तस्यात्मजो वीरजीत्
[तत्]सूनुः खलु जाटवेंद्रनृपतिः शूरो* दृढः संगरे ।
प्रायो हस्तिहिरण्यघोटकभुवो दातुर्द्विजैः क्षमः
कुर्वन् राज्यमरातिभीति(र)हितां पृथ्वीमिमां पालते ॥१३॥
तद्वृषस्य पुरोहितेन सुधिया श्रीक्षेमकरणेन वै
वंशोत्तंसमहेशपाठकसुतेनैषा नवीनाधुना ।
शाके बाहुनवाभिचंद्रसहिते पक्षे समासीकृता
शुक्ले श्रावणमासि पक्षतिकुजे श्रीरागमाला शुभा ॥ १४ ॥
यावन्निष्ठति रामरावणकथा यावद्भविष्यद्रमाः
यावन्मेरुमहीपयोधयमुनागंगाधरो जाह्नवी ।
सर्वे व्याप्य समुद्रमुद्रितमहीचक्रं मनोरंजनी
[लो]के तावदियं हि तिष्ठतुतरां श्रीक्षेमकरणेदित्ता ॥१५॥

इति श्रीमहेशपाठकालमजश्रीक्षेमकरणीपाठकजाटवाभूपतिसु-
खायैविरचिता रागमाला समाप्ता ॥ शुभमस्तु ॥ श्रीमदकवरराजे
संवत् १६६१ ज्येष्ठवदी ६ चारभृगुवासरे लीः शिववालकब्राह्म-
णमिदं पुस्तकं समाप्तं ॥

The copyist's allusion to *Alkbar* (1556-1605 A.D.) seems to have come either from the author's own MS., or from an early copy.

For another treatise of the same title, by *Jivarāja*, see Rāj. Mitra, Notices, vii., p. 261.

[H. T. COLLEBROOKE.]

1126.

3089. Foll. 13; size 9 in. by 7½ in.; recent Devanāgarī writing; 22 lines in a page.

[*Tālaśāstra*], a treatise (? by *Kohalācārya*) on musical time and measure; wrongly marked as *Bharataśāstra-prārambha* in the heading of the pages; and apparently copied from the same South-Indian MS. as the next one. Both MSS. are very incorrect.

It begins (somewhat corrected):

कल्याणगुणसंपन्नं कर्णानायतलोचनम् ।

कौसल्यातनयं रामं कलये कमलापतिम् ॥

* जाटवेंद्रनृपतिः सूरौ MS.

इह खलु सकलभरतमण्डितमण्डलाखण्डलमकलभरतप्रवर्तक-
शिक्षामणिः (० खे: MS.) कोहलाचार्यनामकः परमकारुणिकः
कश्चिद्विपश्चित् सकललोकोपकाराय तौर्यत्रिकोपकाराय तौर-
त्रिकं (!) तदाश्रयत्वेन प्रसिद्धं दशप्राणममेतं तालस्वरूपं सप्रपञ्चं
प्रतिपाद्य तु कर्मणश्चिकीर्षितस्य निधिप्रपरिसमाप्तये सर्वेश्वर-
नमस्कारात्मकमङ्गलाचरणपूर्वकं चिकीर्षितं प्रतिजानीते विष्णु-
मिति ॥

विष्णुं लोकगुरुं प्रणम्य शिरसा पागमामसंदर्शकं [प्रदम् ।
कीर्तिप्रति(?) प्राप्ति]करं जनस्य (?) ललनाकालेन काम-
सेव्यत्सव्यतिभिर्दृतभुतपदं म्यात्रलोकत्रयं (!)

तालानां कथयामि लक्षणमदं पूर्वोक्तशास्त्रक्रमात् ॥

तौर्यत्रिकनिधानं च तालं कालम्यरूपिणम् ।

दशप्राणसमुपेतं यो जानाति स तत्त्वयित ॥ ग्रन्थान्तरे ।

शिवः शङ्खात्मकं पुण्यं यज्ञस्य भुक्तिमुक्तिम् ।

दशप्राणात्मकं तालं यो जानाति स सत्त्वयित ॥

गीतं वाद्यं च नृचं च भाति ताले प्रतिष्ठितम् ।

तस्मात्तालस्वरूपं च ज्ञातव्यं तौर्ययेदिभिः ॥

गीतं वाद्यं च नृचं च तालहीनं न राजते ।

तालेनेव विना तन स्वरलनं तेषु दृश्यते ॥

तौर्यत्रिकं तालहीनं चालयन्तु पुरुषाधमः ।

स पापिनरकं योरमाशु गच्छति सान्वयः ॥ ०

It ends:

पञ्चकोष्ठगतान्ज्ञानं संयोज्यात्र पुनः पुनः ।

लकाचलधिरामे च भुतसैकं भयेदथ ॥

विरामप्रस्तारगुरुमेरुलक्षणम् ॥ Here follow 16 mne-
monic or vernacular combinations तक्छिमिद्विगु
धिमिद्विगु etc.

Cf. Burnell, Tanjore MSS., pp. 60, 61 (*Arja-
nabharata*). [A. BURNELL.]

1127.

3025. Foll. 142; folio; size 13½ in. by 8½ in.; thin European paper; written half-
margin, in the Telugu character; 19 lines in
a page.

The same treatise, with a Telugu commentary.

The text commented upon (beginning with
इह खलु ०) is marked by red lines. [A. BURNELL.]

ADDITIONS AND CORRECTIONS.

- Page 192*a*, No. 726 (MS. 721*a*). Professor Aufrecht—to whom I feel under deep obligations for having kindly read the proofs of the present part, and made numerous suggestions—informs me that this treatise (*Kāraṅgacakra*) is a chapter of the author's *Śabdārthasāraṃajjarī*.
- ... 198*b*, l. 10 (from foot), read, *Trilocanadāsa*.
- ... 238*b*, ll. 1 and 2. Professor Aufrecht does not doubt now that *Rāmaśarman*, the author, and *Rāmatarkavāgīśa*, the commentator, are one and the same person. This is, indeed, very probable.
- ... 247*b*, l. 16, read, *Mahtāb Rāy*.
- ... 304*a*, l. 21, read, A.D. 1714.

